

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

2024-DR-247

KIRSAL DÖNÜŞÜMLER-KENTLEŞEN KÖYLER

İki Örnek Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz:

Aydın-Kardeşköy ve Muğla-Ortaköy Mahalleleri

HAZIRLAYAN

Gülşen GÜRGEN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Gülşen DEMİR

AYDIN-2024

KABUL ONAY

ÖZET

KIRSAL DÖNÜŞÜMLER-KENTLEŞEN KÖYLER

İki Örnek Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz: Aydın-Kardeşköy ve Muğla-Ortaköy Mahalleleri

Gülşen GÜRGEN

Doktora Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

2024, XIX+229 sayfa

Bu çalışma, sanayi devrimi ve üretim ilişkilerinin değişmesi sonucu kentlerin yakın çevrelerinde yer alan kırsal alanlarda meydana gelen dönüşüm sürecine odaklanmıştır. Sanayi devriminden, günümüzdeki küreselleşme ve modernleşme dönemine kadar kır ve kent ilişkisi farklı dönemlerden geçmiştir. Bu ilişki, dönemlerin politik ve ekonomik ortamı içerisinde de farklılaşma eğilimi göstermiştir. Kırsal alan üzerinde daima baskın olan kent, onu sürekli dönüştürmüş ve sömürmüştür. Bu sömürü ve dönüşüm ekseninde devam eden kır ve kent mücadelesi, küreselleşme ve modernleşme ile birlikte yeni bir ilişki halini almıştır. Günümüzde kır ve kent konusunda geline son noktada ise, kırsal alanlardaki geleneksel örüntülerin ne derecede devam ettiği, bu alanlarda yaşayanların modernleşme ile birlikte hayatlarında ne gibi değişikliklerin yaşandığı ve ayrıca bu kişilerin yaşadıkları bölgelerin geçirdiği değişimi kentleşme noktasında nasıl algıladıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın alan araştırmasında nitel yöntem tekniklerinden derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Ege Bölgesi'nde yer alan Kardeşköy (Aydın) ve Ortaköy (Muğla-Milas)'deki farklı niteliklere sahip köylülerden elde edilen verilerle farklı bakış açıları bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Kardeşköy (22 kişi) ve Ortaköy'de (23 kişi) gerçekleştirilen saha çalışmasından elde edilen verilerin analizi için ise betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışmanın seyri, sanayi öncesi dönemden başlayıp günümüz modern dönemine kadarki geçen süreçte kır-kent-kentleşme konularında yaşanan dönüşümü ortaya koyma-tartışma şeklinde ilerlemektedir. Kentlerin giderek daha fazla genişlemesi sonucu

kentleşme baskısı altında kalan kırsal alanların bu süreçte geçirdiği değişim, çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Kırsal Dönüşüm, Kentleşme Baskısı, Küreselleşme, Modernleşme.

ABSTRACT

RURAL TRANSFORMATIONS-URBANIZING VILLAGES

A Comparative Analysis On Two Examples: Aydın-Kardeşköy And Muğla-Ortaköy Neighborhoods

Gülşen GÜRGEN

Ph.D. Thesis, Department of Sociology

Supervisor: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

2024, XIX+229 pages

This study focuses on the transformation process that occurred in rural areas in the immediate vicinity of cities as a result of the Industrial Revolution and the change in production relations. From the Industrial Revolution to today's globalization and modernization period, the relationship between rural and urban areas has gone through different periods. This relationship tended to differ within the political and economic environment of the periods. The city, which has always dominated the rural area, has constantly transformed and exploited the latter. The ongoing rural-urban struggle on the axis of exploitation and transformation has become a new relationship along with globalization and modernization. In the latest situation regarding rural and urban issues today, it has been tried to reveal to what extent the traditional patterns in rural areas continue, what changes have occurred in the lives of the people living in these areas owing to modernization, and also how these people perceive the changes in the regions where they live in respect to urbanization.

In the field research of the study, in-depth interview, one of the qualitative method techniques, was used. Different perspectives were tried to be brought together with the data obtained from villagers with different qualifications in Kardeşköy (Aydın) and Ortaköy (Muğla-Milas) in the Aegean Region. In this context, descriptive analysis was used to analyze the data obtained from the field study conducted in Kardeşköy (22 people) and Ortaköy (23 people). The study reveals and discusses the transformation in rural-urban-urbanization issues from the pre-industrial period to today's modern period. The focus of the study is the change

that rural areas, which are under the pressure of urbanization as a result of the increasing expansion of cities, have undergone in this process.

KEYWORDS: Rural Transformation, Urbanization Pressure, Globalization, Modernization.

ÖNSÖZ

Çok uzun bir sürece yayılan bu tez çalışmasında, gerek akademik yönden gerekse tüm bu tez sürecimde bir tetikleyici mekanizma ve engin deneyimlerini benimle paylaşan bir toplum bilimci olarak benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, zaman zaman tökezlediğimde elimden tutup kalkmama yardımcı olan, bu çalışmamın tamamlanmasında da en büyük motivasyonu bana sağlayan saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Gülşen DEMİR'e bana bu süreçte kazandırdıkları için en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Tez izleme komitemde ve tez savunma jürimde yer alan tüm hocalarıma da katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Son olarak, çalışmam boyunca sonsuz desteğinden, gösterdiği sabır ve anlayışından dolayı sevgili eşim Engin GÜRGEN'e ve minik kızım Nefes'e sonsuz teşekkürlerimi sunmakla birlikte; bir diğer manevi destekçilerim olan anneme, ablama ve abime de beni hiçbir zaman yalnız hissettirmedikleri için çok teşekkür ediyorum.

Gülşen GÜRGEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
ÇİZELGELER/TABLolar DİZİNİ	xiii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiv
HARİTALAR DİZİNİ.....	xvi
EKLER DİZİNİ	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	6
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. Sosyolojik Açıdan “Köy/Kır” ve “Kent”	6
1.2. Kır ve Kent Ayrımına İlişkin Açıklamalar	13
1.2.1. Geleneksel ile Modern Arasında Kır-Kent Ayrımı (Sanayi Öncesi-Sonrası)	13
1.3. Kentleşme ve Kentlileşme	21
1.3.1. Türkiye’de Kentleşme Süreci ve Özellikleri	21
1.3.2. Kırsaldaki Kentleşme ve Kentlileşme Görünümleri.....	23
1.4. Köylülük Yok Mu Oluyor?.....	25
1.4.1. Köylülüğün Tasfiyesi ve Köylülüğün Kalıcılığı Tezleri	25
2. BÖLÜM.....	29
2. DEĞİŞİM SÜRECİNİN KIRSALDAKİ YANSIMALARI	29
2.1. 1980 Öncesi Kırsal Yapıda Meydana Gelen Ekonomik Değişmeler ve Toplumsal Yapıdaki Yansımaları	29

2.2. 1980 Sonrası Uygulanan Politikalar ve Kırsaldaki Yansımaları	36
3. BÖLÜM.....	38
3. KIRSAL TOPLUMSAL DEĞİŞİMİN TEMELLENDİRİLMESİ.....	38
3.1.Ekonomik Açıdan Yaşanan Dönüşüm “Küçük Meta Üreticiliği”	38
3.2. Kalkınma Yaklaşımlarında ve Politikalarda Değişim	40
3.3. Sosyo-Kültürel Bağlamda Yaşanan Değişim ve Dönüşüm Parametreleri	42
3.3.1. Rurbanizasyon Kavramı	46
3.3.2. Refleksive Modernleşme (Düşünümsel Modernleşme).....	46
3.3.3. Gezegensel Kentleşme	50
3.3.4. Kırsallıkta Üretimden Bölüşüme Yaşanan Sınıfsal Geçişler	53
3.4. Kırsallıkta Değişimin Yeni Biçimleri	55
4. BÖLÜM.....	66
4. ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER	66
4.1. Araştırmanın Konusu	66
4.2. Araştırmanın Amacı.....	66
4.3. Araştırmanın Yöntemi	67
4.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	70
4.5. Bulgular ve Tartışma	87
4.5.1. Kırsal Alanda Yaşayanların Yaşam Biçimleri ve Alışkanlıkları Üzerine Algıları.....	87
4.5.1.1. Demografik Dönüşüm	90
4.5.1.2. Mekansal Farklılaşma (Köydeki İmkanlar)	93
4.5.1.3. Modernlik ve Gelenek Arasında	97
4.5.1.4. Yeme-içme Alışkanlıkları (Kültürü).....	100
4.5.1.5. Kırsaldaki Üretim ve Paylaşım Algısı (ev içi üretim)	106
4.5.1.6. Teknolojik Gelişmelerle Olan İlişkiler (TV, cep telefonu, internet ve elektrikli ev aletleri vb.).....	110

4.5.2. Kırsal Alanlarda Meydana Gelen Değişimde Göçün Etkisi (Göç Bağlamında Kır-Kent İlişkisi)	113
4.5.3. Köy İçi – Köy Dışı Geçim Kaynaklarına İlişkin Bilgiler (Tarımsal Faaliyetler, Hayvancılık, Sanayi, Fabrika, Maden)	128
4.5.3.1. Tarımsal Faaliyetler	131
4.5.3.2. Hayvancılık Faaliyetleri.....	136
4.5.3.3. Diğer Mesleklerde Çalışma Durumları.....	138
4.5.4. Ulaşım ve İletişim İmkânları Konusunda Yaşanan Değişimler	147
4.5.5. Köyün Altyapısı ve Konut Biçimlerine İlişkin Tutumlar	151
4.5.5.1. Köyün Değişen Yapısı / Görünümü	151
4.5.5.2. Konut Biçimlerindeki Değişimler.....	153
4.5.6. Kırdaki Kadının Durumu Üzerine Algılar / Dönüşen Kadınlık Halleri	158
4.5.6.1. Köyde Dönüşen Kadınlık Halleri	160
4.5.7. Eğitime Karşı Bakış	177
4.5.7.1. Eğitim/Eğitim Olanakları.....	177
4.5.7.2. Eğitim Alınması /Eğitimli Olunması Üzerine Algılar	182
4.5.8. Kırsal Alanda Sağlık.....	184
4.5.9. Kırsaldaki Güvenlik Algılamaları.....	187
5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	189
6. KAYNAKLAR.....	199
7. EKLER	212
ÖZGEÇMİŞ	229

ÇİZELGELER/TABLolar DİZİNİ

Çizelge/Tablo 4. 1. : Türkiye'nin ve Aydın İlinin Nüfusu	72
Çizelge/Tablo 4. 2. : 2013-2023 Yılları Arası Kardeşköy Nüfusu.....	73
Çizelge/Tablo 4. 3. : Türkiye'nin ve Muğla İlinin Nüfusu.....	79
Çizelge/Tablo 4. 4. : 2013-2023 Yılları Arası Ortaköy Nüfusu	81
Çizelge/Tablo 4. 5. : Ortaköy'de Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler	225
Çizelge/Tablo 4. 6. : Kardeşköy'de Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler	227

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 4. 1. : Kardeşköy’de Topraksız Seradaki Çilek Üretim Sahası.....	75
Görsel 7. 1. : Ortaköy’de bir apartman (Alarm sistemi ile korunuyor)	212
Görsel 7. 2. : Modern tarım araç-gereçlerinden bir kesit (Ortaköy).....	213
Görsel 7. 3. : Sulama sistemleri ile sulanan bir tarla-bahçe.....	213
Görsel 7. 4. : Modern yapı malzemeleri ile inşa edilen binalardan biri.....	213
Görsel 7. 5. : Sağlık Ocağı ve Ambulans.....	214
Görsel 7. 6. : Tarım ve hayvancılığın bir arada yürütüldüğü tarla (üretilen mısır ve yulaf sonrasında silaj yemi olarak saklanıyor)	214
Görsel 7. 7. : Ortaköy’deki evlerin bahçesindeki ayva ağaçlarından kesit.....	214
Görsel 7. 8. : Ortaköy’ün hayvan barınağı ve kullanılan işlek sokağı.....	215
Görsel 7. 9. : Ortaköy’deki kıraathane.....	215
Görsel 7. 10. : Ortaköy’de haftanın bir günü kurulan pazar	215
Görsel 7. 11. : Ortaköy’de kurulan pazar ve köy halkının mahsullerini satışı	216
Görsel 7. 12. : Ortaköy camii.....	216
Görsel 7. 13. : Ortaköy’deki marangozhane	216
Görsel 7. 14. : Ortaköy’de motorla tarlaya giden kızlar	217
Görsel 7. 15. : Ortaköy’de bir bahçe (Sulama sistemi ile sulanıyor).....	217
Görsel 7. 16. : Ortaköy’deki İkiz Türbeler (dini-turistik mekânlar).....	217
Görsel 7. 17. : Geleneksel kıyafetleriyle düğünde oynayan Ortaköy hane halkı	218
Görsel 7. 18. : Ortaköy hane halkının geleneksel düğün kıyafetleri ve süslemeleri	218
Görsel 7. 19. : Ortaköy’deki düğünlerde giyilen modern düğün kıyafetleri	218
Görsel 7. 20.: Ortaköy düğününün kamera ve dronlarla çekimi.....	219
Görsel 7. 21. : Ortaköy’deki geleneksel takı töreninden bir kesit	219
Görsel 7. 22. : Kardeşköy’de yer alan Balım Tatlı Pastanesi	219
Görsel 7. 23. : Kardeşköy halkının giyimde uğrak alanı olan Yasemin Butik	220
Görsel 7. 24. : Kardeşköy’de yer alan fırın: Şişman Ekmek&Unlu Mamüller	220
Görsel 7. 25. : Kardeşköy’deki yer alan 3 kıraathaneden biri	220
Görsel 7. 26. : Köy halkının ihtiyaçlarını karşılayabileceği Hırdavatçı ve 4 Marketten biri	221
Görsel 7. 27. : Tatlı Köşe Fırın Cafe ve yanında köylülerin konservelik bamya kesimi ...	221
Görsel 7. 28. : Hane halkının evlerinde ek iş olarak konservelik bamya kesimi.....	221
Görsel 7. 29. : Hayvancılığın bitmediğini resmeden bir kare.....	222

Görsel 7. 30. : Kardeşköy Ortaokulu	222
Görsel 7. 31. : Kardeşköy Villaları	222
Görsel 7. 32. : Kardeşköy’deki Murat Villaları	223
Görsel 7. 33.: Kardeşköy’deki Efeler Belediyesi’ne ait kitap kafe	223

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 4. 1. : Kardeşköy Mahallesi İle Aydın İli Arasındaki Ulaşım Ağı	73
Harita 4. 2. : Kardeşköy Mahallesinde ve Civarında Yer Alan Mekanlar	74
Harita 4. 3. : Kardeşköy ve Civarında Yer Alan Villalar/Konutlar	76
Harita 4. 4. : Ortaköy Mahallesinin Uydu Görüntüsü.....	80
Harita 4. 5. : Ortaköy Haritası.....	82

EKLER DİZİNİ

Ek 1. : Ortaköy ve Kardeşköy'e Ait Görseller.....	212
Ek 2. : Yarı-yapılandırılmış Görüşme Soruları	224
Ek 3. : Ortaköy'de Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler	225
Ek 4.: Kardeşköy'de Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler	227

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BAĞ-KUR	: Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EC	: Avrupa Topluluğu (European Community)
ESDP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (European Security and Defence Policy)
IPARD	: Katılım Öncesi Yatırım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development)
İMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KÖYDES	: Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
MBK	: Milli Birlik Komitesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SURF	: Sustainable Urban Fringe
TDK	: Türk Dil Kurumu

TKDK : Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

TOKİ : Toplu Konut İdaresi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TV : Televizyon

URMA : Urban Rural Partnerships in Metropolitan Areas

YY : Yüzyıl

YYB : Yerel Yaşam Bölgeleri

GİRİŞ

Toplumsal değişme, hayatımızın her aşamasında karşımıza çıkan bir olgudur. Hem kırsal hem de kentsel alanda sosyal yaşamı ve toplumsal yapıları şekillendiren bu değişmeler; ekonomik, politik, çevresel, demografik, kültürel ve teknolojik faktörlerden kaynaklanmaktadır. Toplumsal yapıları meydana getiren unsurlar, toplumun varoluşundan itibaren sürekli değişim içerisinde. Sosyal yapıda meydana gelen, çok boyutlu ve karmaşık süreçlere işaret eden farklılaşmalar (Sunar, 2014) olarak tanımlanan toplumsal değişme; toplumun her anı ve her koşulunda birey/toplum ve zaman/mekân gibi koşullardan yola çıkarak toplumsal yapıyı meydana getirmektedir. Bu noktada, kırsal ve kentsel alanlar üzerinde sanayi devrimi, küreselleşme ve modernleşme süreçlerinde yaşananlar, bu alanlarda (kır-kent) meydana gelen toplumsal değişimleri ortaya koymaktadır. Türkiye’deki kırsal alanda meydana gelen değişimler (sosyal, siyasal, ekonomik vb.), aynı zamanda sosyal yaşamın sürekliliğini etkileyen gelişmelerle (makineleşme, teknolojik gelişmeler vb.) yakından ilişkilidir. (Nerse, 2016). Dolayısıyla kırsal değişme, biçim ve mahiyet açısından sürekli sosyologlar ve araştırmacılar tarafından tartışma konusu olagelmıştır.

Çalışmamızda amacımız; küreselleşme ve modernleşme süreçleri ile değişim ve dönüşüm yaşayan ve aynı zamanda kentin büyümesi sonucu çeperlerindeki kentsel yayılma ve saçaklanma alanları olarak ortaya çıkan kırsal alanlarda (Kardeşköy ve Ortaköy) meydana gelen kentleşme süreçlerini ve bu süreçlerde oluşan algılamaları ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda öncelikle köy ve köy sosyolojisinin oluşum seyrine yer vererek çalışmamıza zemin hazırlayabilecek ve bize bakış açısı kazandırabilecek bilgileri ortaya koyarak işe başlamak yerinde bir hareket olacaktır.

Köy sosyolojisi Türkiye’de, kırsal toplumsal yapı üzerinde meydana gelen değişimi erken dönemlerden itibaren monografiler üzerinden incelemelerle başlamıştır. Le Play, Max Weber, Ferdinand Tönnies gibi kırsal alan konuları üzerine çalışma yapan batılı sosyologlar, Türkiye’de bu alanda ortaya çıkan ilginin baş aktörleridir. Çağdaşlaşma söylemi üzerine yazılan monografiler, ilk dönem çalışmalarını oluşturmaktadır (Nerse, 2014), sonrasında broşür ve incelemelere konu olan Le Play ekolü monografileri köy sosyolojisi çalışmalarında yer almıştır (Demirkan, 1942). Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet’e geçiş zamanında köyün horlanıp aşağılandığı ve kentin öne çıkarıldığı bir dönem yaşanmıştır. Cumhuriyet’in erken dönemlerinde ise köylünün saf ve temiz olduğunu ifade eden nostaljik bir hava oluşturularak köy ve köylülüğün kalkındırılması meselesi tartışma konusu haline gelmiş, nasıl

kalkındırılacağı üzerine çalışılmıştır. Nitekim kalkınma, gelişme, değişme, küreselleşme, modernleşme vb. farklı söylemlerle kırsal değişme farklı çalışmaların odağını oluşturmuştur. Taşrayı idealleştirmeye yönelik (Mardin, 2010) yapılan çalışmaların yanı sıra Türkiye sosyolojisinin oluşmasını takiben köylerdeki sosyo-ekonomik yapıyı ele alan çalışmaların varlığından da söz etmek mümkündür (Ertürk, 1997). Dolayısıyla Osmanlı Devleti kırsalı, öncelikli olarak ekonomik açıdan yaşamış olduğu farklılıklar bağlamında çalışmalarda yer almıştır.

Kırsaldaki değişimleri konu alan çalışmaların yoğunluk kazandığı dönem, 1940-1970 arası dönemdir. 1930'lerde sanayileşme ekseninde, 1940 ve 1950'li yıllarda da makineleşme olguları üzerinden şekillenen kır sosyolojisi çalışmaları İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini ve bu konudaki iyileştirme çabalarını bünyesinde taşımaktadır. Bu çalışmaları kırsalın tasfiyesi, büyük ve küçük köylülük arasındaki problemleri (daha çok eşitsizlik temelli) konu alan 1960'lı yılların çalışmaları izlemektedir. Kıray'ın siyasal ve toplumsal ilişkilerdeki farklılaşmalar sonucu oluşan köylülüğün çözülmesi meselesi ile toprak dağılımı kaynaklı meydana gelen kutuplaşmaları konu aldığı (Kıray, 1964 ve 1968; Kıray ve Hinderink, 1970) çalışmasını, tarım dışı faaliyetlere köylülerin yönelmesini anlatan (Kıray, 1964; Akşit, 1967) çalışmalar devam ettirmektedir. Türkiye'de yer alan kırsal alanların farklı kesimlerinde mülkiyet ilişkileri, topraktan kopma ve toprak kutuplaşmaları gibi konularda çalışma yapan Akşit (1967), kapitalist köylülüğe (büyük köylüden), zengin köylülüğe (küçük ve orta köylülükten), faaliyetlerin zamanla çeşitlendirildiği köylülüğe ve yine köylerin boşaltılması ve terk edilmesinden kaynaklı farklı köy ve köylü tiplerine geçişi konu alan (Akşit, 1998) çalışmalarına bu dönemde devam etmiştir. 1960'larda modernizasyon paradigmasıyla oluşturulan çalışmalar, 1970'li yıllardaki kapitalist dönüşümün ortaya konduğu çalışmaların hedefini oluşturmaktadır. 1980'li yıllara kadar sanayileşme doğrultusunda kalkınma eksenli olarak oluşturulan kırsal toplumsal yapının değişimi, ayrıca tarım politikalarından da etkilenmiştir. 1980'lere gelindiğinde Boratav (2007) kır ile kent arasındaki geçiş, sınıf, bölüşüm ve köylülüğün tasfiyesi gibi konulara değinmiş; Keyder ve Yenal (2007, 2013) kırsalda meydana gelen değişmelerin biçimleri, tarım sistemleri ve gıda rejimleri gibi konuları ele almıştır. Sonrasında (1990'ların sonları) oluşan çoğu çalışmada kırsal kalkınma yaklaşımlarına kayma durumları gerçekleşmiştir.

Kır ve kentte yaşanan değişim eskiden günümüze kadar geçen sürede sürekli karşımıza çıkmaktadır. Kır ve kent konusunda yapılan tanımlamalar eskiden daha çok kırın kente

yakınlaşması üzerinden ele alınırken ki bu süreçte “köyleşen kentler” söyleminden hareketle kentin köye dönüşmesi söz konusuyken son dönemlerde bu durum farklılaşma geçirmiş ve “kentleşen köyler” e dönüşmüş, kentin kıra yaklaşması ve dolayısıyla köyün kente benzemesi şeklini almıştır. Bu süreçte eklemelenme süreci de hız kazanmıştır. Giderek daha geçişken ve benzer değişkenlere dayanan bir profil çizen kırsal ve kentsel alanları, birbirinden keskin ifadelerle ayırmak oldukça güçleşmiştir. Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan değişimler, bu alanlar arasında oluşan ilişkilerin tekrar ele alınıp yeniden tanımlanmasını gerekli kılmıştır. Kırsal ve kentsel alanların giderek birbirine yaklaşması (kentsel yayılma ve saçaklanma), fiziksel sınırların ortadan kalkması, aralarındaki farklılıkların (sosyal, kültürel ve ekonomik yönden) giderek azalması, istihdam yapılarının ortak noktalarda buluşması vb. gibi birçok ilişki artık kırsal ve kentsel yapılanmaların tekrar sorgulanmasını gerektirmektedir. Nüfusun yerleşme kriterlerinde, üretim ve istihdam yapılarında, emeğin hareketi ve dönüşümünde ve iki alanda yaşayan nüfusun fiziksel ve sosyal dolaşımında kır ve kent arasındaki fiziksel çizgi geçişken ve şeffaf özellik sergilemeye başlamıştır. Kır ve kent arasında var olan farklılıklar gün geçtikçe azalıp yok olurken; söz konusu fiziksel çizgi de bulanıklaşma eğilimi göstermektedir. Bu çizginin giderek yok olmasında, küreselleşmenin kentsel ve kırsal alanlardaki sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin rolü oldukça fazladır. Dolayısıyla küreselleşmenin etkisinin yaşandığı dönemde kentte meydana gelen değişimler kırsalı etkilemekte (Leon, 2005), benzer şekilde kırsaldakiler de kentsel alanı etkilemektedir. Dolayısıyla kırsal ve kentsel sorunlar artık ayrı ayrı ve birbirinden kopuk sorunları teşkil etmemekte, birbirini etkileyen (Keleş, 2006) ve birbirinin alanına giren sorunlar halini almaktadır (Kayıkçı, 2005).

Sanayileşme ve üretim ilişkilerindeki dönüşüm, kıra bağımlı olan ve kırla olan etkileşimiyle varlık gösteren kenti, artık bu bağımlılıktan çıkarmaya başlamıştır. Aynı şekilde kırın da kentle olan ilişkisi eskisi gibi değildir. Kırsal alanlar da küreselleşme ile birlikte kentsel faaliyetlerde bulunmaya başlamış, tarım-dışı gelir kaynaklarına ve farklı mesleklerle yönelme eğilimi göstermiştir. Küreselleşme ve modernleşme yönünde oluşan ekonomik ve siyasal değişimler kır ve kentin bütünleşme sürecini hızlandırarak kavramların anlamsal karşılıklarının bulanıklaşmasına sebep olmaktadır. Hem küresel hem de bölgesel olarak tek bir tanım yapmanın yetersiz olması durumu, ülkeler ve toplumsal yapılarla uyum sağlayan tanımların ayrı ayrı incelenmesini gerekli kılmaktadır. Meydana gelen değişimler de bu tanımların tekrar yapılması gerekliliğini doğurmaktadır. Ayrıca bu süreçte kentsel alanlarda

var olan karmaşık ilişkiler, kırsal alanlarda da ortaya çıkmaya başlamıştır. Kalkınma hızı, gelişme durumları ve bölgesel farklılıklar kent ve kır tanımlamasında etkili olan faktörlerdir.

Ekonomik ilişkiler ve uluslararası anlaşmalar etrafında eskiden “kendi içinde” bir yapılanma sergileyen kırsal alanlar, küreselleşmenin etkisiyle; küresel ekonomi, kültür ve siyasetin içine dâhil edilen alanlar haline gelmiştir. Küresel etkilenmeler neticesinde kırsal alanlar sahip olduğu sosyal ve ekonomik ilişkileriyle kentle ortaklaşmaya başlamış, teknolojinin gelişmesiyle de medya, iletişim ve diğer alanlarda kentle bütünleşmesi ve yakınlaşması söz konusudur (Nerse, 2014). Kentsel büyüme ve kentlerin giderek çeperlerinde ya da yakın çevresinde yer alan kırsal alanlara kayıp onlarla bütünleşmesini de ifade eden bu durum, ülkemizdeki farklı bölgeler için değişiklik gösterebilmektedir. Her bölgede kır ve kent yerleşmeleri, diğer bölgelere göre daha hızlı ya da daha yavaş bir gelişim çizgisi gösterebilmekte, ayrıca kırın çözülmesi yönünden de bazı farklılıkları taşıyabilmektedir. Araştırma alanımız olan Kardeşköy ve Ortaköy’de bu durum söz konusudur. Bu alanlar, her ne kadar aynı kavramsal tartışma çerçevesinde ele alınsalar da kentsel gelişim ve kırın çözülmesine dair farklılıklar göstermektedir. Yaşanan değişimler Kardeşköy’de çoğunlukla göç ve yapılaşmalarla kente eklenme biçiminde meydana gelirken Ortaköy’de kendi dinamikleriyle özellikle sanayinin (maden) alana girmesi ve sanayinin sağladığı istihdamın yanı sıra ekolojik-sağlık (maden tozlarının varlığı) gibi çıktılarla sonuçlanmaktadır.

Genel hatlarıyla ortaya konmaya çalışılan bu çalışma, dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle kır ve kent kavramları hakkında birçok teorisyen tarafından yapılan tanımlamalara yer verilmiştir. Sonrasında sanayi öncesi ve sonrası oluşan kır ve kent ilişkilerine yer verilmiş; sanayi öncesi dönemde kır ve kent ilişkilerinde; hammadde ve gıda tedarikçisi rolünde kır; yönetim, eğitim ve pazar alanı olarak da kenti görmenin mümkün olması üzerinde durulmuştur. Sonrasında Türkiye’deki kentleşme süreci ve özelliklerine yer verip devamında kırsaldaki kentleşme ve kentlileşme görünümüne yer verilmiştir. Sürekli göç alma durumuyla karşı karşıya kalan kentsel alanların belirli bir zaman sonra taşma noktasına geldiği; teknolojinin de gelişmesiyle birlikte çeperlere doğru bir yayılma sergileyen bu alanların çeperleriyle yaşamsal fonksiyonlar açısından da farklılık gösterebildiği ifade edilmiştir. Sanayileşme ile görünürlük kazanan gecekondü bölgeleri, kentin çekiciliğini kaybetmesi sonucu üst gelir grubunun kent dışında “sakin ve kaliteli” bir yaşam tercihi, sermayenin alandaki serbest hareketi sonucu oluşan yapılaşmaların yer aldığı alanları çeper olarak konumlamak mümkündür. Akabinde ise kırsal alanda yaşanan tüm bu gelişmeler

sonrasında kırsal alanların ölümünden bahsedip bahsedilemeyeceği üzerinden yapılan tartışmalara değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise 1980 öncesi kırsal yapıda meydana gelen ekonomik değişimler ve toplumsal yapıdaki yansımaları ile 1980 sonrası uygulanan politikalar ve kırsaldaki yansımalarını içeren tarihsel süreçteki toplumsal değişim dinamiklerine yer verilmiştir. Burada Osmanlı'dan itibaren kırsal alanda yaşanan değişimler ile 1980 sonrasında mevcut durumun uygulanan/uygulanması planlanan politikalarla birlikte nasıl farklılaştığı ortaya konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; kırsal toplumsal değişimin temellendirilmesi noktasında yaşanan değişim ve dönüşüm parametrelerini ekonomik bağlamda (küçük meta üreticiliği, kalkınma yaklaşımları bağlamında), sosyo-kültürel ve sınıfsal bağlamda ele alınıp değerlendirilmiştir ve kırsallıkta değişimin yeni biçimlerine yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümü ise araştırma hakkındaki genel bilgilerden oluşmaktadır. 1980 öncesi dönemde kır ve kentin birbirinden farklı olduğu yönündeki söz konusu söylemlerin, sonrasında kır ve kentin sınırlarının çizilmesi yönündeki gerekliliği ortaya çıkardığı; küreselleşme ile birlikte ise bu sürecin, kır ve kentin etkileşim içerisinde olup, aradaki farkın bulanıklaştığı benzerlikler geçirdiği bir dönemi ön plana çıkardığı belirtilmiştir. Bu çalışmada da kır-kent ayrımının olduğu (geleneksel) kırsal süreçlerden küreselleşme ve modernleşme birlikte kentsel (modern) süreçlere nasıl geçildiği, bu geçiş sürecinde kır ve kentin bütünleşme ve etkileşimlerinin nasıl temellendirildiği, kentsel yayılma ve saçaklanma alanları olarak ortaya çıkan kentsel çeperlerin (Kardeşköy ve Ortaköy) aldıkları yeni biçimler ve bu çeperlerde yaşayanların yaşadıkları değişimleri algılama şekillerinin nasıl ortaya konmaya çalışılacağı belirtilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada ayrıca betimsel analizin kullanıldığı da ifade edilmiştir.

1. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyolojik Açıdan “Köy/Kır” ve “Kent”

Kır ve kentin etkileşimini anlamak için ilk olarak bu iki kavramın içerdiği anlamlara tek tek göz atmak ve onları kavramak gerekmektedir. Kır ve kent tanımlamaları ve bu iki kavramın birbirleriyle olan etkileşimleri tarih boyunca bazı kırılma noktalarından geçmiş ve sürekli evrim geçirmiştir. Bu, kimi zaman karşılıklı bir çatışmaya, kimi zaman birlikteliklerden kaynaklanan olumlu etkilere, kimi zaman ise farklılıkları olmayan iki kavram oldukları yönünde bir kabule dönüşen bir ilişki halini almıştır.

Kent, sanayi devrimi öncesinde kıra bağımlı bir organizma iken, sanayi devrimi ve teknolojisiyle birlikte ilerleme katederek hızla büyümüş ve kırın üzerinde hâkimiyet kurmaya başlamıştır. Bu durum küreselleşme ve ulus devletin yok oluşuna kadar bu şekilde devam etmiş fakat küresel kentlerin oluşması ile birlikte kentler, değişik bir forma bürünmeye başlamıştır. Kentlerin anlam kazanması artık ne sadece kendisi ne de devletler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Artık kentler, etkiledikleri bölgelerle söz konusu anlamsal çerçevesini oluşturmaktadır (Kantürer, 2016: 7). Nitekim birbirinden farklı kavram olma yolundan dönen kır ve kentin, artık dünya ile etkileşimde bulunan heterojen bir yapı sergilediği söylenebilir. Tüm bu gelişmeler kent ve kırın sahip oldukları karakteristik özelliklerini koruyup geliştirebilecek mi sorusu da ayrıca akla gelen bir sorudur. Kır ve kentin geçirdiği dönüşümde geline son durumun bu iki alan için nasıl sonuçlar doğuracağı da üzerinde durulması gereken esas meselelerden birisidir. Bu sonuçların bu yerleşim yerinde yaşamını sürdürenlerin üzerinde nasıl bir etki oluşturacağı ve ilerleyen süreçlerde geline noktanın yerleşim yeri ve sakinleri açısından demokratik bir çözüm sunma yönünün oluşup oluşmayacağı soruları araştırma konusu itibarıyla üzerinde durulması gereken bir diğer konulardır. Dolayısıyla bu çalışmada, kır ve kent kavramlarının oluşumu, etkileşimleri, geçirmiş oldukları aşamalar sonrası kır ve kent algısındaki son durum ortaya konmaya çalışılacaktır.

Kır ve kent üzerine yapılan tanımlamalar incelendiğinde; sanayi öncesi ve sonrası yapılan bu tanımlamaların değiştiği gözlemlenmektedir. Çünkü üretim ilişkileri üzerinden şekillenen kent, bu ilişkilerin değişimi ile anlamsal olarak başkalaşır. Kent kavramında

meydana gelen bu anlamsal kayma, etkileşim içerisinde bulunduğu kırım tanımının da değişmesine sebep olmaktadır.

Kent, etimolojik köken olarak farklı dillerde “uygarlık” anlamını temsil etmektedir. Örneğin; Arapça’da medeniyet, medeni ve kent (medine); Latin dillerinde ise civilization ve kent (city, civitas) gibi sözcüklerin arasındaki köken benzerliği, uygarlık ile kent arasında bir bağ kurmuş ve uygarlıkların kentlerden kaynaklandığını düşündürmüştür. Ayrıca; kentteki yaşamın uygarlıkla bütünleşmesi konusu, diğer dillerde olduğu gibi Yunanca’da da kentin, siyaset (politiae) sözcüğü ile aynı kökten gelmesi ve köken olarak kentin kibarlık, görgü gibi kelimelerden beslenmesi örnek teşkil etmektedir (Keleş, 2005). Dolayısıyla kentin etimolojik kökeni onun uygarlık ve medeniyet gibi kavramsal temsiliyetini bize sunmaktadır. Kentlerin oluşumu ve değişimi konusunda kırılma noktası olarak ortaya konabilecek iki ayrı dönemden (tarım devrimi ve sanayi devrimi) bahsederek de; bu iki dönemin kentler üzerine etkisinin oldukça büyük olduğunu söyleyebiliriz.

Tarım devrimi ile insanlık gıda arayışı temelli olan göçebe hayatını terk ederek toprağı işlemeyi öğrenmiş (keşfetmiş) ve yerleşik bir hayat sürmeye başlamıştır. Tarımsal üretimde yaşanan gelişmeler sonucu kırsaldaki nüfusun gereksiniminden daha fazla ürün üretmesi “artı değer” ile de kentler oluşmaya başlamıştır. Toprak, iklim ve su koşulları artı ürünün elde edilmesinde önemli etkenlerdendir ve artı ürün elde edildikçe kurumlar ve kişiler arasında sosyal tabakalaşma belirmeye ve kentleşme belirginlik kazanmaya başlamıştır (Aslanoğlu,1998). Kentler, sanayi devrimi öncesinde hem bir eğitim, düşünce ve politika merkezi, hem de tüketimde bulunacağı gıdayı kırdan temin eden bir yapı sergilerken literatür incelendiğinde; Köy Kanunu’nun (442 sayılı) 1. Maddesi uyarınca 20.000’den fazla nüfusa sahipse TDK’ye göre ise tarımsal üretimle ilgilenilmeyen, genel itibariyle sektörel yönelimin ticaret, sanayi ve hizmet olduğu yerleşim yerleri olarak tanımlanmaktadır. Bu şekilde nüfus ve istihdam özellikleri üzerinden yapılan tanımlamalar kenti sadece sahip olduğu fiziksel değerler üzerinden belirteceği için yetersizdir.

Keleş’e göre kent, "sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme ve eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, az sayıda kişinin tarımsal faaliyetlerde bulunduğu, köylere oranla nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi" (1998: 75) dir. Tarım-dışı üretimi ile birlikte tarımsal ve tarım-dışı üretimin dağıtımını noktasında merkezi bir kontrol mekanizmasına sahip olan ve ayrıca heterojen olarak değerlendirilebilecek yerleşim birimi

(Kıray, 1998: 82) olarak da kent tanımlaması yapılmaktadır Dolayısıyla kentin sahip olduğu özellikleri itibariyle onun kendi içinde farklılaşmış, uzmanlaşmış, iş düzeni olarak tarımsal özelliğe sahip olmayan, nüfus olarak farklı ve tabakalı bir yapı sergilediği söylenebilir. Bu özellikleri itibariyle de kentler, tek başlarına var olamazlar. Nitekim onlar, çevre yerleşmelerle kurmuş oldukları ilişkiler ve bu ilişkilerin zaman içerisindeki değişimi ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Kentlerin toplumsal yaşam ya da birey üzerindeki etkileri burada göze çarpmaktadır. Sadece iş ve yerleşim imkânı sağlama özelliklerinden ibaret olmayan kentler, aynı zamanda dünyanın farklı bölgelerinden insanların bir araya gelmesini sağlayan ve dolayısıyla çeşitli bölgeleri, insanları ve etkinlikleri belirli bir düzen içerisinde biçimlendiren, yaşamın farklı alanlarının (ekonomik, siyasal, kültürel vb.) öncülüğünü yapan ve bunun denetimini sağlayan bir merkez konumundadır. Wirth (2002: 122) bu durumu kısaca; "Kent, toplumsal açıdan bir örnek olmayan insanların göreceli olarak geniş bir alanda, yoğun biçimde ve sürekli olarak birlikte yerleşmiş bulunması olarak tanımlanabilir" şeklinde ifade etmiştir.

Kent, sahip olduğu özellikleri ile birlikte hem çevresini (çeperini) hem de kendisini kurmuş olduğu ilişkiler çerçevesinde geliştiren ve örgütlü işleyişi itibariyle bu yerleri etkisi altına alan bir merkez işlevi de görmektedir. Tam bu noktada karşımıza kentin çeperinde yer alan ve kentle birlikte kendisi de gelişme gösteren köy ve kırsal alanlar çıkmaktadır. Her ne kadar günümüz toplumları, kendilerini daha çok modernitenin bir yansıması olarak gördükleri kent üzerinden tanımlamayı tercih etseler ve bunun en önemli sebebini köyün gelenekselliği bırakamama ve bu yüzden geri kalmasını ön plana sürseler de aslında gözden kaçırılmaması gereken bir şey vardır ki o da köy, gerek sahip olduğu yaşam biçimiyle gerekse üretim ilişkileri ve değerleriyle toplumsal yapının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde köy, geride kalmışlığının beraberinde sürekli yeniden ve yeniden inşa edilmesi gereken toplumsal bir gerçeklik oluşu üzerinden ilerlemektedir. Söz konusu inşa süreci ise Tanzimat ile başlamış ve Cumhuriyet ile de somutluğa ulaşmıştır.

Köylere ilişkin bazı sosyolojik tanımlara yer verildiğinde; Boran'ın (1945), "geçimi, başlıca iktisadi dayanağı, zirai istihsal olan topluluktur" şeklindeki köy tanımlaması ile yerleşim yeri ve geçim kaynağı arasında bir ilişki kurarak bir tanımlama ortaya koymuştur. Sosyal ilişkiler ve toplumsal iş bölümü çerçevesinde ifade edilen tanımlamada ise "Köy, diğer köylerden uzak ve ayrı, bir mekân üzerinde toplanmış bulunan kendine özgü bir ad taşıyan, zümre halinde muhtelif sosyal faaliyetleri yapacak şekilde teşkilatlanmış olan ve birçok aile

ve hanelerden müteşekkil bulunan bir cemaattir” (Berkes 1942: 9). Nüfusun yanı sıra toplumsal yapı ve ilişkileri konu alan bir tanımlamaya doğa-insan ve geçim kaynakları da dahil edildiğinde; “Köyler, genellikle tarımla uğraşan, içinde bulundukları toplum bütünlüğüyle ortak çıkarları az olan ve sınırlı ölçüde eşgüdölmüş bulunan, birbirleri karşısında da güçlü özerklik eğilimleri gösteren, toplumsal çevreden çok doğal çevre ile yoğun ilişkiler içinde bulunan birkaç düzine ile birkaç yüz arasında değişen sayıda hanelerden kurulu, belli bir özenle korunan sınırları bulunan topluluklardır” (Kocacık 2003: 153).

Köyü iki ölçüt üzerinden sosyolojik olarak tanımlamak mümkündür. Bu ölçütlerden ilki *yönetimsel sınırlar ölçütü* (Keleş, 1961), diğeri ise *fonksiyonel farklılıklar ölçütü* (Geray, 1975) dır. Birinci ölçüte göre köy, ekonomik, sosyal ve demografik kriterler çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmektedir. 18 Mart 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu’na göre köy bu çerçevede, “nüfusu iki binden aşağı olan yurtlara köy denir” şeklinde tanımlanır. Kanunun devamı ise “Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler” şeklindedir.

Köy Kanunu baz alınarak oluşturulan tanımlamalardan bir tanesine yer verirse; “Kamu idarelerinin en küçüğü ve mahalli idarelerin en eskisi olan köy; cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan, toplu veya dağınık evlerde oturan insanların bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte meydana getirdikleri teşkilat birimi” (Kavruk, 2004:16) dir. Yönetimsel ölçütler benimsenip ortaya konan tanımlamalardan bir değeri ise köy, “belediye teşkilatına sahip olmayan ve nüfusu iki bini aşmayan, halkın müşterek ve mahalli ihtiyaçlarını karşılamakla görevli, ortak veya özel aynı vasıtaları bulunan ve genel karar organları halk tarafından seçilen mahalli idare niteliğinde bir kamu tüzel kişisi” (Yayla, 1968: 2) olarak tanımlanmaktadır.

Fonksiyonel farklılıklar ölçütü olarak benimsenen ikinci ölçütte ise köy, demografik yapı ve yönetimsel sınırlar yerine sahip olduğu işlev (örneğin üretim ilişkileri ya da sosyo-kültürel altyapı vb. gibi özellikler) üzerinden tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda yapılan tanımlamalardan örnek verilirse; “iş bölümünün gelişmediğı, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmeler” dir (Geray, 1975: 16). Orhan Türkdöğän (2006: 126) köyü, toplumsal hareketlilik ve tabakalaşmanın daha az görüldüğü, genel olarak meslek seçiminde tarıma yönelindiğı, küçük cemaat tipi özelliğı gösteren yerler

olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Cevat Geray (1968: 277) “kendisine özgü bir iş-güç biçimi, toplumsal örgütü, kültürü, özel adı ve tarihi bulunan, genellikle az nüfuslu bir insan birliği” tanımlamasıyla köyü ekolojik ve coğrafi olarak ayrı bir yerde konumlamıştır.

Dolayısıyla köy, sadece tek bir noktaya bakılarak tanımlama yapılabilecek bir olgu değildir. Bu yüzden onu ne sadece yönetsel sınırlar ölçütü kapsamında ne de sadece fonksiyonel farklılıklar ölçütüne göre tanımlayabiliriz. Bu iki ölçütü birleştirerek yapılan bir tanım bu eksikliği biraz daha azaltacak ve biraz daha giderecektir. Tarımsal bir ekonominin varlık gösterdiği, 2.000’den az nüfusa sahip olan, geniş bir aile ve yüz yüze ilişkilerin olduğu, kendine has adı ve kültürü olan, evlerinin daha çok toplu ya da dağınık olduğu bir yerleşim yeri olarak tanımlamak bir nebze olsun bazı eksiklik, muğlaklık gibi kafa karıştırıcı durumların aydınlatılmasında yardımcı olacaktır.

Köy Kanunu’ndan sonra günümüze doğru gelindiğinde 2012 yılında 6360 sayılı kanun ile köylerin tüzel kişiliğindeki değişimi ortaya koyan düzenlemeden de bahsetmek gerekmektedir. 6360 sayılı kanunda “Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van, Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya ve Samsun büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırlarıdır” şeklinde ibare mevcuttur. Ayrıca bu kanunda yer alan “Birinci ve ikinci fıkrada sayılan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır” (On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi, 2012) maddesi köylerin tüzel kişiliğini ilgilendirmektedir. Yapılan değişiklikler sadece söz konusu illere bağlı olan köy ve beldeler içindir. Dolayısıyla bu düzenlemeyle birlikte köy olgusu kavramının kısmen de olsa ortadan kalktığı söylenebilir. Bu düzenlemenin araştırmamız içindeki yeri ise; iki alanımızın da söz konusu iller içerisinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu illerin sınırları içerisinde yer alan köyler ve beldeler söz konusu kanunla birlikte artık mahalle statüsü almıştır. Nitekim “köy” ve “kır/kırsal alan” gibi kavramlar çalışmamız içerisinde (.....)Köyü diye ifade edilmiş; aynı zamanda köy kavramının kullanımı demografik açıdan her ne kadar yaygın olsa da çalışmamız kapsamında kırsal alanın da köyü kapsadığı düşüncesinden hareketle “kırsal alan” kavramına çalışmada daha çok yer verilmiştir. Gerek toplumsal gerek akademik açıdan “kırsal” kavramı yaygın bir şekilde kullanılmakta, fakat bu kavramın tanımlanması noktasında bazı belirsizlikler de varlık göstermektedir. Coğrafi bir

mekan olmasının yanı sıra ayrıca ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik özellikleri ortaya koyması kırsal kavramının içeriğini göstermektedir (Brown and Schaft, 2011: 4-7). Türkiye’de yerleşim yeri olarak köyün yerini alamayan kırsal kavramı, kapsam olarak daha geniş bir alanı ifade etse de köy kavramsallaştırmasının kullanımının yerine geçememiş, bu noktada köy kavramının kullanımı ağırlıklı olmuştur. Köyle ilgili yapılan açıklamalardan sonra köy konusunda başka kullanımlar incelenebilir.

Köyü, başka bir anlamda taşra ile de nitelendirmek mümkündür. Sadece köyü kapsamasa da taşra, merkezin dışında yer alan tüm yerler için kullanılmaktadır. Dolayısıyla taşranın bir parçası olarak köyü, köylülüğü de bir bakıma taşralılık olarak görmek mümkündür. Klasik literatüre bakıldığında İstanbul dışında bulunan şehir, kasaba ve köyler taşra kabul edilmektedir. Şehir modern, dışındaki yerler ise geri kalmış, çağdışıdır. Bu anlamda taşra, kentin karşılığı olan uygarlık ve medeniyet gibi kavramsal örüntülerin tam tersi bir özellik göstermekte; barbar, muhafazakar, sabit bir duruş sergilemektedir (Güneş, 2010: 270-271). Ayrıca “Dar ufuklar, kahredici bir yeknesaklık, boğucu bir taassup, iletişim evreninin teknolojiyle daha da derinleşebilen kısıtlılığı, cemaatlere sıkışmış kısır bir kamu âlem, yabancı olan her şeyi tuhaf bir bitkiymiş gibi algılayan ‘yabani’ bir hal, vasatlığın hizaya sokucu egemenliği” (Bora, 2005: 37-66) olarak ifade edilen taşra, çoğunlukla farklı olumsuzlukları bünyesinde barındıran ve bu özellikleri itibarıyla Türkiye’yi de oldukça saran bir yönünün olduğu yadsınamaz. Tüm bunların yanı sıra taşra bir yandan da öykünen bir yerdir. Orayı yaşanan, ölünen ve hayatın tadına verilen bir alan olarak da ele almak mümkündür. Yani taşra, tamamen dış dünyaya kapalı bir yer olmamakla birlikte onun sahip olduğu sırrı, esrarı, ruhu, asudeliği, sıkıntıyı, darlığı, ufku, yoksulluğu, zenginliği ona uzak olan bakışlar asla göremez (Alver, 2013: 11).

Dolayısıyla köy, köylü, taşra gibi kavramları ele aldıktan sonra kısaca ifade etmek gerekirse; köylülük yaşadığımız modern dünyada sahip olduğu üretim araçları ve kültürel özellikleri itibarıyla aşılması gereken bir olgudur. Burada yönümüzü modernitenin köylülüğe bakış açısını anlamak için çevirebiliriz. Modernite köylülüğü geride bırakılan ve mutlaka aşılması gereken bir şey olarak görür. Fakat bu söylem, tam da iktidarın dilidir. Çünkü modernitenin kaybettiği, yok ettiği, görünmez kıldığı şeylerin yeniden keşfi, köylülüğün, gelenekselin ve yerliliğin düşünülmesi bizatihi modernleşmenin sorunsallaştırılması anlamına gelir. O halde köy ve köylülük, kısaca ve dar kalıplarla ifade edilebilecek bir şey değildir. O, bir yaşam biçimi olmakla birlikte aynı zamanda bir coğrafya tanımını da ifade etmektedir.

Ayrıca bir yerin ve orada konuşlanan sakinlerinin toplumsal ve siyasi tarzı ve yaşanılan birçok deneyimin somut şeklidir. Hayatın her alanında vardır ve her zaman da var olmaya devam edecektir; siyasette, ekonomide, kültürel değişimlerde vs.

Yakın tarihin ve günümüzün önemli gelişmelerinden biri de tarım ve köyden oluşan bu sosyo-ekonomik ve tarihsel bütünlüğün birbirinden ayrışması olarak ortaya çıkmıştır. Zira tarım artık köylüler ve köy olmadan yapılabildiği gibi, köy de tarım yapılmadan başka bir form altında var olabilmektedir. Bu durumda, bu ayrışma tarım ve köyün anlaşılmasının en önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Köy aynı zamanda sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal ilişkiler yumağında oluşan özgün bir toplum birimidir. Köy, ekonomik, kültürel ve siyasal olarak içinde yer aldığı toplum tarafından çevrelenmiştir ve bu daha geniş toplumsal formasyonun da bir parçasını oluşturmaktadır. Köyün içinde yer aldığı toplumsal yapı ve onun zaman içindeki evrimi köyün de zaman içinde nasıl bir değişim, dönüşüm geçirdiğinin en önemli belirleyicilerinden biri olmuştur. Özellikle kapitalizmin Batı Avrupa’da başlayarak tüm dünyaya yayılması ile hem ekonomik-teknolojik ve pazar ilişkileri ile tarım, hem de kültürel ve siyasal yönleri ile köylülük ve köyler önemli bir değişim geçirmiştir. Kapitalizmin gelişmesi ile başlayan bu değişim uzun yıllar ekonomik, antropolojik, sosyolojik ve politik akademik çalışmalar ve tartışmaların da önemli konularından birini oluşturmuştur. Bu alandaki tartışmalar da özgün bir kavramsallaştırma ile “*tarım sorunu*” olarak da adlandırılmıştır. Günümüzde tarım sorununun da içeriği farklılaşmış ya da kapitalizm koşullarında köylülüğün/tarımın dönüşümünden, siyasal rollerinin ne olacağından uzaklaşarak başka içerikler kazanmıştır.

Shanin (1987), Köylüler ve Köylü Toplumlari adlı kitabının giriş kısmında köylülük üzerine düşüncelerini ortaya koymuş ve onların ayırt edici özelliklerini birkaç madde altında özetlemiştir. Öncelikli olarak o; köylülüğün aile emeğine dayalı tarımsal bir işletme (çoğunlukla tarla) ve bu işletme için oluşturulan bir işbölümü kategorisi içerdiğini söylemektedir. Bu tarımsal işletme ekonomisiyle alakalı olarak aile içerisinde yürütülen birçok sosyal süreç (örn; mülkiyet, üretim, tüketim, refah, kimlik ve sosyal saygınlık vb.) birbirleriyle alakalı süreçlerdir. İkincisi; toprak tarımının ana geçim kaynağı olması durumudur. Dolayısıyla daha geleneksel olarak tanımlanan ve görece daha düşük bir uzmanlaşma gerektiren işlerden oluşan bir köylü tarımından burada bahsedilmektedir. Üçüncü ayırt edici özellik olarak da köylülerin sahip olduğu kültürlerinden bahsetmektedir. Köylülerin kültürü, küçük köy topluluklarına (cemaatine) uygun olabilecek bir yaşam

biçimini yansıtan bir kültürdür. Burada mekânsal özgünlüklerle şekillenen cemaat ilişkileri ve bu ilişkilerin oluşmasında büyük bir paya sahip olan kolektif bilinç, oluşan toplumsal dayanışma ağları içerisinde modernden daha ziyade gelenekseli ön plana çıkaran ve ayrıca konformist davranış kalıplarına yaygınlık kazandırır. Dördüncü özellikleri ise; köylülerin siyasi /ekonomik iktidara olan uzaklıkları ve bundan kaynaklı oluşan mağduriyet durumunu ortaya koyan özellikleridir. Tahakküm ilişkilerinde köylüler, en çok haksızlığa uğrayan toplumsal gruplar arasında yerini almaktadır. Nitekim bu durum bazen ayaklanmalara ve muhalefet hareketlerine kadar gidebilen bir hal de alabilmektedir. Her ne kadar dünyanın farklı bölgelerinde iktisadi/siyasal/kültürel açılardan köylülerin niteliklerinin farklılaşabileceği gerçeğine rağmen, Shanin'e göre bu dört özellik, parçaların bütününden daha fazlasına işaret etmekte ve genel anlamda köylülüğü ortaya koymaktadır.

1970'lerden günümüze dünyayla birlikte köylüler de değişmiştir. Eric Hobsbawm, 1994'te yazdığı *Aşırılikler Çağı* adlı kitabında 20.yy daki tarihi gelişmeleri ele alıp değerlendirmiş ve "köylülüğün ölümü"nü ilan etmiştir: "Bizi geçmişin dünyasından ilelebet koparıp çıkartan, bu yüzyılın ikinci yarısındaki en etkileyici değişim, köylülüğün ölümüdür" (Hobsbawm, 2006: 353). Burada ortaya konmaya çalışılan düşünce, köylülerin nüfus içerisindeki ağırlığının, eskiden bu yana köylülüğün kalesi olarak görülebilecek yerlerde dahi (Latin Amerika, Kuzey Afrika, Yakındoğu, Güneydoğu Asya ve Doğu Asya vb.) bir inişe geçme durumunda olmasıdır. Artık günümüzdeki kırsal ilişkileri ve tarım ekonomisini anlama noktasında ortaya konan "köy" "köylü" "kent" gibi tipolojiler son derece yetersiz kalmakta ve bu kavramların anlamları ve içeriği sorgulanmaktadır.

1.2. Kır ve Kent Ayrımına İlişkin Açıklamalar

1.2.1. Geleneksel ile Modern Arasında Kır-Kent Ayrımı (Sanayi Öncesi-Sonrası)

Kır ve kent kavram çiftinin temsili konusunda Tekeli (2016:26), kırın özelliklerinin içeriğinde; tarım ve ormancılık faaliyetlerinin yer aldığı, köylü bir nüfustan oluşan ve köylerin de yer aldığı kent dışındaki tüm mekânı kapsayan bir yerleşim alanından bahsetmektedir. Kent ise; sanayi ve hizmetler alanı gibi tarım-dışı faaliyetlerin mekânı olmakla birlikte içerisinde kentli bir nüfusu barındıran ve sınırları belli olan bir alanı temsil etmekte ve aynı zamanda mekânda yağ lekesi gibi yayılma özelliği gösteren bir yerleşmedir. Nitekim kır ve kent, kentleşme tarihi boyunca birbirine zıt iki kavram olarak tanımlanmış; bu iki kavram kentleşme teorilerinde, toplum bilimlerinde ve kamu politikalarında iki farklı kavram olarak

değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Bu tartışma konusunun içeriğinde kentler; alanının yoğun bir yapılaşma içermesiyle, istihdam yapısının farklılaşmasıyla, alanda yaşanan kültür endüstrisiyle, ticaretiyle, idari ve politik yönden merkezi bir güç olmasının yanında heterojenliğinden kaynaklı toplumsal farklılaşmasıyla kırdan farklı bir yapı sergilemektedir. Kır ise; dağınık nüfusu, sahip olduğu doğal peyzajı, tarımsal alanları, kendi içinde olan yapılaşması, yetersiz istihdam olanağı olan alanlarının beraberinde zenginlik ve gelişmişlikte geri kalmışlık özelliği ile tanımlanmaktadır (Öğdül, Uluçay ve Öngel, 2007).

Kır ve kent ilişkilerini değerlendirirken; sanayi dönemi öncesi ve sanayi dönemi sonrası gibi dönemsel bir farklılık oluşturarak bu ilişkiye bakmak, bu kavramları yapısal olarak bir yere koyabilmemizde bize az da olsa yardımcı olacaktır. Sanayi öncesi, geçiş dönemi ve sanayi kentleri olarak üç farklı kategoride kentleri ele alan Sjoberg (1960); sanayi öncesi kentleri hammadde ve gıda ihtiyacını dışarıdan temin eden aynı zamanda pazarın merkezi konumunda varlık gösteren alanlar olarak değerlendirmektedir. Sanayi kenti ile sanayi öncesi kent arasındaki fark ise; teknoloji kullanımı, ekonomik anlamda ortaya konan hareket ve eylemleri örgütlenmesi, değişen toplumun üzerinde kurulan kontrol mekanizmasının her geçen gün daha da güçlenmesidir. O, kentlerin kendilerini çevreleyen alanları kullanabilmeleri için, sosyal bir güç olmaları gerekliliğini vurgular. Ayrıca kentte yaşayan nüfusun sanayi devrimi öncesinde kırsal nüfustan sayısal olarak üstünlük sağlayamadığı, merkezde yer alan binaların daha çok dini yapı ya da yönetime ait olduğu, kişilerin sahip olduğu konutların ayrıca bir işyeri, dinsel yapıların ise eğitim kurumu olarak kullanıldığını ifade etmektedir (Sjoberg, 1960) .

Bu noktada, sanayi öncesi dönemde kır ve kent ilişkilerinde, hammadde ve gıda tedarikçisi rolünde kır; kenti ise daha çok pazar alanı ya da yönetim merkezi olarak görmek mümkündür. Kentin kıra karşı baskı kurma durumu, sanayi öncesi dönemin belirli bir özelliği değildi yani bu dönemde böyle durumlarla pek karşılaşılmamıştı. Üretim ilişkilerinin sanayi devrimi ile değişmesi sonucu, kır üzerinde kentin baskı kurması ve sömürüye varan bir ilişki içerisine girme mücadelesi ile karşı karşıya kalınmıştır. Kır ve kent, sanayi devrimiyle birlikte keskin sınırlarla ayrılmış, böylelikle yapılan tanımlamalar da seviyelere ulaşmıştır. Tarımsal üretimin yapıldığı yoğun örgütlü yerler olarak kır, yapılan tarımdan ortaya çıkan artı ürünün pazar alanı olarak da kenti görmek mümkündür (Yırtıcı, 2005). Bu ele alınan yaklaşım, birçok kuramcı tarafından da benimsenmiş olan iki kavramın birbirinden farklılığı, bu alanlarda ortaya konan üretimsel faaliyetleri ve ilişkileri, toplumsal ve mekansal olarak alanda meydana

gelen yapısal durumları değerlendirmektedir. Bu farklılığın, ekonomik, siyasal, demografik, kültürel, teknolojik, çevresel ve toplumsal olduğunu ileri süren Knox ve Mcarthy (2005), bu konudaki en kapsamlı yaklaşımı ortaya koymuştur.

Kentleri sınıflandırmada Sjoberg (1960) teknolojiyi, Karl Marx (2011) ise ekonomik faktörleri başat sıraya koymuştur. Dolayısıyla kentler bu düşünceyle ilkel, köleci, feodal, kapital ve sosyalist olarak beş grupta incelenir. Marx'a göre biz, kırım tarihini sanayi öncesinden öğrenebiliriz, kır ile kent sanayileşme ile birlikte farklılaşmış, ayrık kavramlar haline gelmiştir. Kapitalizmle birlikte kent ise, bir kumbara misali sermayenin, insanların, araç-gereçlerin, gereksinimlerin ve zevklerin toplandığı yer olmuştur. O'na göre kent, burjuvazi ile doğar ve bu yüzden feodal dönemde kent yoktur. Kırım gittikçe nüfus kaybetmesi, dağınık yerleşme kategorisinde değerlendirilebilecek pozisyona dönüşmesi, üretim faaliyetlerinin ve ilişkilerinin zayıflaması kapitalist kentin belirlenmesiyle ortaya çıkan oluşumlardır. Marx, kır ve kent ayrımına ilişkin düşüncelerini, sanayi döneminin erken dönemlerinde ortaya koymuştur. Kentin, kırım zayıflığı ve pasifliğinden yararlanarak onu sömürü nesnesi haline dönüştürmesi durumu, kentin bu dönemdeki başlıca karakteristik özelliklerindendir.

Kentleri fiziksel büyüklükler üzerinden tanımlamanın imkânsız olduğunu öne süren Max Weber (1922) ise; bir yerin kent sayılabilmesi için ticaretin başat konumda olması ve ayrıca bir hukuk düzeninin orada varlık göstermesi gerekmektedir. Kentleri farklı sınıflandırmalara tabi tutarak (tarım, ticaret kentleri vb.) daha çok ticaretle uğraşan alanları kent olarak değerlendirmektedir Antik şehirler, aynı zamanda birer tarım şehri olmakla birlikte bu yerlere sahip olan soyluların da oturduğu yerler olarak konumlanmaktadır. Büyük tüccarların tüketim gerçekleştireceği yer olarak da tüketici şehirler varlık göstermektedir (Weber, 1922). Tüm bunlar göz önüne alındığında şehir sınıflandırması konusunda Weber'in de üretim, tüketim ve ticaret parametlerini kullandığı görülmektedir.

Kent sosyolojisi ile ilgili çalışmalar 1920'lerde Şikago okulu (Chicago okulu) ile hızlanmıştır. 1920 – 1940 yılları arasında bu konuda birçok çalışmalar yapılmış ve araştırmalara temel oluşturabilecek olan düşüncelerin tohumları atılmıştır. Bu okulun kuramcılarından biri olan Louis Wirth (2002) ise kır ve kent zıtlığı üzerinden bir kent tanımlaması yapar. O'na göre, nüfus büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenliği kenti kırdan ayıran en önemli özelliklerdendir. Kentler, kültürel çeşitlilik içeren ve kopuk ilişki ağlarının olduğu mekanlar olmakla birlikte mekânda yığılma durumu da yoğunluk özelliğine işaret

etmektedir. Yığılmayla birlikte insanlar zorunlu ya da ihtiyaç temelli birbirleriyle ilişki içerisine girerler. Heterojenlik konusunu ise Wirth, sınıfsal olarak farklı statülere, farklı kültür kodlamalarına ait toplulukların bir araya gelme ve bir arada yaşama konusuna çözüm bulma yöntemi olarak geliştirdikleri yabancılaşıma ve kayıtsızlık duygularının mevcudiyetiyle açıklamaktadır. Kenti bir yaşam biçimi olarak ele alan yaklaşımı ile Wirth için kültür ve yaşama biçimi, kır ve kenti anlama ve açıklama noktasında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla çok kültürlü yapısı ve nüfusunun yoğunluğu ile kent, sosyal ilişki ağlarının merkezi haline gelmiş, toplumsal eylemlerin gerçekleştiği bir mekan olarak ele alınmış, güçlü ve geniş ölçekli bir çekim merkezidir (Wirth, 2002).

1970'lere gelindiğinde; Çağdaş kent kuramcıları, kent konusunda öne sürdükleri düşünceleriyle Chicago okuluna eleştirel bir bakış akışı ile yaklaşmışlardır. Bu eleştirilerde, sanayi sonrası yapılan kent tanımlamalarında okulun kullandığı biyoloji-analoji temelli kenti belirlemeye çalışmaları ancak kentlerin kurulma durumunun onların sahip oldukları kapitalist üretim tarzı ile oluşan sosyal ölçekler olma halini yok saymalarıdır. Şikago okulunun kent tanımlamalarındaki fiziksel anlamda eksikliğini Lefebvre (1968) de ortaya koyar. O, Şikago Okulu yaklaşımını mekânı basitleştirmesi itibarıyla eksik bulmuş, kentin yeme-içme, uyuma gibi özelliklerden daha fazlasını ve daha karmaşığını ifade ettiğini belirtmiştir. Kentteki bireylerin aktör konumu onun sosyal ilişkilerinde derinleşmesine neden olmuştur. Ancak bu durumun kentin içeriğinde yer alan karmaşık yapıdaki toplumsal eylemlere cevap verme yönünden eksik kaldığını, dolayısıyla sonraki dönemlerde bu nedenle eleştiri oklarının kendisine yöneldiğini söylemek mümkündür.

Kent, Lefebvre'ye göre mekânsal dinamiğini üretim biçiminden alan toplumsal bir üründür. Mekân ideoloji ve siyasetten ayrı düşünülemeyeceği gibi her zaman politik ve stratejik konumdadır. Kapitalizmin mekânı üretmedeki araçları olarak kent planlama / şehircilik gibi bilimlere örnek verilebilir. Mekan üretimi, kapitalist sermayenin içinde bulunduğu krizi çözmek için kullandıkları yollardan biridir. Söz konusu üretim her yönüyle kent hayatının (çevre, sosyal ilişki vb.) üretimi ve yeniden üretimini kapsamaktadır. İktidarın farklı ideolojilerinin politika ve siyaset aracılığıyla ifade ediliş biçimi tanımlamasıyla Marx'ın ekonomik bakış açısını eklemleyerek farklı bir kent tanımlaması ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan bu yeni boyuttaki kente eko-politik bir kimlikle ifadesine, farklı iktidarların farklı temsiliyet biçimleri olduğu olgusunu da eklemektedir (Lefebvre, 2014).

Bu bakış açısıyla ile Lefebvre, kent tanımlamasına yeni bir boyut kazandırmış, kenti; Marx'ın kapitalizm ile bağdaştırıp eko-politik bir kimlik yüklediği kente, farklı iktidarların izledikleri politikaların temsiliyet biçimleri olduğu bulgusunu da eklemiştir.

Lefebvre'den sonra yönümüzü Castells (1977)'e çevirdiğimizde onun da kent konusunda devam niteliğinde tanımlamalarda bulunduğunu söyleyebiliriz. O'na göre kent, toplu tüketimin merkezidir. O kenti, emeğin yeniden üretimde elzem olan tüketimin gerçekleştiği alan olarak ele almıştır. Söz konusu kentler, kolektif tüketimin gerçekleştiği ve böylelikle işgücünü yeniden üreten mekanlar olarak varlık göstermektedir. Kapitalist ilişkiler, üretim yerine artık kolektif tüketimin merkezi haline gelmiştir. Bu noktada Castells, kentte meydana gelen problemlerin nasıl üretildiği üzerine odaklanarak mekanın üretim biçimi (nasıl üretildi?) üzerine yönelme durumundan kendini alıkoyup problemin odağını değiştirmiştir. Sistemin işleyişi ile kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılanması ilişkisel olarak birbiriyle bağlantılıdır. İhtiyaçların karşılanmaması, sistemin işleyişinde sıkıntı çıkaracağı için bu durum toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Dolayısıyla kentin kapitalist döngüsünün sürmesi, kolektif tüketimin sürdürülebilirliği ile alakalıdır.

Kent kavramı konusuna açıklık kazandırmak ve onu daha iyi anlayabilmek noktasında, onun sürekli iletişim halinde olduğu kır kavramının ne olduğunu kavrayabilmek oldukça önemlidir. Yapılan çoğu kır tanımı daha çok kent tanımları ile bütünleşik ve onun devamı niteliğindedir. Kentten daha önce ve ondan bağımsız olarak var olan kırın özü aslında kendi kendine yetebilen ve devamlılığını da bu şekilde sürdüren bir yerleşmedir. Bu özelliklere sahip olan kır ayrıca kentlerin ortaya çıkmasının da bir sebebini de oluşturmaktadır. Kent bu noktada erken dönemlerinde kıra bağımlı, sanayi devrimi sonrasında kırı sömüren bir yapı sergileyen, kır ile ilgili yapılan tanımlamalara da bu doğrultuda müdahale edip yapılan tanımları yönlendiren bir yapıya sahip olmuştur. Nitekim kırsal alan tanımları kentlerin özellikleri ve sınırları üzerinden yapılmaktadır. Genel itibariyle kır, kentsel alana dâhil olmayan toprak bütünlüğü olarak değerlendirilen bu düşünce, kısaca kentsel olmayan her şeyi kırsal olarak ele almaktadır. Kırsal alanlar, coğrafi açıdan kentsel olmayan alanlar olmalarının yanı sıra hem ekonomik hem sosyo-kültürel hem de nüfus gibi birçok özelliği yönünden de kentsel alanlardan farklılık göstermektedir. Bu alanlar ayrıca doğal koşullara uyumlu ve geleneksel üretim tekniklerinin benimsendiği alanlardır.

Küresel tanımlamalar olması itibariyle OECD ve AB tarafından kullanılan kır tanımlamaları da oldukça önemlidir. Tanımlamada nüfus yoğunluğunu parametre olarak ele

alan OECD, her km²'de nüfusu yoğunluğu olarak 150 kişiden daha az miktarda kişi bulunan yerleri hem de tarımın ön planda olduğu ve düşük nüfus yoğunluğu olan yerleri kırsal alan olarak kabul etmektedir (Aydınlı ve Çiftçi, 2015).

Şimdiye kadar yapılmış olan tüm bu tanım farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda; kentlerin ekonomik faaliyetlerinin değişmeyen özelliği olduğu, kentlerin ve kırsal alanın sahip olduğu ekonomik göstergelerin zamanla ifade edilebilir. Bunu Tekeli (2016) üzerinden örnek vererek de açıklayabiliriz; sanayi dönemi kenti ona göre, genel itibarıyla tarımsal olmayan faaliyetlerin bulunduğu, form ve sınırları bakımından yoğun olan bir yerleşmedir. Sanayi dönemi öncesinde kenti kırsal alanın ayırmanın oldukça kolay olduğunu belirtir. Kentlilerin bu dönemde anonim ilişkiler içerisinde ve rasyonel davranış kalıplarına uygun bir tavırda olduğu; kentlerin ise başta tüketim olmak üzere çalışma ve dolaşım gibi durumların karşılık bulunduğu mekanlar olduğunu dile getirmektedir. Bir yağ lekesi misali kentlerin çevrelerine doğru yayılım gösterdiğini söylemek de mümkündür.

Köy ve kent konusunda yapılan tanımlamalar eşliğinde Kıray (2003), “köylü” olarak ifade ettiği kırsal alanda yaşayanları; daha çok kendi içine kapalı, değerleri ve inançlarına sahip çıkan topluluklar şeklinde ifade etmektedir. Köylülük ona göre yalnızca tarımsal üretimin yapıldığı alanlarda yaşayanlar için kullanılmamalıdır, çünkü bu kullanım onları ifade etmede oldukça eksik bir değerlendirmedir. Dünyada küreselleşme olgusunun çıkışına kadar, kır ve kentin sahip oldukları zıt özellikleri şiddetli bir şekilde devam etmiştir. Bu kavramlar ile temsil ettikleri arasında bir tutarlılık söz konusuysa bilgi toplumuna geçişle bu tutarlı olma durumda bir aşınma yaşanmıştır (Tekeli, 2016). Küreselleşme, birçok konuda yapılan tanım ya da değerlendirmeleri belirsizleşen ve ayırt edilemeyen bir hale sokmuştur. Kır ile kent tanımları da bundan nasibini almış ve belirsizliklerini bize yansıtmıştır.

Nüfus dinamikleri ve tarımsal destek politikaları yönünden kır-kent tanımları ve aralarındaki ilişki yeniden düşünüldüğünde, öncelikli olarak kırsal ve kentsel demografik süreçlerdeki değişimler göze çarpmaktadır. Kırsal göçün devamlılığı ve kentsel göçün giderek artması yönündeki varsayım, modernizasyon ve kalkınma literatüründe mevcudiyetini korumaktadır. Dolayısıyla kentleşme konusunda oluşan beklentiler, sağlık, altyapı ve eğitim hizmetleri konusundaki yatırımlar da bu çerçevede şekillenmektedir. Göç konusunda da beklenildiği gibi artık devamlılık arz eden bir kırsal göç durumu yoksa mevcut olarak ortaya konan politikaların yanı sıra yatırım kararlarının da bu ölçüde değerlendirilip değişmesi gerekliliği kaçınılmazdır (Keyder ve Yenal, 2013). Söz konusu durumlar ele alındığında

kentin toplumsal yapısı, kentleşen nüfusun sosyolojik olarak nerede konumlandırılacağı ve nasıl bir içeriğe sahip olacağı konularının üzerinde tekrar tekrar durulması ve bu mevzuların değişen koşullar etrafında tekrardan düşünülmesi gerekmektedir. Nitekim söz konusu durum, kentsel yönetim modelleri ile eğitim, sağlık, iskân ve yatırım kararlarına doğrudan ya da dolaylı olarak etki edecektir.

Sonuçları itibariyle önemli değişimlere neden olan nüfus dinamikleri, hem kırsalda hem de kentsel kesimde görünürlüğü yüksek bir oluşumdur. Kırsal nüfusun tarımsal ürün üreticisi olması, öncesine nazaran değişiklik gösterip azalma eğilimi gösterse de aslında tam olarak bitmiş bir mesele değildir. Köylülerin gelirleri her ne kadar o bölgenin uzmanlaşmış ürünlerinden oluşsa (Karadeniz’de çay, fındık, Orta Anadolu’da hububat, şeker pancarı vs) ve tarımsal girdi ve satış fiyatlarına bağlı olsa da 1980 sonrası mevcut durum değişmiş; Türkiye ekonomisinde yapısal dönüşümler yaşanmıştır. Yaşanan yapısal dönüşümlere paralel olarak kırsal bölgelerde yaşama, çalışma ve üretim koşullarında ciddi değişiklikler olmuştur. Dolayısıyla Türkiye’de salt tarımdan geçinen kırsal nüfus azalmakta ve gelir elde etmede farklılaşan istihdam alanları sayesinde de kırsal nüfus giderek kentsel kesimlerle benzeşen şartlarda yaşamaktadırlar. Nitekim tarım ve gıda sektöründe öncelik konumunda olan kırsal nüfusun, geçmişte destekleme politikalarına bağlı olma durumu da zamanla değişiklik göstermiştir. Böylelikle tarımsal fiyat destek politikaları artık kırsal nüfusun gelirleri üzerinde ancak kısmi bir etki yarattığı, kırsal nüfusun refahının artırılması noktasında artık farklı sosyal politikalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Kırsal ve kentsel alanların birbirleriyle olan etkileşim süreçleri görmezden gelinip onların iki farklı kutup olarak algılanması durumu, geçmişten günümüze hala daha devam eden bir olgudur. İş arama ve yaşam standartlarını iyileştirme amaçlı kırsal nüfusun kentlere yönelmesi ve kentlerin de bu şekilde nüfus olarak iyice artış göstermesi neticesinde, kırsal alanda yer alan toprakların kendi niteliğini kaybetmesi ve kentsel özellik göstermeye başlaması bilinen bir olgudur. Ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel yönden birbirleriyle bağımlılık içerisinde olan kırsal ve kentsel kesimlerin, dengeli ilişkiler kurması onların daha fazla gelişmesine yarar sağlayacaktır. Nitekim her iki bölgede de yaşanan gelişmeler birbirlerinden ayrı bir şekilde ele alınamamakta, kır-kent ilişkileri bu noktada günümüzün temel yaklaşımları içerisinde yerini almaktadır. Kırsal- kentsel ilişkide söz konusu olan; bu alanlardaki sermaye, kişi ve malların akış durumudur. Buna ek olarak bilgi, düşünce ve yeniliklerin yaygınlaştırılması meselesi de bu akışa dâhil edilebilir.

İnsanlığın konumlandığı yerini alt üst edebilecek kuşatma olarak da değerlendirilen kır ve kent konusuna ek olarak kentleşme mevzusu da bu iki alanın sahip olduğu zenginlikleri ve kimlikleri tehdit eder bir pozisyona girmektedir. Kentleşme dolayısıyla, sadece kırsal kesim için değil kentsel kesim için de bir farklılaşma oluşturmakta ve giderek onları (kır/kent) silip süpürmektedir. Birbirleri üzerinde ekonomik ve politik açıdan bir tahakküm kurma çabası içerisinde olan kır ve kentin birbirleriyle karşıtlık içerisinde olduğu da yadsınamaz. Bu karşıtlık durumunun büyük bir bölümü üretim ilişkileri üzerinden gerçekleşiyor olsa da doğa ve estetik değerlerle ilgili olan kısmı gözden kaçırılmamalıdır.

1970’li yıllardan sonra, kır-kent yakınlaşması ve tarihsel organik yapıyı gerçekleştirme yönünde ortaya atılan yaklaşımlar yer almaktadır. Fakat günümüzde kentle olan ilişki değerlendirilecek olursa; bu ilişkinin faydacı maddi gereksinimler şeklinde olduğu söylenebilir. Bir zamanlar yurttaşlara modern kent konusunda, onların kente ve çevresine sempati duymasını sağlayan etik, ekolojik vb. gibi özellikler artık şekil değiştirerek çoğu zaman etik değerini yitiren ve nicelliği ön plana çıkan özelliklere evrilmiştir (Mutlu, 2002).

Kırsal alanda geçimini sağlayamayıp kente göçen insanlar bu yer değiştirme ve adapte olma durumundan kaynaklı hem kendilerine hem de emeklerine yabancılaşmaktadırlar. Bu noktada kır ile kent arasında oluşan ayrım, sağlıklı bir toplum yaratmanın önünde bir engel teşkil etmekte, yabancılaşmanın odağını oluşturmaktadır. Oluşan bu ayrımın kaldırılması, yabancılaşmanın önüne geçmek ve bununla birlikte ortaklaşmanın tek olmamakla birlikte ilk koşullarındandır. Tarihsel süreç içinde yaşanan kent ile kır arasındaki çelişki de tarım ve sanayi işletmelerinin birleştirilmesi ile bir an önce giderilmesi gereken bir durumdur.

Kent, kır için hem bir tehdit unsuru hem de üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan bir güçtür (Marx, 2011). Mekânın yeniden üretimi için kent sermayesi, kırsal alandaki iş gücüne ihtiyaç duymakta; kırsal nüfusu kentlere çekerek kırdaki geçim kaynaklarının tükenmesine neden olmaktadır. Göç olarak büyüyen kentler ise sorasında çeperlerinde oluşan arazilere müdahalelerini başlatmış olur.

Meydana gelen bu kır-kent çatışmasının önüne ancak sosyalist devrimle geçilebilir. Bu noktada önerilen tarım ve endüstrinin beraber işleyeceği, tarım alanlarının hem madde süreci hem de üretimin merkezi rolünü oynayacağı bir sistemdir. Hammaddeye yakın olabilecek yerlere sermayeyi taşımak, hem kentlerdeki sınırsız büyümeyi yavaşlatacağı hem de kırsalı sürece dahil ederek onun dışlanması önüne geçmesine yardımcı olacaktır. Dolayısıyla kır-kent çelişkisi, sosyalist devrime göre ancak kırdaki dönüşümün sağlanması, kırsal alanın yeniden

organizasyonu, tarım ve endüstrinin de kıra entegrasyonunun sağlanmasıyla mümkün olacaktır (Turan,2011).

Kır ile kent arasında sanayi devrimine kadar nüfus bakımından farklılık görülse de kentin öncüllüğünde gerçekleşen ekonomik ve yönetsel anlamda bir farklılık söz konusu değildi. Üretim biçimlerinin değişmesi sonucu, kentin kıra karşı bir üstünlük mücadelesi başlar ve aralarında daha önce görülmeyen bir çelişki belirir. Sermaye sahipleri ve kente göç edenlerden oluşan toplumsal ayrışma mekanizması oluşur. Kent bu şekilde belirli kesimler açısından hem gücün hem de paranın merkezini oluşturmakta, bazı kesimlerce de hayatta kalma mücadelesinin verildiği yerler olarak ele alınmaktadır. Kırsal alan bu noktada kentin gerisinde kalarak, sınırlı imkanlara sahip olması yönüyle gözden düşer. Tüm bu çelişkili durumlar ise 20.yüzyılda ön plana çıkan kent kuramcıları tarafından ele alınması gereken sorunsal yapılanmaları oluşturmaktadır.

1.3. Kentleşme ve Kentlileşme

1.3.1. Türkiye’de Kentleşme Süreci ve Özellikleri

Kentte yaşayanların ve nicel olarak kent sayısının artış göstermesi olarak ifade edilen kentleşme, genel itibariyle kırdan kente yapılan nüfus akımı (göç) ile beslenmektedir. Bunun en temel nedeni, gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde doğurganlık eğiliminin azalması, nüfusun yenilenme durumunda bir gerileme yaşanmasıdır. Fakat kenti sadece demografik açıdan ele almak eksik ve sorunlu bir bakış açısıdır. Kentleşmeyi ele alırken birçok yönün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunlar sosyal, ekonomik ve siyasal olarak toplumda meydana gelen değişimleri içermektedir. Keleş'e göre kentleşme "Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir birikim sürecidir" (Keleş, 2000: 128).

Kentleşmeyi birkaç tanım etrafında açıklamaya çalışırsak; kentleşmeyi mekan üzerinden tanımlayan Suher, Giritoglu ve Erkut (1995) ‘a göre kentleşme nüfusun aynı mekânda bir araya gelmesidir. Farklı sosyo-ekonomik grupların yer aldığı tabakalı bir sistemi içine alan kültürel dönüşüme işaret etmektedir. Wirth (2002) ise kentleşmeyi, kentlerde yer alan kişilerde meydana gelen kişilik bozuklukları ve sosyal yapı değişimleri olarak ele almaktadır. Akrabalık bağlarının kopma seviyelerine gelmesi, ailenin değişen özellikleri ile birlikte sosyal önemindeki azalma gibi konuları kapsamaktadır. Tekeli (2008) kentleşmeyi,

kırsalda yaşayan kişilerin geçimlerini tarım dışına yönlendirmesiyle kentte var olmaya başlama süreçleri olarak görür.

Kentleşmeyi toplumsal açıdan ele aldığımızda; geleneklerin terk edilip kentli yaşama adapte olunabilecek sosyal değerlerin benimsenmesi, birey ve kurum ilişkilerinde kentli kültürünün hakim olacağı şekilde davranışların sergilenmesi gibi içeriklerden oluşmaktadır. Demografik açıdan kent sayılabilecek yerler, eğer sosyal açıdan kentleşmemiş yerleşim alanlarıysa, bu yerler sağlıklı kentleşmenin bir örneği konumundadır (Göymen ve Kaya, 2004). Modern üretim araçlarının tarımsal alana müdahale etmesi ile işgücünün tarımdan elini eteğini çekmesi, tarımla uğraşmaya devam edenlerin ise ilkel tarım yapma yöntemlerini terk edip modern yöntemleri öğrenme ve uygulama süreçleri kentleşmenin ekonomik açıdan bir değerlendirmesini bize sunarken, bu öne sürülen değişkenler doğrultusunda köylü nüfusun tarımdan uzaklaşması ve yeni iş kolları bulma çabası içine girmesi, onların göç etme konusunda olumlu bakış açısı geliştirmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bu söz konusu etmenler itici etmenler olarak ele alınabilir. Bunun yanı sıra köyünde beslenemeyen ve gelecek kaygısı çekenler içinse kent, cazip bir mekandır. Genel itibariyle kentleşme, zaman içindeki değişimi anlatmakta ve bu süreçte belirleyici olarak karşımıza üretim ilişkilerindeki değişim çıkmaktadır. Bu değişime bağlı olarak da ürünlerin üretimi, dağıtımı ve denetlenmesi bu alanlarda gerçekleştirilmekte, kentlerin gün geçtikçe daha yoğun ve heterojen olması da tüm bu sayılan sebeplerden kaynaklanmaktadır (Keleş, 2000).

Kentlileşme, kırsal alanda yaşayanların kente dair habituslarının değişimi ile kentle bütünleşmesini içeren toplumsal bir değişme sürecidir. Bireylerin bu süreçte tüketim alışkanlıkları değişmekte, yaşamlarını daha aktif hale getirip siyasal katılım ve boş zaman aktiviteleri konusunda gelişmeler yaşamaktadırlar (Özer, 2004). Kentleşmeyi dört aşamada ele alan Karpat ve Sönmez'e (2003) göre; öncelikle kent ve kentli tutumunun benimsenmesi içerikli kente dair değerlerin ve giyim kültürünün özümsemişi gerekmektedir. Sonrasında kentte yer alan hizmetlerin kullanılmasıdır. Akabine kentteki diğer kişilerle iletişim içerisinde olma hali gelmekte iken son olarak da kişinin kendisini kentin bir parçası olduğuna ikna etme süreci ile kentleşme dinamiği gerçekleşmiş olur. Wirth (2002), Karpat ve Sönmez' in düşüncelerine paralel olarak kentlileşmeyi, çağdaş dünyanın hâkim sosyal davranış yapısından yola çıkarak bir yaşam tarzı olarak tanımlamaktadır. Günümüz kent sakinlerinin kentle kurmuş oldukları ilişkilerinin pragmatik ve gereksinim emelli olduğu yönündeki düşüncesi ile Bookchin (1986), kişilerin kentle bütünleşme derecesinin, maddi ihtiyaçlarının

karşılanmasıyla ölçüldüğünü belirtmektedir. Kentleşme Harvey (2003)'in bakış açısıyla sanayi kapitalizminin yayılmasıyla oluşan çevrenin bir sonucu niteliğindedir. Mekânın yeniden biçimlendirilmesiyle ortaya çıkan davranış kalıpları, sosyoekonomik ve kültürel değerler de kentliliği belirleyen temel dinamiklerdir.

1.3.2. Kırsaldaki Kentleşme ve Kentleşme Görünümleri

Sanayileşme ile birlikte belirginlik kazanan kentleşme olgusu, kırsal alanların kent üzerindeki hâkimiyetini sonlandırmış, bu alanlarda yoksullukla/yoksunlukla mücadele eden kesimlerin kentlere göç etmesine yol açmıştır. Kentlerin altyapısal sıkıntıları ve planlanamayan şekilde gerçekleşen göç olgusu birçok probleme sebep olmaktadır. Meydana gelen plansız kentleşmenin yanı sıra kentlerin çeperlerinde oluşan kentleşme hareketleri ve kentsel saçaklanma bu süreçte kendine çalışma alanı bulmuş ve birçok teorisyen tarafından tartışma konusu olagelmıştır. Kentleşme olgusu, kır ve kenti ayrı ayrı ilgilendiren bir konu olmasının yanı sıra bu iki alan arasında kalan bölgelerde de farklı eylemlerin oluşmasına sebep olmuştur. Nitekim bunun sonucunda kentin çeperlerinde ve yakın çevresinde yer alan alanlar için kentsel-kırsal bölge, kentin saçaklanması vb. gibi kavramsallaştırmalarla yeni tartışma konuları gündeme gelmiştir.

Yeni kavramların kullanılabilirliğinin artmasıyla kentsel yayılma ve kentsel büyüme gibi gelişme dinamikleri ortaya çıkar. Her ne kadar bu kavramlar birbirlerine benzer kavramlar gibi algılsalar da aslında birbirinden ayrırırlar. Kentsel büyüme, nüfus artışı ile alakalı bir durumdur ve tüm kenti kapsayan bir dönüşüm ve büyümeyi anlatır. Kent çeperlerinde ve kırsal bölgeyi etkilediği alanda meydana gelen kentsel yayılma ise ölçüt olarak nüfus artışı kullanmayan ve kentsel büyümenin kendisini kapsadığı bir kavramdır.

Eskilerden beri süregelen bir durum olarak kentlerin çevresinde parçalanmış yerleşim birimleri ve iş yerlerinin varlığı bilinmektedir. Ancak 1920'lerden sonra yaşanan gelişmelerle kent çeperlerine ulaşım imkanı sağlandığı için metropol kentlerde nüfusun etrafa yayılma durumu gerçekleşmiş olur. Böylelikle oluşan kentsel saçaklanma gündemde yerini almıştır. Özellikle büyük şehirlerin yakınında ve bağlantısında olan çiftliklerin ya da kırsal alanların varlığı söz konusudur (Gottman ve Harper, 1967). Çağın getirdiği mekanizasyon ve ulaşım alanındaki ilerlemeler sayesinde kentlerin saçaklarına doğru yerleşmeler gün geçtikçe daha da artmaktadır. 1970'lerde literatürde yer almaya başlayan kentsel yayılma, "kırsal peyzajın üzerine kentsel yerleşimlerin saçılması" (Harvey ve Clark, 1971), "kompakt olmayan

gelişme” (Ewing, 1997), “süreksiz ya da aralıklı gelişme” (Weitz ve Moore, 1998), “yeni gelişme alanlarının sınırsız dışa uzantısı” (Downs, 1999), “düşük yoğunluklu kentleşme” (Pendall, 1999), “kentsel desantralizasyon süreci” (Bruekner, 2000), “kentsel veya endüstriyel çevrenin kentsel alanın bitişiğindeki kırsalın içine genişlemesi” (Hess, 2001), “metropolitan gelişme alanlarının desantralize olması ya da kenar-kentleşmesi” (Wassmer, 2002), “kentsel etek/çeper üzerinde görülen gelişme alanları” (Tekeli, 2011) olarak ifade edilmektedir.

Sürekli göç alma durumuyla karşı karşıya kalan kentsel alanlar belirli bir zaman sonra taşma noktasına gelmektedir. Teknolojinin de gelişmesiyle birlikte çeperlere doğru bir yayılma sergileyen bu alanlar çeperleriyle yaşamsal fonksiyonlar açısından da farklılık gösterebilmektedir. Gecekondu bölgeleri, sakinlik ve kaliteli yaşam hayali olanların kent dışına akınıyla oluşan yapılanmalar, ayrıca sermayenin kırsala kayması ile bu bölgelerde oluşan kamu, hizmet ya da turizm yapılanmaları olarak çeperleri görmek mümkündür.

Peri-urbanisation (kent çeperi) kavramı, her ne kadar kentle benzerlik gösteriyor gibi tablo sergilese de kentin çeperinde yer alan kırsalın kent niteliğine (fiziksel, sosyolojik ve ekonomik vb olarak) bürünme sürecini ifade eder. Bu dönüşüm bazen bölük pörçük de gerçekleşebilmektedir. Karakteristik özellikler bakımından çoğunlukla altyapısal eksikliklerin ve çevre koşullarının kötüleşme durumunun yer aldığı bu alanlar, çoğunlukla sermayenin şişmesi sonucu yeni bir yatırım alanı bulma girişiminin gerçekleştiği alanlardır (Webster ve Muller, 2009).

Kentin büyümesi ve yayılmasıyla ortaya çıkan *peri-urbanisation* kavramı, kır ile kent arasında kentleşme baskısı yaşayan ve dönüşüm sürecine giren dinamiklerin yer aldığı süreci tanımlamaktadır. 21. yy.’da kent formu ve mekân planlama konusunda karşılaşılan zorluklar, kentin çeperlerine doğru büyümesi, sıçraması ve genişlemesinin barındırdığı çelişkilerden kaynaklanmaktadır. Kaotik bir sürece işaret eden bu kentleşme modelinin (Brueckner, 2000) ilerleyen zamanlarda nasıl kontrol altına alınacağı, oluşan negatifliklerden nasıl kurtulunacağı konusunda araştırmacılar birçok çalışma gerçekleştirmiş ve bulgularını ortaya koymuşlardır.

Kentsel saçaklanma, tarım alanları ve ekilmemiş doğal alanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmış; fakat buna rağmen tasarlanan tipik kenti sıkıcı bulan bazı kesimlerce de kentsel saçaklanmayla oluşan bu yerleşimler, daha özgün bir yapı sergilemektedir (Clawson, 1962).

Dolayısıyla her ne kadar oluşan bu yeni yapılanmalar birçok olumsuzlukları beraberinde getirirse de kişilerde heyecan uyandırıcı bir durum da yaratabilmektedir.

Saçaklanma süreci aslında gerekli önlemler alınmazsa ciddi sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Örneğin; birçok tarımsal arazinin ortadan kalkmasına, açık alanların kaybolmasına neden olabilmektedir. Kentler, nüfus artışı sonucu artık ihtiyacı karşılayamaz hale gelmeye başlayınca bünyesindeki bazı fonksiyonları kendi dışında var olan kısımlara doğru yayarak büyümekte, planlı bir şekilde bir büyüme olmadan daha çok tesadüfi şekilde meydana gelen bu yapılanma süreci, değişim geçiren alan (çeper) için olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu alanların zamanla kendine özgü, birbirini tamamlayan doğal döngüsü ve sürdürülebilirlik özelliği zarar görecektir. Saçaklanarak kent çeperinde oluşan bu alanların toprağı önceki kullanımından kopar, sahip olduğu bölge fonksiyonlarını yitirerek gelecekteki büyümeler için rezerv oluşturulan toprak parçaları halini alır. Dolayısıyla bu şekilde alanda yaşanan dönüşüm, kırsal dönüşümün temelini atmış olur. Tüm bunların yanı sıra kırsal dönüşümün temeli, üretimin yerine tüketimin ön plana çıkması, kırsal ekonominin yerini küresel ekonomiye bırakması, tarımsal dönüşüm yaşanması ve oluşan sosyal farklılaşma, son olarak da yeni yoksulluğun kırsal alanda aldığı biçimler gibi yeni kavramlar üzerinden tartışılmaktadır. Kırsaldaki bu dönüşüm, aynı şekilde kentleşmeye de sebep oluşturan üretim-tüketim ilişkilerindeki meydana gelen değişim ile ortaya çıkmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm farklı coğrafyalarda farklı hız ve şekillerde olmakla birlikte; kimi zaman tamamen karakterini yitirerek kente eklenme kimi zaman ise karakteristik özelliklerinde bazı gelişimsel süreçlerden geçmesi sonucu kentsel yapı ile organik bir ilişki kurmasıyla gerçekleşmiştir. Kısacası; kent, bu süreçte çeşitli yollarla çeperlerine yayılarak kırsal alana müdahale etmeye başlamış ve bu etki kırsal alanda gözle görünür bir şekilde yaşanmıştır ve bunun sonu da ekonomik, sosyolojik ve ekolojik sorunlara sebebiyet vermektedir. Yaşanan bu durumların “*kır-kent çatışması*” olarak ele alabileceğimiz, sanayi sonrası dönemden günümüze değin süregelen bir olguyu ortaya çıkarttığı söylenebilir.

1.4. Köylülük Yok Mu Oluyor?

1.4.1. Köylülüğün Tasfiyesi ve Köylülüğün Kalıcılığı Tezleri

Kırsal alanlar, 19.yy’ın sonlarına kadar kentsel alanlarla kıyaslandığında, yoğun ve yaygın olduğu zamanlarını yaşamıştır. 19.yy. sonu ve 20.yy. başları, kırsal alanda yaşayan nüfus, eski yoğunluğunu kaybedip kentli nüfus artış göstermeye başlar, meydana gelen bu kentsel nüfus artışı sanayi devrimi nedeniyle öncelikli olarak Avrupa Ülkelerinde kendini

gösterirken diğer ülkelerin bazılarında da görüldüğünü söylemek mümkündür. Kentlerde oluşan bu hızlı nüfus artışı kent içerisindeki nüfusun yiyecek sıkıntısı çekmesine sebep olmuştur ve bu durumu açıklamak ve çözüm önerisinde bulunmak noktasında birçok araştırmacının kırsal dönüşüm üzerine açıklama yapması beklenilmiştir.

Kapitalizmin kırsal alanda belirmesi ve orada yaşayan kırsal toplumların sonunu getirmesi (Shanin,1977: 1939) olarak tanımlanan kırsal dönüşüm hakkında birçok teorisyen konunun içeriğine dair bazı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Marx, “Kapital” adlı eserinde kırdan kente göç eden nüfusun kır emekçisinden kent emekçisine (proleterya) dönüşmesi sürecini ele almıştır. Tarım alanlarına kapitalizmin girişi ile birlikte tarımda kullanılan sermaye birikiminin artması ve ayrıca tarım emekçisine duyulan ihtiyacı da azaltması durumu, kırdan kente göçe ve kentteki sanayiye kırdan işçi transferine sebep olmuştur (Marx 2011: 612). Kırsala kapitalizmin girişi, Marx için oldukça önemli bir konudur. Çünkü bu sayede sosyalizm düşüncesine bir adım daha yaklaşılmış olacaktır.

Toplumun tarihsel devindirici gücü, nüfusun kentlerde yoğunlaşması ile artmaktadır. İnsan ve toprak arasındaki mesafenin de açılmasına sebep olan bu durum, kır emekçilerinin direnme gücünü azaltmakta iken kent emekçilerinin gücünü arttırmaktadır (Marx 2011: 481-482). Marx ayrıca içinde çelişkili bir yapı barındırması sebebiyle köylülüğün, kapitalizmin tarımsal alana girişi ile tarımı tasfiye edeceği analizini ortaya koymaktadır. Kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkması ile tarım sorununu ele alarak onun toprak ve kırsal alanda üretimde bulunanlar üzerindeki etkilerini, kır ve kent emekçileri karşılaştırması üzerinden okumak Marx’ın (Marx 2011) bu konudaki fikirlerini ortaya koymasını sağlamıştır. Söz konusu karşılaştırmada proleterya tarafından devrimci dönüşümün kentlerde gerçekleşeceği öngörüsü ile Marx, daha çok kent ve kent emekçileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Kautsky ise toprak, makineleşme, emek kullanımı gibi faktörleri kapitalizmin modern tarıma dâhil oluşu üzerinden incelemiştir. Yapmış olduğu büyük ve küçük işletmeler karşılaştırmasında; kendi araçlarını, hayvanlarını, ücretli emek gücünü kullanabilme yönünden avantajlı konumda olan büyük işletmelerle, bu işletmelere karşı bireysel olarak emeklerini ortaya koymak ve her türlü israftan kaçınmak gibi iki önemli silaha sahip olan küçük işletmeler mevcuttur (Kautsky 1988: 95-100 ve 110). Büyük işletmeler, makineleşmeyle sanayileşme yolunda daha avantajlı iken kendi çalışma potansiyeli olan ve daha az tüketimde bulunan küçük işletmeler de varlığını sürdürmeye devam edebilmektedirler. Küçük köylü ona göre, mülkünün getirisi kaynaklı değil emeği üzerinden

para kazandığı için işçileşmeye başlamıştır (Kautsky 1988: 170). Marx ve Kautsky'nin düşünceleri değerlendirildiğinde tarım sorunu ve köylülüğün kapitalizm tarafından çözüleceğini öne sürdükleri görülmektedir.

Köylülüğün devam edeceği tezini ileri süren Chayanov, köylü ailesi kavramını, kendi kendisini sömüren olarak değerlendiren teorisyen, kapitalist çiftçilerden farklı olarak köylü hanelerinin birikim yapamama durumundan bahsetmektedir. Bu haneler her kadar birikim yapamasalar da kapitalist çiftçilerle rekabet edebilmek için çok yoğun çalışma temposu içine girerek kendi emeklerini ortaya koymaktadırlar. Bu durum sonucunda kar elde etmek yerine yalnızca kendilerini sömürmeleri ve sadece geçinmek amaçlı gerekli kaynaklara ulaşabilmektedirler (Chayanov 1986: 68-71). Hane birimi ona göre, nüfusu ve emek tüketim dengesinin birlikte ele alınıp değerlendirilmesine karşılık gelir. Hanedeki esas emeğin büyüklüğünü, burada çalışan ve çalışmayan kişi sayısı belirler. Dolayısıyla hanedeki toplam tüketimin büyüklüğü, emek büyüklüğüyle orantılı olması durumu hanenin geçiminin sağlanması sonucunu doğurur. Hanedeki emek gücü bu dengeyi kurana dek yüksek efor ve uzun saatlerce çalışmasını sürdürür. Bu emek-tüketim dengesinin kurulması sadece emek gücüne dayanmamakta, toprağın verimini sağlamak, kullanılacak olan tarımsal aletlerin uygunluğu ve yeterli miktarda toprağa sahip olmak gibi faktörler de burada etkin rol oynamaktadır. O'na göre (Chayanov) hane, bir şekilde bu dengeyi sağlamaktadır. Bunu örneklerle açıklamak gerekirse, bir hanede küçük çocuklar varsa o hanedeki tüketimin ekstra artış göstereceği dolayısıyla hane içindeki çalışan üyeler daha çok emek harcamaktadır. Hanedeki küçük fertler büyüdükçe tüketim devam etse bile büyüyen çocukların haneye katkısı olacağından kişi başı harcanan emek biraz daha azalacaktır. Çocukların evlenip haneyi terk etmesi sonucu da ebeveynler yaşlanacak ve kişi sayısı da azalacağı için emek de o oranda düşecek, hanenin geliri de azalacaktır (Chayanov 1986: 54-67).

Üretim faktörü bir hanenin birimi için büyük öneme sahiptir. Bu konuda giderin düşük gelirin ise yüksek tutulması elzemdir. Doğal kaynak, emek, sermaye ve girişimci ekonomide üretimin dört faktörünü oluşturmaktadır. Bu faktörlerin sağladığı getiri kimi zaman ücret ve faiz kimi zaman ise rant ve kardır. Nitekim bir işletmede para karşılığı emek satın alma durumu gerçekleşirken kırsal alandaki hanelerde böyle bir şey söz konusu değildir. Bu hanelerde ücretli işçinin emeği yerine kendi emek gücünü kullanmak esastır. İşin içerisinde ücretli işçi olmamasından dolayı ücret verme olayı da söz konusu değildir. Ücret olmayınca

da rant, faiz ve kar belirlenemez. Dolayısıyla köylü hanelerinin ekonomi teorisi üretimin dört faktörüyle hesaplanamaz (Thorner 1986: XIII-XIV).

Chayanov (1986), köylülüğü ele alırken bazı durumları irdelemediği ve sadece nüfusa dayalı bir farklılaşmadan bahsettiği için birçok konuda eleştiriye maruz kalmıştır; sınıfsal yapı, kapitalizmin tarıma girişi ve sömürü ilişkileri bu noktada gözden kaçırıldığı konulardır. Yukarıda değindiğimiz aile döngüsü kavramsallaştırmasını Shanin, “çok yönlü hareketlilik” kavramı olarak geliştirmiştir. Shanin, sınıf bilincinin kırsal alanlarda artış göstererek kutuplaşmanın oluşacağı öngörüsünde (çoğu Marksist tarafından) bulunulurken, gerçekte böyle bir durumun ortaya çıkmadığını, söylenilenin aksine kırsalda tarımla uğraşanların daha güçlü bir pozisyona sahip olduğunu ifade etmektedir (Goodman, Redclift 1981: 8).

Özügurlu (2013)’ya göre Shanin iki soru üzerinden köylülüğü değerlendirmektedir; “köylülerin toplumsal gerçekliğin anlamlı ve ayırt edici bir olgusu olarak görülüp görülmediği” şeklindeki ilk sorusu ile “toplumsal gerçekliğin açıklanması bakımından köylülüğün anlamlı ve ayırt edici bir olgusu olarak görülüp görülmediği” şeklindeki ikinci sorusu... Köylülük ilk sorunun içeriğine göre kendine has yapı ve kurama dayanmamakta; ikinci sorunda ise köylülük, kapitalist öncesi toplumlar da incelenen bir olgudur. Bu konuda geliştirilebilecek üçüncü bir bakış açısı da köylülüğe sahip olduğu üretim tarzını değiştirebilecek bir kategori olarak bakmaktır. Köylülüğün devamı ancak ekonomik olarak köylülüğü farklılaştırmakta yatar. Nitekim farklı bir ekonomik sistem üretme kabiliyeti gösterecek kadar homojen bir yapı gösteren köylü kitlesinden günümüzde söz etmek mümkün değildir.

2. BÖLÜM

2. DEĞİŞİM SÜRECİNİN KIRSALDAKİ YANSIMALARI

2.1. 1980 Öncesi Kırsal Yapıda Meydana Gelen Ekonomik Değişmeler ve Toplumsal Yapıdaki Yansımaları

Osmanlı döneminin son dönemlerinde başlayan ve günümüze kadar farklı şekillerde devamlılığını sürdüren tarımsal alana yönelik müdahaleler, 1840'larda Tanzimat Dönemi politikaları ile tarımsal üretimin çeşitlendirilmesi, tarımsal üretim araçları ve yöntemlerinin modernleştirilme çabaları, tarımsal üretim üzerindeki sınırlamaların kaldırılması ve önemli vergi ve gümrük konusunda yabancı tüccara yönelik kolaylıkların sağlanmasına katkıda bulunmuştur (Baskıcı, 2009: 77). Bu dönemdeki müdahaleler, toprağı işleyemeyen bir kısım yoksul köylünün geçimini sağlamak için büyük toprak sahiplerinin yanında çalışmasına ve işçileşmesine sebep olmuştur (Köymen, 2003: 195). Küçük köylülükte toprak kaybı, yeni devlete geçiş ve ilerleyen zamanlarda da yaygınlık göstermektedir. 1912-13 yılları arasında yapılan tarım sayımından elde edilen bulgulara göre; kırsal alanda tarım yapan hanelerin %1'i toprakların %39'una, %87'lik kesimden oluşan daha küçük toprak sahibi ise %35 toprağı elinde bulundurmaktadır. Cumhuriyet'e geçişle birlikte de bu düşüşler devam etmiş ve bu ailelerin çoğu ellerinde daha az toprakla hayatlarını sürdürmeye çalışmışlardır (Silier, 1981: 9). Türkiye'nin doğusu ve batısı arasında dış pazara açılım yönünden farklılıklar yaşanmıştır. Batıdaki tarım alanlarının sahip olduğu yaygın yol ağı, batının dış pazara açılımının yönünü açarken üretim koşullarında değişimi de beraberinde getirmiştir. Doğuya doğru ilerledikçe durum farklılaşmış, pazardan kopuk bir ekonomi, hane içi üretim tarzı ve küçük köylülüğün devamlılığına neden olmuştur.

1923 yılında, yeni devletin oluşturulma sürecinde, milli bir iktisat oluşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda milli sanayici oluşturulması amacı ile de İzmir'de İktisat Kongresi yapılmıştır (Yerasimos, 2005:103). Bu amaçla gerçekleştirilmek istenen, tarıma dayalı bir sanayileşme modeli ortaya koymaktır. Dolayısıyla tarım politikalarının dönemin iktisadi gelişmelerinden önemli derecede etkilendiği söylenebilir. İzmir İktisat Kongresi bu sebeptendir ki toplumsal hayatı hem ekonomik hem de sosyal anlamda şekillendiren başat bir işleve sahiptir. Bu dönemde yapılan yatırımlar (sanayi); ya devlet ya da özel girişimci tarafından gerçekleştirilmiştir. Yerli sanayicinin güçlendirilmesi amacıyla tarımsal mekanizasyon ve tarımsal vergi teşvikleri daha çok zengin kitleye hitap etmiştir.

Tarımda makineleşmeyi öncüleyen bu teşviklerden daha çok zengin kesim faydalanmış (Köymen, 2008: 117) ve ülkedeki sahip olunun traktör sayısı 600'den 2003'e (1929) kadar çıkmıştır (İlkin ve Tekeli, 1988: 84). Fakat bu artış, tarımda makineleşme için yeterli bir artış değildir.

Kırsal alanda yapısal değişmelerin önünü açan etmenler olarak vergi muafiyeti, aşarın kaldırılması, kredi ve teşvik sağlanması, eğitim verilmesi (tarım, hayvancılık ve mekanizasyon hakkında) konularını örnek vermek mümkündür. Vergi sisteminin değişmesinin söz konusu düzenlemelerden en önemlisi olduğu söylenebilir (Kepenek ve Yentürk, 2007: 44). Ağa, bey ve tefeciler tarafından sömürülen küçük köylüler üzerindeki baskıyı azaltma ve ortadan kaldırma amaçlı oluşturulan aşar vergisinin kaldırılma girişimi, daha çok yüksek vergiden kaçan büyük çiftçinin işine yaramıştır. Dolayısıyla Türkiye'de savaş sonrasında toprakların büyük bir kısmını ele geçiren yerel eşraf (Kıray ve Hinderink, 1970: 18-19) ile zengin köylü Aşar'ın kaldırılmasıyla topraklarına toprak katmaya devam etmişlerdir. Büyük köylüler Batı'da, aşiret ve ağalık sistemi ise Doğu'da hala daha karşılaşılan meselelerdir. Aşar'ın kaldırılması sonrası oluşan gelir açığını kapatmak için Toprak Mahsulleri Vergisi çıkarılmış, akabinde de arazi vergisi ve daha başka uygulamalar çıkartılmaya devam etmiştir (Gülçubuk, 2006: 69-75). Vergilendirme, 1923-1940 aralığında insanları derinden etkileyen bir olgu olarak varlık göstermiştir.

Kırsal alan gelişimde güçlenen ya da gücü elinde bulunduran büyük köylü, kentte yazıhaneler açmaya başlamıştır. Bu yazıhanelerde hem kendi ürünlerini hem de civardaki ürünlerin satışını yapmaktadır. Köylü bu dönemde hem küçük meta üretiminin ilk aşamasını teşkil etmekte hem de uluslararası pazara eklemlenme sürecine girmektedir. Köylü-tüccar ilişkisinin de kırsalda görülmeye başlandığı bu dönemde kooperatiflerin yasal zeminleri de atılmaya başlanmış; Ziraat Bankası'nın kurulması ile birlikte tarımsal kredi verilmesi durumlarıyla da karşı karşıya gelinmiştir.

Devlet eliyle destekleme alımları ilk dönemlerde yapılmamıştır, onun yerine küçük üreticilerin ürünleri tüccarlar tarafından pazarlanmıştır. Senet karşılığı gerçekleşen bu alım-satım sonucunda küçük üretici, tüccara bağımlı hale gelmiştir. Aldıkları borçları tüccar ve büyük toprak sahiplerine ödeyemeyen küçük köylü, topraklarını elden çıkarıp tarımsal üretim alanından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla küçük köylü, git gide daha kötüye gidip büyük toprak sahipleri de daha zenginliğe ulaşıncaya bu iki sınıf arasındaki uçurum daha da derinleşmiştir. Büyük toprak sahiplerinin çoğunluğu zamanla tarımdan elini eteğini

çekmiş, ticaret ve tefecilik işlerine atılmışlardır. Bazıları da topraklarında işçi çalıştırmış ya da kiracı ve ortakçılara topraklarını işlettirmişlerdir.

Dünya piyasalarında 1920'li yıllarda yaşanan Dünya Bunalımı (1929) gibi olumsuz gelişmeler, tarımsal alanda da etkiye sahip olmuş, hem ihraç hem de iç piyasa ürünlerinin (buğday vb.) fiyatlarının düşmesine sebep olmuştur. Ayrıca ülkenin döviz kaynağında daralmaya ve küçük ve büyük köylü üretiminin azalmasıyla birlikte karlarda da gözle görülür düşmelere (Silier, 1981: 47-48) neden olmuştur. Nitekim 1923-29 yılları arasındaki sanayiye yönelik liberalist politikalar, devamını 1930'lu yıllarda devletçilik olarak getirmiş, tarımsal alanda da korunmacı politikalar terk edilmemiştir (Nerse, 2016a: 104).

İçer kapaama ve devlet öncülüğünde sanayiye dayalı kalkınma şeklinde iki temel özelliğı olan devletçilik döneminde, 1930-39 yıllarında devletçi korumacı politikalarla önemli gelişmeler yaşanmıştır (Eşiyok, 2006: 5-6). Tahıl fiyatlarının desteklenmesi, sanayileşme planlarına ağırlık verilmesi gibi gelişmeler 1932 yılından itibaren görölmeye başlanmış, sanayileşme hamlesinde devlet elinin hissedilmesinin yanı sıra temel tüketim malzemelerinin tedarik süreci de başlamıştır. Pamuk ve şeker üretiminde tarımsal emek gücü kullanılmış, küçük köylünün tarımsal üretimde sıkıntı yaşaması sonucu bir diğere sene şeker pancarı üretiminde işçileşme eğilimi göstermesi, büyük toprak sahiplerinin pamuk üretimi sürecinde de mevsimlik işçi olgusunun ön plana çıktığı söylenebilir. Büyük üretici karşısında küçük köylünün her ne kadar sübvansa edilmesi ve dolayısıyla güç elde ettiğı söylene de aslında ürünlerini kendinden daha güçlü olana (büyük üreticiye) satmaya devam eden küçük köylünün ürünleri üzerindeki söz hakkının az olması durumu ironi yaratmaktadır (Keyder ve Birttek, 1976: 34-35). Söz konusu küçük köylülerin toprak açma, satın alma ve farklı iktisadi faaliyetlerde bulunması sonucu zamanla orta ve zengin köylüye dönüşme durumunu da gözden kaçırmamak gerekir. Küçük köylünün 1930'lu yıllarda devletin destek alımlarına başlamasıyla borçlardan kurtulması durumu örnek verilecek olursa bu durum onların gelişmesi yönünde atılan bir adım olarak değeriendirilebilir. Fakat beklenilenin aksine ürünlerin fiyatlarındaki yükselmeye rağmen alımların yetersiz olması durumu düzeltmeye yetmemiştir. Ürünlerini ulaşım fiyatlarının yüksekliğinden dolayı pazara ulaştıramayan küçük köylü, bu konuda yine tüccarla etkileşime girmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde benimsenen ekonomi anlayışı dışa kapalı, ithal ikamesine dayanan bir ekonomi anlayışıdır ve sanayi kendi içinde gerçekleştirilmektedir (Herslag, 1968: 73).

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, devletin sanayileşme faaliyetinin, öncülük ve yöneticilikte öne çıkması olarak betimlenebileceği, devletçi kalkınma çerçevesinde 1934 yılında oluşturulmuş küçük çaplı bir plan niteliğindedir. “1934 yılında başlayan ve *Projeler Topluluğu* olarak anılan planlı yıllarda, temel tüketim maddelerinin yurtiçinde üretilmesini öngören bir ithal ikamesi aygıtı niteliğini taşımış ve dokuma, maden, seramik, selüloz ile kimya alanlarında kamuya ait 20 kadar fabrikanın” (Soyak, 2003: 173) tarımsal üretime öncelik verilerek kurulması tasarlanmıştır. Tüm bunların yanı sıra ihracat konusu da göz ardı edilmemiş, ihracatı arttırıcı bir yöntem olarak tarımsal ürünlerin ulaşım sıkıntıları giderilmeye çalışılmış ve bu yönde ulaşım fiyatlarının düşürülmesi gibi imkânlar da geliştirilmiştir (Yerasimos, 2005: 109). Devletin ekonomideki ağırlığı ve kamunun tarım konusundaki artan sorumluluğu 1946 yılına kadar sürse de tarımsal alanın giderek sıkışmasını ortaya koyan tabloyu görmemek imkânsızdır.

Tarımsal alana yönelik korumacı politikalar, 1920-40 yılları arası devam ederken, tarımsal alandaki mülkiyet dağılımı da her geçen gün daha da dengesiz bir hal almaktadır. Tarımsal alanlarda özel mülkiyeti pekiştirici nitelikte çıkartılan ilk yasalardan 1925 Kadastro Yasasıyla kişilerin sahip oldukları topraklarda özel mülkiyeti sağlamlaştırmaya maddeler ortaya konulurken, 1926’da çıkarılan Medeni Kanun ile birlikte de kişilerin tasarrufunda bulunan topraklar üzerine tam mülkiyet hakkı tanınmış ve böylelikle de satışı konusunda da kolaylık sağlanmıştır. Miri toprak rejiminden kaynaklanan sınırlandırmalar, Medeni Kanun’la birlikte kaldırılmış, yasal güvence altına alınan topraktaki özel mülkiyet (Kazgan, 2013: 378) konusuyla artık küçük köylü üretim açısından sıkıntı çektiğinde büyük köylüye topraklarını kolaylıkla satabilecektir. Dolayısıyla söz konusu topraklar çoğunlukla sermayedar ağa, bey gibi belirli kişilerin elinde toplanmış, topraklarını elinden çıkarmak durumunda kalan küçük köylü ise topraksız kalarak ya göç etmek (Cin, 1987: 344) ya ormanlık alanda yeni arazi açmak ya da başkalarının yanında işçi, kiracı veya ortakçı olarak çalışmak durumunda kalmışlardır.

Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde, o yörenin ileri gelenleri tarafından köylüler sürekli büyük vergilere ve borçlandırmalara maruz kalmış, bu durum ise onların ellerindeki topraklarının azalmasına ve yoksullaşmalarına sebep olmuştur. “Toprakların dengesiz dağılımı, köylülerin küçük topraklarda üretimde bulunmaları ve ilkel araçların kullanılması, sermaye birikimi için elverişli değildi” (Boratav, 1974: 326). Nitekim bu dengesizliği bir nebze olsun giderici yöntem olarak söz konusu küçük köylüye (az topraklı-topraksız) İskan

Kanunu çıkarılmış. Nitekim bu durum, kırsal alanın ve tarım sektörünün terk edilmesine mani olamamıştır.

Çıkarılan yasalar (İskân Kanunu, Çiftçiyi Topraklandırma Yasası-1945) her ne kadar iyi niyetli olarak çıkarılsa da/görülse de zaman içerisinde çoğunlukla zenginlerin işine yarar hale gelmiştir. Bu zaman diliminde ayrıca büyük toprak sahipleri küçük köylüyü destekleyen toprak reformlarına ve arazi bölünmeleri gibi konulara karşı çıkmıştır. Tarımsal üretimde bulunan küçük üreticinin üzerinde baskı oluşturan vergilere de 1940'lı yıllarda yenileri eklenmiş, dolayısıyla tarım sektöründe tutunamayan bu küçük köylüler 1940'lı yılların ortalarından itibaren kırdan kopmuş ve kente göç sürecini başlatmışlardır.

Kırsal alanın sosyo- ekonomik ve sosyo-kültürel tanımlamaları aşamasında önemli gelişmelerin yaşandığı 1940-50'li yıllar önemli zaman dilimleridir. Traktör kullanımının 1940'ların sonlarına doğru özendirilmesiyle birlikte traktör sayılarında artış meydana gelmiştir. Tarımda makineleşme neticesinde yaşanan göçle kente doğru bir iş gücü göçü yaşanmış, böylelikle kırdaki tarımsal emek, kentte marjinal iş piyasasındaki emeğe dönüşmüştür.

Kooperatifleşme ve altyapı çalışmaları 1940'lı yılların başında sağlanmaya başlanmış, aynı yıllarda açılan Köy Enstitüleri de çok yönlü bir şekilde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Avrupa'ya tarım öğrenimi almak için öğrenci göndermek, hizmet-içi eğitimle öğrenci ve öğretmenlere bilgiler sağlamak gibi hizmetleri bünyesinde bulunduran Köy Enstitüleri, birçok kişinin farklı dallarda zanaat sahibi olmasına vesile olmuştur.

Bu dönemde, parçalanmış tarımsal alanlar, hızlı makineleşme sonrası tarımda çalışanlara ihtiyacın azalması, kapitalizmin tarıma müdahalesi ile köylülerin topraktan kopması ve köyü terk etmesi (Keleş, 1997: 47) durumlarıyla karşı karşıya kalınırken toprak ve sınıf kutuplaşması öngörülerinde de yoğunlaşmıştır. Toprak mülkiyeti üzerinde meydana gelen değişimler ilk zamanlardan itibaren “sınıfsal değişim” ve “kutuplaşma” gibi sınıfsal yapıda önemli değişikliklere yol açmıştır.

Tarımda hızlı makineleşmenin etkisiyle başlayan kırdan kente göç sonucu kırsal alanlardaki nüfusun azalma eğilimi göstermesi ile karşı karşıya kalınmıştır. Küresel piyasada daha konumlanamamış olan Türkiye, uluslararası piyasa ile tarım politikalarının esas belirleyicisi olma durumundan dolayı belirli bir ilişki içerisine girmeye başlamıştır. Tasfiye süreci başlayan köylülük yüzünden kırsalda yaşayanlar artık piyasaya karşı koyamayıp

retimden elini ayağını çekmiş, buna karşın büyük köylü de servetine servet katmaya devam etmiştir. Küçük köylü artık elindeki toprağı istediği gibi işleyemeyince bu toprakları satım yoluna başvurmuş, ya kente göç etmiş ya da büyük köylünün işçisi konumuna gelmiştir (Akşit, 1999: 2). Bu noktada büyük köylü de topraklarına toprak katarak büyük işletme haline gelmiş ve bu dönemde hem kırsal alanda bulunan hem de kırsal alanla ilişki içerisinde olan nüfus, farklı iktisadi faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Kıray ve Hinderik'in Çukurova köylerinde yaptığı çalışmasında (1970); traktrleşme ile birlikte kırsal alanda meta üretiminin arttığı, büyük üreticiliğin yaygınlaştığı, ortakıların çoğunluğunun kentlere gittiği, kırsaldakilerin ise işileştiği, buradaki büyük üreticilerin ise sahip oldukları g anlamında farklı bir boyuta ulaştıkları gibi bir sonuca ulaşmışlardır.

Kentsel alanda oluşan yeni ilişkilerde tüccar, tefeciyle daha sıkı bir ilişki içerisine girmiştir. "Tarımsal retim ticarileşmesine paralel olarak modern girdi kullanımının artması ve köy-içi tüketimin giderek kentlileşmesi sonucu köylülerle köy-içi ve köy-dışı tüccarların ilişkileri artacak ve artan nakit para ve kredi ihtiyaçları borçlanma ve tefecilik ilişkileri içinde yaygınlaşacaktır" (Akşit, 1999: 2).

Küçük üreticilerin tarımsal üretimden çekilme durumu, Kıray'ın yapmış olduğu araştırmalarda (1970), dönemsel ve bölgesel farklılıklar barındırdığı yönünde bir sonuca bağlanmıştır. Fakat diğer benzer çalışmalarında aynı sonuca ulaşamamıştır. Nitekim şu gerçek de unutulmamalıdır ki yaşanan olaylarda bölgesel ve dönemsel farklılıklar büyük oranda kendisini göstermektedir. Örneğin; küçük köylünün toprağını terk ederek g etmesi sonucunda oluşan toprak kutuplaşması meselesi bölgesel farklılıklardan dolayı yaygın değildir. Dolayısıyla aynı dönemde ve aynı hızda, Türkiye'nin her bölgesinde, yaşanan olaylar aynı şekil ve derecede gerçekleşmemektedir. Kıray (1964) alışmasında; büyük toprak sahiplerinin yer aldığı kırsal alanlarda, küçük köylünün tutunamayıp kente göç etmesi ya da tefecilere borçlanma durumunun sonucunda kırsal alanda bir zlmenin yaşanacağını ileri sürer. Fakat tam olarak böyle bir sonuçla karşılaşılmamış, her ne kadar küçük köylü kırsalı terk etme girişiminde bulunsa da 1970'lerin sonuna kadar hala köylülerin büyük bir çoğunluğu kırsalda üretim yapmayı sürdürmektedir. Nitekim modern girdilerle birlikte 1970'li yıllarda tarımsal üreticilik mücadelelerinin yoğunlaştığı da sylenabilir.

Kırsalda meydana gelen bir diğer önemli dönüşüm, *kırsal ürünlerin metalaşması*dır. Kırsal rnlerin metalaşmasıyla daha çok 1960-70'li yıllarda karşılaşılmıştır. Daha öncesinde temel besin maddelerinin büyük bölümü "hane içi tüketim, kısmi vergi ödemeleri ve kısıtlı

para ihtiyaçları” (Akşit, 1988: 179) doğrultusunda üretilirken, ilerleyen zamanlarda bu davranış değişmiş, pazar için üretim ön plana çıkmaya başlamıştır. Çoğu zaman evsel ürünlerin retilimi ter edilerek stratejik ve karlı olduğu dşnlen mısır, pamuk, tütün, şeker pancarı gibi ürünler yetiştirilmeye başlanmıştır. Daha önce ekim ve dikim konusunda yararlanılan aletlerle işlenemeyen toprak traktör yardımıyla işlenebilirlik kazanmıştır. Makineleşmeye bağlı olarak gelişen zaman ve koşullarla birlikte ürün çeşitliliği ve fazlasıyla artı ürün elde edilmeye başlanmıştır. Büyük köylü bu dönemde (1950-60 dönemi), modern girdilerle birlikte topraklarından artık daha fazla ürün elde etmeye ve elde ettiklerini da pazarda satmaya başlamıştır. Destek alınları kk köylünün pazarda hâkim olma gücünü çok fazla etkileyemese de kk köylünün de pazara yönelik hareketlenmeleri mevcuttur ama çoğunlukla pazara hâkim kesimin büyük köylü olduğunu söylemek yanlış bir düşünce olmayacaktır.

MBK eliyle çıkarılan vergiler, bu dönemde kırsalda retilimi etkilemiş, Aşar’dan daha kapsamlı bir vergi olarak tarımla uğraşan kk üreticinin belini bkmştr. Vergisini ödemeyen üretici, üretimden elini çekmiş, verilen kredi ve destekleri de alamayan bu kk üretici büyük zorluklar yaşamaya başlamış. Yapılan destekler daha çok büyük üreticiye hitap ettiği için uluslararası piyasada yer alma ve uluslararası üreticilerle rekabet içine girme konusunda büyük üretici daha avantajlı konumdadır.

Kırsalda daha iyi hizmet alma adına *rnek köy* modeli geliştirilmiştir. Köylerdeki yapısal değişikliklere odaklanan bu köy kalkınma modeli, merkezde hazırlanan ve evre köylerin hazırlanan bu uygulamadan etkileneceği dşnlen bir modeldir. Fakat bu modelde odak noktası yaşanan sosyal değişimden ziyade fiziki ortam ve hizmet yatırımları olduğundan kırsaldaki sınıfsal değişim göz ardı edilmiştir. İyi bir başlangıcı olan iyileştirme çabalarının ilerleyen zamanlarda kırsal kalkınma açısından gerileme gösterdiği görülmektedir. Alınan yüksek vergiler, toprak parçasının bölünmesi, iş imkanının azalışı gibi durumlar ise kırsaldakileri alandan ge zorlamaktadır.

Kırsal kalkınma uygulamaları Batı’da 1950’lerde ortaya çıkarken, Türkiye’de 1960’larda hkmet programlarına modeller şeklinde dâhil edilmiştir. Planlardaki kırsal kalkınma yaklaşımlarında da 1960’lardan 1970’lere geçerken de farklılıklar ve dönüşümler meydana gelmiştir. Köy-kent modeli olarak adlandırılan modelle bu dönemde, köyün kente yakınlaştırılması, kentleştirilmesi amaçlanmıştır. Köy-kent modeli, kırsal alanı kalkındırma sebebiyle ortaya konmuş, fakat uygulamada başarısız olup *merkez köy* ve *tarım kenti* gibi

farklı yaklaşımlar programa yerleştirilmiştir. Burada amaç, merkez köyler belirleyip buradan diğer köylere bağlantı hatları oluşturmak ve yerinde kalkınmayı böylelikle sağlamaktır. 1960'lerden başlayıp ilerleyen zamanlarda da devamlılık gösteren kırsal kalkınma planlarına tarımsal alandaki gelişmeyi sağlama amaçlı strateji ve projelerin dâhil edildiği görülmektedir. Bu kalkınma modelleri, kırsala ulaştırılamayan hizmetin buralara ulaşımını sağlamaktır. Birkaç örnek bu kalkınma modellerini çeşitlendirirsek; *toplum kalkınması modeli, örnek köy modeli, çok yönlü kırsal alan planlaması, merkez köy ve köy-kent modelleri* gibi çeşitlenen modellerden oluşan kırsal kalkınma, çoğu zaman kendine uygulama alanı bulamamıştır.

Kırsal alanda 1980'lere kadar nüfusta yoğunluk yaşanmakta; tarımsal üretime dayalı bir gelir elde edilmekteydi. Tarım ve tarımsal üretimle ilişkili sektörlerden kaynaklı istihdam ve iş gücünün, sanayi ve hizmet yönlü oluşturulan kalkınma planlarının etkisiyle yıldan yıla eridiği söylenebilir. Tarımsal alan, 1940'ların sonuna kadar devlet müdahalesi ile şekillenmiş, 1950 sonrası ise dış ülke ve kurumların (ABD ve DB başta olmak üzere) müdahalelerine maruz kalmıştır. Akabinde ise 1980'lere gelinirken söz konusu müdahaleler, kırsal kalkınma yaklaşımlarına dönüşmüştür. Cumhuriyetin kuruluşundan 1980'lere kadar geçen sürede kırsal alan sanayinin arka mahallesi olarak geliştirilmeye çalışılmıştır (Nerse, 2016: 114). 1980 ve sonrası süreçte yaşanan sektörel değişim, ister istemez kırsal kalkınma çalışmalarına da yansımıştır. Politik uygulamalar açısından 1980 öncesi ve sonrası farklılık oluşturmaktadır. Bu uygulamalar tarıma yönelik olmaları ve kendilerine alan bulmaları yönünden farklılık içermekte, 1980 öncesinde ortaya atılan politikalar yüzeysel kalmış ve uygulamada yetersiz olmuştur; 1980 sonrası politikalarda ise aşağıda yer verileceği üzere uluslararası çapta tarımsal alana yönelme, yüksek kredi ve tarımsal anlaşmaların gerçekleştirildiği yıllar olarak değerlendirilebilir.

2.2. 1980 Sonrası Uygulanan Politikalar ve Kırsaldaki Yansımaları

Uzun bir dönem boyunca, oluşturulan politikalar, her ne kadar tarımsal üretimi geliştirici ve küçük üreticileri mağdur etmeyecek bir doğrultuda çıkarılmaya çalışılsa da aslında büyük üreticinin korunması ve küçük üreticiliğin istihdam problemlerini kapsar bir şekilde ortaya konmuştur. 1980 öncesinde yaşanan ekonomik durgunluk, krizler, kar oranlarındaki düşüşler ve dış borçlanmalar artık yeni bir rekabet ortamının oluşacağı sinyallerini vermiştir. Dolayısıyla da karşılaşılabilecek olan bu yeni durum, daha önce yapılan müdahalelerin de yön değiştirmesini zorunlu kılmıştır. Ayrıca Türkiye'de "24 Ocak Kararları" adında düzenlemeler oluşturulmuş ve bu düzenlemeler çerçevesinde de kırsallıkla

alakalı politikalar üzerine odaklanılmıştır. Türkiye, 1980 öncesi benimsediği devlet merkezli sanayileşme modeli ve ithal ikameci kalkınma anlayışını bırakmış, onun yerine liberalleşme ile dışa bağımlı sanayileşme modelli kalkınma fikrine geçiş yapmıştır. Ortaya konan politikalar ise (kırsallık konusunda) IMF, DB, DTÖ ve AB eşliğinde gerçekleştirilmiş ve genel itibariyle Türkiye tarımının uluslararası piyasaya açılması süreci, tüm bu aşamaların akabine, ulus-ötesi boyuta taşınmıştır (Aydın, 2010: 155).

Yaşanan tüm bu gelişmeler göz önüne alındığında, Türkiye’de özellikle 1990’lı yıllardan itibaren tarım aleyhinde yaşanan gelişmelerin varlığından söz edilebilir (Boratav, 2013: 61). Finansal serbestleşme yönünde gerçekleşen 24 Ocak Kararları ile birlikte, uluslararası sisteme Türkiye’nin ekonomik açıdan daha derinlemesine entegre olma süreci, yerli üretici açısından tarımsal alanı daha da daraltmıştır. Türkiye’nin tarımsal alanı üzerinde büyük bir etkiye sahip olan IMF ve DB’ye ilerleyen yıllarda DTÖ de eklenmiştir. IMF ve DB tarımsal alanda yapılan anlaşmalarda denetimi elinden bırakmamakta, devletin alandaki etkinliği de iyiden iyiye (2000’li yıllara doğru) azalma eğilimi göstermektedir. Küreselleşmenin yerelleşmesi konusunda kırsal alanda yeni bir süreç başlamış, uluslararası kurumlar ve büyük devletlerin yönlendirmesi doğrultusunda imzalanan imzaların içeriğine sadece kırsal alan problemleri girmemiş, ayrıca kentsel uyum problemleri de bu sürece dahil olmuştur (Oral, 2006: 109-175). Kırsallığın terk edilişi ve uyum problemlerine ek olarak 1980’lerin başında, uluslararası pazarın devreye girmesi ile birlikte tarım ve hayvancılığın sonuna doğru gelinmekte, kırsalda yaşamın zorlaşmasıyla da bu alanları terk etme girişimleri görülmeye başlanmaktadır.

1990 yılından itibaren imzalanan anlaşmalar ve 2000’lerdeki uygulamalarla yoğun müdahaleler yaşayana ve olumsuz etkilere maruz kalan kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal yaşayan haneleri de bu oranda etkilemiştir. Buradaki nüfus farklı iktisadi faaliyetlere yönelmeye, gelecek kaygısı çekenler ise kırsal alanları terk etmeye başlamışlardır. ABD ve AB’nin pazar arayışı içerisine girerek kırsal kalkınmayı belirleyici politik uygulamalarıyla 1980 öncesi tarıma yönlendirme ve faaliyetleri arttırma çalışmaları ön plandayken, 1980 sonrası bu durum farklılaşmış ve yerellikten çıkılıp uluslararası bir bakış açısı benimsenmeye başlanmıştır.

3. BÖLÜM

3. KIRSAL TOPLUMSAL DEĞİŞİMİN TEMELLENDİRİLMESİ

3.1.Ekonomik Açıdan Yaşanan Dönüşüm “Küçük Meta Üreticiliği”

Küçük meta üreticiliği kavramı, farklı teorik içeriklere sahip olan bir kavram olması dolayısıyla birçok teorisyen tarafından değişik tarzlarda tanımlanmıştır. Bernstein (2014), bu kavramla aynı anlama gelebilecek farklı kavramlara da yer vererek ve onları açıklayarak işe koyulmuştur. Köylü, küçük çiftçi/küçük ölçekli çiftçi, aile çiftçisi gibi kavramları açıklayarak bunların ne anlamlar ifade ettiklerini belirtmeye çalışır. Hanenin asgari geçimini sağlayabilmek adına küçük çaplı yapılan yeniden üretim çiftçiliğine “köylü”, ortaya çıkışında kapitalizmin etkili olduğu ve temel olarak toprak bütünlüğünün esas alındığı kavramı da “küçük ölçekli çiftçi” olarak tanımlamaktadır. Bu noktada iki hektardan az toprağın işlenmesi durumu devreye girer ve sosyolojik olarak da ne derece teknolojiden yararlanıldığı, ailedeki emek kapasitesi, asgari geçim ölçütü gibi derecelendirmeler başat öneme sahiptir. Köylü olarak ele alınan kavram ise dayanışma odaklı oluşan ilişki hali, kırsalda yer alan grupların sahip oldukları değerlere bağlılık durumu gibi özelliklere sahiptir. Diğer bir kavram olan aile çiftçiliği (aile işletmesi) de ailenin sahip olduğu/işlettiği toprakları kendi emeğiyle ekip-biçme durumuna gönderme yapar (Bernstein 2014: 12-14).

Hem bir işletme hem de bir ev ekonomisi işlevini gören aile tarımı, aile emeğine dayamakta; değişim ve kullanım değeri üzerinden ürünlerin işlendiği bir mekanizma olarak ilerlemekte ve üretim ilişkilerinin kar elde etme amacının yanı sıra aile ihtiyaçlarına göre belirlendiği bir bakıma “geçimlik üretim süreci”ni ifade etmektedir. Her ne kadar homojen bir yapıya sahipmiş gibi görünse de küçük meta üreticiliği, heterojen bir yapı da sergilemektedir (Özügürlü, 2013: 80). Meta üretimi ve mülkiyet ilişkilerinin yaygınlaşmasının önceliğinde küçük meta üretimi, toprak ve üretim araçlarına sahip küçük meta üreticisiyle gerçekleşir.

Hanede hangi aile tipinin baskın olduğu, mülkiyetin hane içindeki dağılımını etkilemektedir (Keyder 2013). Basit yeniden üretimleri ile geçimlik ihtiyaçlarını karşılama girişiminde bulunan küçük meta üreticilerinin asıl hedefi kar elde etme değildir, onlar kendi emekleri üzerinde kurdukları denetimle emeklerini yoğunlaştırırlar ve çalışabilecekleri zaman dilimini artırmaya çabalarlar. Kendi emekleriyle ortaya koydukları artı ürünler ise piyasa

ilişkileri tarafından el konur (Boratav 2013: 34-35). Hane içerisinde cinsiyet üzerinden bazı dağılımlar gerçekleşmektedir. Bunlar emek durumu, gelir elde etme, mülkiyet ilişkisi, harcama... Söz konusu dağılım süreci küçük meta üreticileri arasında sınıfsal açıdan çelişkili olan bir ayrımı/farklılaşmayı ortaya koymaktadır (Bernstein 2014: 131).

Kırsal bölgelerdeki ürün, fiyat ve ürün yapısı, son yıllarda devlet politikalarının kabuk değiştirmesi ve ayrıca yaşanan uluslararasılaşma eğilimleri çerçevesinde, daha da karmaşık bir yapıya bürünmüş ve bunların çoğunluğu dünya piyasalarının sinyallerine cevap verme yarışına girmiştir. Böylelikle geleneksel köy ekonomisinin en önemli ayağını oluşturan toprak da bir metalaşma sürecine girerek farklı kullanım biçimlerine açık hale gelmiştir. Bu durum, kırsalda yaşayan ve geçimini sadece tarımdan elde edenlerin oranlarındaki azalmayı açıklarken geçimini gelir getiren, faaliyet çeşitliliği ve karmaşıklığı yönünden kentsel bölgeleri andıran yerlerde yaşayanların oranlarındaki yükselişi de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla artık tarım-dışı gelirler kırsalda yaşayanlar için daha önemli hale gelmektedir.

Tarımdan kopuş meselesi, sadece Türkiye özelinde bir mesele de değildir. “Saf tarım emekçisi sınıflarının çözülmesine” (Bernstein, 2004) vurgu yapan bu eğilim, dünya ekonomisinde yer alan birçok ülkede de kendini göstermektedir. Bu durum, kırsal bölgede yaşayan, çoğunlukla toprak ve üreticilikle ilişkisi olan kesimlerin gün geçtikçe daha da azaldığı yönünde bir tabloyu ortaya koymaktadır. Tarımdan elde edilen gelirler konusunda gün geçtikçe daha da belirsizliklerin yaşanması ve bunun yanı sıra tarımsal üretim için duyulan nakit ihtiyacının daha da artması, tarım-dışı işlerin kırsal hanelerde daha da görünürlük kazanmasına sebep olmuş ve bu işler hanelerin gelir kapısı halini almıştır.

Ekonomide yaşanan liberalleşme, devlet desteğinin elini giderek tarım ürünlerinden daha da çekmesi, tarım gelirlerinin azalmasına ve kırsalda yaşayanların geçimlerini sağlayabilmeleri için farklı gelir gruplarına yönelmesine yol açmıştır. Bu süreç özellikle turizm, inşaat, sanayi ve maden sektörünün büyümesi sayesinde kırsalda alternatif istihdam kaynakları yaratmıştır. Çalışmamızda yer alan bölgelerden Ortaköy’de yer alan maden ocaklarının, Kardeşköy’de yer alan Tuğba Kuruyemiş Fabrikası’nın (sanayi) bölgede yaşayanların büyük bir kısmına istihdam alanı oluşturmasını buna örnek verebiliriz.

Ayrıca bir zamanlar kişileri şehirlere göç ettiren kentin cazibesi de gün geçtikçe azalmış; geçinme sorunları, hayat pahalılığı, iş bulmada yaşanan zorluklar şehre göç etme konusunda birçoğunun cesaretini kırmıştır. Kente yakın olan kırsal alanların günümüzdeki

gelişim seyri ise burada yaşayan kesimlerin kente gitmekten ziyade kırsal alanda yaşayıp gerekirse kentte çalışma durumlarını doğurmuştur. Böylelikle kırsalda yaşayan kesimler hem istihdam olanağından yararlanmış hem de kırsal alanda yaşayıp tüketim açısından da daha az giderle yaşama seçeneğine ulaşmışlardır.

3.2. Kalkınma Yaklaşımlarında ve Politikalarda Değişim

Toplumsal yapıyı meydana getiren unsurların çoğu toplumun varoluşundan beri sürekli değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Modern toplumların sahip oldukları ve içinde bulundukları ilişkilerini, değer ve normlarını, tabakalaşma sistemlerini ve eşitsizlikleri etkileyen en önemli özellik değişmedir. Sosyal yapıda zaman içerisinde meydana gelen çok boyutlu ve karmaşık bir süreci içinde barındıran bir farklılaşma durumu olarak da toplumsal değişme tanımlanabilmektedir (Sunar, 2014: 1-2). Toplumsal değişme, eskiden günümüze yaşanmış olan dönemler (modernleşme, ilerleme vb.) arasındaki iktisadi kalkınmaya atıfta bulunur. Her ne kadar günümüz modern dünyası yaşamış olduğu değişim ve dönüşüm neticesinde artık eski tarzda okunamayacağı gibi modern toplumun da eski yöntemlerle ele alınması mümkün değildir. Dolayısıyla günümüz toplumunun değişimi, sadece iktisadi kalkınma yaklaşımları perspektifinden bir değerlendirmeye tabi tutulamaz. İnsanoğlu, artık kendisini ve toplumu yeni kalkınma yaklaşımlarıyla tarif edebilmelidir.

Bir toplumda değişmeye neden olan kalkınma uygulamaları olumlu sonuçlar ortaya çıkarırken, başka bir toplumda aynı sonuçlar doğurmayabilir. Aynı şekilde hızı ve yönündeki farklılaşmalar dolayısıyla da toplumsal değişme zaman zaman hızlı, zaman zaman dengesiz vb. gibi aşamalı olarak gerçekleşebilmektedir (Aytaç, 2002: 215). Ülkeler farklı kalkınma seviyelerine sahiptir. Bu farklılıklar ise onların toplumsal değişmedeki etkilenme şekillerini ortaya koyar. Kalkınma kavramının nasıl tanımlandığına bakarsak; çoğu zaman ilerleme, gelişme, çağdaşlaşma vb. gibi kavramlarla karıştırılan (Yavilioğlu, 2002a: 59) bu kavram, genel olarak iktisadi büyüme/gelişmenin yerine geçebilecek tarzda kullanılmıştır. Bu kullanım her ne kadar eksikse de bu eksiklikler belirtilmeye ve farklı bakış açılarınca kavrama yönelik farklı anlamlandırmalar ortaya konmaya çalışılmıştır. Sosyologlar bu konuda; toplumdaki kurum ve ilişki ağlarını yaşanan toplumsal değişme ile ilişkilendirir.

Dünyada meydana gelen hızlı değişmeler neticesinde kırsal alanlar da bu değişmeden nasibini alan mekânlar olmuşlardır. 1950 sonrası kırsalda yaşanan ekonomik, sosyal vb. değişmeler sonucu kırdan kente hızlı göç süreci yaşanmış, kırsal alanlar da boşaltılmaya

başlamıştır. Kırsal nüfusun azalması durumu, kırsal üretim aktivitelerini de etkilemiş ve daralmasına sebep olmuştur. Sosyal refah göstergelerinin kırsal alanlarda düşük olması da kırdan kente göçe sebep olmuştur. Tüm bu değişimler neticesinde de bu yıllarda (1950) iyileşme sağlayabilmek adına kalkınma yaklaşımları kırsal alanda görünürlük kazanmaya başlamış. Bu kalkınma çalışmaları, ülkelerin sahip olduğu özelliklere göre farklılıklar içerebilirken, sadece tarım politikalarıyla kısıtlı olmayan bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla bu politikalar, liberalleşme ve küreselleşmeyi de beraberine katarak toplum refahını ve tarım, tarım dışı sektörlerin katılımıyla birçok fonksiyonu kapsayan bütünleştirilmiş politikalara dönüşmektedir.

Kırsal kalkınma çalışmaları ilk dönemlerde devlet müdahaleleri ve modernizasyon çalışmalarının etrafında şekillenmekteydi. Sonrasında sürdürülebilirlik, yönetim ve katılımcılıkla bütünleşmiştir. Kırsal kalkınma, küreselleşmenin de etki alanında olan yerel kalkınma süreci ile beraber anılmaktadır. Bu yaklaşımlar, siyasi yaklaşımlarla ya da dış ülkelerin/kuruluşların etkisiyle kendine uygulama alanı bulabilmektedir. Kırsal modernizasyonu olarak adlandırılabilir olan durum üzerine odaklanıp ortaya konan kırsal kalkınma yaklaşımları, 1950’li yıllarda başlayan bir süreçte sahiptir. Kalkınmış ülkelerde *modernizasyon* süreci olarak tanımlanabilecek süreçte geleneksel tarım üretim yöntemlerinin yerine teknoloji transferleriyle ileri mekanizasyona geçilmiş, 1970’lerde yaşanan kriz ve bu krizin etkileriyle yeniden bölüşüm faaliyetleri ve müdahaleler yaşanmıştır. Nitekim modernizasyon süreci 1950-1960’larda devam etmiş, 1970 ve sonrası kalkınmış ülkeler kırsal alana Yeşil Devrim ile müdahale etmiş ve böylelikle üretim ve başka konularda tek hakim güç olmaya başlamıştır.

Yaşanan dönüşüm maddelendirilerek ortaya konursa; 1950 ve 1960’larda modernizasyon ve ikili ekonomi; 1970-2000’lerde sürece katılımı güçlendirici politikalar geliştirme ve küçük üreticilikte ürün artışı (Ellis ve Biggs, 2001: 442) şeklinde belirli dönemler arasında kırsal kalkınmadaki hakim yaklaşımlar ile toplum kalkınması ve küçük köylü üretiminin büyümesi (1950-1960); serbest piyasa ekonomisi ve katılımcılık üzerine yapılan planlamalar (1970-2000) gelişmeler de kırsal kalkınmanın anahtar kelimelerini oluşturmaktadır (Ellis ve Biggs, 2001: 442).

Kavramsal ve kuramsal açıdan kırsal kalkınmanın çerçevesinin oluşmasında üretim, üretime katılma durumu, insan ilişkileri, mülkiyet ve ekonomik ilişkilerden (*sistem yaklaşımı*) ziyade tarımla uğraşanların pazara ve yapılan yeniliklere yöneldiği (*karar alma yaklaşımı*)

yaklaşımındaki karar vericilerin etkili olma durumu söz konusudur. Dolayısıyla 1950 sonrasında sistem yaklaşımlarına müdahale ve karar alma yaklaşımlarında da bölgesel kalkınmaya yönelik girişimlerinden sonra yerel faktörlerin etkisinin gün geçtikçe daha da artmaya başlaması sonucu kırsal kalkınma ile ilgili ulaşılmak istenen hedefler ve amaçlar önemli değişimler yaşanmıştır ve bu değişimlerin esas sebebi de *karar vericiler ve kalkınma düzeyindeki farklılık* oluşturmaktaydı.

3.3. Sosyo-Kültürel Bağlamda Yaşanan Değişim ve Dönüşüm Parametreleri

Küreselleşme ve modernleşmenin etkisiyle birlikte kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan göçler, kentlerin hızlı bir şekilde büyümesine ve yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Kentler, çoğunlukla yaşanan bu göçle git gide kalabalıklaşma ve yatay olarak mekânsal genişlemesini sürdürmektedir. Mekansal genişleme ise çoğunlukla kırsal alanlara doğru saçaklanarak ya da sıçrayarak devam etmekte ve kırsal alanlar kentlerin yayılma alanı haline gelmektedir. Bu durum ise kentlerin büyümesine ve dünyanın da giderek kentleşmesine yol açmaktadır. Hızlı kentleşme ve yayılma sonucu kentten kıra doğru kentin ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra sosyal, politik ve kültürel özellikleri de taşınmaktadır. Nitekim bu durum, kentin ve kırsal sınırlarını çizebilme noktasında bir muğlaklığa neden olmakta ve bu alanları tanımlama noktasında zorluklarla karşılaşmaktadır.

Kırsal alanlar, geçmişteki fonksiyonları itibariyle, sahip olduğu doku ve kimliği yönünden günümüzde oldukça farklı boyutlara ulaşmıştır. Kırsal alanlarda sanayi sektörünün varlık göstermesi, modern tarım faaliyetlerinin kullanımının yaygınlaşması, turizm- gıda-orman endüstri sektörlerinin kırsal alanlara yayılması gibi durumlar bu farklılaşmayı ortaya çıkaran olgulardır. Dolayısıyla tüm bu faaliyetlerin, kırsal alanların dönüşümüne yol açtığı ve kırsal nüfusun sosyoekonomik ve sosyokültürel durumlarını etkilediği söylenebilmektedir.

Kırsal alanların özelliklerinin çoğunu kaybetmesi ve muğlaklaşması, 2012 yılında çıkarılan yasa ile somutluk kazanmıştır. Çünkü bu yasa ile birlikte köylerin büyük bir kısmı mahalleye dönüşmüş, böylelikle kır ve kent arasındaki ayrım bulanıklaşmıştır. TÜİK'in de bütün ilçe merkezlerini şehir olarak kabul etmesi, bu ayrımı zorlaştıran durumlar arasında yerini almıştır. Kentlerden kırsal alanlara doğru yapılan göçler (tersine göç, refah göçü vb.) neticesinde de bu alanların sosyokültürel ve sosyoekonomik yapısı değişme yaşamıştır. Kentlerdeki eğitim ve gelir durumu yüksek olan bireylerin, sakin ve doğayla iç içe olarak değerlendirdikleri kırsal yaşamak ya da tatil amaçlı tercih etmesi de bu alanların değişiminde

(kimlik ve dokusunun değişmesi) büyük rol oynamaktadır. Yaşanan bu değişim ve dönüşüm temsiliyet sorununu da beraberinde getirmektedir. Kır-kent, kırsal-kentsel kavramları üzerine oluşan bu paradoksal durumu çözmek adına bu kavramların yeniden düşünülmesi ve değişen zaman ve koşullar dikkate alınarak yeni değerlendirmelere tabi tutulması gerekmektedir.

Bu noktada modernite üzerine düşünöldüğünde; modernite projesinin dünyayı değiştirmeye yönelmesi ve inşasının da doğa ve toplumsal düzenin işleyişini insan aklının kavrayabilme durumu üzerine kurulu olması söz konusudur. Ekonomik boyutu itibariyle modernleşme, kapitalist ilişkilerin hüküm sürdüğü sanayileşmiş topluma, başka boyutlarıyla sanatsal ve ahlaki yaklaşımlarıyla evrenselliğe vurgu yapar. Modernleşme düşüncesinde hedef, geleneksellikten kendini kurtarıp aklıyla yönlenebilecek bireylerin varlık göstermeye başlamasıdır. Eğitilmiş ve geleneksel bağlılıklarından koparak bireyselleşen bu bireyler, modernitenin öznelere konumuna gelmektedirler. Söz konusu üçüncü boyuttan sonra modernitenin son boyutunu ise gelişen kurumsal yapı oluşturmaktadır. Bu dört boyut üzerinden gerçekleşen dönüşüm, toplumların mekânsal organizasyonunun oluşumunda başat öneme sahiptir (Tekeli, 2002: 3-4).

20. yy.'ın başında, endüstri çağının önemli iki buluşu olan telefon ve otomobil sayesinde bireyler mekâna bağlılıklarını aşarak özgürleşme eğilimi göstermişlerdir. Dolayısıyla yaşanan gelişmeler kentleşmeye de neden olmuş, sonrasında ise kırsal alanların sakinlik, temiz ve doğaya yakın yerler olması kentteki bireyleri bu alanlara çekmiştir. Oluşan bu yeni alanlar ise artık geleneksel kırsal alan özelliğinden ziyade kentsel mekân özelliğini taşıyor hale gelmiştir. Buralar kentli nüfus tarafından kullanılmaya başlanmış ve kentsel kurumlar tarafından denetlenerek yönetilmektedir. Nitekim tüm bu gelişmeler, yeryüzünün tamamının giderek kentsel mekâna evrileceğinin göstergesidir (Tekeli, 2011: 496-497). Bu kentleşmeyi durdurmanın hiçbir olanağı yoktur, ancak yönünü değiştirmek mümkündür. Bu değişme ancak planlı olarak ortaya konan dengeli kalkınma politikalarıyla (bölgeler arası) gerçekleştirilebilir. Bu şekilde de daha sağlıklı ve normal hızla kentleşmenin gerçekleşmesi sağlanabilir. Kırsal alanda hayat standartlarını ve istihdam olanaklarını iyileştirmenin ve ayrıca kırsal alanda yaşayanlara ayrıca gelişmiş bir altyapı hizmeti sunmanın oldukça önemli olduğı (Geray, 2011: 18-19) bu koşullarda kentli kişilerin, gerek turizm gerekse rekreasyon yoluyla buralara çekilmesi amaçlanmaktadır. Bölgenin manzara, eğlence, tarihsel özellikler gibi turizm çekiciliğine sahip özellikleri olabileceğı gibi ikinci konut “tatil evi” olarak da bu yerler tercih edilmekte, emeklilikten sonra bu alanlara yerleşmeler gerçekleştirilmektedir. Bu

şekilde nüfusu giderek artan kırsal alanlar çoğunlukla kişileri alana çekebilecek cazibeye sahip göl, deniz vb. doğal güzelliklere sahip alanlar olmakta (Özgüç, 2007: 131) ya da merkeze çok yakın kentin saçaklanması ile oluşan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de kapitalizmin mekânda farklı gelişimi, yani küresel-yerel bağlantısının farklı dönüşüm süreçleri, gelişimsel olarak mekânları farklı etkilemektedir. Gelişmişlik düzeylerinin Türkiye’deki bölgeler arasında farklılık göstermesi, neoliberal ekonomi politikalarının tarımdaki yansımaları, ulaşım ve iletişim alt yapısında ortaya çıkan gelişmelere dayanan mekânsal genişlemeler, etkileşimsel olarak kır ve kenti birbirine yakınlaştırmaktadır. Sosyal ve mekânsal hareketleri eski halinden daha farklı boyutlara taşıyan bu dinamikler, bu hareketleri eskisinden daha yönlü ve karmaşık bir yapıya sokmaktadır (Çiftçi ve Yeşiltuna, 2016: 3).

Kırsal alandaki demografik değişimler, köykent projesi ile modernleşme çabaları, tarımda yaşanan dönüşümler kır ve kent arasında yaşanan yoğun etkileşimi aktaran değişkenler arasında yer almaktadır. 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Türkiye, kalabalık bir nüfusa sahip olmayan; 3,3 milyon kentli nüfusu ve (toplam nüfusun %24,2’sini oluşturmakta) kırsalda yaşayan ortalama dörtte üçlük bir nüfusla varlığını sürdürmekteydi. Kırsaldaki nüfus genel itibariyle fakirlik, eğitimsizlik (cehalet) ve yalıtılmışlık atmosferi içinde yaşamakta ve kırsal alanlar da toplumsal baskıyı ve yerel güçlerin kazanç umutlarını taşımaktaydı. Hayvanlar (eşekler ve atlar) vasıtasıyla gerçekleşen taşıma ve ulaşım sistemi sebebiyle kırsal alanlar ile kentler arasında bir kopukluk söz konusuydu. Bu dönemde kır ve kenti birbirine bağlayan ulaşım ağının olmaması durumundan kaynaklı olan kopukluğu giderme adına demiryolları bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. 1950’den sonra da demiryollarının ulaşamadığı yerlere karayolları ağı kurularak eksikliğin giderilmesi konusunda çaba harcanmıştır. Radyo ise kentle bütünleşme noktasında yollardan sonra imdada yetişen araçlar arasında yerini almıştır. Radyolar aracılığıyla kır insanı kentler hakkında bilgi sahibi olmaya başlamış, görmediği halde farklı mekânları tanıma olanağı bulmuştur (Tunçdilek, 1978: 151-152). Sonrasında kırdan kente doğru gerçekleşen hareketlilik (göç), kırsal alanda yaşayanları kente göç ederek kentli olma hayallerini/arzularını gerçekleştirebilmeleri ve kentin imkânlarından yararlanma/kırın eksikliklerinden kurtulma gibi sonuçları doğurmaktadır. Göçler yoluyla kentlerin yoğunlaşması, kırsal alanların nüfus kaybetmesine ve belki bu alanların yok olmasına sebep olmuştur. Kentlerdeki nüfusu azaltmak ve kırsal alanda yaşayanlara daha iyi imkânlar

sağlayabilmek adına kırsal alanlarda birçok proje başlatılmıştır. Başlatılan bu projelerden olan “köykent” projesi ile (1970’li yıllar) kırsal alanlarda kalkınmayı başlatmak, öncelikli olarak iyileştirmelerden ziyade köylünün kalkındırılmasına odaklanmaktır. Kalkındırma konusu da köylünün “köylülükten” kurtulması anlamına gelmektedir. Bu durum sonucunda karşılaşılan tablo köylünün işçileşip tarım sanayileştiği ve böylelikle de köyün kentleştiği bir görünümdür (Tekeli, 2011: 203-204).

Kırsal alanlarda yer alan toprak yolların bakım süreci ve alt yapı çalışmaları kırsalı şekillendiren iyileştirmelerdir (Geray, 1974: 93). Bu dönüşümlere ek olarak köy muhtarlarının da köyde yaşayan kişilerin hayat standartlarını artırmak adına birçok görevi (okul ya da mescit yapımı, köy yollarının kullanıma uygunluğunun denetlenmesi, çarşı ve pazar yerlerinin açılması vb) 422 Sayılı Köy Yasası’na göre tescillenmiştir. Bu görevlerin yerine getirilmesi halinde kırsal alanların fiziki yapısında önemli değişimlerin yaşanması da kaçınılmazdır (Geray, 1974: 225).

Kırsalda meydana gelen dönüşümler sonucunda konut mimari tarzları, kişilerin giyim tarzları ve evlerinde kullandıkları ev eşyaları (çoğunlukla elektronik) kentle benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla kırdaki bu şekilde (kentli) yaşayan insanlara da eskisi gibi “köylü” demek de gittikçe zorlaşan bir durum haline almaktadır. Ayrıca bu insanların modern konut ve lüks araçlara sahip olması, emrinde işçi çalıştırması karşılaşılan bir durum olmasının yanı sıra almış olduğu yüksek eğitimle birlikte kırdaki kişilerin beyaz yakalı olabilme durumları da vardır. Nitekim daha öncesinde kente göç edenler arasında da kırsal kültürü kente taşıma ve kültürü devam ettirme isteği yer almaktadır. Kentlere göç edip orada bahçeli konutlar inşa etmeleri, evlerinin bahçesinde tavuk, koyun vb. hayvan beslemeleri, tarhana, kurutma biber, patlıcan gibi erzakları hazırlama girişimleri bu kişilerin kırsal yaşam tarzını terk etmeyip kente taşımalarının örneklerini teşkil etmektedir. Dolayısıyla “köylü” ya da “kentli” söylemleri yaşanan mekâna göre değil yaşam tarzlarına göre belirlenmesi gereken meselelerdir. Kendi yaşantılarını kentlileştirerek daha öncesinde var olan kapalı kültürlerini ve küçük ölçekli geçim temelli üretim durumlarını günümüzde büyük ölçüde değiştiren kırsaldaki bu kişiler, STK ve Kooperatif gibi örgütlenmelerin vasıtasıyla tek düze giden yaşantılarını farklılaştırmaktadırlar. İnternete sahip olma da kırdakilerin ellerindeki imkânları kullanma ve dışarıya açılma konusunda yardımcı etkenler arasındadır. Ulaşımın gelişmesi, kentle gününbirlik kurulan temas, gençlerin üniversite mezunu olması, kentte yaşamını sürdürüp sonrasında geri dönenlerin varlığı, TV, internet ve sosyal medya aracılığı ile bilgiye

ulaşımda sağlanan kolaylık bu alanlarda yaşayanların benimsedikleri geleneksellikten kopmasının fitilini çekmiştir. Denilebilir ki kırsal alanlarda artık sadece köylüler yaşamamakta buradakiler ya kentlilerden ya da kentsel yaşamın cazibesine kapılıp buna özenenlerden oluşmaktadır.

3.3.1. Rurbanizasyon Kavramı

Rurbanization kavramı üzerinden kırsal ve kentsel alanda meydana gelen dönüşümü ele almaya, anlamaya ve açıklamaya çalıştığımızda, bir aktarım süreci ile karşı karşıya kalmaktayız. Kırsal alanda sahip olunan özellikler kentsel alana göçle birlikte taşınmakta ve burada kırsal bir yapı sergilenebilmektedir. Nitekim bu duruma daha çok kentsel alanda oluşan gecekondu bölgelerinde rastlanabilmektedir. Kırın kente yansıtılması halinde beliren bu tablonun yanı sıra kentin kırdaki görünümünü veren başka bir tablodan da söz etmek mümkündür ve söz konusu durum gelişmişlik düzeyiyle alakalıdır. Altyapısal modernleşmenin yaygınlaşması ile kır ve kent arasındaki etkileşim artmakta ve sosyo-kültürel benzeşmeler kendini göstermeye başlamaktadır. Rurbanization kavramı ülkelerden ülkelere farklılık gösterebilmektedir. Kavramın Türkiye'deki yansıması, 1950 sonrasında farklı şekillerde ve farklı zamanlarda yaşanmaktadır (Kurt 2003). Ülkenin doğusu ile batısı arasında meydana gelen bu farklılaşma bölgelerdeki kentleşme dinamikleri ile doğrudan orantılıdır. Dolayısıyla kır ve kent ilişkisi sanayileşme ve modernleşmenin etkisi ile birlikte bir farklılaşma süreci içine girmiştir. Yaşanan hızlı sanayileşme ve kentleşme kırsal alanları dönüştürmüş, bu sayede ulaşım ve iletişim olanakları iyileştirilmiş, sanayileşme yaygınlaşmış, kırsal alanların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu kentlerle benzerlik göstermeye başlamıştır. Kır-kent etkileşimi böylelikle artmış, tarım-dışı çalışma koşullarının oluşturulması ve bunlara yönelim gösterilmesi ile birlikte kırsal alanda yaşayan köylülerin yaşam tarzında, kültürel değer ve tutumlarında bir değişmeye neden olması kaçınılmaz bir durum olmuştur.

3.3.2. Refleksive Modernleşme (Düşünsel Modernleşme)

Kırsal alanların dönüşümü ve kentleşme konusu, sanayileşme, küreselleşme ve modernleşme gibi süreçler üzerinden okunmakta ve bu süreçlerin kentleşme üzerindeki etkileri çoğu çalışmada ortaya konmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın bu kısmında ise meydana gelen dönüşümde söz konusu olan modernizm kavramına yer vermek ve içeriği hakkında

bilgileri aktarmak amaçlanmaktadır. Söz konusu modernizm, başladığı yüzyılı tartışmalı olan, düşünürler tarafından akılcılık, evrensellik, nesnellik, bütüncülük ve ilerleme gibi temel özelliklere sahip olduğu konusunda hemfikir olunan ve aydınlanma ile hayata geçirilmeye başlanılan bir düşünce şeklidir. Aklını kullanma, sorgulama, dogmatik inançlarından arınmanın var olduğu çağ olarak aydınlanma döneminden söz edilebilir (Kızılcı, 1996: 4). Bu dönemle birlikte akıl, düşüncenin merkezine yerleştirilir ve din saf dışı bırakılır. Nitekim Aydınlanmanın akabinde ortaya çıkan modernizm, Fransız ve Endüstri Devrimleri ile 20. yüzyılın ilk çeyreği arasında varlık gösteren gelişmeler bütünüdür. Hem düşünsel hem teknolojik hem de sayamadığımız daha başka birçok alanda köklü dönüşümlere sebep olmuştur. Kapitalist ekonomik sistem, rasyonalite, ulus devlet, sanayileşme, ve kentler gibi modernitenin getirileri göz önüne alındığında farklı alanlarda hissedilen bu getirilerden kentin de sosyal alanda kendini hissettirdiği söylenebilir.

Modernlik konusunda ele aldığı çalışmaları ve düşünceleri ile önemli bir isim olan Giddens, insanlık tarihini bazı belirsizlikler üzerinden tanımlamaktadır. İnsanlık tarihi ona göre düzenli bir gelişim seyrine sahip olmamakla birlikte modern dönemle belirli bir süreksizlik veya süreksizlikler toplamından bahsetmek mümkündür. Modern öncesi dönemle modern dönem arasında yaşam tarzı ve dönüşümler bakımından farklı yoğunluk ve yaygınlık durumları yaşanmaktadır. Dolayısıyla “modern toplumsal kurumları geleneksel toplumsal düzenlerden ayıran süreksizlikleri nasıl ayırmamız gerekir?” sorusuna o, “değişimin hızı”, “değişimin alanı” ve “modern toplumların kendine özgü doğası”nı içeren modern çağın üç özelliğiyle cevap verir (Giddens, 2012: 10-11). Değişim hızı ile başlayan ilk süreksizliğin modernlik öncesi sistemden farklı olarak modernliğin koşulları içerisinde son derece fazla olduğu söylenebilir. Daha çok teknoloji alanında kendini gösteren bu süreç, diğer alanlarda da etkisini göstermeye başlamıştır. Değişim alanı olan ikinci süreksizlik sürecinde, dünyadaki farklı bölgelerin birbirleriyle bağlantıya geçme durumunda meydana gelen dönüşümün tüm yerküreyi etkilemesinden bahsedilmektedir. Son süreksizlikte ise “ulus-devletin siyasal sistemi, üretimin cansız güç kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olması ya da ürünlerin ve ücretli emeğin tam anlamıyla metalaştırılması gibi bazı modern toplumsal biçimler, önceki tarihsel dönemde görülmemektedir” (Giddens, 2012: 14).

Kent konusunda da modern kentsel yerleşimlerin, geleneksel toplum düzeninin bir devamı niteliği taşımadığı, modern kentçiliğin, modern öncesi kent ile kırsal arasındaki ayırımlardan daha farklı ilkelere sahip olduğunu belirtmektedir (Giddens, 2012: 10-11). Tüm

bunların yanı sıra Giddens'in yapılaşma kuramına bakılacak olursa bu kuram, modernliğin anlamlandırılmasında başat öneme sahip olmakla birlikte zaman-uzam uzaklaşması, yerinden çıkarma ve düşünömsellik gibi modernliğin üç özelliğinden (Ritzer, 2013: 552) de bahsetmek mümkündür. Modern öncesi toplumlarda Giddens'a göre zaman, daima uzamla bağlantılı bir durum olmakla birlikte onu kesin olarak ölçmek mümkün değildi. Modernleşmeyle standartlaşan zaman uzamla arasındaki yakın bağlantıyı kaybetti, içeriği boşaltılarak ayrıcalıksız hale geldi (Ritzer, 2013: 552). "Ne zaman" sorusu modern öncesi toplumlarda "nerede" sorusuyla ya da düzenli olarak meydana gelen doğa olayları ile ilişkilendirilmektedir. Zaman uzam uzaklaşması da bu ölçüde mekanik saatin ve takvimin icadına dayanmaktadır. Modernliğı analiz etme konusunda zaman ve uzam oldukça önemli meselelerdir. Bu kavramların arasındaki bağlantının kopması, modernizmin ortaya çıkması ve geleneksel toplumlardan farklılaşılması noktasında önem arz etmektedir (Giddens, 2012: 24).

Zaman uzam uzaklaşmasından sonra modernliğin ayırt edici ikinci dinamiğı olan yerinden çıkarma konusuna da kısaca yer vermek gerekirse; bu kavram zaman ve uzamdan bağımsız olarak toplumsal yapı ve ilişkilerini incelemek anlamına gelmektedir. Modern toplumlarda iki tip yerinden çıkarma mekanizması söz konusudur ve bu iki tip "soyut sistemler" başlığı altında ele alınabilir (Ritzer, 2013: 552). Modern toplumsal kurumların gelişimi, Giddens'a göre uzmanlık sistemleri ve simgesel işaretler olarak adını verdiği tiplerle alakalı bir süreçtir. Para ve siyasal meşruiyet araçları olarak nitelendirilebilecek olan simgesel işaretler, farklı ortamlarda ve farklı şekillerde (karşılıklı değişim) var olabilen araçlardır (Giddens, 2010: 33). Giddens burada daha çok para üzerinde durur ve onun "evrensel fahişe" (Marx) olma durumuna atıfta bulunur. Para ona göre, "zamanı paranteze almanın ve ticari işlemleri bir değişim alanının dışına taşımanın bir yoludur" (Giddens, 2012a: 27-28); "modern çağın öncesinin daha büyük sosyal sistemlerinin tümünde farklı parayla alışveriş biçimleri gelişmiş olsa da, para ekonomisi modernliğin oluşumu ve gelişimiyle çok daha kompleks ve soyut hale gelmiş" (Giddens, 2010: 33) şeklindedir. Dolayısıyla zaman ve mekan uzaklaşmasına olanak sağlayan bir araç olarak para değerlendirilebilir. Nitekim birbirinden uzak olan insanların para sayesinde alışveriş ilişkisi içerisine girmesini; modern öncesinde metal ya da kağıt olarak varlık gösteren paranın artık soyut şekilde bir metafor haline dönüşmesini; sadece ekonomiyle değil modernliğin tüm kurumlarıyla paranın girdiğı diyalogu bu sayede görmek ve açıklamak mümkündür. Uzmanlık sistemleri ise bugün içinde yaşadığımız dünyada karşılaştığımız zorlukları çözme noktasında ihtiyaç duyduğumuz teknik beceri ya da

profesyonel uzmanlık sistemleridir. Burada doktor, mühendis gibi alanında uzman profesyoneller kastedilir. Karşılaşılan zorluklarda kişiler bu uzman profesyonellerden yardım isterler. Yaşanılan evler, kullanılan arabalar, sahip olunan haklar ve daha sayılamayan birçok modern dünya nimetleri bu uzmanlık bilgisinin çıktılarıdır. Uzmanlık sistemleri de zaman ve uzam işleyişi içinde varlık göstermekte, zamanın uzamdan kopmasını teşvik etmektedirler. Bilim ve teknolojinin ilerlemesi yani modernliğin bir sonucu işlevi görmesi bakımından uzmanlık sistemlerini içeren yerinden çıkarma mekanizmaları, modern yaşamı dönüştüren mekanizma olarak değerlendirilebilir.

Modernliğin ayırt edici özelliklerinden üçüncüsü olarak nitelendirilen modernliğin düşünümselliği ya da düşünümsel modernlik konusuna geçildiğinde Giddens, insan eylemlerini ortaya koyan yönelimin düşünümsellik olduğunu ileri sürer (Giddens, 2012: 30-31). O'na göre, bilgiye ulaşımın son derece kolay olduğu bilgi toplumunda hayat sürmek, düşünümselliğin de aynı oranda arttığını göstermektedir. Dolayısıyla yaşadıklarımız üzerine sürekli düşünme zorunluluğumuz düşünümsellikle alakalı bir durumdur. Modern öncesi toplumlarda bir şeyler yapılmadan önce ya da yapılırken konu üzerine daha az düşünerek önceden kabul edilmiş yollar izlenilmekteydi. Bu dönemde yaşayan toplumlar, gelenek ve göreneklerine daha çok bağlıydı. Modern dönemde yaşayanlar ise, daha önce sorgulanmaksızın kabul edilmiş bu yolları, üzerine düşünülmesi ve açıkça karar verilmesi gereken sorunlar olarak görmektedir. Aile üzerinden örnek vermek gerekirse daha önceleri insanların ailelerinin büyüklüğünü belirleme üzerine kullanabilecekleri etkili yol/lar yokken modern çağla birlikte korunma biçimleri ve üremeyle alakalı birçok bilgi ve teknolojiye artık aileler sahiptir (Giddens, 2005: 667). Ritzer'in (2013: 553) yorumlamasıyla, bu dönemde düşünümü bile düşünmek gerekirken ortaya çıkan asıl mesele aslında büyük bir belirsizlik olduğu yönündedir.

Nitekim daha önce de belirtildiği gibi modernlikten önce düşünümselliği sağlayıcı olarak başta gelenek gelmekteydi. Dolayısıyla bu dönemde düşünümsellik hâlâ büyük oranda gelenek üzerinden ilerlemekte ve onun yeniden yorumu ve açıklanmasıyla sınırlı kalmaktaydı. Modernliğin gelişmesiyle birlikte düşünümsellik de değişmiştir. Bu değişim kendisini, düşünceyle eylemin sürekli birbirinin üzerine yansıtılması ve sistemin yeniden üretimi şeklinde gösterir. Böylelikle günlük yaşam akışının geçmişle bağlantısı kesilmiş, sadece öncesi ve sonrası yani 'önceden yapılmış olanlarla' yeni bilgilere sahip olanlar arasında bir çakışma mevcuttur. Modern dönemde geleneğin rolü oldukça azalır ve bir

uygulamanın onaylanma durumu sadece onun geleneksel olma hali ile ilişkilendirilmez, ayrıca bilgiyi de bu sürece dahil etmek gerekir. (Giddens, 2012: 38-39). Dolayısıyla belirleyici niteliği modernlikle çözülmüş, düşünümsellik bu noktada ön plana çıkmıştır. Fakat bu durum, tam anşlamıyla geleneğin yok olması olarak düşünülmemelidir.

Gelenek, modern toplumlarda düşünümselliği sağlayan bir araç olmaktan çıkmış, dolayısıyla artık gündelik yaşam koşullarında gelenekten değil, bilgiden yararlanır hale gelmiştir (Esgin, 2008: 434-435). Giddens bu doğrultuda, kişilerin karşılaştıkları durumlar karşısında sürekli düşünce üretmesi ve gündelik yaşantısında düşünümselliği önemli bir yere koyması gerekliliğini savunmaktadır (Giddens, 2012: 51).

“Düşünümsellik iki anlama sahip, bunlardan biri oldukça genel, diğeryse doğrudan doğruya modern toplumsal hayatla ilişkili. Bütün insan varlıkları, ister bilinçli olarak isterse pratik bilinçlilik düzeyinde olsun, yapılan şey üzerine düşünmenin yapmanın bir parçası olması anlamında düşünümsel bir karaktere sahiptir. Toplumsal düşünümsellik, sabit davranış kiplerinden ziyade giderek daha fazla bilgi tarafından oluşturulan bir dünyayı işaret ediyor. Geleceğe yönelik çok fazla karar alma zorunluluğu duyuyoruz, bu yüzden gelenek ve doğa geri çekiliyor, dolayısıyla biz de böyle bir hayat tarzına sahip oluyoruz. Bu anlamda, önceki kuşaklara nazaran daha düşünümsel bir biçimde yaşıyoruz” (Giddens & Pierson, 2001: 107).

Giddens’in modernlikle ilgili ortaya koyduğu bu üç kategori hem küreselleştirici bir etkiye sahip hem de geleneksel dünya ile modern dünyanın birbirinden ayrılma durumunu ifade eden faktörlerdir. Dolayısıyla bu faktörler modernleşme ile kırsal alanlarda meydana gelen dönüşümler üzerine de okunabilir. Çünkü kentleşme ile bu faktörlerin kırsal alanlarda görünürlük kazanması mümkün görülmekte ve etkileri ayan beyan ortaya çıkmaktadır. Modernliğe geçişi sağlayan bu unsurlar; geleneksel- modern ayrışmasını sağlarken bir yandan da modernliğin dünya çapında yaygınlaşarak küreselleşmesine ön ayak olmuştur. Bu yaygınlaşma durumu da faktörlerin sahip olduğu esneklik özelliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla tüm bu gelişmeler yerel ile evrensel arasındaki farkları gün geçtikçe azaltmış ve hala daha azaltmaya da devam etmektedir.

3.3.3. Gezegenel Kentleşme

Kır ve kent ilişkisi Lefebvre (1968)’e göre dönemlere ve üretim tarzlarına göre tarih boyunca farklılık göstermektedir. Bazen çatışmalı bazen işbirliği içinde bazen de iki ilişkiyi de kapsayan bir yapı sergilemektedir. Kent, Batı feodalitesinde ürünün paraya dönüştüğü

ticari ilişkilerin yürütüldüğü mekânlardır. Kent ve kır arasında başlayan sınıf mücadelesi, kentin büyük toprak sahiplerinin söz konusu bu tehdidine karşılık verdiğinde ortaya çıkmıştır. Günümüzde hala dönüşüm içerisinde olan kır ve kent ilişkisi, kırın eski halinden incelikli bir şekilde kopma durumunu da beraberinde getirmiştir. Karar ve işbirliği merkezi olan kentler, gün geçtikçe daha da yaygınlaşıp kıra saldırma eğilimi göstermektedir. Bu çabasının sonunda da kır kemirip ortadan kaldırma amacı güder. Kırsal alana kent hayatı nüfus ederken geleneksel öğeleri bünyesinde barındıran kır da sahip olduğu kırsal/köysel özgüllüklerini kaybederek git gide kendisini kente uydurur. Kentin kır üzerindeki hâkimiyeti Lefebvre'in yaklaşımına göre saldırgan ve zorbadır. Sanayi devrimi sonrası kır üzerindeki bu yetkinliğe müdahale etmeye ve kente başkaldırmaya yeltenen grup kırdaki büyük toprak sahibi çiftçilerdir. Kır-kent ilişkilerinde 16. yy. itibariyle büyük dönüşümler yaşanmaya başlanmış; tarımsal üretim artık önemini kaybetmeye ve sanayi üretimi ve Pazar ilişkileri kapitalist ekonomik sistemde ön plana çıkmaya başlamıştır. Bir zaman sonra, mülksüzleşip dağılmış olan kırsal toplulukların kentlerde yoğunlaştığı yerleşmeler olarak sanayi kentleri ortaya çıkar. Kentin nüfus artışı ile büyüdüğü, çeperlerde oluşturduğu ve kırsal alanları işgal ettiği dönem gelmiştir. Ölçsüz bir şekilde genişleyen kent, geleneksel şehir kimliğini dışa doğru saçarak parçalanır. Dolayısıyla kentsel gerçeklik ve sahip olduğu sorunsallar bu çerçevede ele alınmaya başlanır (Lefebvre, 1968).

Sanayi öncesi dönemde kır ve kent arasında, kırsal nüfusun üstünlük sağladığı, kırdaki üretimin kentsel alanlarda sermayeye dönüştüğü, üretim ilişkileri bakımından kentin kıra bağlı olduğu bir sistem mevcuttu. Kır bu süreçte temel ihtiyaçlarını kendisi üretebilmekteydi. Sanayileşme ile birlikte bu süreç değişmiş, kent üretim merkezi haline gelmiştir. Makineleşmenin tarımda işlerlik kazanması ve böylelikle emek artığının ortaya çıkması ile kırsal alanda geçim zorlaşmaya başlamıştır. Plansız bir büyümeye maruz kalan kent, kır üzerinde sürekli baskı oluşturan/kuran, kapitalist ekonomik sistemin devamlılığı niteliğinde olan mekânsal örgütlenmeler (Lefebvre, 1968) olarak ele alınmaktadır. Kentsel mekânın metalaşması, kapitalizmin ayakta kalmasını sağlamaktadır. Kapitalizm doğası gereği toplumların sahip üretim biçimlerinin yer aldığı mekânda oluşan eşitsizlikçi bir yaklaşıma dayanmaktadır. Gelişmiş kapitalist toplumlar yabancılaşma konusunu tekrar gözden geçirmeli, yabancılaşmanın sınırları ve içeriği tekrar düşünülmelidir. Artık yalnızca iş yerleri ile sınırlı kalmayan yabancılaşma mevzusu, her yerde karşılaşılabilecek bir durumdur. “Üretim için üretim” mottosuyla sınırlı olmayan kapitalizmle birlikte artık kırsal alana bir dönüşten bahsedilebilmektedir. Kır ve kent artık kendilerine yabancılaşmış bir şekilde ve

farklı formlarda gelişme seyri göstermektedir. Nitekim kır üzerinde baskınlığını sürdüren kent, bu gücünü kapitalist üretim ve yaşanan ekonomik ilişkilerden almaktadır. Kapitalizminle birlikte mekanın metalaşması gerçekleşmekte, kapitalist sermaye kırsal alanın tüm uzuvlarına sıçrama ve onu dönüştürme işlemi tamamlanmaktadır. Burada tekrar söylenebilir ki kır ve kent, kendilerine yabancılaşmış ve sahip oldukları nüfusun mekâna aidiyet duygusuyla bağlanma durumu yaşamadığı alanlar haline gelmişlerdir.

Lefebvre kentler hakkındaki düşüncelerini “gezegensel kentleşme” kavramı altında da açıklamaya çalışmaktadır. Bu noktada teorik arka planının geleneksel Avrupa kentlerinin çözülmesi ve ortaya büyük çaplı metropolisin çıkmasına dayanan bu kavram kentleşme konusunda oldukça önemli içeriğe sahiptir. Bölgesel ve kıtasal ölçeği aşan kentleşmenin (Lefebvre, 2003) ve gezegeni saran kentsel dokunun (Brenner ve Schmid, 2014) varlığı ortaya konmuş olup günümüzde yeryüzünün tamamının neoliberalizmin, küresel kapitalizmin ve ekonomik büyümenin aracı olup işlevselleştirildiği görülmektedir. Kentleşme artık sadece kentsel ortamları değil, kentin çeperlerindeki (kentin hinderlandı) alanları da etkilediği Davis (1955: 429) yıllar önce belirtilmiştir. Tönnies (1957), cemiyyetin yaygınlaşması durumunda tüm dünyanın büyük bir şehre benzemeye başlayacağını 19. yy.’da savunmuş, bu noktada insan- çevre ilişkisini günümüz koşullarında anlamak ve yorumlamak oldukça zorlaşmıştır.

Kentleşme süreçleri, kentin sınırlarını ihlal ederek çevresel süreçlere yol açmış ve bu süreçlerle iç içe geçmiştir (Brenner, 2014). Kümelenme olarak öne çıkarılan kentin en önemli özelliği, oluşan kentsel yapının yaşadığı dönüşümü açıklamada yetersizdir (Brenner ve Schmid, 2014). Kümelenme odaklarının yanı sıra bu odakların işlevsel doğal çevrelerinin de söz konusu kentsel yapıdaki dönüşümü açıklayıcı özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Bir noktadan ya da bir çekirdekten kent merkezini açıklama çabasına girmek yerine kentselliğin bir yaşam biçimine dönüşmesi konusuna vurgu yapmak daha yerinde bir karar olacaktır. Burada hem kentleşmenin ürettiği hem de kentleşmeyi üreten bir döngüsel süreç olarak da kenti değerlendirebiliriz. Bu noktada kenti aşan ve ötesini içeren bir olgu olarak kentleşmeyi görebiliriz. Nitekim Lefebvre' in (2003) öne sürdüğü ‘kentsel devrim’ düşüncesi ve ayrıca ‘toplumun bir bütün halinde kentleşmesi’ durumu söz konusu durum ile de yakından alakalıdır.

Kent, toplumunun şehirden kopartılarak araştırılması ve gezegensel kentleşme düşüncesiyle Lefebvre (2003), şehir tanımlamaları ve var olan kentleşme süreçlerini anlama noktasında belirsizliklerin oluşmasına sebep olmuştur der. Kentin kesin sınırlarla çizilmiş net

bir formunun olmaması; sınırlarının içinde ya da dışında olduğu kestirilemeyen ilişkiler, eğilimler ve çelişkilerin varlığı sürekli gündeme gelmektedir. Bu doğrultuda kent, kentsel olan/olmayan ve kentsellik gibi kavramları Brenner (2014) kullanmayı reddeder. Kentleşmeyi karmaşık bir yapı olarak değerlendirir ve onun tek tip olduğunu ve eşitsizlikler ürettiğini ileri sürer.

Tüm bu düşüncelere karşı kentselliğin her şeyi kapsama ve birçok şeyin açıklayıcısı olma durumu aslında tehlikelidir (Walker, (2015: 186) Bu durum insanların konu üzerine daha derinlemesine odaklanması ve açıkça bu kavramları dile getirememesine yol açmaktadır. Dolayısıyla kırdan kenti ayırmak ve kırsal ya da kentsel kavramsallaştırmak oldukça güçleşmektedir. Shin (2018), bütün her şeyi kentleştirmenin doğru bir yönelim olmadığını, kentsel güçlerin kent dışı süreçleri teslim almak yerine bunları dönüştürdüğünü söylemektedir. Bu yolla kentlere yönelik politika ve uygulama araçlarını geliştirmek oldukça önemli bir konudur ve gezegensel kentleşme de ikna edicilik bakımından yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla bu noktada kentin, kentselliğin ve kentleşmenin maddeleştirilmiş olması gerekmektedir.

3.3.4. Kırsallıkta Üretimden Bölüşüme Yaşanan Sınıfsal Geçişler

Kırsal sınıfsal hareketler genel itibariyle üretim ilişkileri etrafında şekillenmekte ve tartışılmaktadır. Meydana gelen sınıfsal hareketlerin oluşum sebepleri arasında kırsal toplumsal değişimde etkili faktörler gösterilebilir. Tarım ve hayvancılık gibi geleneksel köylü üretiminin dışına doğru gerçekleştirilen yönelimler ve uluslararası piyasada konumlanış, köylülüğün kırsalda küçükten büyüğe sınıfsal olarak farklılıklarını da ortaya çıkarmaktadır. Araştırma yaptığımız bölgelerde 1980'lerin sonlarında meydana gelen kente göç süreci Ege Bölgesi'nde sınıfsal yapı üzerinde değişiklik yaşanmasına sebep olmuştur.

Günümüzde Türkiye'de yer alan çoğu bölge için geçerli olabilecek; kırsal alanlardaki sınıf şeması üretim ilişkileri ve kırsalda yaşayanların pazar ile ilişki seviyesi nazarında şekillenmektedir. Geleneksel sınıflar köylü gruplarında hala daha sürekliliğini az da olsa devam ettirirken girişimci üretici şirketler ve tedarikçiler de varlık göstermektedir. Kırdaki nüfus, geçimlik tarımsal üretime katılma ve düşük gelir elde etmelerinden dolayı kentteki (geçici, marjinal ya da farklı işkollarındaki) işlere yönelmiş ve kırsal sınıfsal yapı da bu yolla yeniden şekillenmiştir. Tüccar girişimcilerin üretimde kalma durumları ise farklılık göstermektedir. Kırsalda geçim sıkıntısı çeken küçük üretici sınıf atlama ya da sınıf kaybına

uğrama durumlarıyla karşı karşıyadır ve bu durumda ise kırsal alanı terk etme girişiminde bulunmaktadır. Bu grupta yer alan köylülerin bazılarında kentsel ilişkinin düzeyine göre, kırsaldan kopma olayları da gerçekleşebilmektedir. Kırsal alanda üretime katılan ve devam eden sınıflar genellikle destek gören (kredi vb.) kesimlerdir.

Hanedeki üretim aşamasında da tarım işçisi, küçük, orta, büyük işçi, ortakçı olma ayrımları da gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Nitekim kırsal alanda yaşayan tarımsal üretimin dışına yönelme isteği mevcuttur. Ortakçı sınıfı da bu evrede farklı bir şekilde devreye girmeye başlar. Sınıfsal değişimler iktisadi, sosyal, siyasal vb. yaşanan gelişmeler sonucu yaşanmaya devam eder. Örneğin; kırsal alanda daha öncesinde büyük köylülük sahip olunan toprak mülkiyeti üzerinden değerlendirilirken sonrasında bu durum gelir ve sermaye birikimi üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. “Gelir elde etme yöntemi, toprak mülkiyet durumları, sermaye transferleri, yatırım durumları, uzmanlık gerektiren kentsel işlere katılım durumları ile teknolojiyi kullanma biçimi, yeni tarımsal aktivitelerde bulunma, girdi kullanım durumu ve kolaylığı, arazi şekilleri ve iklim gibi doğal şartlara hâkimiyet durumu, bölgelerin kalkınma durumları kırsal sınıfların şekillenmesinde etkili olmuştur” (Nerse, 2016: 198).

Kırsal üretime doğrudan katılma, ürünlerin pazarlamasında aracı olma, pazarlama ve bölüşüm süreçlerine ortak olma ve ayrıca kırsalda kalmaya devam etme gibi yollar sınıfsal ayrışmayı beraberinde getirebilmektedir. Sermaye birikimi amaçlı gelirinin çoğunluğunu kentsel faaliyetler için kullanan köylüler girişimci köylü tipini; eğitim alma yolunu tercih eden profesyonel meslek tipini ortaya çıkarmıştır. Değişim geçiren bu grupları, sınıfların iç içe olması ve sınıflar arası geçiş durumlarından dolayı keskin hatlarla birbirinden ayırmak mümkün değildir. Meydana gelebilecek bu geçişlerde etkili olan etmenler arasında maddi ve manevi olarak benzer davranışlarda bulunma hali yer alır, bunlar ayrıca geçiş konusunda alt ve üst grup arasında olan geçişler ve dikey hareketliliğin sahip olduğu işlevlere de sahiptir. Kırsal alanda üretici, aracı ve katılımcı gibi sınıflar hızla dönüşebildiği gibi bu bölgede sahip olunan sermaye birikim durumu da iktisadi faaliyetlerin canlanmasında etkili rol oynamaktadır. Sermaye birikiminin az olma durumu söz konusu olduğunda bölge dışı tarım işçiliği, mevsimlik ve marjinal işçilik gibi iş olanakları da hane tarafından düşünülmektedir. Bunların yanı sıra hanedeki bireyler ek gelir elde etmek için sürekli ya da süreksiz olarak tarım dışı faaliyetlerde (sanayi, inşaat, gıda sektörü, maden, tekstil, balıkçılık, temizlik işleri, pazarcılık vb.) çalışmaktadırlar. Bu çalışma gruplarını daha çok küçük ve orta köylü grubu oluşturmaktadır. Çalışma alanımızı oluşturan Kardeşköy; tarım arazilerinin gün geçtikçe

azalması, sanayinin ve yeni konut piyasasının (site ve konak vb.) buralarda yer bulmasıyla söz konusu alan zamanla gelişim göstermeye ve modernleşmeye doğru evrilmeye başlamış ve bölgede oturanlar gelir olarak tarımdan yeteri kadar para kazanamayınca tarım dışı faaliyetlere yönelmiş, hem bölgede hem de bölge dışında tarım dışı gelirler elde etmeye başlamışlardır. Bölgenin merkeze yakın olması da bunda çok etkilidir. Burada küçük büyük herkes tarım dışı işçi potansiyeline sahiptir. Diğer alanımız olan Ortaköy’de her ne kadar durumlar benzer özellik gösterse de gelişme aynı hız ve yoğunlukta yaşanmamaktadır. Kardeşköy kadar merkeze yakın olmama durumu ve tarım arazilerinin ve kırsal nüfusun (yerli kırsal nüfus) burada daha yoğun olması, bölgenin gelişim ve dışa açılım konusunda daha yavaş ilerlediğini göstermektedir. Bölgede eğitim ve evlilik durumlarından kaynaklı bir yer değiştirmenin az da olsa söz konusu iken bölge dışı çalışma odaklı işçi olma durumu da nadiren görülebilen olaylardır. Bölgedeki bireylerin çoğunluğu dışa açılmaktan ziyade yörede bulunan maden ocaklarında çalışmayı tercih etmektedirler. Ayrıca okumama durumlarında da bu tercih (madene girme) söz konusu olmaktadır.

Hanedeki emeğin kırsaldaki tarımdan ziyade bölge dışındaki başka işlere yönelmesinde tarım politikalarının belirli bir kesimle sınırlı kalması etkili olmuştur. Dağlık köylerde toprak mülkiyeti durumunun oldukça sınırlı olması; küçük köylü grubunun ya tarım üretimine katılması ya da tarım dışına yönelmesiyle üst gelir grubuna geçmeye çalışması sonucunu doğurmaktadır. Orta köylü grubunda da üst gelir grubuna geçme eğilimi vardır. Nitekim kırsal alanda geleneksellikten koparak modern tarım yöntemleriyle ve üretim çeşitliliğini sağlayarak geleneksel tarımla uğraşan kesimden kendini ayıran grupta sınıfsal geçişler daha kolay yaşanmaktadır. Kentle etkileşim düzeyine göre büyük köylü, ikinci hanesini kentten alırken ayrıca kente yakın olan köyde yaşıyor ise; yatırımını direk kentte gerçekleştirme eğilimi de gösterebilmektedir. Dolayısıyla söz konusu dış faktörlerin etkisiyle köylülerin geçiş durumu daha kolay yaşanabilmektedir.

3.4. Kırsallıkta Değişimin Yeni Biçimleri

Tekeli (2016) kır ve kent arasındaki ilişkiyi “*kır-kent çelişkisi*” olarak görmekte ve bu iki kavramın birbirinden farklı ve birbirine olabildiğince zıt olduğu bir dönemi tanımlamakta iken Antrop (2000) bu çelişkiyi, peyzajın değişme durumunu ele alan kır ve kent tanımları içerisinde ele almaktadır. Dolayısıyla fiziksel olarak çizilmiş sınırların keskin çizgilerle ayrıldığı, davranış biçimlerinin daha çok geleneksel boyutta kaldığı, üretim biçimlerinin farklı şekillerde yansıdığı kavram çiftlerinden olan kır ve kentin (Tekeli, 2016) değişen ilişkilerini

Antrop (2000) geleneksel peyzaj dokusunun değişiminin önemli bir nedeni olarak görmektedir. Bu noktada da en belirgin tetikleyici olarak küreselleşme olgusu devreye girer.

Antrop (2000), *kutuplaşma, belirsizlik ve ulaşılabilirlik* olarak belirlediği üç bağlam üzerinden 21. Yüzyıldaki kırsal kent ilişkisindeki değişimi değerlendirmektedir. Kutuplaşma kavramını daha çok yaygınlaşma ve yoğunlaşma olarak tanımlamaktadır. Kente göçle birlikte alanda yoğunlaşma ve kalabalıklaşma meydana gelirken geniş kırsal bölgelerde terk edilmişlik ve işlevsizlik kendini göstermeye başlamıştır. Bu durum, kırsal nüfusun günden güne azalması ve kırdaki hayatın ekonomik devamlılığını yitirme noktasına gelmesinden kaynaklanmaktadır. Kırsal alanda meydana gelen dönüşümlerin yanında kentteki merkezin geniş bir yapılaşmış çevrenin (farklı organizasyon ve hem kırsal hem de kent özelliği gösteren farklı yaşamsal formlara sahip) arasında yer alması durumu gözden kaçırılmamalıdır. Kentler, çeperindeki kırsal arazileri çoğunlukla dönüştürmüştür. Alanda var olan geleneksellikler git gide yok olurken yerini sermayenin mekanda hareketi ile oluşan endüstri ve turizm sektörünün gelişimi, kırsaldaki konut artışı ve bu konutların alım-satım işlerinin sürekliliğini içeren bir kentselliğe doğru evrilmiştir.

İkinci bir aşama; *belirsizlik/muğlaklıktır*. Kent çeperinde oluşan arazi yapıları, gün geçtikçe ulaşımında iyileşme (erişebilirliğin artması vb.) peyzajda meydana gelen değişmeler neticesinde aşama aşama dönüşmekte ve değişmektedir. Kent alanından bu kesişim alanlarına göç eden topluluklar, kırsal alanın hem fiziksel özelliklerini hem de yaşam tarzları ve değer yargılarını değiştirmektedir. Dolayısıyla toplumsal ilişkilerin (cemaat) ve yaşantının kaybolması ve zamanla bireyselliğin ön plana çıkmaya başlaması yaşanan bu değişimlere örnek verilebilir.

Üçüncü aşama ise *ulaşılabilirlik/hareket* tir. Kentsel alanlar birbirlerine güçlü ulaşım ağları ile bağlı, erişilebilir alanlardır. Bölgede oluşan yoğun kentsel doku, karmaşık kentsel ağlar oluşturmasına sebep olur; böylelikle kırsal bölgeler ulaşımındaki gelişmeler ve kentsel saçaklanma ile birlikte parçalanma safhasına geçer. Kentleşme, ağ sistemleri ve koridorlar aracılığı ile gelişme gösterir. Kentlerin yoğunlaşması sonucu, zamandan tasarruf etmek ve ulaşımı kolaylaştırmak amaçlı kent çeperlerine yönelme durumu yaşanmıştır. Buralarda siteleşme ve kenar şehirleri oluşumu ve bu oluşumlarda artışın yaşanması, alanda yaşayanların kentsel yaşam formları benimsemeleri ve ona göre bir yaşantı sürmelerini gerektirmektedir.

Kentlerin kırsal alana doğru yayılması ve kırım üzerinde baskı kurma girişimlerinin yanı sıra Antrop (2000), bu süreç dahilindeki dört bölgeden bahsetmektedir: kentsel alan, kırsal bölge, kent çeperi ve kentten mesafe olarak uzakta bulunan derin kırsal bölge... Kentleşme, küreselleşme ve ulaşılabilirlik gibi olgular, bu bölgeleri etkilemektedir. Bölgelerin sahip olduğu fırsatlar ve aralarındaki çelişkili durumlar değişkenlik gösterebileceği gibi sahip oldukları peyzaj yapısı ve fonksiyon ağları da farklılık gösterebilmektedir. Nitekim bu iki alan arasındaki geçiş durumunun, bazı zamanlarda çatışma halini bazen ise fırsata dönüşen ilişkiyi içinde barındırdığını söylemek mümkündür.

Kent çeperlerinin yaşam alanı haline gelmesinde taşıma sistemlerinin gelişmesi, bireysel araba sahipliğinin artışı, kitle iletişim araçlarının gelişiminin etkili olduğu söylenebilir. Kentleşmeyle birlikte çeperde oluşan kırsal alanlar üzerindeki baskı, kır-kent çatışmasının alevlenmesine sebep oluşturmaktadır. Çeperlere doğru yayılan bu genişleme, kırsal alanı dönüştüren ve yok eden süreçlere sokmakta, aynı zamanda da biçim, hız ve konum olarak kentleşmeyi farklılaştıran süreçleri ortaya koymaktadır. Gelişmiş çoğu ülkede oluşan kentsel çeperler, hem kır hem de kent alanları açısından olumlu etkileri olan ve aralarındaki bağı güçlendiren yaşam, aktivite ve iş alanları oluştururken geliştirmekte olan ülkelerde ise bu durum biraz farklılık gösterir. Kırsal alanda hızlı şekilde köylü tarımından, küresel ekonomik gelişme alanlarına doğru bir dönüşüm yaşanmış olur ve bu hızlı küresel değişimin yanında kentin baskısı altında ezilme eğilimi gösteren kırsal alanlarda uygulanan baskıya dayanamaz ve giderek artan kentsel dinamiklerle birlikte dönüşmekten kendilerini alamazlar.

Çeperdeki değişimi; güç, zenginlik ve ideoloji gibi dinamikler üzerinden okuyan başka bir yaklaşıma göre; iktidarlar için en iyi yatırım yolunun üretim ve tüketim alanları değil, arazi ve yapıli çevre üretiminin yani inşaat sektörünün olduğunu belirtir (Harvey, 1985). O'na göre iktidarın ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak, ancak yapıli çevre üretme yöntemi ile olur ve bu durum da kır ve kent çatışmalarının özünü oluşturur. Bu şekilde ilerleyen bir hareket, kontrolsüz olarak kentin büyümesine ve etrafında yer alan kıra saldırıp onu dönüştürmesine yol açmaktadır. 1970'li yılların ortalarından itibaren oluşan bu ve benzeri düşünce akışı, postmodernlik üzerinden bir değerlendirme ortaya koymaya kent düşünürlerini sürüklemiştir. Bu konuda Harvey (1985), sermayenin dünya çapında yükselişi ve homojenleşmesi olarak ele aldığı kapitalizmin bir üst makamı olarak postmoderni görmektedir. Kapitalizmi anlamının yolunu, yapıli çevrenin rolü üzerinden aktarır. Kentsel alanda kaynakların aktarımının ve kapitalist sistemin sürekliliğinin sağlanması, bu süreçte de ezilen ve dönüştürülen kırsal

portrenin varlığı kaçınılmazdır. Dolayısıyla kırım üzerindeki kentsel baskı, gücünü kompleks ekonomik ilişkilerden almaktadır. Kentin buradaki büyüme serüveni, sadece nüfus artışına paralel olarak ilerlemez, bunun yanı sıra ekonomik istikrar ve sermaye çevrimini daim kılmak da esastır.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi ifade eden küreselleşme ile teknolojik gelişmelerde ilerlemeler görülmüş, liberal piyasa ekonomisine yönelik oluşan güvende artış yaşanmış, bu sayede de ülkeler özelleştirme hareketlerinde bulunmaya başlamıştır. Dış rekabete açılan piyasalarla birlikte ülkeler üretim faaliyetlerini daha ucuz maliyetli olabilecek alanlara kaydırma girişiminde bulunmuşlardır. Küreselleşme, “pazar” arayışlarının gelişmiş ülkelerde daha da artacak seviyeye ulaşması ve tüm dünyada küresel çaplı bir ekonomik hedef oluşum isteğinden ortaya çıkmıştır (Elçin, 2012).

Dünyanın 1980’lerden beri yaşamış olduğu çok yönlü değişimi Tekeli (2016), dört boyut üzerinden okumaktadır; bunlar toplumsal dönüşüm (sanayiden bilgi toplumuna), üretim ilişkilerindeki dönüşüm (fordistten esnek üretime), dünya sisteminde yönetsel dönüşüm (ulus devletten küreselleşmiş dünyaya) ve zihniyet dünyasındaki (modernden postmodern zihniyete) dönüşümü içerir. Küreselleşme sadece üretim, pazar/pazarlama, sermaye gibi girdiler üzerinden okunmamalı, meydana gelen yeni gelişmeler (teknolojik vb.) de dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Küresel sermaye, ulus devletlerin zayıflaması sonucu yönünü yerele çevirmiş; kentleri müdahale edebileceği, kendisine eklemleyebileceği ve pazar alanı olarak kullanabileceği alanlar olarak ele alıp organize etmiştir (Ergun ve diğerleri, 2013). Bunun sonucu ise *küresel kent* ve *dünya kenti* olarak ortaya çıkan, sermayeyi elinde tutma konusunda öncü olmaya çalışan ve bu doğrultuda yarışan kavramlar belirmiştir. Nitekim devletin kentleri yönetme, değiştirme ve sahip olduğu ideoloji etrafında şekillendirme durumu, gücünün git gide zayıflamasından dolayı artık işlevini kaybetmiştir; dolayısıyla söz konusu küresel ekonominin hakimiet alanı sadece kent merkezi ile sınırlı kalmayıp kentin çeperini ve etrafındaki kırsal alanları da kapsamaktadır.

Tekeli (2016) küresel kenti, geçişken hale gelen sınırlarıyla, bir bütünlük, merkez ve sabit parçalarının varlığından söz edilemeyen alanlar olarak ele alır. Küresel kent sadece ekonomik akışlarla tanımlanamaz, onu belirli bir heterojen yapı içerisinde kültürel, sosyal farklılıklar bazında açıklamak gerekmektedir. Bunun için ise uzmanlaşma ve sınıflaşma gibi

dinamikleri göz önünde bulundurup hem ekonomik anlamda hem de nüfus açısından büyümeyi içeren bir ilişkiyi ortaya koymak yerinde olacaktır. Bunun yanı sıra küresel kentleri açıklayan kuramlar, farklılaşmış bir nüfusun karşılıklı kompleks ilişkileri, faaliyetlerin farklılaşması ve yığınlar halindeki insanların arasındaki işbölümü, nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin artışı, kentin dışsal ekonominin büyümesiyle orantılı olarak büyüme göstermesi, yenilikçiliğin mekanını temsil etmesi, farklılaşan ekonomik faaliyetlere nazaran toplumsal yapının da farklılaşması durumundan oluşmaktadır (Tekeli, 2016).

Küresel kent olma ve küresel ekonomiye eklemlenme plan ve program gerektiren süreçlerdir. Aksi takdirde bu amacı gerçekleştirmek için özellikle az gelişmiş ülkelerin geçirmiş olduğu hızlı dönüşüm senaryosu, kentleşme noktasında sıkıntı oluşturabilecek süreçleri beraberinde getirmiştir. Plansız kentleşme ve aşırıya kaçan yapısal üretim gibi birçok örnekle zenginleştirilebilecek olan bu gibi durumların kentlinin yaşadığı dönüşümü içselleştirmesinde zorluk çekmesine sebep olmaktadır. Yerel özgünlükleri gözden kaçırmadan var olan potansiyeli keşfederek harekete geçmek bu konuda başarılı bir sonuç doğurabilir. Kentlerin (metropol kentler) çevrelerinde yer alan kırsal alanlar üzerinde küreselleşmenin dönüştürücü etkisinden söz edilebilir. Küreselleşmenin bu etkiyle, kırsal alanların nüfus kaybedip yok olmasını engelleme gücüne sahiptir. Kır ile kent arasında çatışma ortamı oluşturan sanayileşme, kenti kıra karşı baskın ve sömürgeci olmaya sürüklemiştir. Küreselleşme ise bu iki alan arasındaki farkı ortadan kaldırıp kent bölgelerinin oluşmasını sağlamıştır. Devletlerden ziyade küresel güçlerin kırsal alanlardaki iletişim ağını oluşturmuş, bu da kırsalda hem tehdit hem de fırsat oluşumunu gözler önüne sermiştir.

Dünya şehri olabilmek adına bir yarış içerisinde olan kentler, uluslararası ortama dahil olup büyüebilmek, büyürken de çeperlerinde yer alan kırsalı kendine dahil etmek ve küresel ağa dahil olup sermaye akışlarını olabildiğince hızlandırmak gibi girişimlerde bulunmaktadır. Bu durum da kentin yapılaşmamış çeperlerinde yer alan kırsal alanların ortaya konan mega projelerle yeni kent bölgeleri haline gelmeleri sonucunu doğurmuştur. Kentsel büyüme küreselleşme ile birlikte şekil değiştirmiş; kentin çeperinde yer alan yeni bir yapılanma ve yeni bir kent bölgesi olma haline dönüşmüştür. İyi bir planlama yapıldığında küresel ekonomiye katılma noktasında kırsal alanların kentlerle bağ kurma durumu söz konusu olabilmektedir. Ama bu durum, bazı eleştirel yaklaşımların olmayacağı anlamına gelmez; iki alanda yaşayanlar yaşadıkları yer itibarıyla bazı problemlerle karşı katşıya

gelmektedir. Bunlar gerek kırsalın yerelliğini giderek kaybetmesi gerekse kutuplaşma, ayrışma (mekânsal) gibi kentsel risklerin ortaya çıkmasıdır.

Küreselleşme ile kentler, piyasalara eklemlenme bakımından daha güçlü hale gelirken, sanayi artık üçüncü dünya ülkelerine kaymaya başlamıştır. Nitekim küresel kentler farklı bir çok sektörde (eğlence, finans vb.) işlevlere sahip olmuş, yağ lekesi gibi yayılma durumu (saçaklanarak) yerini git gide kırın içine dahil olma ve kırın da daha fazla kentleşmesine bırakmıştır. Günümüzde kır ve kent arasında meydana gelen çatışma mekânsal bir çelişki üzerinden okunmamakta, yeni bir model arayışı ve gerekliliği üzerinden değerlendirmeye alınmaktadır. Bu modelin içeriği ise uzmanlaşmaya dayalı ve birbirini karşılıklı besleyen bir modele dayanır. Burada üzerinde durulması ve dikkat edilmesi gereken en önemli konu, oluşan kârın küresel sermayeden ziyade toprağın asıl sahiplerine mal edilmesi meselesidir (Ovalı, 2014).

Nitekim kentsel vizyonun başarısı, ancak bu vizyona yerel halkın ne kadar yüksek oranda dâhil olduğuyla ölçülebilir. Yalnızca küresel sermayeyi besleyen bir yapılanmanın sürdürülebilirliği söz konusu değildir. Kentlerin küresel sermayeye eklemlenme sürecinde bu konu çok tartışılmakla birlikte, küreselleşmenin kırsal alana yeni tehdit ve fırsatlar sunma potansiyeli de gözden kaçırılmamalıdır. Sorunun çözümü ise ancak yönetimlerin yeni politikalar üretmesi ve üretilen politikaların her iki alanda bulunan kişilerin ve mekanların iyi bir tanımlamasının yapılması ile olur (Scott ve diğerleri, 2007). Kır ve kent ayrımından söz edilemeyen söz konusu düzende, kırsal alanların üzerindeki kent ve küresel güçlerin ezici üstünlük kurmasını engellemek adına üretecekleri kırsal kalkınma politikalarını hem yönetsel hem de hukuki olarak çift taraflı oluşturabilmek, ticari ilişkileri çift taraflı olacak şekilde geliştirmek ve ayrıca özgünlüklerini kaybetmeyen ve yerelliklerinden beslenen küresel bölgeler oluşturmak, konu hakkında ortaya atılabilecek çözüm önerileri olabilir.

Kır ve kent ilişkilerinin 1945-2005 arası ana temaları; kırsal kesimin üretimi, kırsal erişebilirliğe karşın tarım ve ormancılıkta ilerleme, gıda üretiminin yoğunlaşması ve mekanikleşmesi, kırsal yeniden yapılanma, sürdürülebilir gelişme, multifonksiyonel ve küreselleşmiş kırsal alana doğru bir ilerleme parametresi sürdürmektedir (Scott ve diğerleri, 2007).

Aşırı şehirleşmeden kaynaklı kır ve kent ilişkisi büyük bir değişim ve dönüşüm evresine girmiştir; eskiden yoğun olarak varlığını sürdüren geleneksel çiftçilik ortadan kalkmış, kır

kentleşme eğilimi göstermeye başlamıştır. Böylelikle bu iki alan arasındaki ayrım silikleşmeye, alanların sahip olduğu özellikler de artık buraları temsil etmemeye başlamıştır; yani kısacası kır kır olmaktan, kent de kent olmaktan çıkmıştır. Dolayısıyla kent dediğimizde sadece kentin merkezinden ziyade o bölgedeki yaşayan topluluğun çoğunluğu kastedilmektedir. Nitekim çoğu insan şehrin etkisi altında, onun çalkantısına ve akımına kapılmış durumdadır.

Bu yüzden kişilerin kentli ya da kırlı olmaları gibi ayrımı ifade eden bir durumdan bahsedilemeyeceği; bu alanlarda yaşayan kişilerin kendilerini ait hissettikleri, yaşadığı yeri sahiplendiği ve sahip oldukları temel özelliklerden kopmadığı bir planlama doğru işleyecektir. Bu doğrultuda da yerel özelliklerin iyi analizi ve yeni sisteme entegre edilmesinin, küresel kent vizyonu oluşturulma sürecinde başat önemi vardır.

Günümüz metropollerini değerlendirildiğinde; şehir denilen yapı/yapılanmanın her yerde ve her şey için ifade edilebileceği bir durum ile karşı karşıyayız. Kentleşmiş dünya için bugün mekânlar ve koridorlarla birbirlerine bağlı hale gelmelerinden söz ediliyorsa; bu doğrultuda kentsel olmayanlar olarak kasaba, köy ve kırsal alanlar sadece dar ve kısıtlı ölçüde kabul edilebilir. Çünkü günümüz şehrinin karakteristik özellikleri ve etkileri bu mekânsal oluşumlarda görülmektedir. Alanlar arasındaki etkileşimi sağlayan bileşenler ise; turist niteliğinde olanlar ve ara bölgelerde (banliyölerde) yaşamını sürdürenlerden oluşmaktadır. Bu yüzden günümüz kır ve kenti arasındaki geleneksel ayrım, oldukça şeffaftır. Kent, 1980 sonrası haber, bilgi, insan vb. akışının sağlandığı, şeffaf, belirli bir bütünlük arz etmeyen bir yapı özelliği taşımaktadır (Amin ve Nigel, 2002).

Teorisyenler ve kır-kent sosyolojisi alanında çalışma yapan diğer bilim insanları, konuya ilişkin yeni çağa uygun olabilecek modeller geliştirme çabası içerisine girmişlerdir. Örneğin; “genişletilmiş metropolitan bölge” ve “desakota” diye tanımladığı kır ve kente ilişkin yeni çağa uyum sağlayabilecek bir yapıya sahip olan bir model geliştiren McGee (1991), bilindiğin dışında bir bakış açısıyla merkez kent ve banliyö ilişkisinin dışında bulunan genişletilmiş metropolitan bölgeyi, 1000 km ve üzeri bir alanda meydana gelen golf alanları, kapalı konut siteleri gibi mekanları ve yerleşmeleri el almaktadır. Nitekim bu bölgeler, Güneydoğu Asya’da kentleşme olgusu itibarıyla ortaya çıkan alanlardır. Diğer bir tipoloji olan desakota ise; büyük kent merkezleri arasında kalan, hem tarım hem de tarım dışı aktivitelerin yoğun olarak yaşanabildiği, kır-kent ilişkilerinin arasındaki ayrımın da bulanıklaşmış olduğu bölgelerdir. Ayrıca bu ülkeler; küresel ekonomi için gereken işgücü,

yatırım çekme ve gelişme taleplerinin güçlü olması gibi önemli potansiyelleri olan bölgelerdir. Nitekim yaşanan hızlı gelişmeler sonucu ortaya çıkan çevresel sorunlar da ciddi boyutlar içermektedir ve bununla başa çıkabilmek için geleneksel planlama anlayışının yeterli olamayacağı dinamizm ve farklı birçok değişkeni bünyesinde barındıran bölgeler olduğu söylenebilir.

Kır-kent ilişkisine dair ülkemizde yaşanan durum Avrupa ülkelerinde de 30-40 yıl öncesinde görülmüş, kentlerde aşırı nüfus yığılması ve çevresel baskıların artan riskleri gibi problemler sonrasında yoğunluğun bulunduğu kentsel alanların çeperlerine doğru yayılması ve ikincil kent merkezlerinin yakın civarda yer alarak gelişimi bu yığılmayı az çok dengeleme görevini üstlenmiştir. Mekânsal bütünleşmeyi sağlama adına, AB ülkelerinde ESDP adıyla 1999 yılında araştırmalar yapılmıştır. Mekânsal gelişmenin çok merkezli bir yapıya sahip olması, yeni bir kır-kent ilişkisini ortaya çıkartmak, altyapı ve bilgiye erişimde eşitliğin sağlanması, iyi bir doğal ve kültürel miras yönetimi gibi sayılabilecek olan gelişim evreleri, ESDP adı altında yapılan çalışmaların hedeflerini oluşturmaktadır (EC, 1999).

Bu çalışmalar, kır ve kent mekânlarında oluşan kutuplaşmaların azaltılmasını, kırsalın merkezle olan ulaşım ağlarının kuvvetlendirilmesini ve ana merkezlerin yükünü azaltma noktasında da ortaya çıkacak olan yeni merkezlerin desteklenme gerekliliğini vurgular. Çok merkezli gelişme politikasında büyüme odaklı özelliğe sahip olabilecek ana kentlerin tanımlanması; kır ve kent dokusunun bölgesel kapsamlarının tanımlanması gibi amaçlar kır ve kent üzerine yapılan çalışmaların iki ana hedefini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu yolla kır-kent ortaklığını amaçlayan politikalar ortaya konmuş olacaktır. Kır ve kent arasında ancak “akışlar” yoluyla bir köprü kurulabilir (EC, 1999). Kentin ve çevresindeki kırsal alanların gelecekte nasıl bir birliktelik yaşayacaklarına ilişkin ortaya konan birçok proje ortaklığı ve kuruluş mevcuttur. Hem kırsal alanın hem de kentin eşit fırsatlara sahip olma, karşılıklı fayda çerçevesinde birbirlerinin gelişimini hızlandıran birliktelik içerikli projeler üretilmesi gerekliliği, yapılan çalışmalarda (proje vb.) vurgulanmaktadır.

ESDP’nin temel prensiplerini benimseyen URMA (Urban Rural Partnerships in Metropolitan Areas) projesinin (2012-2014) yanı sıra SURF (Sustainable Urban Fringe) projesi kır ve kent arasındaki ortaklığı güçlendirmek adına oluşturulan projelerdir. SURF projesinin kır ve kent ortaklığını güçlendirmek adına bazı değerlendirmelerde bulunmuştur (SURF Report, 2012). Proje ekseninde yapılan çalışmalarda hem kırsal hem kentsel özelliklere sahip olan alanlar için karakteristikler belirlenmiş; çevresel, mekânsal, sosyal bir

takım standartlar oluşturulmuş, her şekilde eşitliğin önceliği vurgulanarak arada kalan bu bölgeler (kır ve kent arasında kalan) için gelişim senaryoları üretilmiştir. Kır ve kent arasında bir köprü kurabilmenin yolunun bu bölgelerin gelişimi ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca her iki tarafta yer alan aktör ve organizasyonların aralarında iletişim kurulmasının gerekliliği, iki alan arasında geçen bağlantıların (ekonomik, fiziksel, ekolojik) güçlendirilmesi, bölgeleri ilgilendirecek karar alma mekanizmalarının ve katılımcıların belirlenerek paydaşların hepsini kapsayacak şekilde bir işbirliği ortamının sağlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Söz konusu olan kır ve kent arasındaki ayrım ve çatışma durumu, sanayi kentinin ortaya çıkmasıyla başlayıp küresel döneme kadar belirli bir artış göstererek devam eden bir olgu olmuştur. Metropollerin çevresinde yer alan kentin nerede başlayıp nerede bittiği, kırın bu doğrultuda nerede yer aldığı konusu belirsizliğini korumaktadır. Küreselleşmeye kadarki dönemde kır, kent ve geçiş bölgesi şeklinde ortaya konan bir sınıflamada söz konusu değilken ilerleyen dönemlerde kente ait olan özelliklerin (aktivitelerin, yaşantı biçimlerinin, değer yargılarının) kıra, kırsaldakilerin ise kentte görünürlük kazandığı bir durumdan bahsedilebilmektedir.

Tekeli (2016), bu değişim ve dönüşümü kentte, kentin büyüme ve saçaklanması, desantralize olarak tek odaklı kentten çok odaklı kente evrilmesi şeklinde ele alırken kır da bu süreçte kentten etkilenmektedir. Kırdaki dönüşüm ise kentin kırdaki görünüm kazanan faaliyetleri, buradaki istihdamın tarımdan farklı alana kayması, kentteki bireylerin doğaya yönelimi ile kırsal alanda inşai faaliyet göstermesi ve ayrıca emekli olan nüfusun kıra göç etmesi, kır ve kent arasındaki ayrımı zamanla silikleştirmiş ve ortaya bugünkü kır ve kent algısı çıkmıştır.

Silikleşme konusunda dikkat edilmesi gereken mevzu, bu aşamada meydana gelen çevre sorunları ve biyolojik çeşitliliğin zarar görmesini önlemek adına planlama yapma ve doğal koruma alanları oluşturmanın gerekliliğidir. Nitekim bu bulanıklaşma süreci köylülüğün sonunu hazırlamakta ayrıca kırsal alanı piyasa ile içli dışlı hale getirmesi, emeğin metalaşması, kentsel faaliyetlerin kırdaki, kırsal faaliyetlerin ise kentte sığması, bu alanların belirgin olmayan sınırları, yüzergezer bir emek kategorisinde yer alan mevsimlik işçiliğin varlığı, kentsel yayılma sebebiyle kentlerin artık tek merkezden tanımlanma güçlüğü, kentin çok merkezli olma işleviyle birlikte tanımlanmasındaki karmaşanın daha da artması gibi önermelere sahiptir (Tekeli, 2016).

Kır ve kent ayrımının bulanıklaşması sürecinde oluşan kent çeperindeki bölgelerin, kırsal bölge ya da kır ve kent ikiliğinin yaşandığı bölgeler olarak anılması yetersiz kalacağından bu alanları geçiş bölgesi olarak değerlendirmek daha yerinde bir karar olacaktır. Bu alanları kentle kıyasladığımızda; kente nazaran daha düşük nüfusa sahip olan, ulaşımda motorlu araç kullanımının daha yaygın olduğu, kentsel/mekânsal yönetimden daha yoksun olan bölgeler olduğunu söyleyebiliriz. Daha çok gelişmekte olan ülkelerde oluşturulan bu yeni kentleşme modeli ise çeperlerde sosyal ve çevresel problemlerin daha yoğun yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu alanlar Caruso (2011)'e göre kentin etkisinde kalan karma alanlardır. Bu alanlarda meydana gelen kentsel aktiviteler, ülkelerin gelişmişlik durumuna göre hızlı ya da yavaş işleyebilmektedir. Gelişmemiş ülkelerde yavaş işleyen bu süreçler nedeniyle kalıcı çevresel sorunlar, sosyolojik ayrışmalar, kültürel çözünmeler ve yerel özelliklerin kayboluşu gibi olumsuzluklarla karşı karşıya kalınabilir ve bu olumsuzlukların engellenmesi de kolay olmayabilir. Bu yeni formasyonu Scott (2001), “küresel kent bölgesi” adıyla ele alır. Bu bölgeler, bulundukları bölgelere göre birbirinden farklı dinamiklere sahip olabilmektedirler; çalışma ve sosyal hayatta karşıt ilişkiler yaşanması, gerek kentin çeperinde gerek ise söz konusu kentte var olma durumunu ortaya koyan bir sürece işaret etmektedir.

“Extended urbanisation” olarak ele alınan başka bir teoriye göre de bu bölge; kentleşmenin yayılmış peyzajlarına, devletin politikası temelinde ilerleyen, uzun vadeli yatırımlar için kaynak desteği oluşturan, uluslararası seviyede ortaya konulabilecek sermaye işgücü, bilgi vb. akışını sağlayan merkezi güç alanlarıdır (Brenner, 2013). Kentin bazı bölgelerinde, genel anlamda kabul gören gelişim ve yayılma durumundan daha fazlasını yaşaması; çok büyük nüfuslu dev kent galaksilerinin ve çok merkezli bölgelerin oluşmasını sağlamış ve böylelikle “extended urbanisation” şeklinde tanımlanabilecek bir süreçte daha da büyük birleşmeleri meydana getirmektedir (Soja E. , Kanai M., 2006).

Tekeli (2016)'nin “yerel yaşam bölgeleri (YYB)” olarak adlandırdığı bu bölge; yine aynı şekilde 21. Yüzyılda yaşanan değişim ve dönüşüm sonucu kır ya da kent olma konusunda belirsizlik yaşayan bütünlüğe verdiği isimdir. Bu bölgelerin aralarında mal, para, bilgi akımı yer almakla birlikte birbirleriyle belirli kanallar aracılığı ilişki kurmaları meselesi kır ve kent ayrımını yeniden gündeme getirmektedir. Tarımsal olmayan bir üretim ve kentselliğe özeni gösteren yapılanmaların varlığı kırsal alanlarda göze çarpmaktadır. Oluşan bu yeni durum, önceki yaşanılardan daha sıkı ve daha yeni özelliklere sahip yeni bir oluşumdur (Tekeli, 2016). Dolayısıyla 21. yüzyılda gelinen bu süreçte kent ve çeperinde yer alan bölgeler

arasında net bir ayırmadan söz edilemeyeceği gibi küresel sermayeye eklemlenmek için bazı yapısal değişiklikler yaşayan kentin bu doğrultuda kendini tekrar ürettiği de görölmektedir. Artık kent sadece kendi içerisinde değil, etkileşim içerisine girdiği çevresi itibariyle tek bir merkeze dayanmayan ve tüm merkezlerin birbiriyle iletişim ve akış halinde olduğu yerellikler üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutulur. Bütün dünyada, meydana gelen bu durum, kırsalda oluşacak olumsuzluklar ve potansiyeller açısından ele alınıp oluşan bu yeni kır-kent yapılanmasının (küreselleşen) nasıl bir gelişim stratejisi izleyeceği üzerine odaklanan çalışmalar, günümüzün kırsal kalkınma ve kentleşme üzerine stratejilerini ortaya koymaktadır.

4. BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1. Araştırmanın Konusu

Sanayi devrimi ve üretim ilişkilerinin değişmesi ile birlikte meydana gelen kentsel büyüme, kentlerin çeperlerinde yer alan kırsal alanların dönüşmesine yol açmıştır. Küreselleşme ile birlikte kır-kent ilişkisi, ekonomik ve politik süreçler içerisinde farklılaşmış, daha önceki görünümelerini kaybetme evresine girmiştir. Kentin sömürdüğü, baskıladığı ve değiştirdiği/dönüştürdüğü ekseninde devam eden kır-kent ilişkisi, artık farklı bir ilişkiye dönüşmüştür. Günümüzde hem dünya hem de Türkiye’de kır ve kentin artık birbirinden ayrı iki kavram olarak değerlendirilmediği/değerlendirilemeyeceği, kentlerin çevrelerindeki kırsal alanlarla birlikte, küresel dünyaya ve küresel ekonomiye çok merkezli bölgeler olarak doğrudan katılmasının gerekliliği kabul edilmektedir.

Kır ve kent konusunda tüm dünyada toplumsal değişimler çerçevesinde detaylı olarak ortaya konulabilecek açıklamalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. 1980 öncesi dönemde kır ve kentin birbirinden farklı olduğu yönündeki söz konusu söylemler, sonrasında kır ve kentin sınırlarının çizilmesi yönündeki gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme ile birlikte ise bu süreç, kır ve kentin etkileşim içerisinde olup (aradaki farkın bulanıklaştığı) benzerlikler geçirdiği bir dönemi ön plana çıkarmıştır. Bu çalışmada da kır-kent ayrımının olduğu (geleneksel) kırsal süreçlerden küreselleşme ve modernleşme birlikte kentsel (modern) süreçlere nasıl geçildiği, bu geçiş sürecinde kır ve kentin bütünleşme ve etkileşimlerinin nasıl temellendirildiği, kentsel yayılma ve saçaklanma alanları olarak ortaya çıkan kentsel çeperlerin (Kardeşköy ve Ortaköy) aldıkları yeni biçimler ve bu çeperlerde yaşayanların yaşadıkları değişimleri algılama şekilleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.2. Araştırmanın Amacı

Bu tezin en temel amacı, yapılan alan araştırması temelinde kırsal alanda yaşayanların içinde bulundukları modernleşme sürecinde yaşanan kentleşme dinamiklerinin sosyo-kültürel yaşantılarına ne şekilde yansıdığını ortaya koymaya çalışmaktır. Dolayısıyla “geleneksel” olarak ele alınıp değerlendirilen “köy” algısının “modern” olarak ele alınan “kent” algısına nasıl evrilmeye doğru gittiği ve bu süreçte köylerin hangi gelişmelerle yok olduğu, köyle kent arasındaki ayrımın ne derece azaldığı bunun sonucunda da kırsal alanlarda ne gibi

değişimlerin yaşandığı ve bu noktaya nasıl gelindiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaca ulaşmak üzere şu soru(n)lardan hareket edilmiştir;

- Köy, köylü, kent, kentleşme gibi kavramlar üzerinde var olan algının değişme durumu,
- Geleneksel (kırsal) ve modern (kentsel) olarak nitelendirilen yaşayış biçimlerinin zamanla değişim ve dönüşümü,
- Kırsal alanda geleneksel ve modern arasında sıkışan (çatışan) köylünün durumu,
- Köyde ulaşım ve iletişim teknolojilerinin her geçen gün daha da iyileştirilmesinin, onların hayata karşı bakış açılarını ne ölçüde değiştirdiği,
- Köylülerin kent ile sürekli olan bağlantılarının, kendilerini konumlandırma (köylü-kentli) durumlarına ne şekilde etki ettiği,
- Eskiye nazaran yaşadıkları yerde ya da orada yaşayan kişilerde meydana gelen bir değişimin olup olmadığı,
- Köylülerin karar alma mekanizmalarında etkin olan durumun ne olduğu,
- Modernleşme ile birlikte daha da görünürlük kazanan refleksivitenin, köy ve köylünün hayatında ne gibi etkilere neden olduğu,
- Tüm bu yaşanan gelişmelerden yola çıkarak gezegensel kentleşmeden söz edilip edilemeyeceği literatür okumaları ve saha çalışmalarından elde edilen veriler neticesinde ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Türkiye kırsalında yaşanan modernleşme süreçleriyle birlikte kentleşme noktasında büyük ve köklü değişim ve dönüşüm dinamikleri ortaya çıkmıştır. Bu değişimler; başta nüfus olmakla birlikte çalışma yaşantısında, üretim şekillerinde, elde edilen gelirden, kırsalda yer alanların ayrıca üretici olma potansiyellerindeki farklılaşmasında, köy yerleşim yerlerinde ve burada yaşayanların özellikle davranış kalıplarında görülmektedir. Türkiye’de yaşanan göçler, ülkenin kuruluşundan günümüze kadar artan bir grafikte kente doğru gerçekleşmiştir; ilerleyen zamanlarda (1980 sonrası) her ne kadar kentten kıra doğru göçler de söz konusu olsa bu, kente yapılan göç kadar etkili olmamıştır ve dolayısıyla yapılan göçler sonucu kırsal alanlarda nüfus olarak bazı değişimler meydana gelmiştir. Kırsal nüfusun yıllar itibariyle geçirdiği bu değişim dinamikleri dolayısıyla kırsalda yaşayanların kırsal aktiviteleri ve sosyal yaşamlarında da bazı değişimlere sebep olmuştur. Söz konusu durum, araştırmamıza konu

olan Ege Bölgesi’nde yer alan iki alanımızın (Kardeşköy, Ortaköy) toplumsal yapısı için de geçerli bir durumdur. Araştırma alanı ve burada yaşayanların geçirmiş olduğu değişimi ortaya çıkarmak amacıyla çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, bu bölgede yaşayanlarla da derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca alanda ortaya çıkan sosyal değişimlerin teorik arka planı ve tartışmaları noktasında hazır nicel verilerden (TUIK, yapılan eski çalışmalar vb.) de yararlanılmıştır.

Çalışmada nitel yöntemin tercih edilmesinin temel sebebi, modernleşmeyle ortaya çıkan dinamiklerin Ege Bölgesi’nde yer alan bu iki alanın kırsal toplumunun kentleşme ve kentlileşme süreçlerindeki yansımalarını ortaya koymaya çalışmaktır. Görüşmecilerden elde edilen nitel verilerle bu durumun daha derinlikli ve açıklayıcı olacağı düşünülmüştür. Kırsal alanda daha öncesinde kabul görmüş olan geleneksel yaşam örüntülerinin küreselleşme ve modernleşme ile birlikte farklılaştığı ve bu örüntülerin “modern” olarak adlandırılabilir bir şekilde nasıl iç içe geçtiği noktasının aydınlatılması amaçlanmıştır.

Yapılan çalışmalarda kullanılacak olan yöntem ve tekniklerin, çalışma süresince elde edilen bilgiler ışığında belirginlik kazanması meselesi, çalışmamızda nitel yöntem tercih edilmesinin bir başka sebebini oluşturmaktadır. Çünkü yaptığımız çalışmada, verileri neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde anlamlandırma ve yorumlama süreçlerinden oluşması itibari ile bize en sağlıklı veriyi sağlayacak yöntemin nitel yöntem olduğu kanaatine varılmıştır. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir yöntemin izlendiği bir araştırma” (Yıldırım & Şimşek, 2011:39) olarak tanımlanmaktadır. Çalışmamızda kullandığımız “derinlemesine görüşme” veri toplama tekniği, en çok tercih edilen nitel araştırma yöntemlerinden biridir. Kişilerin olaylara karşı olan bakış açılarını, geçirmiş oldukları deneyimlerini, algılarını ve duygularını ifade edebileceği en güçlü yöntem olması (Bogdan ve Biklen, 1992) sebebiyle araştırmamızda bu yol tercih edilmiştir. Ayrıca genelleme, tahmin ve nedensellik ilişkisini açıklama gibi amaçları olan nicel yöntemin (Glesne ve Peskin, 1992) burada kullanılmak istenmemesi, kırsal alanda yaşanan değişim ve dönüşüm sürecini derinlemesine betimleme (durumu belirleme), yorumlama ve araştırma sürecine katılan görüşmecilerin bakış açılarını anlama isteğinden kaynaklanmaktadır.

“Neden”, “niçin” gibi soruların cevaplarını arayan ve olayların arkasında yatan etkenlere yoğunlaşan nitel araştırmalar, çoğunlukla katılımcıların yaşamakta olduğu fiziki

ortamlarda gerçekleştirilmektedir. Bu tip araştırmalarda, başkalarının oluşturdukları ölçekleri kullanmaktan ziyade araştırmacılar, elde etmeye çalıştığı bilgiyi kendi oluşturdukları sorular vasıtasıyla toplamaya çalışmaktadırlar (Creswell 2016: 185). Bu doğrultuda çalışmada örnek olay çalışması olarak da bilinen durum çalışması (case study) deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, belirli bir zaman dilimi içerisinde kişi, olay ve süreç gibi değişkenlerin, en uygun olabilecek veri toplama teknikleri ile ele alınıp incelenmesi (Creswell, 2003), ayrıca bir olayın bütün ayrıntılarıyla (derinlemesine) incelenmesi ve olaya ilişkin açıklama geliştirilmesi (Bogdan ve Biklen, 1998) şeklinde tanımlanır. Çalışmada kırsal alanda meydana gelen değişim ve dönüşümü ayrıntılarıyla ortaya koymak amacıyla durum çalışması deseni tercih edilmiş ve ayrıca analiz aşamasında ise; elde edilen verilerin derinlemesine incelenip düzenlendiği betimsel analiz kullanılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında alan araştırmasının sağlam temellere ulaşması (sahada ortaya çıkabilecek aksaklıkların tespiti ve giderilmesi, çalışmanın temel probleminin sahada karşılık bulup bulmaması vb.) için beş kişiyle pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sonrasında araştırmanın problemleri belirlenmiş ve temaları oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşme tekniği ile toplanan veriler ayrıca gözlem ve materyal veri toplama teknikleriyle de zenginleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler, kırsal alanda yaşayanların yaşamış olduğu konutlarda ya da iş sahalarında doğrudan gözlem tekniğini de kullanarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızın alanını oluşturan iki köyde (Kardeşköy ve Ortaköy) de köy muhtarlarını da içeren toplamda 45 derinlemesine görüşme yapılmış; bu görüşmelerde yarı yapılandırılmış sorular kullanılmıştır. Görüşmeler yaklaşık olarak 30 dakika ile 75 dakika arasında gerçekleşmiştir. Katılımcıların kişisel bilgileri alınmamış ve (Görüşmeci 1, kadın, Kardeşköy), (Görüşmeci 2, erkek, Ortaköy) şeklinde adlandırılmıştır. Görüşme esnasında, ses kayıt cihazı kullanılmış olup, ayrıca katılımcılarda güven problemi oluşturmamak adına veriler kısa notlar şeklinde kağıda aktarılmıştır. Ses kayıt cihazını kullanma noktasında görüşmeye başlamadan önce katılımcılardan izin istenmiş ve onların rızası dahilinde kayıt cihazı kullanılmıştır. Elde edilen veriler, literatürden de yararlanılarak yorumlanmış; gerektiğinde karşılaştırmalar da yapılarak sağlam temellerle ilerlemeye çalışılmıştır. Araştırmanın verilerinin analiz edilmesinde, verilerin belirlenen temalar üzerinden yorumlandığı (Yıldırım ve Şimşek, 2011) betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmada ön plana çıkan ve üzerinde daha çok yoğunlaşılan sorular aracılığıyla veriler kodlanmış ve temalar altında birleştirilmiştir. Oluşturulan temalar ve alt temalar (araştırma

verileri kapsamında), kuramsal çerçeve ile bütünleştirilip “BULGULAR VE TARTIŞMALAR” kısmında yer verilerek tartışılmıştır.

4.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Alan araştırmasının evrenini, Aydın iline bağlı Kardeşköy ve Muğla iline bağlı Ortaköy; örneklemini ise bu köylerden görüşme yapılmak üzere seçilen 45 katılımcı oluşturmaktadır. Alan araştırmasında, örneklemin belirlenmesi sürecinde, çalışmanın problemine ve içeriğine uygun olabilecek en uygun seçimi yapabilmek için birçok faktör bir arada düşünülerek yola çıkılmış ve amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Kardeşköy’de 22, Ortaköy’de 23 kişiyle görüşülmüştür. Çalışmamızda yapılan görüşmeyi sonlandırma ve kişi sayısını belirleme; alanda doyma noktası hissine kapılma durumundan kaynaklanmaktadır. Yapılan görüşmeler esnasında tekrara düşen ifadelerin yoğunluğunun artması sonucu görüşmeler sonlandırılmıştır. Görüşmelerde öncelikli olarak görüşmecilere demografik özelliklerini içeren yapılandırılmış form; yaşadıkları değişimin öncesini ve sonrasını aktarabilecekleri soruları içeren yarı-yapılandırılmış form düzenlenmiştir.

Araştırma alanını belirlerken öncelik, Ege Bölgesi’ne verilmiştir. Önceliğin bu bölgeye verilmesinin sebebi; bu bölgede yer alan köylerin modernleşmeyle birlikte kentleşme noktasında farklılaşma durumlarının gözle görülür şekilde değiştiğinin gözlemlenmesidir. Dolayısıyla Ege Bölgesi’nden iki köy üzerine çalışma tercihi, bu doğrultuda düşünülmüş ve böylelikle Aydın-Kardeşköy ve Muğla- Ortaköy araştırma alanını oluşturmuştur. Bu köylerin seçilmesinde bir diğer öncelik yaşadığımız bölge içinde yer alması ve burada yaşayanların düşünce ve yaşayış biçimlerinde kentleşme ve kentlileşme noktasında meydana gelen değişimlerin yakından incelenmesi ve buna birebir tanık olunması öte yandan bölgelere ulaşım kolaylığı sağlanmasıdır.

Bu köylerin tarihsel arka planı hakkında bilgi sahibi olmak istediğimizde; internet kaynakları ve muhtarlar gerekli bilgiyi sağlama yönünden yetersiz kalmıştır. Köyler hakkında daha önce yapılmış çalışmaların olmaması durumu da yararlanabileceğimiz kaynakların mevcudiyeti konusunda oluşan *kıtlığı* gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla bu alanların hakkında belirli bir profil oluşturabilmek adına bulundukları il merkezlerinin bazı özelliklerini vermek yerinde bir hareket olacaktır. Sonuçta bu alanlar içinde yer aldıkları illerin tarihçesi ve özelliklerinden etkilenmektedirler.

Kardeşköy'ün bağılı olduğu *Aydın* ili, Tralleis olarak bilinen ve Traklar tarafından kurulan bir yerdir. Bölgede yaşanan yıkıcı deprem sonrası il yeniden imar edilmiş ve Trakların akabinde birçok devletin (Spartalılar, Hititler vb.) hakimiyet alanına girmiş. Bu devletler zaman zaman bölgenin gelişmesine katkı sağlamış ve ayrıca kültürlerini de buraya taşımışlardır (TÜİK, 2013). Aydınoğullarından aldığı isimle birlikte yönetim şekli olarak 1390'da eyalet, 1426'dan 1919 yılına kadar ise sancak şeklindedir. Savaş ve işgallere tanıklık eden bu il, il olma özelliğini Kurtuluş Savaşı'ndan sonra 1923 yılında almıştır. Verimli topraklarıyla farklı medeniyetlerin uğrak alanı olan bu il ayrıca Türkiye'nin ekonomi, sanayi, turizm, ticaret, tarih ve tarım faaliyetleri açısından da kayda değer bir önemi bünyesinde barındıran Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Konumsal olarak değerlendirildiğinde kuzeyinde Manisa ve İzmir, güneyinde Muğla, doğusunda Denizli ve batısında da Ege Denizi bulunmaktadır. 7.943 km² yüzölçümüne sahip olmakla birlikte yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı olup yıllık yağış miktarı 580-1000 mm arasında, yıllık sıcaklık ortalaması 26 derece civarındadır ve ayrıca il Akdeniz iklim özelliğini taşımaktadır.¹

Nüfus açısından Aydın ili, 12 Kasım 2012 yılında 12 İl ile birlikte büyükşehir belediye statüsüne kavuşmuştur. 2012'den bu yana bölgedeki nüfusun çoğunluğu Aydın'ın büyükşehir olmasından kaynaklı il ve ilçe merkezlerinde hayat sürmektedirler. Aydın ili nüfusu; Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) göre; 2021 yılında 1.134.031 iken, 2022 yılında bu sayı 1.148.241 olmuştur. Nüfus artış hızı 2020-2021 yılında % 13.3 iken 2021-2022 yılında % 12.5 dir

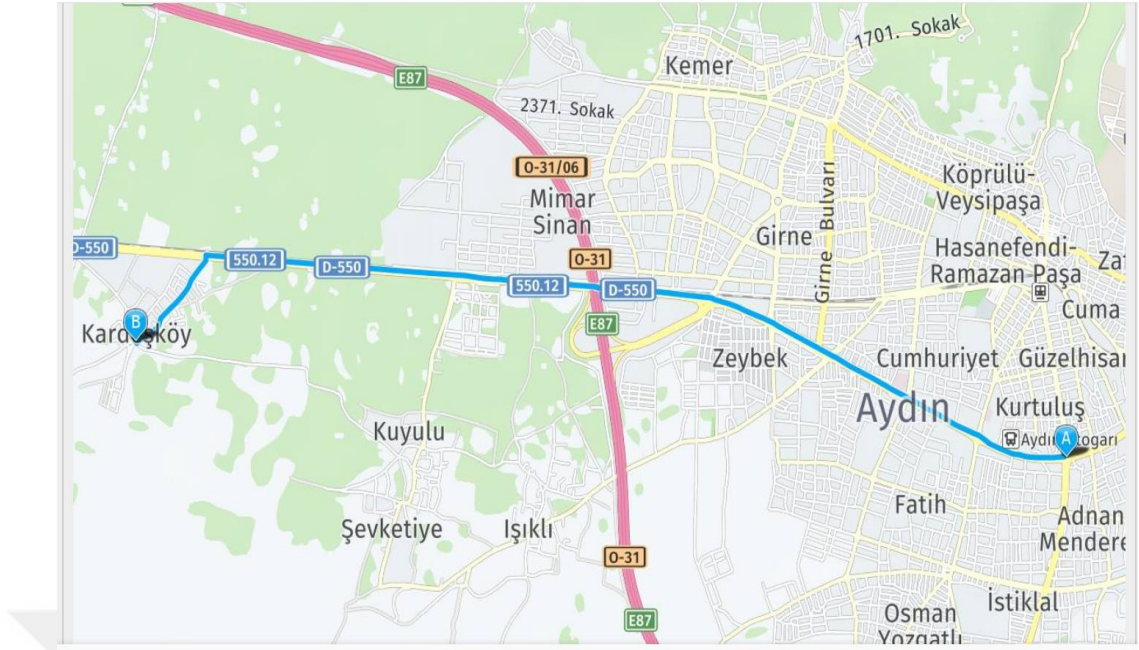
¹ <https://www.yurtarama.com/i-aydin-hakkinda-genel-bilgiler-159.html>.Erişim:10.06.2023

Çizelge/Tablo 4. 1. : Türkiye'nin ve Aydın İlinin Nüfusu²

	YIL	KADIN	%	ERKEK	%	TOPLAM	YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI
TÜRKİYE	2020	41.698.377	49,9	41.915.985	50,1	83.614.362	5,5
	2021	42.252.172	49,9	42.428.101	50,1	84.680.273	12,7
	2022	42.575.441	49,9	42.704.112	50,1	85.279.553	7,1
AYDIN	2020	562.018	50,2	557.066	49,8	1.119.084	0,7
	2021	570.994	50,4	563.037	49,6	1.134.031	13,3
	2022	578.950	50,4	569.291	49,6	1.148.241	12,5

Yukarıdaki tablodan yola çıkarak Aydın'da meydana gelen nüfus değişimini değerlendirdiğimizde; üç yılda (2020-2021-2022) meydana gelen bir artıştan söz edebiliriz. Burada bölgenin daha çok orada yaşayan kişilerce “emekli şehri” olarak algılanması, turistik yerlerin buradaki mevcudiyeti (Kuşadası, Didim vb.) ve çoğunlukla düzlük bir alandan oluşması ve Ünlü Tarihçi Heredot'un “Gökyüzünün altındaki en güzel yeryüzü” olarak nitelendirdiği Aydın ilinin yaşamak için birçok kişinin tercihleri arasında yer almaktadır. 2022 yılı TÜİK verilerine göre, Aydın ili 8 net göç hızına sahip olmakla birlikte 3 büyükşehirden (İstanbul, Ankara ve İzmir) aldığı göçle Türkiye genelinde en yüksek net göç hızına sahip 12. il olduğu belirtilmektedir. 2021 yılında Aydın iline göç edenler 5.770 kişi iken; 2022 yılında bu sayı 6.987'e yükselmiş ve bir önceki yıla göre %21 artış göstermiştir.

² Kaynak: TÜİK, 2023.

Harita 4. 1. : Kardeşköy Mahallesi İle Aydın İli Arasındaki Ulaşım Ağı³

2012 yılında Aydın'nın bir mahallesi konumuna geçen Kardeşköy'ün yıldan yıla olan nüfus değişimine yer verdiğimizde bölgenin nüfus hareketleri ise şu şekildedir:

Çizelge/Tablo 4. 2. : 2013-2023 Yılları Arası Kardeşköy Nüfusu⁴

YILLARA GÖRE KARDEŞKÖY NÜFUSU, AYDIN EFELER		
YIL	MAHALLE ADI	TOPLAM NÜFUSU
2023	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.749
2022	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.703
2021	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.749
2020	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.726
2019	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.663
2018	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.632
2017	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.617
2016	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.505
2015	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.404
2014	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.315
2013	KARDEŞKÖY MAHALLESİ	2.263

³ Kaynak: http://www.arasikackm.com/m/aydin-merkez_aydin-efeler-kardeskoy-koyu

⁴ Kaynak: <https://www.nufusune.com/143597-aydin-efeler-kardeskoy-mahallesi-nufusu>

Burada yaşanan artış göze çarpmaktadır. Her ne kadar çok bir artış yokmuş gibi görölse de aslında köyden gitme durumu olduğu kadar köye gelme durumu da bariz olarak yıldan yıla artmaktadır. Bu yüzden sayısal olarak gelen nüfus, giden nüfusun yerini doldurmaktadır. Dolayısıyla Kardeşköy ‘de eğitim, evlilik, çalışma, emeklilik durumu vb. sebeplerle göç ve tersine göçler yaşanmaktadır. Kardeşköy, kent çeperinde yer alan bir köy olmasından ötürü şehir merkezinde çalışan beyaz yakalı çalışanlar (doktor, avukat, öğretmen, dişçi vs.) buradaki sitelerde kalmakta ve buradan işlerine gidip gelmektedir. Köyde, dışarıdan içe doğru ilerleyen bir siteleşme eğilimi görülmektedir. Ayrıca yakın zamanda yatay mimari olarak ilerleyen TOKİ evlerinin de yapımının bitmesi (şu anda yapımı süren) ile birlikte hem nüfus olarak artacak hem de altyapı, sosyo-kültürel ve ekonomik değişimleri (tüketim alanlarının varlığı, istihdam yaratan farklı iş kollarının oluşumu vb.) berberinde getirerek daha da büyümeye doğru ilerleyecek ve böylelikle köyün ve köylünün yok oluşu daha da işlerlik kazanacaktır. Kentsel yayılma ve kentin saçaklanması ile oluşan ve kentsel özellikler sergilenen bu kırsal alanın “cazibeli” hale gelmesi konusundaki sahip olduğu özellikleri aşağıdaki gibidir.

Harita 4. 2. : Kardeşköy Mahallesi ve Civarında Yer Alan Mekanlar⁵

Tuğba Kuruyemiş Fabrikası, Kardeşköy’de Şirket Yerleşkesi kategorisinde hizmet veren bir firmadır. Firma, 1980 yılında Aydın ilinde kurulmuş ve kısa bir zaman dilimi içerisinde ülkenin çeşitli bölgelerine ve kentlerine yayılmıştır. Günümüzde Tuğba Kuruyemiş Fabrikası’nın olmadığı iller parmakla gösterilecek kadar azdır. Zaman içerisinde büyüyüp “Sıcak Sıcak Taptaze” sloganıyla müşterilerine hizmet sunan firma, Türkiye genelindeki

⁵ Kaynak: <https://www.google.com/maps/place/Kardeskoy>

birçok mağazasında 750 çeşit ürün yelpazesıyla varlığını sürdürmektedir. Yüzde yüz doğal olan bu ürünlerin hepsi kendi imalatıdır. Hediyeye yönelik de birçok ürünü bulunmaktadır. Başlıca ürün yelpazesi kuruyemiş, kahve, lokum, incir, çikolata ve baharattan oluşmaktadır.

Kardeşköy'deki bu firmada, toptan ve perakende satış yerine sadece üretim ve dağıtım işleri yapılmaktadır. Fabrikada ortalama 500-550 kişiye istihdam olanağı sunulmaktadır. Fabrika içerisinde çalıştırmış olduğu kişilerin yanı sıra köyde yaşayanlara da ev-içi iş imkânı sunmakta; kuru yemişlerin (fıstık, fındık, ceviz vb.) kabuklarını ayıklama, karton kıvrırma, ürünlerin kalitesine göre küçük- büyük olarak ayırma gibi üretimi yapılan ürünlerin hazırlık aşamasındaki çoğu işlem köydekilerin elinden geçmektedir.

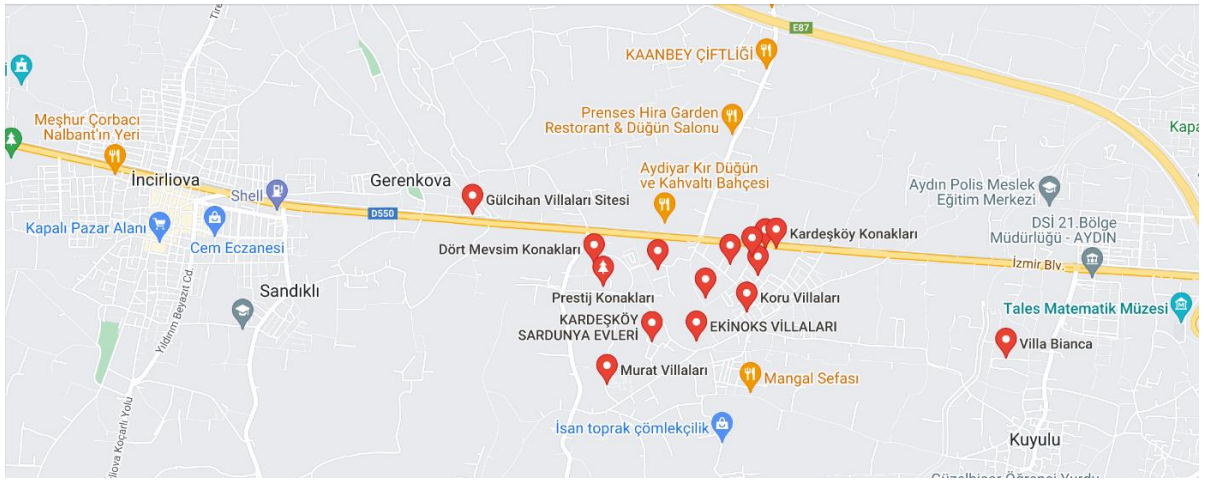
Görsel 4. 1. : Kardeşköy'de Topraksız Seradaki Çilek Üretim Sahası⁶

Aydın'da bir banka yöneticisi, onun iş arkadaşı ve doktor akrabasından oluşan üç kadın, **topraksız serada çilek** üretmek için bir araya gelip fizibilite çalışmalarına başlamışlardır. Böyle bir girişimde bulunmalarının asıl sebebi olarak da yoğun iş hayatlarından sıkılmaları ve bu yüzden tarımla uğraşmaya karar vermelerini öne sürmektedirler. Bunun yanı sıra bankacı olan üreticinin Antalya'da katıldığı tarım fuarında topraksız çilek üretimi ile alakalı

⁶ Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/guncel/aydinda-3-kadin-girisimci-kurduklari-topraksiz-serada-cilek-yetistiriyor>

bilgi edinmesi sonucu bu işi yapmayı istemesi ve bu işe yönelmesini örnek verebiliriz. Etrafındaki kimselerce "Kadınısınız, yapamazsınız" gibi eril söylemlere kulak asmayıp kendi birikimleri ve çektikleri krediyle bu işe yönelen bu kadınlar, 2020 yılında 4 milyon liralık yatırımla Kardeşköy'de 10 dönümlük alana tam otomasyonlu topraksız sera kurarak işe koyulmuşlardır. Bir yılda 240 ton ürün alabilme kapasitesine sahip olan bu serada 2020 yılı itibariyle ilk ürünler alınmış ve Türkiye'nin farklı illerine de ürünlerin gönderilme işlemleri başlanmıştır. 2021 yılı itibariyle de ürünlerini ihraç etmeye başlamışlardır.

"Kadın isterse her şeyi yapar" sözleriyle kendilerini ifade etmeye çalışan bu kadınlardan biri, bir şeyi üretmenin ve ortaya koymanın çok güzel bir duygu olduğunu, insanların her şeyi okuyarak öğrenebileceğini belirterek (bkz. TRTHABER: 2020) topraksız serada verimin daha da arttığını ve dolayısıyla bu işin daha karlı bir iş olduğunu dile getirmektedir. Kardeşköy'de oluşturulan bu sera, köylü için hem bir iş imkânı hem de onlara ufuk açıcı bir yönelimdir. Yaklaşık olarak 15-20 kişiye istihdam alanı sağlayan bu sera, köylünün geleneksel tarım yöntemleri yerine oluşturulabilecek modern tarım yöntemlerini onlara sunmaktadır. Böylelikle serada çalışan/çalışmayan kesimlerce ekim-dikim konularında geleneksel bilgilerinin yanı sıra modern bilgilerle ve modern tarım araçlarıyla nasıl ve ne şekilde üretim yapılabileceği üzerine çok güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Harita 4. 3. : Kardeşköy ve Civarında Yer Alan Villalar/Konutlar⁷

⁷ Kaynak: <https://www.google.com/maps/search/kardeskoy+villalari>

Kardeşköy dıştan içe doğru gelişme gösteren bir köydür. Yerli halk daha çok köyün tam ortasında bulunmakta, dolayısıyla köyün çevresinden başlayarak içe doğru bir **villa** yapılaşmasından bahsedilebilir. Kardeşköy'deki Sardunya Evleri, Prestij Konakları, Murat Villaları, Efe Konağı, Dört Mevsim Konakları, Garden Life Villaları ve TOKİ konutları gibi konut ve villalar, Kardeşköy'ün dışarıdan göç aldığına da bir göstergesidir. Bu konutlarda; daha çok köyün yerlisi olmayan ve Aydın merkezde çalışan kişiler kalmaktadır. Dolayısıyla köylü halk, bu villa ve konak yapılaşmasıyla kentli kesimle iletişime geçmeye başlamış ve onlarla yaşayıp yakınlaşmışlardır. Etkileme ve etkilenmenin olduğu bu süreçte köylü halk kentlileri yaşayış olarak etkilemiş, kentliler de giyim kuşam, dil, okuma ve kişisel gelişime bakış gibi kentsel yaşayış biçimleriyle köylü halkı etkilemişler ve etkilemeye devam etmektedirler. Televizyon, internet gibi iletişim araçlarının yanı sıra köylülerin içlerinde bu şekilde kentli kişilerin yaşaması onların değişimine daha da yol açmıştır. Bu kişiler, farklı etkinliklerde bulunarak (dışarıda yemek yeme, çay-kahve içme vb.) kafa dağıtılacak ve dinlenecek olan tüketim alanlarının ihtiyacını hissettirmişlerdir ve dolayısıyla Kardeşköy'de oluşan ihtiyaca binaen kahvaltı salonları, restoranlar ve çay bahçesi gibi tüketim mekanlarının açılması gerçekleşmiştir. Saklı Vadi Kahvaltı Aile Çay Bahçesi, Mangal Sefası, Etiler Plus, Masal Garden, Tatlı Köşe, Fırın Kafe, Hilal Kasap Şarküteri, Sargın Market, Kral Park Havuzbaşı, Doğa Park Kahvaltı ve Mangal, Kardeşköy Küfelik Restoran, Ziyafet Kır Sofrası gibi isimlerle birtakım yerler açılmıştır. Bu yerlere, köyden kişilerin gelmesinin yanı sıra merkez ve civar il ve ilçelerden de insanlar gelmektedir. **Kentin saçaklanması** olarak görülebilecek bu köyün, ulaşım ve iletişimde yaşanan gelişmeler sonucunda da gerek bu yerlerde internete kolay bağlanma, gerek bu yerlere ulaşımı sağlayan yolların asfalt olması, gerekse de “doğal yaşam” konusunda kişilerin ilgilerinin artması bu mekanlardaki “havanın” kişileri çekici özelliği gibi sebeplerden kaynaklı bu yerler sürekli insan çekmektedir.

Köyde yer alan Kardeşköy Atletizm Sahası (Aydın Gençlik Hizmetleri ve Spor Müdürlüğü) ise yapılan müsabakaların köye taşınmasını ve böylelikle hem etkileşimi hem de köyün tanınırlığını arttırmaktadır. Köyde bu şekilde bir hareketlenmenin olması, köyü canlı tutan ve onu sürekli geliştiren durumlardır. Köyde bir sağlık ocağı ve eczanenin olması da sağlık konusunda yaşanan sıkıntıların öncelikle merkeze gitmeden halkın kendi bünyesinde çözebilmesini kolaylaştırmıştır. Sağlık ocağında bulunan doktorun mesleğinde uzman olması da kişilerin hastaneye gitmeden sorunlarını çözebilmesine fırsat sağlamıştır.

Kardeşköy’de bir ilkokul ve bir ortaokul olmasının yanı sıra köyün giriş kısmında ve çok yakınında bulunan üç özel okul ve kolej, bir özel kreş ve gündüz bakımevi ile bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin bulunması, etrafta yaşayan insanları köye yaklaştırmış, böylelikle kent merkezi köye doğru kaymıştır. Bununla birlikte köydeki insanların da eğitime karşı bakış açısını değiştirmesine yardımcı olup, çocuklarını bu özel eğitim merkezlerine göndermelerine imkan yaratmıştır. Burada yaşamak isteyen ve çocukları olan insanlar için de ayrıca yaşayabilecekleri ve çocuklarının eğitim alabilecekleri bir fırsat sunmuştur.

TOKİ konutları; Kardeşköy’de 198 konut, 8 dükkân ve bir cami yapımı olarak 2023 tarihi itibarıyla başlamıştır. İhalesi 3 Ağustos 2021 tarihinde gerçekleştirilen bu konutların ihale maliyeti yaklaşık 146 milyon 815 liradır. 26 Haziran 2020 tarihinde kura çekilişi ile hak sahibi vatandaşlar belirlenmiştir. İnşaatin 2023 tarihine kadar (iki yıl) kalmasının sebebi ise inşaattaki artan maliyetlerdir. Yatay mimari olarak düzenlenen bu konutlarda ortalama 3 katlı binaların olması planlanmıştır. Yapılacak olan 198 daireden sadece 2 tanesi Kardeşköy’de bulunan kişiler tarafından alınabilmektedir. Genel itibarıyla çevre il ve ilçelerden kişiler bu konutlara sahip olmuştur.

Çalışmamızın bir diğer alanı olan Ortaköy’e yönümüzü çevirdiğimizde; bu alanın bağlı olduğu Muğla ili, tarihi, coğrafyası ve kültürü açısından özgün niteliklere sahip olunan bir bölgede yer almaktadır. M.Ö 3000’li yıllara kadar uzanan kuruluşu Muğla ilinde, Karya, Likya, Miken, Yunan, Roma, Bizans ve Türkler olmak üzere çeşitli uygarlıklar yaşamışlardır (Örücü ve Ceylan, 1995).

Muğla nüfusunun önemli bir kısmı genel itibarıyla kıyı kesimlerde yoğunlaşmaktadır. Bu kesimlerde “devingen, çevre etkileşimlerine açık, toplumsal ilişkileri gelişken” bir yapı hâkimken iç kesimlere doğru ilerledikçe burada “geleneksel yapının korunduğu kırsal yaşam” özellikleri taşıma niteliğinin varlığı görülmektedir (Oktik, 2002:34). Bu bölgede 1950’li yıllarda tarım alanında değişim başlamıştır. Bu dönemde, tarımda makineleşme ve çağdaş tekniklerin tarımsal üretimde kullanılması, tarımsal üretimi ve dolayısıyla bölgenin ekonomik kalkınmasında büyük etkiye sahiptir. 1960’lı yıllarda ise ulaşım imkânlarının artması, Muğla ilinin içe dönük olan ekonomik yaşantısını dışarıya yöneltmesine katkı sağlamıştır (Tekeli, 1993). Turizmin 30-40 sene içinde bu bölgede gelişen seyri, buranın dünya ile etkileşimini arttırmış ve hem kültürel hem de sosyo-ekonomik açıdan değişmesine ve gelişmesine yol açmıştır (Oktik, 2002). Bu bölgenin yüzölçümünün yaklaşık olarak % 20’si tarım arazisidir. Diğer kısımlar ise dağlık ve engebeli alanlardan oluşmaktadır. Bölgede oluşan kırılma ve

öküntülere bağlı olarak sayısız koy, bük ve küçük adalar yer almakla birlikte yalıyar, yarımada, kumsal ve kıyı okları da bulunmaktadır. Dağlar, ormanlar, süngerciliğe ve balıkçılığa elverişli koylar, turistik yönden potansiyeli yüksek ve görölmeye değer tarihi eserlerin yer aldığı bir alan olmasına rağmen, bu bölgenin kara ve deniz ulaşımı yetersizdir. Bu özelliği ile sahil ilçeleri dışında kırsal karakter taşımaktadır.

Muğla ilinin tarımsal yönden güçlü ve zayıf olduğu yönler Muğla İl Tarım Müdürlüğü’nün saptamalarına göre şöyledir; ürün çeşitliliği ve ürün yetiştiriciliğine sahip bir ekolojisinin bulunması, Ekolojik Tarım için bir potansiyel teşkil etmesi, ürün pazarlama açısından bölge turizminin yoğun olmasının sağladığı katkılar, doğal florasının zenginliği, arıcılık yönünden önemli bir alan olması, doğada yetişen tıbbi ve aromatik bitkilerin ihraç edilme şansının bölgede bulunması gibi özellikleri içermektedir. Bölgede yer alan işletmelerin küçük, parçalı ve eğimli arazilerde yer alması, pazarlama açısından büyükşehirlere ve tüketimin yoğun olduğu alanlara uzaklığının olması, ayır-meraların ve sulanan arazi miktarının azlığı ise bu alanın tarımsal yönden zayıflıklarını belirtmektedir.

Muğla ilinin 2020-2022 yılları arasında değişen nüfus yapısı hakkında yorumlamalarda bulunabilmek için öncelikle aşığıdaki tabloda bu yıllar arasındaki nüfus verilerine yer verilmiştir:

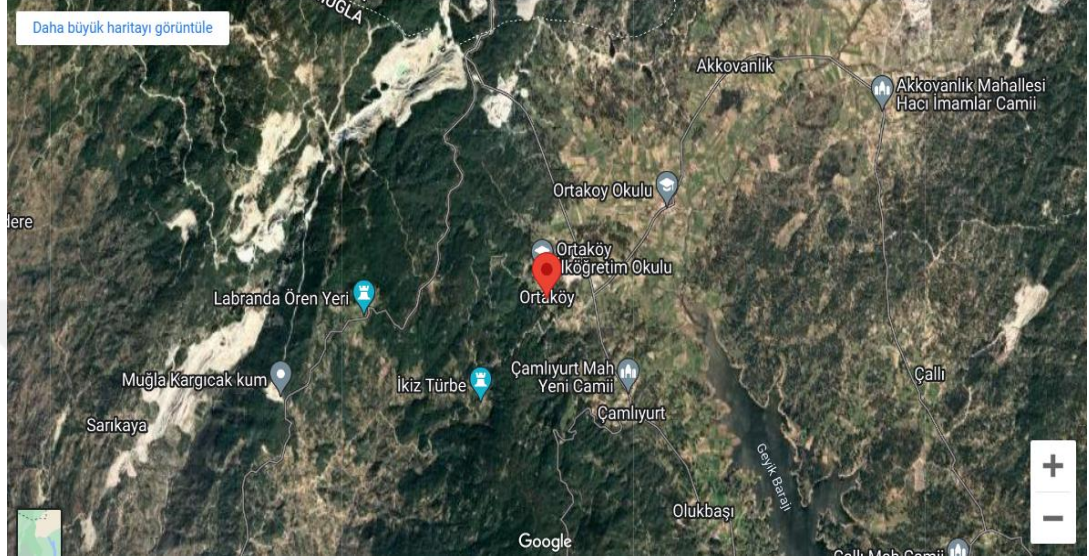
Çizelge/Tablo 4. 3. : Türkiye’nin ve Muğla İlinin Nüfusu⁸

	YIL	KADIN	%	ERKEK	%	TOPLAM	YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI
TÜRKİYE	2020	41.698.377	49,9	41.915.985	50,1	83.614.362	5,5
	2021	42.252.172	49,9	42.428.101	50,1	84.680.273	12,7
	2022	42.575.441	49,9	42.704.112	50,1	85.279.553	7,1
MUĞLA	2020	492.269	49,2	508.504	50,8	1.000.773	1,8
	2021	503.180	49,3	517.961	50,7	1.021.141	2,0
	2022	514.817	49,1	533.368	50,9	1.048.185	2,6

Muğla’nın tabloda yer verilen üç yıllık nüfus değişimi göz önüne alındığında; bu seneler içerisinde yıldan yıla nüfusta belirli düzeyde artışlar gözlemlenmektedir. Bu ilde yer alan

⁸ Kaynak: TÜİK, 2023

turistik alanların varlığı buradaki nüfus artışını öncelikli olarak etkilemektedir. Marmaris, Bodrum gibi yazlık beldeler buralara fazla sayıda turist çekmiş, dolayısıyla istihdam açısından da bir açıklık oluşmuştur. Bu açıklık, civardaki illerden ya da başka illerden buraya gelen kişilerce giderilmektedir. Nitekim bu kişiler çalışma amaçlı buralara göç etmektedirler ve bölgenin nüfusunu da bu ölçüde etkilemektedirler.

Harita 4. 4. : Ortaköy Mahallesinin Uydu Görüntüsü⁹

Araştırmamızın odak noktasını oluşturan iki kırsal alandan biri olan **Ortaköy**, Muğla ilinin Milas İlçesine bağlı bir mahallesidir. Milas merkeze 21 km uzaklıktadır. Dağ köyüdür. Bu kırsal alanda göç olayı çok fazla görülmemektedir. Görülen göçler ise, köyden dışarıya, daha çok yaz aylarında sezonluk olarak turistik yerlere (Marmaris, Bodrum vb.) çalışma amaçlı gidenler ile evlilik ve eğitim amaçlı yapılan göçlerdir. Köye göç ise ikinci bir konutu olanların (çoğunlukla emeklilerin) bu kırsal alana yapmış olduğu tersine denebilecek sayısı çok fazla olmayan göçlerden ibarettir.

Bölgenin nüfus hareketlerine baktığımızda;

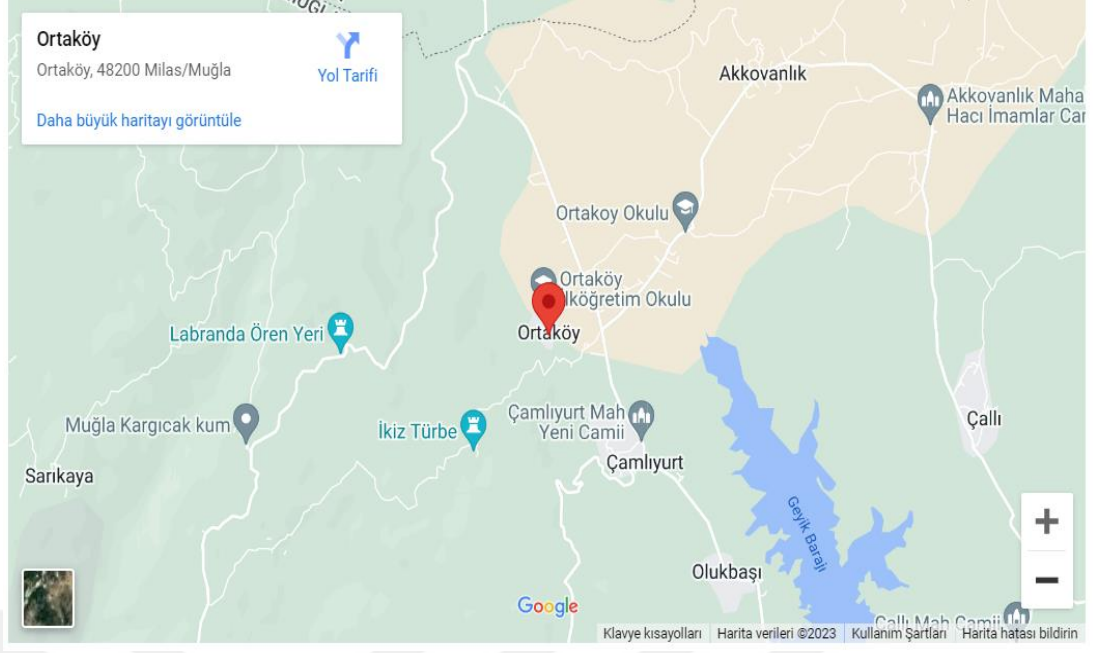
⁹ Kaynak: [www.canlimobeseizle.com/Muğla-Milas/Ortaköy Uydu Görüntüsü haritası](http://www.canlimobeseizle.com/Muğla-Milas/Ortaköy%20Uydu%20Görüntüsü%20haritası)

Çizelge/Tablo 4. 4. : 2013-2023 Yılları Arası Ortaköy Nüfusu¹⁰

YILLARA GÖRE ORTAKÖY NÜFUSU, MUĞLA MİLAS		
YIL	MAHALLE ADI	TOPLAM NÜFUSU
2023	ORTAKÖY MAHALLESİ	712
2022	ORTAKÖY MAHALLESİ	715
2021	ORTAKÖY MAHALLESİ	712
2020	ORTAKÖY MAHALLESİ	716
2019	ORTAKÖY MAHALLESİ	703
2018	ORTAKÖY MAHALLESİ	712
2017	ORTAKÖY MAHALLESİ	704
2016	ORTAKÖY MAHALLESİ	721
2015	ORTAKÖY MAHALLESİ	720
2014	ORTAKÖY MAHALLESİ	714
2013	ORTAKÖY MAHALLESİ	720

Tablodan da görüldüğü üzere Ortaköy’de yaklaşık olarak nüfus açısından gözle görülür bir değişiklik yaşanmamıştır. Bölgede, evlenme ve eğitim amaçlı olarak çok az bir göç olayı yaşanmaktadır. Dışarıdan da buraya belirli derecede göç olduğu için yaklaşık olarak aynı derecede kabul edilebilecek kadar giden-gelen dengesi kurulmuş ve bu yüzden sayısal bir değişiklik çok fazla dikkati çekmemiştir.

¹⁰ Kaynak: <https://www.nufusune.com/176585-mugla-milas-ortakoy-mahallesi-nufusu>

Harita 4. 5. : Ortaköy Haritası¹¹

Tarımsal faaliyetler; Bu köy, *tütün üretimi* yapılan bir köydür. Uzunca bir süre köylüler tütünden gelir elde ederken tütün üretimine devletin getirmiş olduğu kota ve önceden verdiği destek uygulamalarını çekmesi sonrasında köylüler başka tarım faaliyetlerine ve hayvancılığa yönelmişler ve dolayısıyla tütün üretimi neredeyse bitmiştir. 1970-1990 arası tütün üretimi çok yaygın olarak yapılırken 1990'dan itibaren azalarak neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Şu anda tütün üretimine devlet tarafından destek verilse de tütün işçiliğinin zor olması, ürünün fazla bir gelir getirmemesi, işi bilen insanların artık iş yapamayacak kadar yaşlanması ve gençlerin ise bu işle uğraşmak istememesi söz konusudur. Köyde tütün ekilen yerlere artık köylüler, yulaf, arpa ve darı, zeytin gibi ürünler dikmişlerdir. Dolayısıyla son yıllarda alternatif olarak az maliyetle üretilmesi ve sulamaya daha az ihtiyaç duyulması bakımından hane tüketimine ya da hayvansal yem ihtiyacına binaen tarlalarda tahıl üretimine yönelim olmuştur. Her ne kadar tahıl üretimi de gün geçtikçe azalan bir grafiğe sahip olsa da hem hayvan yemi hem de hane içi tüketimde kullanılması sebebiyle tütün ve arıcılık gibi bir azalma eğilimine girmemiştir. Nitekim eskiden hanelerin geçim kaynağının büyük bir çoğunluğunu hayvancılığın oluşturması ama zamanla hayvan bakım işleriyle uğraşmayı bırakma ya da beslenen hayvanlarda sayıca azalmaya gitmek konusunda yaşanan

¹¹ Kaynak: e-sehir.com/turkiye-haritasi/mugla-milas-ortakoy-koyu-haritasi.html

değişim, tahıl üretiminde de önemli kayıplara yol açmıştır. Maliyetlerin yükselmesi ve yaşlanma durumunu tahıl üretiminin azalmasının sebepleri arasında gösteren kırsal halk, kendi ihtiyaçlarını karşılaması, hayvanlarına yem olarak kullanması, köylerde genel itibarıyla su sıkıntısı çekilmesinden kaynaklı tahılların az suyla da ekiminin gerçekleşebilmesi durumlarından dolayı bu üretimi hala sürmektedir. Araştırma yaptığımız Ortaköy’de yaygın tarımsal faaliyetlerden bir diğeri ise *zeytindir*. Her ne kadar bazı kişilerce zeytin fiyatlarının düşme durumu, yaşlılık ve hava kirliliği (çoğunlukla maden kaynaklı) gibi sebepler zeytinciliğin bırakılma sebepleri olarak belirtilse de zeytincilik için verilen destekler ara sıra köylünün yüzünü de güldürmüştür. Verilen bu desteklerle köylü, daha öncesinde tütün dikmiş olduğu tarlasına zeytin fidanı dikmeye başlamıştır. 5-6 yıl sonra da hasat işlemlerinin olacağı belirtilmiştir. Köylüler ihtiyaç fazlası zeytin ve zeytinyağını tüccar ve şahıslara satmaktadırlar. Nitekim 1970-80’li yıllarda tarlaları değerlendirmek için dikilen zeytin fidanları büyümüş ve köydeki zeytin fabrikası (eski muhtarın) sayesinde de zeytincilik konusunda ilerleme kaydedilebilecek bir durum ortaya çıkmıştır. Ama zamanla verilen desteklerde kesintilerin yaşanması, zeytincilik konusunu da düşündürür hale getirmiştir ve bazı kişilerce bu iş bırakılmıştır.

Maliyet artışının özellikle ilaç, gübre, enerjide (mazot, elektrik) kendini göstermesi, sulama suyunda yaşanan sıkıntılar (sulama suyunun azlığı ya da sulama masraflarının artması), ürün fiyatlarının düşük olması, *sebze ve meyve üretimi* konusunda da kişileri zor durumda bırakmaktadır. Son yıllarda yaşanan kuraklık sebebiyle ise köylü sebze ve meyveyi çoğunlukla kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretmektedir. İhtiyaç fazlası olarak üretilen ürünler ise toptan ya da perakende (köy pazarında) olarak satılmaktadır.

Hayvancılık; Hayvancılık da tarım gibi zamanla azalan faaliyetler arasında gösterilebilir. Daha öncesinde hayvancılık, hanenin başlıca gelir kaynağını temsil ederken günümüzde bu durum değişiklik göstermiş, köylüler ya hayvancılığa eskisi kadar büyük çaplı bir yönelim gösterememiş ya da hayvancılığı sadece hane içi tüketim amaçlı devam ettirmiştir. Hayvancılığın bırakılma sebeplerinin başında ise maliyet artışı ve yaşlılık gelmektedir. Yüksek girdi fiyatlarının (yem vb.) yanı sıra elde edilen hayvansal ürünlerin (et, süt ve süt ürünleri vb.) pazara çıkış fiyatlarının düşük olması sebebiyle köylüler sadece geçimlik hayvan yetiştirmektedir ve yetiştirilen hayvan sayısı da gün geçtikçe azalmaktadır. Dolayısıyla pazara yönelik yapılan hayvancılığın da gün geçtikçe düştüğü söylenebilir. Önceden yaygın olarak yapılan şimdilerde ise çoğunlukla bırakılan faaliyetlerden birisi de

arıcılıktır. Yörenin geleneksel bir faaliyeti olan arıcılık, tarım konusunda yaşanan benzeri sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Arıcılığı olumsuz yönde etkileyen durumlar ise; hem maliyetinin hem de ürünlerin satış fiyatlarının yüksek olmasıdır. Ortaköy’de görüşme yaptığımız çoğu kişi önceden arıcılık yaptığını dile getirirken artık günümüzde arıcılıkla uğraşmadıklarından bahsetmişlerdir. Bunun sebebinin artan maliyetler ve köydeki yaşlılık oranının artmasından kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Ayrıca hava kirliliği (maden tozları vb. sebebiyle) kaynaklı bitkilerin çeşit ve sayısının azalması, ormancılık faaliyetlerinin nerdeyse bitmesi arıcılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. İklim koşullarının kötüye gitmesi de arıcılığı etkileyen faktörlerdir. Kooperatifler ise, arıcılık yapıldığı zamanlarda üretilen balı üreticilerden toplayıp aracılık yapan bir işleve sahiptir.

Ekonomik faaliyetler açısından, köylülerin büyük bir bölümü sigorta emeklisidir. Köyden dışarıya göç oldukça azdır, dışarıdan köye göç durumu da eskiye oranla değişim göstermektedir. Bu durum da köyün yakınında maden ocaklarının varlığından dolayıdır. Maden ocaklarına çalışmak için gelen kişiler, çalışacağı yere yakın olması dolayısıyla köye yerleşebilmektedirler. Turistik yörelere turizm sezonunda çalışmak için giden belirli bir kesimin varlığı da söz konusudur.

Köyde “Tarımsal Kalkındırma Kooperatifi” bulunmaktadır. 900 küsur ortağı mevcuttur. Bu kooperatif, 1970’lerin ortasında, ilk kurulduğu zamanlarda Türkiye’nin ikinci kooperatifiydi. Kooperatifin yapmış olduğu birçok faaliyet mevcutken zaman içerisinde bu işlevsellik söndürülmüş, günümüzde sadece süt toplama gibi küçük işlere dönüşmüştür. Ayrıca süt ve hayvan desteklerinden üreticinin faydalanması konusunda aracılık yapmaktadırlar. Köydeki *maden ocakları* olarak KALTUN ve daha başka firmalar (maden üzerine) da bulunmaktadır. Bu ocaklarda kuvars taşı çıkarılmakta ve bu çıkarılan taşlar ayıklama işlemlerinden geçirilerek yurt içi ve yurt dışında birçok yere gönderilmektedir.

Bir ilkokul ve bir ortaokul olan bu köyde, yükseköğretim almak isteyen gençler ya Muğla merkez’de okumaya devam etmekte ya da diğer illere okumak amacıyla gitmektedir. Köyde yerli halk tarafından yeni yapılar oluşturulmakta (ya eski evlerini yıkıp yenilemekler ya da yenilerini yapmaktalar); ayrıca Ayışığı Konakları ve İstinye Villaları gibi villalar sayıca az da olsa, köyün bulunduğu yerlerde dışarıdan gelenlerin buralara yerleşmeleri için inşa edilmektedir. Çok göç alan bir yer olmaması nedeniyle yeni yapılaşmalar daha çok kendi içinde oluşmaktadır. Yerli halk, evlerini betonarme ve daha çok iki katlı olacak şekilde inşa etmekte, evin dizaynı konusunda da kentteki evler örnek alınmaktadır. Balkonlu, iki tuvaetli,

koridorlu, iki katlı vs. gibi iç dekorasyonu olarak da kentteki evlere benzer yapıda evler yapılmaktadır

Bu köyde tarımla ilgili karşılaşılan genel sorunlar; su kaynaklarının yetersizliği, arazi yapısının dağınık oluşu, girdi fiyatlarının yüksek oluşu ve yetiştirilen ürünlere pazar bulunamaması gibi sebeplerdir. Tarımsal üretim sürecinde gübre ve tarımsal ilaç kullanılması ve bunların fiyatlarındaki aşırı artış, köylülerin alım gücünü düşürmüştür. Dolayısıyla düşük fiyata ilaç ve gübre almaya yönelen köylünün tarımsal ürünlerinden alacağı ürün kalitesi de o oranda düşmektedir. Satın alınan gübre ve ilaçlar, fiyatlarının düşük olmasından kaynaklı daha çok kooperatiflerden karşılanmaktadır.

Su ihtiyacı genel olarak bu köyde (Ortaköy) artezyen kuyularının açılması ile karşılanmaktadır. Daha öncesinde bilinçsiz bir şekilde açılan artezyen kuyuları yüzünden su kaynaklarının veriminin düştüğü söylenebilir. Son zamanlarda artezyen kuyularının açılmasının ve bu açılan kuyulardaki suyun tarımsal alana yönlendirme maliyetindeki artış, kişilerin bu kuyuları açtırma girişimlerinin önüne geçmeye başlamıştır.

Yaşanan su sorunu, köylülerin en önemli sorunlarından biridir. Suyun az olması ister istemez verimin kalitesini de düşürmekte, üretilen ürün yelpazesinin az ve sınırlı olmasına neden olmaktadır. Var olan su kaynakları, hane halkının gündelik tüketimine ancak yetmektedir. Bu yüzden suyun, tarımsal sulama alanında kullanılması kişileri çoğu zaman sıkıntıya sokmaktadır. Ürünlerin yeterince sulanamaması yüzünden üreticiler verimi arttırmak için gübre kullanmaya yönelmişler; ancak bu da maliyeti arttırdığı için pazarda ürüne duyulan talebi olumsuz yönde etkilemektedir.

Çiftçilik yapan ailelerin gelirlerinde bir düşüşten söz edebilir. Bunun en önemli nedeni, tarım maliyetlerinin yüksek, buna karşılık getirisinin az olmasıdır. Köyün geleneksel uğraşısı olan tütün, arıcılık, hayvancılık, meyve-sebze üretimi gibi uğraşlar her ne kadar tam olarak bırakılmasa da eskiye nazaran azalma eğilimi göstermektedir. Köyde yaşayanlar, geçim kaynağı olarak sadece bir şeye yönelmek yerine artık birçok şeyi bir arada yapar hale gelmişlerdir. Tarım ve hayvancılık yapmanın yanı sıra madenlerde çalışma ya da turizmde kat hizmetleri, balıkçılık (çevrede yer alan balık işleme tesisleri), taşımacılık vb. gibi birçok işi bir arada götürmektedirler.

Göç Durumu; Göç olgusu özellikle kalkınmakta olan ülkelerde yaşanan önemli konuların başında yer almaktadır. Öncelikli olarak yaşanan kırdan kente göçte, tarım ve

hayvancılık konusunda yukarıda da ele aldığımız birçok sıkıntıdan kaynaklı, kişiler geçimini sağlayamaz hale gelmiş ve göç etme girişiminde bulunabilmişlerdir. Bu kişiler çevredeki işlerde çalıştırılmak üzere sezonluk, sürekli/daimi ya da günübirlik işlere girmişlerdir. Muğla'nın turistik yerlere yakın olan bir köyü niteliğindeki Ortaköy, turistik yerlere sezonluk ya da günübirlik gidip gelen gençleri de barındırmaktadır. Günü birlik gidip gelme davranışının, orada kalma durumundan daha fazla görülmesi göç konusunda çok fazla kişi kaybının olmasının önüne geçmektedir. Dolayısıyla büyük yerleşim yerlerine ve turistik alanlara yakın olma, göçün ciddi bir boyutta yaşanmasının önüne geçmektedir. Köylüler göç etmek yerine günübirlik gidip gelmeyi tercih ettikleri için, her ne kadar bu göç olarak görünmese de, çalışma amaçlı yer değiştirme söz konusu olduğu için bunu emek göçü olarak değerlendirmek mümkündür. Yerleşim yerinin kentsel alanlara yakın olması göç etmeyi azaltan bir etmen olarak gösterilebilir. Milas merkeze 21 km uzaklıkta olan Ortaköy'de yaşayan ve Muğla ili ya da civarında çalışanlar, oraya yerleşmek yerine sabah işlerine gidip akşam evlerine geri dönmektedirler. Bu, kırdan kente yapılan göçün bir bakıma önüne geçmiştir. Merkeze yakınlık, kiraların daha uygun olması gibi nedenler de merkezde yaşayan ve çalışan kesimin buralara gelip yerleşmeleri, gözlemlenen olaylar arasındadır.

1950 sonrası kırsal alanlardan kentlere yapılan göçler sonrasında kentlerin nüfus ve yapı yoğunlaşması ile karşı karşıya kalmaları, kentlerin desantralizasyonu (dışa doğru yönelimler) ile sonuçlanmıştır. Nitekim yoğunlaşmış yapılaşma alanı haline gelen kentler, kentsel fonksiyonlarını yerine getirebilmek için saçaklanarak çeperindeki kırsal alanlara yönünü çevirir. Zamanla kentin çeperinde yer alan bu kırsal alanlar, kentin buralara kayması sonucu, kentleşme eğilimi göstermeye başlar. Bu kırsal alanların kentsel imkânlarla küreselleşme ve modernleşme süreçleriyle ulaşması, 1950 'lerde kendini yoğun şekilde gösteren göç hareketinin yönünü değiştirir ve kırsaldan kente doğru ilerleyen göç hareketi, kentten kıra şeklinde gerçekleşmeye başlar. 1950'li yıllardaki şehrin artan oranlı cazibesi, 2000'li yıllara gelindiğinde değişiklik göstermiş, başta teknolojik imkânlar olmak üzere ulaşım ve iletişim altyapılarındaki iyileşmeler, kente yönelik gerçekleşen demografik hareketin şiddetini azaltmış ve kırsala yönlenmiştir (Fidan, 2012). Kentsel alanlarda oluşan insan ve yapı yoğunlaşması, kırsaldaki arazi ve istihdama yönelik cazibe, doğal yaşam arzusu, ulaşım ve iletişim altyapısındaki iyileşmeler, E-devlet uygulamaları ve kente bağımlılığın azalması, ekonomik ve kullanışlı yayla konutlarının cazibesi, kentte var olan ulaşım ve trafik sorunları ve suç oranlarındaki artış ve güvensizlik (Fidan, 2012) nedeniyle insanlar kırsal alanlara göç etme girişimlerinde bulunmaktadır.

Araştırmamızın alanını oluşturan kırsal alanlar, söz konusu kentsel yayılmanın yaşandığı yerler olarak değerlendirilmektedir. Bu alanların çalışmaya konu seçilme nedeni, günümüzde kentsel örüntüler gösteriyor olmalarıdır. 2012 yılında çıkan büyükşehir yasası ile birlikte “mahalle” statüsünü elde eden bu alanlar, gün be gün değişmeye ve gelişmeye devam eder. Bu süreçte artık köy statüsünü yitirip belediyeler tarafından kent olarak tanımlanmakta ve değerlendirilmektedir. Tam anlamıyla kentsel özellikleri sergilemese bile istatistiklerde kent olarak yer alması istatistik verilerinde “kentleşme *körlüğü*” (Fidan, 2012) oluşmasına sebep olmaktadır.

4.5. Bulgular ve Tartışma

4.5.1. Kırsal Alanda Yaşayanların Yaşam Biçimleri ve Alışkanlıkları Üzerine Algıları

Kır-kent ayrımı, araştırmamızın temelini oluşturan sorunsallardan en önemlisidir. Elde ettiğimiz bulgular çerçevesinde, klasik modern zamanların ideolojik kurgusu üzerine kurulmuş olan düşünce yapılarına göre değerlendirildiğinde “gerçek” olarak ele alınabilecek olan bu ikili ayrımın bizzat sekteye uğradığı görülmektedir. Günümüzde modernliğin eleştirel okumalarına yönelik ortaya konan teorik birikim etrafında bu durum değerlendirildiğinde ise, kırsal-kentsel devamlılık ya da ikilem gibi konulara aşırı önem verildiği gözlemlenmektedir. Nitekim “cemaat ve cemiyet” (Tönnies, 1957) kavramlarının oluşturduğu ayırmadan türeyen ve 1970’lere kadar gelen kır sosyolojisi alanında yapılan tartışmalarda da bu ikilem oldukça başat bir işleve sahiptir. Bu alanda yapılan okumalar ve incelemelere bağlı olarak; geleneksel-modern ilişkiler, birincil ve ikincil grup ilişkileri, nüfus yoğunluğu, kent çeperinde oluşan alanlar, mekânın mutlak boyutları, yoğun kent mekânları, izole bölgeler gibi oluşmuş farklı değişkenler etrafındaki konular vurgulanmıştır (Kentel, 2017). Tüm bunların yanı sıra ulaşım ve iletişim alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak devamlılık konusunda sosyal değişimin, kentlerdeki modern yönelim ve kurumsal formların dışı yani kırsal alana doğru yayılması durumu üzerinden bu alanların değişim ve dönüşüm yaşadığı da kabul edilen bir olgudur. Dolayısıyla burada bir bakıma kırsal alanların, modern kent hayatının etkilediği bağımlı değişken oldukları üzerinde bir kabul söz konusudur. Sınıf, iktidar ve ideoloji gibi kavramlar da bu noktada göz ardı edilen kavramlardır.

Yaşanan dönüşüm üzerine, kırsal alanlardaki köylülük olgusu da değişim geçirmiştir. Günümüzde sadece fonksiyonları dönüşen, uyum sağlayan, gerektiğinde fonksiyonel olmayan parçaların devre dışı kaldığı bir sistem olarak köylülük algılanmamalıdır. Bu durum, çatışmalardan uyuma, uyumdan çatışmaya, farklı insan ve şartların kendi aralarında girdikleri bir ilişkiler bütünü olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla köylülük olarak değerlendirecek olan bu olgu, aslında yeni oyunların kurulumunu yapan bir pratikler bütünüdür. Bu pratikler zaman içerisinde kaybolabilir ya da başka bir düzeye dönüşebilir.

Ayrıca köy ve kent söz konusu olduğunda bu kavramlar artık günümüzde iki farklı dünya olarak tanımlanan ve bu şekilde değerlendirilen bir dikotomi olmaktan çıkmakta, aksine birbirleri içinde var olan ve birbirlerini bu yönde etkileyen bir şekle bürünmektedir. Dolayısıyla günümüz kır-kent konularında konuşurken ve meydana gelen değişim ve dönüşümün yansımalarını ele alırken her ne kadar ayrışmalar dikkati çekse de bütünleşmelerin de varlığından söz etmek gerekmektedir.

Kırsal alanın insan-doğa temelli yapılanması ve sosyo-kültürel yapısı içindeki uyum ve bütünlüğü birçok dış etmenle (baskılama araçlarıyla) ayrışmalara maruz kalmıştır. Öncelikli olarak ayrışma, kontrolünü elinde tuttuğu “toprakları” üzerinden gerçekleşmektedir. Kendi toprakları üzerinde tarım yapan köylüler, ilerleyen zamanlarda artık topraklarını işleyemez hale gelip bu toprakları kiraya verme girişiminde bulunurlar. Kiraya verme durumu yaşayan köylülerin büyük bir çoğunluğu da kırsalda yaşamaya devam etmemekte ve kente göçmektedirler. Kırsalda kalanlar ise diğer toprağı işleyen köylülerle ayrışmaya maruz kalmaktadır. Yaşanan ayrışmalardan bir diğeri ise teknolojinin gelişmesi ile birlikte kırsal alanlara giren traktörlerin ve diğer toprak işleme araçlarının varlığıyla oluşan ayrışmadır. Önceleri kendi üretim araçları ile yapılan tarım, artık şekil değiştirmiş, başkalarından araç kiralayarak tarım yapma durumuna evrilmiştir. Araştırma bulgularına göre tarım yapan kesimin büyük çoğunluğunun traktöre sahip olması, traktör kiralama işinin iki araştırma alanında da artık azaldığını gösterirken (tarım yapmanın yanında traktörün ulaşım aracı olarak da kullanılması ona sahip olma noktasında etkili), bunun yanı sıra tarım yaparken gerekli olan diğer araçlara özellikle maliyeti yüzünden sahip olunmadığı ve kiralandığı bilinmektedir. Biçerdöver, pamuk toplama, saman, balya, pancar sökme vb. makineleri kırsal alandaki köylüler satın almak yerine bunları kiralamaktadırlar.

Ayrışma olarak ele alınabilecek bir diğer husus da tarım yaparken başvuru hane emeği konusudur. Her ne kadar bu emeğin kullanımı az miktarda devam etse de tarımda

makineleşme sonrası insan emeğine duyulan ihtiyacın gün geçtikçe azalması, burada etkili bir süreçtir. Hane emeğine ihtiyacın azalması da hanedeki diğer üyelerin tarım-dışı işlere yönelmesine yol açar. Ayrıca köylünün kendi emeğiyle ürettiği ve temin ettiği bazı girdileri (bitki tohumları, gübre, hayvan vb.) dışarıdan temin etmeye başlaması (ilaç ve gübre, dışarıdan temin edilen fideler ya da bitki tohumları, damızlık hayvanlar vb.) ayrışmanın fitilini daha da ateşlemektedir. Dışarıdan temin edilen bu araçlar ve girdilerin kullanımı için de uzman bilgi ihtiyacını doğurur ve bilimsel dışsal bilgi, geleneksel bilgi aktarım döngüsünü sekteye uğratarak onun yerine geçmeye başlar. Dolayısıyla üreticinin (köylünün) kendi içinde, kendi emeğiyle, kendi araçlarıyla ve ayrıca kendi yöntemleriyle gerçekleştirdiği tarımsal faaliyetleri artık şekil değiştirerek gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Bu durumda da üreticinin tüm bu dışarıdan temin etmesi gereken girdiler için gelirinin büyük bir kısmını ayırması gerekecektir. Daha öncesinde aile emeği-doğa- gelir döngüsü içerisinde gerçekleşen tarımsal faaliyetler değişmiş, birçok gider (girdi temini) bu faaliyet sürecine dâhil olmuştur. Artan tüketimle birlikte tarım gelirlerinin geçimi sağlama ve tüketimi karşılama noktasında yetersiz kalması, kırsalda yaşayanları daha çok gelir elde edebileceği gelir kaynaklarını aramaya yöneltmiştir. Bu şekilde kır hanesi farklı iş kollarında çalışmaya başlayınca gelir bakımından hane gelirleri de bu oranda artış göstermektedir. Ayrıca hanelere giren sosyal yardımlarla birlikte tarım yoğunluklu olan gelirden farklılaşma olur ve tarım-dışı gelir konusunda çeşitlilik yaşanır. “Kırdakiler tarım geliri ile yaşar” mottosunu kıran bir diğer gelişme ise kırsal alanlara tarım dışı gelirli olan şehirli kesimin belli bir süreliğine yaşama, yatırım yapma ya da tatil yapma gibi amaçlarla gelmesidir (Kentel, 2017). Bir diğer farklılaşma ise kırsal alanda üretilen ya da temin edilen ürünlerin artık alanın dışından karşılanmaya başlanmasıdır. Birçok hanede üretilen başta ekmek olmak üzere birçok gıda maddesi ya da ev ve tarım araçları artık pazardan satın alınır hale gelmiştir. Bu satın alma hali ise, metalaşmaya sebep olmaktadır ve kırsalda hem üretim bakımından hem de üretilen bu ürünlerin üretim aşaması (üretim bilgisi) ve kültürel temsiliyeti de gün geçtikçe zayıflamaya ve yok olmaya doğru yol almaktadır. Tüm bu sayılan farklılaşmalar mekânsal olarak da bir ayrışma durumunu gün yüzüne çıkartmaktadır. Tarım ve yerleşim alanından oluşan kırsal alanda, yaşanan sosyal ve ekonomik gelişmeler sonrasında farklı anlamsal içerikler oluşur. Farklılaşmanın olduğu kısımlar bir takım yaşam sürdürme stratejileriyle kaplanır, kırsal alan da tarımsal üretim mekânı olmaktan tarımla ilişkisinin giderek azaldığı mekânlar haline gelmeye başlamıştır. Bu da köyün özelliklerini farklılaştırmakta ve onun başka nitelikli bir yerleşim mekânı haline gelmesine sebep olmaktadır. Tarımsal üretimin yer almadığı, emeklilerin ve şehirden kırsaldaki “yazlık evleri”ne gelenlerin oluşturduğu alanlar

da vardır. Bu yerler hem köyün hem de şehrin bazı özelliklerini devam ettirmekteyken buralara köy ya da şehir demek sıkıntılı bir durumdur. Buralarda artık tarımdan uzak bir nüfus yaşamaktadır.

Kırsal alanda yer alan kır yoksulları (kırdan çıkamayan) ile kırdan kente göçen ve hayatını orada sürdürmekte zorlanan kesimleri de unutmamak gerekir. (Ayrıca son birkaç yıldır ülkelerinden kaçarak-kriz yıllarında-Türkiye'ye sığınan mülteciler de bu gruba girmektedir.) Başka bir köyde toprağı olmayan ve geçim sıkıntısı yaşayan yoksul köylülerin geçimini sağlayabilecekleri başka bir köye göçme halinden da burada bahsedebiliriz. Şehrin trafiğı, kirlı havası, pahalı yaşam koşulları gibi bazı gerekçelerle şehirde yaşayan eski köylülerin, yazlık ya da kışlık olarak uzak ve sakin köylere ev yaptırmaları, şehirden bir bakıma (zaman buldukça) kaçma eğilimlerini göstermektedir.

Şehrin çok fazla göç alması sonucu büyüyüp etrafına yayılma ve çeperlerindeki köyleri içine alıp yutma durumu, kırsal alanların tarımdan uzaklaşmaları konusunda ortaya konabilecek bir başka örneğı bize göstermektedir. Oluşan bu durumla köy ve köylünün bir alakası yoktur. Her ne kadar köy olduğı yerde bulunsada, şehir ve pazarla olan ilişkilerde gözlemlenen artış, şehirdekilerin ya da şehirlilerin köyün yakınlarına ya da içine fabrika, depo, özel işletmeler, özel eğitim kurumları ve ev yapmaya başlamaları ve sonrasında yol, otobüs hattı, su, elektrik ve imar planları ile şehirle bütünleşmesini gerçekleştirmekte ve mahalle olmaktadır. Böylelikle köy özelliklerini yitirmekte, her ne kadar nüfusu kente karışmasada (göçle), istatistiki verilerde sayıları köyden düşölüp şehre dâhil edilmektedir. Bu, kırdan kente göç etme durumuyla yaklaşık olarak aynıdır; kır nüfusu azalır ve kaybolma tehlikesi altına girer, kent nüfusu da bu oranda artış gösterir. Dolayısıyla her ne kadar nüfus yer değıştirmeden olduğı yerde kalsada aslında kentsel nüfusa göçünü gerçekleştirmektedir. 1950 sonrasında yaşanan kente göçün farklı bir versiyonu yaşanmaktadır artık. O zaman gidenler göç etmiş ve gitmiş olarak değıerlendiriliyorken şimdi kalanların da gittiğı bir evreye geçilmiştir. Dolayısıyla hem tarımdan kopuş hem de kentle bütünleşme aynı zamanda yaşanır.

4.5.1.1. Demografik Dönüşüm

1927 yılında Türkiye'de yapılan ilk nüfus sayımında 13.6 milyon olan nüfus, yaklaşık 4.2 kat artarak 1990'lı yılların başında 56.5 milyona yükselmiştir. Söz konusu nüfusun 1927'de 10.3 milyonu (ortalama dörtte üçü) kırsalda hayatını sürdürürken 1980 yılında bu sayı 2.5 katına (25 milyon) çıkmış, sonrasında ise azalma eğilimi göstererek 1990'da 23.1

milyona gerilemiştir. Kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı 1927’de %75.8 iken, 1990’da %41’e inmiştir. Nitekim toplam nüfus içindeki kentsel nüfus oranı ise 1990 yılında %24.2’den %59’a yükselmiştir. Bu oran 2000’li yıllara gelindiğinde %64.9’a ulaşarak 43.989.574 olmuş; kırsal nüfus oranı ise %35.1 ile 23.790.972 ‘lerde kalmıştır (Sezgin, 2007). Kırsal ve kentsel nüfusun günümüzdeki durumunu değerlendirecek 2022 yılında 85 milyon 279 bin 553 kişiden oluşan Türkiye nüfusunun %93.4’ü il ve ilçe merkezlerinde yaşayanlardan %6,6 ‘sı da belde ve köylerde yaşayanlardan oluşmaktadır (TÜİK, 2023).

Araştırma alanımıza giren Kardeşköy nüfusu 2022 yılında 2.703 kişiden oluşmaktayken, 2023 yılında bu sayı 2.749 olmuştur; Ortaköy nüfusu ise 2022’de 715 iken 2023 yılında 712’ye düşmüştür. Nüfusun değişimi söz konusu olduğunda öncelikle göç etme-göç alma durumları göze çarpmaktadır. Bu iki alanda da birbiri arasında sayısal olarak farklılık olsa da göç etme ve göç alma durumları söz konudur. Göç etme, 1950 sonrasında daha çok kırsal alandan kente doğru gerçekleşen bir olgu şeklindeyken; modernleşme ve kırsalın kent ve kentleşme ile iç içe girmesinden sonra durum farklılaşmış ve tersine göçler (kentten kıra) yaşanmaya başlamıştır. Dolayısıyla kırsaldan çıkma ve kırsala gelme durumları nüfusta aşırı dalgalanmanın ortadan kalkmasına sebep olmuş, nüfus hareketlerindeki tek yönlü değişim de şekil değiştirmiştir. Daha öncesinde kırsaldan kente yapılan göçler de farklılaşmış; iş arama-işte çalışma amaçlı kente göç etme durumları kırsaldaki dönüşüm ve gelişme (ulaşım-iletişim imkânlarının iyileştirilmesi vb.) sayesinde gününbirlik gidip gelme şekline dönmüştür. Dolayısıyla nüfus ve nüfustaki değişim üzerine değerlendirme yapılacağı zaman göç etme-göç alma dengesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Araştırma alanının göçle ilgili yaşadığı deneyimler çalışmanın ilerleyen kısmında göç bölümünde daha geniş kapsamlı ele alınacak ve aktarılacaktır. Kırsal alanda bölge olarak yaşanan nüfus değişim ve dönüşümlerine ek olarak hane ve hane içi yaşanan nüfus değişimlerine de değinmek konuyu detaylı olarak kavrayabilmek adına oldukça elzemdir.

Modernleşen, sanayileşen ve kentleşen toplumların ürettiği sonuçlar arasında ailenin demografik yapısındaki değişimi önemlidir. Çalışmamızdaki iki köyü baz aldığımızda değişim ve dönüşüm göstergelerinden biri de çocuk sayısındaki dönüşümdür. Görüştüğümüz kişilerin genel itibarıyla bir nesil önceki aile yapısına baktığımızda sayısal olarak daha fazla çocuk sayısının olduğunu tespit ettik. Orta yaş üzeri görüşmecilerimizin beyan ettiği üzere önceden yaklaşık ortalama 6-7 çocuk sahibi olunurken; şimdilerde en fazla 3 çocuk, genellikle

de karşılaştığımız 1-2 çocuk sahibi olma durumudur. Az çocuk sahibi olma gerekçesi olarak da genel itibariyle “ekonomik sebepler” ve “güven” sorunu karşımıza çıkmıştır:

Çocuk sahibi olmak için öncelikle çocuğa bakacak birini ayarlaman gerekiyor çalışıyorsan eğer. Ben mesela bir çocuk yaptım ama ona bakacak birisi olmadığı için işten çıkmak zorunda kaldım. Şimdi ister istemez kendini kurtarana kadar ona bakmam gerekiyor. Ama sonrasında çalışmam da gerekecek. Tek kişiyle bu gemi nereye kadar yürür? Kaç çocuk istersin diye sorarsan da, belki bir çocuk daha yapılabilir diye düşünüyorum o da oğlum yalnız kalmasin diye. Diğer türlü bu dünyaya çocuk getirmek her yönden külfetli (Görüşmeci 20, kadın, Ortaköy).

Kırsal alandaki aile ilişkileri daha çok ebeveynlerin çocuklarına bakamaması durumunda bir önceki kuşağın (anneanne, babaanne, dede vb.) çocukların bakımını üstlenmesi şeklinde ilerlemektedir. Kırsalda kadınların çalışma hayatına atılması ile başlayan süreç, çocuk sahibi olma ve sahip olunan çocukların bakımı konusunda endişeye girip çalışma hayatını buna göre düzenleme gibi kentsel bir davranış şeklini almaya başlamıştır. Dolayısıyla kırsaldaki kadınlar çalışma/çalışmama konusunda “çocuk bakımı” gibi kente özgü olan gerekçeleri öne sürme eğilimi gösterebilmektedirler.

Benim bir oğlum ve bir kızım var. Oğlum şu an askerde kızım da daha iki yaşında. Kızım isteyerek olmadı. Aslında çocuk yapmayı hiç düşünmüyorduk. Neden dersen? Devir o kadar fena hale geldi ki köy-şehir fark etmiyor artık komşuna güvenemez hale getiriyor insanı. Cinsel istismarından tut, kaçırma, dilendirme vb. ne kadar kötü olaylar oluyor artık her yerde. Ben de oğlum küçükken bazı kötü hadiseler yaşadım. O yüzden artık çocuğumu sokağa çıkarırken bile tedirgin oluyorum. Bir de kız çocuğu yani daha dikkatli olunması gerekiyor. Komşularıma bile asla yalnız göndermiyorum onu (Görüşmeci 16, kadın, Kardeşköy).

Her ne kadar köy hanelerinde daha önceki kuşaklarla aynı sayıda çocuk sahibi olan kesimin “kader” ya da “her çocuk rızkıyla gelir” söylemleri yer alsa da sahip olunan yeni koşullar kişilerin bu konuda pratik/ pragmatik (düşünsel) değerlendirmelerini de

beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla refleksive düşünce burada devreye girer ve kişiler daha az çocuk sahibi olma konusunda bilinçli bir karar verme ve aile planlaması yapma yolunu seçerler.

Nitekim kırdaki aile yapısı değişen koşullarla birlikte geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim göstermektedir. Çekirdek aile yapısına geçişle çocuk sayısında bir azalma olması ve gençlerin göç etmesi gibi sebepler sonucunda ise kırdaki yaşayan yaşlıların sayısında da bir artışın gözlemlendiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla kır-kent arasındaki 60 yaş üstü nüfus karşılaştırması yapıldığında kırdaki bu oranların kente göre sürekli yüksek olduğu göze çarpmaktadır, kısacası kırdaki nüfus giderek yaşlanmaktadır.

Kırdaki çocuk ve genç nüfusun günden güne azalma eğilimi göstermesinin bir sebebi de onların almış/alacak oldukları eğitim sebebiyledir. Belirli bir kesimin köyde okumasının yanı sıra ilçelerde ve il merkezlerinde okuyan kesimin varlığı da aşîkârdır. Bu da ister istemez köydeki nüfusun değişimini etkilemektedir.

Kısacası, köylerin nüfus yapısında değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Nüfusun giderek yaşlandığı, gençlerin köyden göç etme istekleri, azalan nüfusla birlikte tarımla uğraşan kesimin de git gide azalma eğilimi göstermesi gibi tablolarla karşılaşmıştır. Tüm bunlarla beraber tarım-dışı ücretli faaliyetlerin de köy hayatına girmesi köyde yaşayıp gününbirlik köy dışına gidenlerin yanında köy dışından çalışma amaçlı gelenlerin varlığını da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla köye dönük bir göç de söz konusudur ve artık köy sadece çiftçilik yapanların yaşadığı bir yer olmaktan çıkmış, çok meslekli ve çeşitliliği artmış mekânlar haline dönüşmüştür.

4.5.1.2. Mekansal Farklılaşma (Köydeki İmkanlar)

Yaşanan gelişmeler hem dünyada hem de Türkiye’de hem yönetsel hem de idari yapılanma açısından köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Hızlı ve kontrolsüz kentleşme, üretim ve birikim ilişkilerinde yaşanan değişim, göç ve kentlerin büyümesi (artan nüfusun etkisiyle) sonucunda ülkemizde yeni yönetsel sorunlar ve kır-kent dikotomisinin toplumsal yapıya etkisinin tek kademeli bir yönetim modeli ile başa çıkılamayacağı, bu yüzden yeni bir yönetim modeli hakkında araştırma ve tartışmaya açma girişimlerinin başlatılması gerekli görülmektedir. Nitekim 1970’li yıllardan beri yeni yönetim modeli oluşturulması konusu gündemdedir ve her ne kadar 1980’li yıllara gelindiğinde metropol alanlar (şehir) için bu doğrultuda belediyeçiliği kapsayan farklı tavsiye ve öneriler (Gökaçtı, 1996) geliştirilse de,

bu önerilerin hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır. 1980’li yıllar küreselleşmenin etkilerinin görülmeye başlandığı, mekânsal ve yönetsel değişimlerin yaşandığı, yerel ve taşra yönetimlerine odaklanıldığı bir dönem olmuştur. İlerleyen zamanlarda da yönetsel olarak birçok kanun çıkarılmıştır. Bunlar, 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı “Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun” (özerk bir yerel yönetim anlayışı) (Dik,2014); 1993 yılında çıkarılan 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (büyükşehirlerin kurulması ve sayılarının arttırılması) (Ürkmez, 2016); 2004 yılında 5216 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Kanunu” (yerel yönetim etkinliğinin arttırılması); “Pergel Yasası” (sınır genişletilmesi), 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ve 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” dur.

2012 yılında çıkan 6360 sayılı kanun; “Bütünşehir Yasası” olarak da bilinmekte; büyükşehir belediyesi sayısının ülke genelinde 30’a yükseltilmesi, il özel idarelerinin büyükşehirlerde kapatılması, yaklaşık 18.000 belde ve köyün tüzel kişiliğinin kaldırılması, büyükşehirlerde Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları kurulması ve tüm büyükşehirlerde il sınırlarının belediye sınırı olması (Ürkmez, 2016) çıkarılan kanunun kapsamını oluşturmaktadır. Bu kanunun yürürlüğe girmesi sonucu, köylerin sahip olduğu özelliklerde değişiklikler yaşanmış ve köylerin şehir olarak ele alınabilirliği gündeme gelmiştir. Şehirdeki hizmetlerin köylere ve dağınık halde bulunan yerleşmelere doğru kayması buralarda yaşayanların hizmetlerden yararlanma (hizmete erişim) ve yerel ölçekli kararlara katılma süreci ciddi sorunlar içermektedir.

Köyümüz şehre yakın olduğu için giyim, yiyecek, market gibi ihtiyaçlarda sıkıntı olmuyordu. Kendi köyümüzde de fazlasıyla market ve bakkalın olması işimizi kolaylaştırıyor. Köy içerisinde olan pazar (Çarşamba günleri), halkın kendi sebzesini yetiştirmesi, komşusuyla paylaşması gibi güzellikleri de var (Görüşmeci 20, kadın, Kardeşköy).

Burada demirci, tostçu gibi dükkânlar var. Ayrıca ilkokul ve ortaokulumuz, sağlık ocağımız da var. Sağlık ocağında bir doktor bir hemşire var. Bir de 112 ‘nin şoförü var (Görüşmeci 7, erkek, Ortaköy).

Kırsalda yer alanlar bu mekanlarda yer alan tüketim alanlarının onların çoğu ihtiyacına karşılık verdiğini dile getirmektedir. Onların üretici pozisyonundan tüketici pozisyonuna geçmesi her ne kadar onlar için rahat ve kolaylık sağlayıcı bir durum olarak algılansa da aslında onları pasif duruma sokan ve git gide üretimden uzaklaşmasını sağlayan bir pozisyona sokmaktadır.

Köyümüzün alt yapı olarak kanalizasyonumuz yok ama bunun üzerine yakın zamanda bazı gelişmeler olacak. Elektrik tellerimiz yerin altına alındı. Yollarımız sürekli yenileniyor taş, beton yollar. Toprak yollarımız neredeyse hiç kalmadı. Doğalgaz yan köye (Işıklı) kadar geldi yakın zamanda onun da gelmesi bekleniyor. Herkes zaten evlerine kat kaloriferi yaptırmaya başladı. Bunu çoğu evde görmek mümkün. Yeni olan bir şey TOKİ evleri mevzusu. Biz buraya TOKİ olsun diye halktan imza topladık. Bu iş hem köyümüzün gelişmesine yardımcı olacaktı hem de her yönden ekonomi canlanacaktı. Esnaf kazanacak, pazarda köylü kazanacak, yapılan hizmetlerle köylü daha rahat edecekti. TOKİ evlerini yapmaya başladılar. Yatay mimari 3 katlı evler. Toplamda 198 daire. TOKİ ile birlikte bir cami ve bir okul da yapılacak. TOKİ'nin olacağı yere. Orada ayrıca bir tane atletizm sahamız mevcut. Antrenman için sürekli sporcularımız bu sahayı kullanmaktalar. Ayrıca futbol sahası ve kapalı spor salonu yapılacak. Kahvaltı ve yeme içme mekânlarımız var içkili içkisiz. Fırın, fırınkafe, tavuk dünyası (tavukçu), şarküteri, butik, Çarşamba günleri pazarımız da vardır (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Yaşanan gelişmeler kırsal alanı her kesim tarafından (köylü ya da şehirli) yaşanabilir şekle büründürmeye çalışsa da yapılan yenilikler kırsal alanda yaşayanların zamanla kendilerine ve yaşadıkları yere yabancılaşmalarına neden olabilmektedir. Yaşayış biçimlerinin değişmesi kırsaldaki kişileri cezbeden bir durum olurken aynı zamanda onları ikili bir hayatın içine de sürükleyebilmektedir. Değişimi birden yaşayamayan kişiler eski ile yeni arasında kalıp hem şehir hayatını hem de köy hayatını beraberinde götürür bir yaşam sürmektedirler.

Köy mekânı daha çok tarım alanı ve evlerden oluşmaktadır. Fakat modernleşmeyle birlikte sermayenin kırsala kayması ile rant alanı haline gelen kırsal alanlarda bazı dükkânlar

(marketler, fırın, fırın kafe, kahvaltı yerleri, hırdavatçı, demirci, kapı-pencere sistemleri, marangoz, restoran, manav vb. gibi tüketim alanları) açılmaya başlanmış ve ayrıca kırsalda tarım alanı ya da boş arazi (mera vb.) olarak nitelendirilebilecek alanlarda toplu konut projeleri (TOKİ) yaşama geçirilmiştir. Bu gibi yerlerin açılması ve konutların inşası her ne kadar dışarıdan (kırsalda yaşayanlarca) köylere olan rağbeti attirıcı etmenler olarak görülsede aslında giderek kırsal alanı kentin içine çekmekte ve kırsaldakileri üretici pozisyonundan tüketici pozisyonuna dönüştürmektedir. Ayrıca bu alanlarda maden çıkarma tesislerinin aktif hale gelmesi, üretim alanında fabrikaların (Tuğba Kuruyemiş Fabrikası vb.) buralarda kendilerine yer bulması kırsalı kentle bütünleştiren olaylar olmasının yanı sıra kırsalın sahip olduğu geleneksel ve kendi içinde olma durumuna da bir saldırı niteliği taşımaktadır.

Çalışma yaptığımız iki yer arasında mekânsal farklılaşma açısından bazı farklılıklar görmek mümkündür. Maden ocaklarının olduğu bir köy olan Ortaköy, yakın çevresinde turistik bir mekân olarak değerlendirilen İkiz Türbe ile tanınırlığını daha çok arttırmıştır. Bunun yanı sıra bu alanda yer alan okul, sağlık ocağı, tostçu, demirci, kiraathane gibi mekânlar mevcuttur. Dolayısıyla denilebilir ki Ortaköy, kentleşme yönünden Kardeşköy'e göre biraz daha yavaş gelişim, değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Mekânsal farklılık açısından Ortaköy'de daha az dükkân ve vakit geçirme (tüketim) alanları mevcuttur. Kardeşköy de, kentin saçaklanması yönünden kente daha yakın ve kentle daha bütünleşik bir yapı sergilemesi itibariyle kentle sürekli bir etkileşim içerisinde. Burada bir atletizm sahasının olması, müsabakaların burada yürütülmesine ve böylelikle kent ile köy arasında yakın bir ilişki kurulmasına öncülük etmektedir. Ayrıca şarküteri, fırınkafe, butik, kahvaltı ve yeme-içme mekânlarının olması hem köydeki kişilerin ihtiyaçlarına cevap verip onların tüketimde yer alması, hem de dışarıdan gelecek olanlara da kırsal alanların kentlerden farkının giderek azalmasından dolayı cazip mekânlar olduğu yönünde bir reklam niteliği taşımaktadır.

Üretim ilişkilerindeki değişimler sonucu dönemsel olarak farklı kırılma noktaları (geleneksel kır-kent ilişkisi, sanayi devrimi/kentleşme modernleşme ve küreselleşme, çok merkezleşme) yaşayan kır ve kent ilişkisi (Tekeli, 2016), başlangıçta ortaklık üzerinden ilişkisini yürütmüştür. O dönemde kıra bağımlı olan kent, sanayileşme ile kırı sömürür hale gelmiş ve bu aralarındaki ilişki kır-kent çatışması olarak devam ederken, teknolojik gelişmelerin endüstri devrimiyle ortaya çıkışı, kırsal alanları hem kentin ihtiyacı olan hammaddeleri temin eden hem de daha az iş gücü ile bu üretim döngüsünü sağlayabilecek yerleşmelere dönüştürmüştür. Tüm bu gelişmeler sonucu ortaya çıkan emek fazlası ise, köyde

barınamayıp kente göç etmek durumunda kalmış ve oradaki tesislerde çalışan işçilere dönüşmüşlerdir. Nitekim hızla göç alan bu kentlerdeki kontrolsüz şekilde oluşan büyüme, kentlerin çevrelerinde yer alan kırsal arazilere vahşice müdahale edilmelerine sebep olmuştur. Büyümeyle kaldıramayacak altyapıya sahip olan kentler saçaklanarak ve yayılarak, plansız bir şekilde kırsal alanlara hücum etmiş, nerelere değerse oraları vahşice dönüştürmüştür. Meydana gelen bu dönüşüm ise hem kenti hem de kırsal ekonomik, mekânsal, ekolojik ve sosyolojik açıdan bir çok sorunla karşı karşıya bırakmıştır.

1970'lerden bu yana literatürde yer alan kentsel yayılma fenomeni, “kırsal peyzajın üzerine kentsel yerleşimlerin saçılması” (Harvey ve Clark, 1971), “kompakt olmayan gelişme” (Ewing, 1997), “süreksiz ya da aralıklı gelişme” (Weitz ve Moore, 1998), “yeni gelişme alanlarının sınırsız dışa uzantısı” (Downs, 1999), “düşük yoğunluklu kentleşme” (Pendall, 1999), “kentsel desantralizasyon süreci” (Bruekner, 2000), “kentsel veya endüstriyel çevrenin kentsel alanın bitişiğindeki kırsalın içine genişlemesi” (Hess, 2001), “metropolitan gelişme alanlarının desantralize olması ya da kenar-kentleşmesi” (Wassmer, 2002), “kentsel etek/çeper üzerinde görülen gelişme alanları” (Tekeli, 2011) olarak birçok teorisyen tarafından tanımlanmıştır. Sadece nüfus ve ulaşım teknolojilerinin gelişimi üzerinden kentsel saçaklanmayı açıklamak, yetersiz kalacağından süreci tetikleyen politik, ekonomik, sosyolojik ve yönetsel olarak devreye giren diğer unsurları da göz önünde bulundurmamak konuya açıklık getirme noktası önem arz etmektedir.

4.5.1.3. Modernlik ve Gelenek Arasında

“Köy ve kentte sürdürülen ikili yaşamların beraberinde getirdiği önemli bir sonuç “arada kalmak” değildir; ilerlemeci ya da gelenekselci yaklaşımların iddia ettiği gibi, “ne modern ne de geleneksel olamama” hali de değildir. İkili yaşam, bu ikisinin üzerinde, cari ideolojik kalıpların terminolojisini kullanacak olursak, her ikisinden beslenen bir yaşamdır” (Kentel, 2017:229). Zaman içinde köyde yaşayan insanlar modern sanayi toplumunun teknoloji, piyasa, eğitim gibi kurum ve pratikleriyle karşılaştıkça değişimleri de kaçınılmaz hale gelmiştir. Nitekim köylünün yaşamış olduğu değişim ve dönüşüm onun sadece tek başına yaşadığı bir dönüşüm değildir. Köylüyü etkileyen süreçler aynı zamanda kentliyi de etkilemektedir. Bu doğrultuda kavram geliştirme safhasında, daha kapsayıcı kavram geliştirilmesi ihtiyacı doğmaktadır.

Ben İstanbul'dan buraya gelin olarak geldim. Geldiğimde ister istemez giyinme, konuşma vs. şeklim buradakilerden farklıydı. Ama zamanla ister istemez o farklılık eriyip bitiyor. Zaten bir noktadan sonra ben buradakilere benzemeye başladım, tabi ki de onlar yaşanan değişimle birlikte benim eski halimden farklı değiller şu anda (Görüşmeci 5, kadın, Kardeşköy).

Tarım ve hayvancılık köyümüzde hala devam etmektedir. Eskiye nazaran azalma yaşansa da gelir kaynağı olarak varlığını sürdürür. Eskiden ekerdik ürünleri ama hasat etme noktasında zorlanırdık biraz. Şimdilerde öyle mi? Son model traktörler, farklı ekme-biçme makinaları var çoğu kişide. Daha profesyoneller artık (Görüşmeci 3, erkek, Ortaköy).

Görüldüğü gibi çalışma yaptığımız iki köyde de modernlik ve geleneksel yaşam arasında bir alış-veriş mevcuttur. Zaman içerisinde köyde yaşamlarını sürdüren insanlar, modern sanayi toplumunun kurum ve pratikleriyle (teknoloji, piyasa, eğitim vb.) karşılaştıkça bu doğrultuda değişimleri de kaçınılmaz hale gelmektedir. Mendras'a göre; köylüler için büyük öneme sahip olan zaman dilimi, kentteki işleyişi gibi farklı alt bölümlere ayrılarak belirtilmez. Köyde zaman, çok yoğun çalışılan yaz ve neredeyse hiç çalışma durumunun görülmediği (uyku hali) kış şeklinde kategorileştirilmiştir. Dolayısıyla zaman yaz mevsiminde hızlı, kış mevsiminde yavaş akmaktadır. Zaman değişimleri ise ancak dini, kutsal törenler veya günlerle karşılanan ve uğurlanan bir nosyon halidir (Mendras, 1992). Günümüzde ise durum bu şekilde işlememektedir. Zaman kavramının da köylüler arasında artık modernleştiği ve kullanım şeklinin değiştiği söylenebilir. Günümüzde köylünün yaşamış olduğu değişimin sadece köylüyü değil, kentliyi de etkilediği ve bu doğrultuda daha kapsayıcı kavramlar geliştirmeye ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. Kentten köye geri dönenlerin yanı sıra köye göç edenlerin de inşa etmiş oldukları "yeni kırsallık" ve köyde varlık gösteren ikincil konutların ortaya çıkartmış olduğu "kır-kentleşme" gibi kavramlar, kıra farklı bir açıdan bakabilmeyi ön plana çıkartmaktadır (Fremont, 1997, akt. Kentel, 2017). Böylelikle mesele araştırmacı tarafından hem daha iyi anlaşılacak hem de bu yolla araştırmacı, köylünün üreteceği yeni modeller ve fikirleri görebilme imkânına sahip olacaktır. Dolayısıyla geçmiş ile bugün arasında sahip olunan bilgi birikiminin karşılaştırmasının yapılması böylelikle mümkün olacaktır. Burada köylülerin eskiden bugüne kullanmış oldukları tarım konusundaki

bilgi birikimlerini (ayrıntılılarıyla) modern teknik ve yöntemlerle birleştirmeleri, bu birikimden çoğu zaman faydalanmaları ya da yeni edindikleri bilgiler ile eskileri kıyaslayarak bunlar arasından bir seçim yapmalarını örnek verebiliriz. Ayrıca tarım ve hayvancılık konularındaki derlenen bu deneyimlerin yanı sıra giyim-kuşam konusunda da farklılaşmaya doğru gidildiği görülmektedir:

İstanbul'dan buraya gelen bir gelin olarak kendimi giyim konusunda başlarda farklı görüyordum. Fakat gün geçtikçe bu durumun değiştiğini gördüm. Hem bende hem de buradaki insanlarda. Ben ev-içi giyimim konusunda rahat olmasından ötürü köydeki diğer kişilerin giyimlerini örnek aldım. Buradakiler ise benim gündelik ve iş için tercih ettiğim giyinme biçimimi kendilerine genel itibariyle örnek aldılar. Şimdilerde aramızda pek fark göremiyorum o yüzden (Görüşmeci 5, kadın, Kardeşköy).

Burada giyimimize önem veririz temizliğimize de. Fakat tarla ve hayvancılıkla gün içerisinde az da olsa ilgilendiğimiz için ister istemez bu işleri yaparken rahat olacak kıyafetleri (şalvar) seçiyoruz. Ama bir yere gidecek olalım ya da bir düğün, bayram gibi şeyler olsun olabildiğince gösterişli giyinmeye çalışırız (Görüşmeci 19, kadın, Ortaköy).

Burada; modern ile geleneksel arasında bir gidip gelme durumundan söz edilebilir. Göç yoluyla kentten (modern) kırsal (geleneksel) alana gelen kişiler sahip oldukları kentsel yaşam biçimini zamanla değiştirme ve geleneksel yaşam biçimine geçme gibi bir eğilim içerisine girmektedir. Bu durum kırsaldaki insanlar için de geçerlidir. Geleneksel yaşam kalıplarını az da olsa hala daha devam ettiren bu kişiler, kır-kent ilişkileri sonucunda giderek modern yaşamı içselleştirmeye ve modern yaşamın gerektirdiği gibi yaşamaya özen göstermektedir. Fakat bu durum, tam manasıyla gerçekleşen bir durum değildir. Kırsal alanda hem geleneksel hem de modern yaşam biçimleri birbirine girmiş durumdadır.

Gelişim sürecinde geniş kültürel işlevlere sahip olan giyim kuşam; ekolojik koşullar, toplumsal/kişisel değer yargıları, töreler, kültürel ve ekonomik koşullar çerçevesinde oluşturulan kültürün önemli taşıyıcısıdır (Erden, 1998: 6). Giyim-kuşam ve bunların kullanım biçimleri yaşanan yer, cinsiyet, kültür gibi değişkenlere göre eskiden günümüze

göre sürekli değişim geçirmiştir. Kùltür, toplumların geleneksel giyim şekline yansımış, kişilerin ekonomik durumu ve yaşam tarzı da giyimlerinde etki etmiştir (Türkoğlu, 2002: 22). Toplumların değerlerini yansıtan bir sembol işlevi gören giyim (kùltürü), gelişimsel olarak insanlığın aynası işlevi görmektedir. Bir toplumda geleneksel giyim kùltürü (kırsal alanlar), modern giyim kùltürü (büyükşehirler), modern ve geleneksel giyim kùltürünün iç içe geçmesi (köy ve kasabalar) durumundan bahsedilebilmekte ve bu kùltürün toplumların özelliklerini yansıttığı söylenebilmektedir. Merkezler ve kırsal alanlar arasında giyim kuşamda bir farklılığın olduğu gözlemlenmektedir. Fakat bu farklılığın gittikçe azaldığını da söylemek mümkündür. Yaşlı ve gençler arasında giyim kuşamda eskiden büyük bir fark görülmezken; günümüzde bu fark oldukça belirginleşmiştir. Kırsal alandaki yaşlılar hala daha gelenek ve göreneklere bağlı giyim kuşam konusunda ısrar etmekte, gençler ise bunun tam aksine modern kıyafetler giymek için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Kırdaki geleneksel, kentte ise modern giyim tarzının sürdürülmesi konusu da artık tartışmalı bir hal almıştır. Geleneksel ve modern giyimlerin kentte birlikte sürdürülmesi mümkünken kırsal alanda da hem birlikte hem de karma giyimlerin (şalvar üstüne tişört vb.) görülmeye başlandığı söylenebilir.

Yukarıda da görüldüğü ve örneklerle belirtilmeye çalışıldığı gibi, geleneksel kalıpların gelenek ötesi bir zaman dilimine geçişle birlikte değiştığı ve farklılaştığı görülmektedir. Giyim-kuşam, kadın-erkek ilişkileri, üretim biçimleri gibi ayrı ayrı ele alınabilecek olan değişkenler burada önce “modernlik ve gelenek arasında” teması altında ve tek bir başlıkla ele alınmış, çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu değişkenler ayrı temalar olarak tek tek değerlendirilmiştir.

4.5.1.4. Yeme-içme Alışkanlıkları (Kùltürü)

Gittikçe şehirleşen dünyada köyü şehre bağlayan en önemli unsurlardan biri “yemek”tir. Şehirde tüketilen (yenilen içilen) her şeyin hammaddesi köyde üretildiği için bu ürünler çoğunlukla köylerden karşılanmaktadır. Son yıllarda yeme-içme üzerine çok konuşulmaya başlanması, çok çeşitli yemek yapma yöntemlerinin televizyon kanalları ve programlar aracılığıyla kişilere aktarımı “yemek kùltürü” nün benimsenme derecesini ortaya koyan etkenlerdir (Keyder ve Yenal, 2013).

Bir toplumun sahip olduğu kùltür mirası olarak ifade edilen “*mutfak kùltürü*”, kırsal alanlarda kentlere göre daha az değişim yaşamıştır. Bir bölgenin iklimi, coğrafi koşulları ve bölgeye has özellikleri o bölgenin yöresel yemeklerinin oluşmasında etkilidir. Bu yöresel

yemekler bölge halkı kadar turistler için de büyük bir önem arz etmektedir (Şengül ve Türkay, 2016,91).

Bir toplumun sahip olduğu kültürünü sosyo-kültürel açıdan yansıtan mutfak kültürü aynı zamanda ulusların kaynaşmasını sağlayan bir araç görevi görmektedir. Farklı kültürleri anlama noktasında yiyecekler yardımcı kaynak niteliğini taşıyan temel işaretlerdir; hazırlanma, dağıtım ve tüketimi her toplumda toplumsal ilişkilerin egemen tipini yansıtmaktadır (Tezcan,1993).

Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda mutfak kültürü denilince ağırlıklı olarak sadece yöresel yemeklerin incelendiği görülmektedir (Şengül ve Türkay, 2016). Nitekim yemeğin pişirme işleminin gerçekleştiği alanlar, kullanılan kaplar ve araç-gereçler ve aynı zamanda yemek yeme esnasındaki oturma düzeni bir toplumun mutfak kültürünü oluşturduğu gibi ayrıca o toplumun yaşam biçiminden de birçok kesitler sunmaktadır.

Evveli ben gelin girdim. Bir tane odanın içine. O odanın içine gelen misafir de yatardı, çocuk da yatardı kendin de yatardın. Bir baştan bir başa yer yatağı. Başka da bir şey yok. Ta orda ocak (bahçeyi gösteriyor). Ocak yanar orada. Yemeği de orda hazırlarsın. Eşim muhtarlık etti ama biz de böyle yaşadık ve geçirdik (Görüşmeci 2, kadın, Ortaköy).

Buranın şartları bize iyi geliyor. Küçüklükten beridir burada yaşadığımız için şartlarına çok alıştık. Elimizin altında da her şey var, olmayanlara da ulaşabilme imkânımız var. Biz kendimizi şehirde yaşayanlardan daha avantajlı görüyoruz. Kendi kendimize yetecek yiyecekleri en azından kendimiz yetiştirebiliyoruz doğal doğal. Burada yaşayanların neredeyse hepsinin ya toprağı var ya da evinin bahçesi. Satış yapacak kadar üretim yapmasa da insanlar bahçelerinde yiyecek ürünlerini dikip en azından kendilerine bakabiliyorlar. Sende olmayan komşuda olan bir şeye ihtiyacın olursa da gidip istiyorsun yardımlaşma da bitmiş değil insanlarda. Şehirde böyle bir ilişkinin olduğunu düşünmüyorum hele hele günümüz koşullarında (Görüşmeci 4, kadın, Ortaköy).

Buradaki insanlar geçim sıkıntısı da çekmiyorlar. Paran pulun olmasa da git bir bahçeye gir. Burada kendi kendine çıkan bir sürü yeşillik ot var. Ebegümeci, semizotu, ısırgan otu vs. gibi şeylere ulaşım sağlanabilir kolaylıkla. Onları topla yağda çevir al sana yemek. Her şekilde karnını doyuruyorsun. Kimsenin kapısına gitmiyorsun iki ısırgan otu kopar hamur yoğur börek yap. Benim evimde limonum var, eriğim var, portakalım var, eriğim var, şeftalim var, frenk elması var. Biri bitmeden biri geliyor. Asmam var büyükçe. Ben bunu şehirde bulabilir miyim? Bulamam. Ayrıca burada köye has bamyadan bahsedeyim. Yaz ayları bamya yemeği denilince herkesin ağzı sulanır (Görüşmeci 9, kadın, Kardeşköy).

Köyde herkesin elinin altında her şey oluyor. Köylülerin imkânı şehirlilere göre o yönden daha fazla. Şehirdeki insanlar hazıra alıştı. Köylüler her ne kadar tarımla çok uğraşmasalar da az çok ellerinde bir toprakları var ya da evlerinin bahçeleri var. Oraya kendilerine yetecek kadar bir şeyler dikeyorlar. Domates, biber, marul, maydanoz, birçok meyve çeşidi vs. az az bir şeyler dikeyorlar. Gidiyor bahçesinden biber alıyor hemen yiyecek bir şey yapıyor. Şehirdekiler oradaki markete gidecek de alacak da ona bile üşeniyor millet, tabi parası varsa alabiliyor. Burada bizim köyümüzde ekstradan marketimiz manavımız, pazarımız da var o da ayrı yani. Hepsine zaten ulaşabiliyoruz elimizin altında. Buna para vermeden de ulaşabiliyoruz ayrıca. Ben diyorum buradaki herkese. Ben köyü daha çok seviyorum. Burada yemek yapma kültürü bile bir başka. Herkesin elinde her şey fazlasıyla olduğu için bir de damak tadı da var. Çok yağlı, çok renkli pişer yemekler burada. Yiyince yemek yediğini anlarsın. Bir de yöreye has börekleri ve yemekleri de var tabii. Yeni nesil pişirmeyi bilmez ama. Onlar anca gitsinler hamburger, patates kızartması yesinler. Patates kızartmasını odun ateşinde domates sosuyla yemek varken ne yapayım ben ketçabı, mayonezi (Görüşmeci 5, kadın, Kardeşköy).

Mutfak kültürü, kırsal alanlarda eskilerden günümüze değin aktarılan bir mirastır. Bu aktarma süreci modernleşme ve küreselleşme ile birlikte az çok sekteye uğramıştır. Görüşme yaptığımız kişiler dikkate alındığında, yaşlı kesimin bu kültürden bahsetmesi ve hala daha kültürü devam ettirmesi söz konusuken genç ve orta yaşlı kesimde bir farklılaşma gözlemlenmektedir. Ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler kişilerin sürekli dışarı (kent) ile irtibatını artırmış, sahip olunan kültürel miraslar da zamanla unutulmaya ve terk edilmeye başlanmıştır. Kırsal alandaki yeme içme alışkanlıkları (kültürü) hakkında ne düşünüyorsunuz? Eskiden günümüze kadar bir değişim söz konusu mudur? Kır ve kenti yeme içme alışkanlıkları bağlamında karşılaştırdığınızda bize neler söylersiniz? Görüşmecilere bu şekilde sorular yönelttiğimizde genç neslin kendi yaşadığı alanı kentten ayırmayıp; *“kentte nasılsa burada da o şekilde...”* (Görüşmeci 14, kadın, Kardeşköy) şeklindeki ifadesi hem sahip oldukları kültürden giderek koptuklarını hem de kendilerini kentli olarak görmek istediklerini yansıtmaktadır.

Kırsal alanda yaşayanlar, buranın kente göre imkânlar dâhilinde daha iyi yanlarının olduğunu savunmaktadırlar. Buradaki yeme- içme ve buna ulaşma durumlarının rahat olması, -çünkü ekip dikebileceği alanlarının olması itibariyle-, onların bu konuda oldukça rahat konuşabilmelerini sağlamıştır. Ellerindeki fırsatlar neticesiyle de başkalarıyla paylaşım yapabilecek durumlarının olması hem kendileri açısından hem de etraflarındaki kişiler açısından “yoksunluk” yaşanmaması durumunu da ortaya koymaktadır. Ulaşım ve iletişim kanallarının yaygınlaşması ile de kentte var olan olanakları kıra taşıma durumları da mevcuttur. Dolayısıyla daha öncesinde var olan ekim ve dikim teknikleri gün geçtikçe yenilenmiş, ekilen-dikilen ve tüketilen ürünler de bu minvalde değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Kentte tüketilen ve daha öncesinde kırsal alanda bulunmayan ürünler bile artık buralarda bulunur hale gelmiş ve kırdaki kişilerin “yabancılaşma” durumları gün geçtikçe azalma eğilimi göstermiştir.

Peki, yeme içme alışkanlıklarında eskiyi terk etmişler midir? Kendilerine ait ya da bulundukları yöreye has geleneksel yemek türleri var mıdır ve bunları hala tüketmekte midirler?

Aslında yediğimiz yemekler aynı gibi şehirdekiyle ama sadece düğün-dernek olursa ya da artık çok nadir olarak pişirilebilen ürünler yönünden farklılık vardır denilebilir. Düğünlerde mesela yuvalama, keşkek, kırlı kızartması gibi yemekler var. Bunların ne olduğunu

ancak buralarda yaşayanlar bilir. Belki keşkeki bilirler ama o da içine katılanlar yönünden farklı olabiliyor (Görüşmeci 3, kadın, Kardeşköy).

Önceden çoğu kişinin evinin önünde ya da bahçesinde ekmek yapmak için kerpiçten yapılmış fırınlar olurdu. Ya mahallece bir fırını yakıp mahalledeki ekmek yapacak komşuların hepsi burada toplanırdı ya da kişi sadece kendi yakardı. Fırın ekmeği yapmayanlar yer ocağında bazlama yapardı (Görüşmeci 16, kadın, Kardeşköy)

Buralardaki yemekler de değişiklik gösterebiliyor kendimize has yemeklerimiz var ve bunlar artık gün geçtikçe unutulmaya ve yapılmamaya başlandı bunları sadece düğünlerde görebilirsiniz. Çünkü eşimiz çocuğumuz sürekli dışarıdan beslendiği için eski tatlar yerine sürekli yedikleri köfte-patates ya da makarna, pilav gibi herkesçe bilinen yemekleri çoğunlukla tercih ediyorlar (Görüşmeci 4, kadın, Ortaköy)

Modernlikle birlikte geleneksel olarak benimsenmiş yemek kültürünün artık gün be gün değişmeye ve unutulmaya başlandığı söylenebilir. Tam olarak bir kopmadan bahsedilemese de yine de kişiler arasında “ortak yemek kültürü” olarak benimsenen bir olgu söz konusudur. Bu kültür ise herkesin haberdar olduğu ve tükettiği yemeklerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra çalışan kadınların gün geçtikçe kırsal alanda artış göstermesi de evde yapılan (çoğunlukla kış için) ürünlerin (salça, tarhana, kurutma sebzeler, turşu vb.) yapılma durumunun değiştiğini ve bu ürünleri hazırlamak için yeterli zamana sahip olamamalarını göstermektedir.

Çocukluğumdan şimdiye doğru şöyle bir düşündüğümde yiyip içtiklerimizde aslında gün geçtikçe farklılaşmanın olduğunu görebiliyorum. Buradaki insanlarda ister istemez iletişimsel bir farklılaşma oluştu. Televizyondan ya da internetten yeni yemek tarifleri öğrenip bunu deneyip tüketebiliyorlar. Yeme içme şekillerinin de farklılaştığını söyleyebilirim. Buralarda önceden elle yeme, tek tabaktan yeme gibi olayların gün geçtikçe çatal, kaşık kullanma ve olabildiğince ayrı tabak ve bardak kullanmaya özen gösterme gibi şeylere dönüştüğünü söyleyebilirim. Tam manasıyla

eskiyle bir kopuştan bahsedemem ama farklılaşma var. Çoğu insan artık çalışmaya yoğunlaştığı için evde ekmek yapma, bahçede ocak yakıp yemek pişirme uğraşlarına da girmiyor. Herkesin evinde ocağı var. Ekmeğini de bakkaldan temin ediyor (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

Yeme- içme alışkanlıkları, toplumun kültürel değerklerinden bağımsız değildir. Kültür, yaşam biçimi ve yeme alışkanlıkları üzerinde etkin bir özelliğe sahiptir. Toplumdan topluma farklılık arz edebilen yeme içme kültürü, kişilerin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Toplumun yaşam şekliyle paralellik gösteren bu alışkanlıklar, değışen yaşam biçimiyle birlikte farklılaşmaktadır. Dolayısıyla burada kırsal alanlarda yaşayanların içine kapalı ve kendi halinde bir yeme-içme alışkanlıklarından bahsetmek mümkün değildir. Dışa açık ve her an değışmeye elverişli kültürlerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yeme içme alışkanlıkları olarak çok az fark vardır belki. Ama çoğu kişi Aydın'la irtibatlı olduğu için yenen yiyecekler de aynıdır diye düşünüyorum. Mesela onlar dışarıdan sipariş verebiliyorlar ama biz veremiyoruz. O farkımızın olduğunu söyleyebilirim. Burada pideci, tavuk pişiricisi birkaç yemek yiyebileceğin restoran tarzı yerler var. Yemek yapmadığımızda ya da farklılık olsun diye düşündüğümüz zaman oralara gidebiliyoruz arada bir. Evde yapılan ürünler açısından değerklendirdiğimde de yemek tarzlarının aynı olduğunu düşünüyorum. Pazardan alınan ürünler aynı sonuçta. Pişirilenler de aynı. Belki ben yemek yapmaya yeni başladığım için de bana benzer geliyor olabilir (Görüşmeci 14, kadın, Kardeşköy).

Buradaki insanların şehirdeki insanlardan farklı bir tüketim şeklinin olduğunu düşünmüyorum yiyecekler yönünden. Giyim olarak da buradaki gençler şehirdekileri geçmiş durumda bence. Yırtık pırtık kıyafetler giyiyorlar onlara göre bunlar moda. Pazar olarak köyümüzün arşamba günü pazarı kurulmaktadır. Yiyecek ve giysi satılabiliyor bu pazarda. Köylüler de yetiştirdikleri ürünleri burada satabiliyorlar. Ama son zamanlarda şunu gördüm ki herkes rahata alışır oldu. Yeme içme yönünde önceden el yapımı olarak yapılan ürünler şimdilerde köyün bakkalından marketinden ya da merkezdeki

marketlerden karşılanır hale geldi. Hal böyle olunca yani rahatlık kendini gösterince ne ekime çok zaman ayırır olduk ne de hayvancılık etmeye (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Kırsal alanla kent arasındaki uçurum tamamen yok olmasa da bu uçurum zamanla kapanma eğilimi göstermektedir. Nitekim yiyecek ve içeceğe ulaşım, bunların pazarlanması ve temini gibi bazı noktalarda kenttekenden daha da kolay erişim sağlanması durumu da vardır. Ayrıca hanede yaşayan bireylerin çalışma yaşamında faal durumda olması, bazı gereksinimlerini önceden kendileri temin ederken şimdilerde hazır almalarına ve ekstra emek harcamamalarına yol açmaktadır. Örneğin kırsal alanda “bazlama ya da fırın ekmeği” olarak kendi emekleriyle ortaya konan ekmek yapım süreçleri gün geçtikçe ortadan kalkmış, bunun yerine kentteki yaşam biçiminin içselleştirilmesi neticesinde bunlar bakkal ya da marketten hazır olarak temin edilir hale gelmiştir. İş yaşamında yer alan kadınların varlıklarının artması neticesinde karşılaşılan bu durum, evlerinde sahip oldukları elektronik eşyalarla da kendini göstermekte ve kadınların hayatlarını kolaylaştıracak pratik aletler evlerde tercih edilmeye başlanmaktadır. Dolayısıyla işleri kolaylaştıran bu aletler sayesinde ortaya çıkan “artık zaman” bazen başka işlerde kullanılmış, bazen ise sadece kendine zaman ayırmaya yaramıştır.

4.5.1.5. Kırsaldaki Üretim ve Paylaşım Algısı (ev içi üretim)

Gıda ve yaşam araçları üretimi köy hayatının geleneksel olarak ayrılmaz parçasıdır. Kendi kendine yeterli olabilen köylünün söz konusu gıda ve başka araç üretimi onu diğerlerinden ayıran ayırıcı bir özelliğidir (Kentel, 2017: 189). Köylerde kapitalist ekonomik sistem görülmeye başlandığı zamandan itibaren daha önceleri kır hanesinde ya da köyde üretilen kimi ürünler artık üretilemez/üretilemez hale gelmiştir. Bu ürünlerin temini için daha çok pazarlar kullanılmaya başlanmış ve köydeki kişiler daha önceleri yapmış oldukları bu ürünlerin içeriğine de yabancılaşmaya başlamışlardır. Kır hanesinin tükettiği her şeyi pazardan alması, geleneksel kır hayatında ve algısında normal bir durum değildir. Fakat gözden kaçırılmaması gereken bir durum da, köydeki insanların hiçbirinde gıda üretiminin olmadığı söylenemez. Sadece giderek azaldığı yönünde göstergeler vardır. Bu durum hane halkının ekonomik durumuyla da bağlantılandırılabilir. Gıda üretimi ve paylaşımı konusunda kişilerin gelir düzeyi arttıkça gıdaların üretimine yöneliminin de artacağı düşünülmektedir.

Şuradan çıksak da baksak yaşam koşulları köyde daha basit. Bugün bir Aydın'da, yakınlığından dolayı Aydın diyorum, orada yaşam koşulları ağır çünkü bir evde hangi insan olursa olsun çalışmak zorunda. Çocuğu da olsa evine katkı sağlamak zorunda, destek vermek zorunda. Biz burada öyle değiliz. İyi veya kötü köy yerinde oradan gidip bir salkım üzüm koparabilirsin oradan gidip ot etme şansın var. Ama şehir yerinde öyle değil. Orada adım attığın zaman her şey maddiyat, her şey paraya dökülüyor, kesinlikle para. Yani bir komşuna al şunu diyemiyorsun, neden? Çünkü bunu diyebilmen için parayla alıp vermen lazım. Ama burada öyle değil, bahçenden kopardığın yiyeceği görenlere ikram edebiliyorsun komşularına da canı çekmiştir diye bir miktar verebiliyorsun, paylaşabiliyorsun onlarla. Yani burada her ne kadar eskisi kadar olmasa da yine de paylaşma davranışı devam ediyor. Birileri bir şey toplasa diğerlerine de veriyor. Ama şehirde para ile alması ve vermesi lazım o da parası varsa eğer... (Görüşmeci 7, erkek, Kardeşköy).

Sütü pazarlamak ikinci mamul haline getirmek anlamına geliyor. Sütü tereyağ, peynir, yoğurt (kese yoğurdu) haline getirip kişilere pazarlama işi. Bunu kadınlarımız pazarlara gidip yapıyorlar. Kesik, çökelek gibi işlenmiş hale getirirsek bundan para kazanabiliyoruz (Görüşmeci 12, kadın, Ortaköy).

Sütün işlenmesi lazım. İkinci mamul haline getirilmesi lazım. Bunu burada satmıyor. Salı pazarına Milas'a gidiyor. Fazla olarak kalan, işlenmeyen süt, hemen sağılıp işlenmeden alıcıya satılıyor. Alıcı gün içerisinde iki kere dolaşp senin sütünü alıyor. Sütü sağanlar evlerinin önüne sütü koyuyor. Oradan litresi ölçülüp kişisel hesaba yazılıyor. Yani sütü satarken başında durmalarına da gerek yok. Herkesin etiketi var. İsminin yazdığı. Onu süt bidonunun üzerine koyuyorlar oradan işlem yapılıyor (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Ortaköy'de elde edilen sütün pazarlama aşamasına geçmesi için işlenmesi gerekmektedir. Sütü tereyağı, peynir vb. haline getirip o şekilde süttten gelir elde edilebilmektedir. İşleme durumuyla uğraşamayanlar ise sütlerini kooperatif aracılığıyla süt

alıcılarına ulaştırmakta ve böylelikle sütten elde ettikleri gelirleri besledikleri hayvanların yemlerini almak için kullanmaktadırlar.

Benim uzaktan gördüğüm eski tutumluluk yok. Ama yine de zarar falan olacak olsa yardım eden olur. Ama eskiye göre farklılık var. Şimdi onda var bende de olsun. Kıskanmıyor ama içinden bir şey geçiyor. Tam bir birlik yok. Hırs var. Para hırsı var. Birbirleri ile kıyaslama durumu var. O ne aldı ben de aşağı kalmayayım (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Evlerde insanlar tavuk, hindi, küçükbaş hayvan ya da büyük baş hayvan besleyebilmedir. Bununla birlikte kendilerine ve beslemiş oldukları bu hayvanlara yetecek bahçe-bostan işiyle de uğraşmaktadırlar. Büyük tarlaları olmasa da kendilerine bu yerler yetmektedir (Görüşmeci 5, kadın, Ortaköy)

Görüşmecilerden yola çıkarak, bulundukları yerlerde büyük çaplı bir üretim yapmasalar dahi kendilerine yetecek miktarda ev için üretimlerinin söz konusu olduğu söylenebilir. Evlerinin bahçelerinde elma, limon, portakal, mandalina vb. gibi meyveler; semizotu, marul, maydanoz, fasulye, bakla vb gibi sebzeler; besledikleri hayvanlar için de onların yiyecekleri tarzda bitkiler ve otlar yetiştirmektedirler. Bu yetiştirmiş oldukları ürünleri de gerekli olan zamanlarda (ihtiyaç zamanlarında) birbirleriyle paylaşabilmekte ve bu durumu kendilerini kenttekilerden ayıran olumlu bir yön olarak benimsemektedirler.

Üretim konusunda son zamanlarda yaşanan, eskiden ürettikleri ürünleri artık pazardan satın alır hale gelme durumları, onların gıda ve yaşam araçlarının da metalaştığının bir göstergesini oluşturmaktadır. Ayrıca hayatlarında eskiden olmayan cep telefonu, bilgisayar, otomobil gibi araçların kır hayatına girmesi de bu metalaşmayı artıran durumlardır. Nitekim bunlara sahip olmak için kişilerin gelir elde etmesi gerekmektedir ve da daha fazla üretim yapmalarını ya da daha fazla çalışmalarını gerektirmektedir.

Tüketim malları bu aşamada devreye girmektedir. Tüketim malları ve diğer araçların üretim ve kullanımına ilişkin bilgiler, tüketim alanında metalaşmanın boyutlarını da ortaya koymaktadır. Kır hanesinde kendi ekmeğini yapma, turşu, salça ve tarhana gibi geleneksel gıda ürünlerinin evde yapılma durumu hala devam etmektedir fakat eskiye nazaran bir

düşüşten de söz etmek mümkündür. Bu ürünlerin başkaları ile paylaşılma durumu da söz konusudur.

Genel olarak kır haneleri gıda ürünlerini kendi tüketimleri için yapmaktadır. Fakat bu yapma faaliyetleri gün geçtikçe gerilemektedir. Gıda üretiminin azalmasında aile bireylerinin sayıca azalmasından kaynaklı tüketimin düşmesi, hanede yaşayan bireylerin yaklaşık olarak her birinin farklı işlerde çalışmasından dolayı gıda üretimine zaman ayıramaması, hazır ürünlerin daha ucuz olması, yaşlıların ölümü ile birlikte gıda üretimi konusundaki bilgilerin de kaybolması, aile ve akraba ilişkilerinin zayıflaması sonucu ürünü birlikte yapma durumlarının da etkilenmesi ve ayrıca yöresel gıdaları yerel girişimcilerin daha ucuza üretmeleri ve bu ürünlere erişimi kolaylaştırmalarını örnek verebiliriz.

Ayrıca sağlık ve gıda konusunda artan bilgi birikimi sayesinde de hem köyde hem de şehirde yaşayan kişilerce geleneksel gıda tercihlerinde bir artış, son yıllarda öne çıkan gelişmelerden biridir. Geleneksel gıdaların doğal, sağlıklı ve lezzetli olması bu ilgiyi artırmıştır. Geleneksel gıdalar, kırlarda üretilip, şehirlere taşınabilmektedir. Bu durum, tanıdıklık vasıtasıyla ya da pazar aracılığıyla gerçekleşebilmektedir. Ekmek, peynir, tereyağ, yumurta, süt, turşu, salça, tarhana, bulgur, sebze, meyve, et ve et ürünleri ve bal gibi ürünlerin hala paylaşımı gerçekleşmektedir. Yaşlı ağırlıklı nüfusa sahip bir köyde çocuklarla ya da göç etmiş kişilerle (aile bireyleri) paylaşım söz konusudur. Eş, dost, akrabalarla da bu paylaşım yapılabilmektedir.

Dolayısıyla kırdaki üretilen şeyler (gıda vb.) sadece bir tüketim aracı değil aynı zamanda toplumsal kültürün bir parçasıdır. Giderek artan meta ilişkileri ile köyde yaşayan bireylerin ekmeği, sütü, yoğurdu satın alması, dayanışma ve paylaşım temelindeki bu hareketin, üretim ve tüketim noktasında ayrılmaya ve yeniden bütünleşmeye işaret etmektedir. Tarımsal üretimin yanında ayrıca gıda ve başka şeyleri üreten köylüden, yiyeceği ekmeğini bile satın alan köylüye doğru yaşanan bir değişim, köylü hayat tarzında bir çözülme göstermektedir. Ayrıca geleneksel gıdalara talep ve ilginin artması, kentteki ve kırdaki insanlar arasında ilişkileri güçlendirmekte, bunun yanı sıra kırın geleneksel özelliğini, eski-yeni karışımı toplumsal ilişki ağları içerisinde ve yeni üretim ve paylaşım yöntemleri ile geliştirmektedir.

4.5.1.6. Teknolojik Gelişmelerle Olan İlişkiler (TV, cep telefonu, internet ve elektrikli ev aletleri vb.)

Evde ve çalışma alanında (tarla, işyeri vb.) kullanılan makinalarda 20-30 sene öncesine göre çok büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Evde kullanılan beyaz eşya ve teknolojik aletler çeşitlenmekte, işyerlerinde kullanılan makinalar son model- son sürüm olmakta ve farklı işlevlerde kullanılabilmektedir.

Çalışmamızı yaparken evdeki teknolojik aletlerden konu açmaya çalıştığımız sırada görüşmecilerin *“Artık bizde bulaşık makinasından, robota her şey var, bu yüzden tek tek saymamıza gerek yok”* (Görüşmeci 2, kadın, Ortaköy) gibi geri dönüşlerinden dolayı tam manasıyla ev aletleri hakkında bilgi sahibi olamamakla birlikte görüşmecilerin bazılarını (Kardeşköy’de yaşayanları) eskiden yaşadığım yerde (memleketim) olmalarından ötürü tanımakta ve nelere sahip olduklarını bilmekteyim. Genel itibariyle kullandıkları teknolojik aletler kentte yaşayan kişilerin kullandıklarıyla benzerlik arz etmektedir. Bunun yanı sıra teknoloji yani cep telefonu, bilgisayar ve internet kullanımını göz önünde bulundurursak yaklaşık olarak hepsinin elinde bir telefonun olduğu; nispeten bazılarının akıllı telefonu olmadığı (bunlar da çoğunlukla ileri yaşlı kişiler olmakta), genel itibariyle de çoğu evde internetin (uzaktan eğitimle evlerin çoğuna internet bağlanmış) olduğu kanaatine varılmıştır. Kişiler ihtiyaç duydukları her an sosyal medyaya ulaşabilmekte ve ihtiyaçları olan bilgilere internet aracılığı ile ulaşmaktadırlar. Bu yüzden bilgi her yerde ve ulaşılabilir bir hal almıştır.

Çoğu evde bir değil iki arabası olan var. Tarla bağ bahçeyle uğraşanların ise ekstra traktör ya da son model hasat araç gereçleri var. Artık kimse toplama ve hasat işlemlerini zor yollarla yapmıyor. Nasıl en kısa yoldan yapabilirim ona bakıyor. Makinası yoksa da kir alıyor. Herkes işin kolayına bakıyor açıkçası. Teknoloji ilerledikçe insanlar tembelleşti. “Armut piş ağzıma düş” durumu var resmen. Bu evlerde de geçerli. Ev hanımları da aynı. Önceden elleri ile yaptıkları birçok şeyi artık aldıkları makinalarla yapıyorlar. Çamaşır, bulaşık, mutfak robotu (hem de küçük boy kullanışlı olacakmış), fırın, mikrodalga, kahve makinası... Yani kahveyi bile artık cezvede

yapmıyorlar atıyorlar makinaya oradan alıyorlar olmuşunu. Yani eski yaşantılar artık eskisi kadar kalmadı, devir değişti, devir değiştiği gibi de insan da değişti. Çünkü her şeyden haberdar, her şey hizmetine sunuluyor. Bir çarşıya gitsek bunu alın size şöyle kolaylık sağlayacak deniliyor, o alınıyor. Bunu alın sizin yükünüzü hafifletecek deniliyor o da alınıyor. Paramız yoksa bile hemen size kredi kartına şu kadar taksit fark da almayacağız deyip kandırıyorlar bizi. Sanki o para geri ödenmeyecekmiş gibi. Alınıyor da alınıyor. Artık eski köy, eski köylü de değişti bence. Kim köylü? Nasıl köylü? Neye göre köylü? Diye sormak lazım bence (Görüşmeci 2, erkek, Kardeşköy).

Hanelerde kullanılan dayanıklı mallar, teknolojik aletler, otomobil, telefon ve bilgisayar gibi araçların yaygınlığı metalaşmanın ayrı bir boyutunu oluşturmaktadır. Çamaşır ve bulaşık makinesi, cep telefonu, otomobil ve benzeri araçların hanelerde bulunurluğu, yaklaşık olarak son 15 yılda gerçekleşmiştir.

Kırsal alanda bu tür araçlara sahip olunması (tüketim), buradaki kişileri kapitalist sistemin tüketicilerine dönüştürmektedir. Buradaki artan tüketim, üretim boyutunda da buna uygun bir artış sağlanmasını gerektirmektedir. Gelir-harcama dengesini oluşturmak için köylü tarımdan bu durumu karşılayamazsa, bunu sağlayacak başka gelir kaynakları bulma yoluna gitmekte ve böylelikle tarım-dışı gelir elde etmeye yönelik baskılar oluşmaya başlamaktadır. Bu da tarım dışında ikinci iş yapmayı gündeme getirecektir. Bu şekilde de daha fazla gelir elde edilebilecektir.

Ayrıca kırsalda traktör kullanımı, modern araç gereçlerle tarım yapılması, evde telefon ve internet kullanımının yaygınlaşması hayatı aktif bir şekilde yaşayan köylülerin pasifleşmesine sebep olmaktadır. Hareket etme davranışlarının köyde her geçen gün azalması durumu, kişilerin metabolizmasını yavaşlatmakta ve onların giderek kilo olmasına yol açmaktadır.

Arkadaşlarımın çoğu çalışan kesim. İnternette vakit geçirmeyi seviyorlar. Teknolojiyi çok yakından takip ediyorlar. Bence şehirdeki insandan daha fazla takip ediyorlar. Bunun da sebebi bence ekonomik. Bu köyde ekstra bir durum var. İnsanlar burada daha varlıklı. Buradakiler hem çalışıyor hem kendi işini yapıyor. Bu yüzden

ekonomik olarak daha varlıklı kesim var burada. Ekonomik rahatlık neyi getiriyor peki. Adam gidiyor istediği telefonu alıyor. İsteddiği aracı alıyor. Daha fazla özgürlük yaşıyor ama komşu köylerde kendi işi yok. Dışarıda işi yok. Günlük yaşıyorlar (Görüşmeci 6, erkek, Ortaköy).

Her evde ve herkesin telefonunda internet var. Küçüğünden büyüğüne internet fenomeni olan insanları da tanıyorum. Yaşadıkları yerleri ve yiyip içtiklerini çekip sosyal medyada fenomen olanlar (Görüşmeci 21, kadın, Kardeşköy).

Herkesin elinde akıllı telefon. Artık küçük çocukların bile ellerinde. Uzaktan eğitimle birlikte interneti olmayan evlere de internet bağlandı ve internetsiz ev neredeyse hiç kalmadı. İnsanlar da işlerini evlerinden yürütmeye başladıkları için internet her yerde var diyebilirim (Görüşmeci 11, erkek, Kardeşköy).

Teknolojinin ucuzlaması ve internet hizmet altyapılarının iyileştirilmesi sonucu internet ve sosyal ağların kullanımı gün geçtikçe daha da artmaktadır. İnternet kullanımında görüşmecilerden elde ettiğimiz bulgular çerçevesinde cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kadın ve erkeklerin kullanım durumu birbirinden farklılık göstermemektedir. Görüşme yaptığımız bütün kişilerde telefon mevcuttur. Bu telefonların akıllı telefon olup olmama durumu çok ileri yaştaki insanlar için farklılaşabilmektedir.

Kırsal alandaki kadınların cep telefonuna sahip olması (genellikle akıllı telefon) ve bu telefonlarına internet erişiminin sağlanması durumunun gün geçtikçe artması ile sosyal medya kullanımında toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler ve eril müdahaleler konusu da gün geçtikçe azalmaktadır. Kadınların cep telefonuna sahip olması, onlara internet erişim hakkının sağlanması, sosyal medyada hesap açma ve faaliyet gösterme konuları öncesinde eş ve ağabey denetimindeyken günümüzde bu durum gittikçe farklılaşmakta ve kadının kendi özgür iradesine bırakılmaktadır.

Akıllı telefonlarımız var hepimizin de. Çok fazla aktif olmasam da facebook, instagram, whatsapp uygulamalarını ben de kullanıyorum. Daha çok da whatsapp. Birileriyle mesajlaşmak ve görüntülü konuşma yapmak için. Ayrıca önceden annelerimizin yemek tarifleri

kitapları olurmuş. Şimdi bunlara hiç gerek yok. Ben yemek tariflerini internetten aratıp buluyorum yeni yeni tarifler. Ayrıca internetten bütün bilgilere de erişim sağlayabiliyorum. Resmen elimizin altında kütüphane gizli. İyi kötü bize olabildiğince yol gösteriyor (Görüşmeci 20, kadın, Ortaköy).

İnternete erişim sağlayan kadınların yemek tarifleri, bahçe işleri, sağlıkla ilgili bilgiler, temizlikle ilgili konular gibi birçok konuda bilgi edinmek amaçlı internet kullandığı görülmektedir. Facebook ve whatsapp gibi uygulamalar aracılığıyla da arkadaşlarıyla ya da akrabalarıyla mesajlaşıp görüntülü sohbet edebilmektedirler. İnternetin bu şekilde kullanılması sadece kadınları kapsamamakta, erkekleri de içine almaktadır. Dolayısıyla internet ve sosyal ağ kullanımı konusunda yaşanan olumlu gelişmeler ve bu oranda yaşanan artışlar, kadın ve erkek arasında da başlarda söz konusu olan dijital uçurumun da daralmasına sebep olmuştur. (Ayrıca gün geçtikçe internet yoluyla anlaşıp evlenen gençlerin sayısında da bir artış gözlemlenmektedir.)

4.5.2. Kırsal Alanlarda Meydana Gelen Değişimde Göçün Etkisi (Göç Bağlamında Kır-Kent İlişkisi)

“Asıl yerinden, ulaşmak istenilen yere hareket” (Karpas, 2010:71), “ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi” (Yalçın, 2004:13) ve “belirli bir zaman ve mekânda bireylerin veya toplumsal kesimin, geçici veya daimi süreli bir mekân ve sosyo-kültürel alana yerleşmeleri” (Türkyılmaz vd. 1998: 25) gibi tanımlamalarla genel bir çerçevesi oluşturulan göç olgusu, insan hayatında ve toplumsal ilişkilerde hızlı ve köklü değişimlere sebep olan bir süreçtir. Göçle ilgili yapılan literatür incelemeleri onun neden, süreç ve mekan itibarıyla farklı tasniflerinin yapıldığını göstermektedir. Göçler, ülke içerisinde iç göç olarak (ülke içerisinde yaşanan mekân değişikliği) yaşanabileceği gibi ülke dışına çıkış ya da ülke dışından geliş şeklinde de yaşanabilmektedir.

Göç, öncelikle Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde siyasi nedenli iskân politikalarıyla başlayan, 1950’li yıllarda ise hızla değişen siyasi ve ekonomik yapı ile birlikte kırsal alanda yaşayanların kentlere doğru göç etmesine sebep olan bir süreci kapsamaktadır. Bu süreçte, hızlı nüfus artışı, emek gücünün tarımda makineleşme ile azalma eğilimine geçmesi ve

kentlerde artan sanayi yatırımları kırsaldan kopup kentlere yönelimi beraberinde getirmiştir. 1970’li yıllarda belirginleşen gecekondu olgusu ve 1980’li yıllarda yaşanan askeri darbe sonrası sosyal ve ekonomik yaşam değişime uğramış; özellikle ekonomide olmak üzere eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişimde yaşanan değişimler sonucu (bunlara siyasi olaylar, güvenlik sorunları ve kamu tercihleri de eklenebilir) iç göçün yapısı da değişmiş ve kentlerden büyük kentlere ya da kırsal alanlara doğru bir yönelim yaşanmıştır.

Dünya küreselleşme ile hızla “küresel bir köy” haline gelirken (McLuhan, 2015), bu oranda göçün nedenleri, yönelimi ve süreçleri de farklılık göstermektedir. Sosyo-ekonomik faktörlerin artması ve gelişmesi, kamu ya da özel sektörlerin sunmuş olduğu hizmetlerin ulaşılabilirliği, kırsal alanın “cazibe merkezi” olmasında ve köy yaşamına olan ilginin artmasında etkili olmuştur. Kent hayatının yorucu etkisi ile eski cazibesini yitirmesi ve ayrıca kişilerin doğala ve doğaya dönüş istemleri kırsal alanlara olan ilginin daha da artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla iticilik-çekicilik (kır ve kentin) yönünden yaşanan süreçlerde zamanla bir değişimin yaşanması ve göç konusunda kentin önceliğinin son zamanlarda “kentin iticiliği ve “kırsalın çekiciliği” kavramlarına bırakması, tersine göç dalgasının oluştuğunu göstermektedir.

Yapılan görüşmelerde, katılımcılardan köyden göç durumu ve köye göç etme durumu konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bulundukları yerlerde göç konusunda eskiye nazaran yaşanan herhangi bir değişiklik söz konusu mudur? Göç etme ya da göç alma konusundaki yaklaşımları nelerdir? Göçün köy ve köylü üzerinde herhangi bir değişiklik (etki) yapıp yapmadığı, eğer yapıyorsa nasıl bir değişiklik yaptığı/yapacağı üzerine katılımcıların görüşleri elde edilmiş ve bu görüşmelerden bazı kesitler aşağıda sunulmuştur:

1950 yıllarından sonra göçler başladı. Burada tutunamayan insanlar Milas tarafına göçtüler ama sonra çoğu kişi pişman oldu. Burada biz çok şeyler yaptık, bankalardan para çekme işlerine yardımcı olduk. Kredi çekerek geçimlerini sağladılar. Dolayısıyla daha önce gidenlerin çoğu oralarda yapamadığı için tekrar geri döndü (Görüşmeci 1, erkek, Ortaköy).

Dağlık alanlarda yetersiz desteklemeler, kırsal alanlarda finansal kullanımın darlığı, işsizlik, tarımın ve hayvancılığın zamanla bitme eğilimi göstermesi, görüşmecinin de belirttiği şekilde kentlere doğru bir yönelmeye sebep oluşturmaktadır. Ancak zamanla işsizlik, gelir

düşüklüğü, tarım ve hayvancılığın bitişi konusunda yaşanan yeni oluşumlar/gelişmeler göçü yavaşlatmış olsa da durduramamıştır. Sosyo-iktisadi gelişmeler de günden güne çeşitlenerek devam etse de kırsal alandan kente göç az da olsa halen daha devam etmektedir ve bu söz konusu durumlar, yaşanan göçlerin tek sebebi olarak belirtilebilecek olaylar değildir. Nitekim gittikçe yavaşlayan göç olayları, daha önce göç etmiş kişilerin kırsal alanda yaşanan gelişmeler neticesinde tekrar geri dönmesi durumuna da dönüşebilmektedir.

ABD'den İtalya'ya geri dönüşleri konu edinen çalışmalarından hareketle Cerase (1970; 1974), bir “geriye dönüş göçü” tipolojisi geliştirmiştir. Bu tipoloji; Başarısızlık, muhafazakârlık, yenilikçi ve emekli geri dönüşlerinden oluşmaktadır. Göç edilen yerde kültürel şokun atlatılamamasından kaynaklı beş yıl içerisinde geri dönüşü ifade eden başarısızlık geri dönüşü; gittiği yerle entegrasyonunu kısmen tamamlasa da kendi toplumu ve toplumsal değerlerinden kopamayıp bunları devam ettirme yönelimi gösteren bireylerin beş-on yıl içerisindeki geri dönüşünü ifade eden muhafazakâr geri dönüş; gittiği yerle uyum sağlamasına rağmen daha ileriye gidebilmek adına on ile yirmi yıl içerisinde gerçekleştirilen yenilikçi geri dönüş ile ekonomik açıdan artık aktif olmayan, içinde bulunduğu toplumdan kendini kısmen tecrit etmeye başlamış olanların emekli geri dönüşlerini içermektedir (King, 1986:14-15).

Zamanla zaten ben şöyle diyorum. Bizim köy küçülmüyor aksine büyüyor. Göç vermiyor olması bile büyüdüğünün bir kanıtı, göç almasını geçtim ki göç de alıyor. Yani insanlar çalışmak için de geliyor. Çalışabileceği ortam var en azından madenler var. Ayrıca market var, sağlık ocağı var atıyorum yani insanların belli yaşam şartlarını bulabileceği şeyler var. Mesela Kargıcak dediğimiz köyde market yok, gençler markete bile başka bir köye gidip geliyorlar ihtiyaçları olduğunda. Burada öyle bir şey yok yani herkes burada kalabiliyor, yaşayabiliyor devamlı olarak (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

Çalışma yapılan kırsal alanlarda faaliyetlerin çeşitlenmesi, huzur ortamının oluşturulması, işsizliğe alternatif yolların bulunması, emeğin sergilenebileceği faaliyet alanlarının arttırılması, güvenliğin sağlanması gibi refahı arttırıcı yöntemler, kırdan göçü yavaşlatmış, fakat tarımda meydana gelen olumsuzluklar (alandar daralma vb.) bu kesimde yaşayanları kente göç etme konusunda düşündürmüştür. Nitekim zamanla kırsal alanda meydana gelen fabrikalaşma ve maden ocağı yataklarının keşfi gibi gelişmelerin seyrinde burada yaşayan köylülerin iş bulabileceği fırsatlar oluşmuş ve “emeğin metalaşma” süreci kendini burada göstermiştir.

Milas doğumluyum. Ben buraya zorunlu olarak göç halindeyim diyebilirim. Koronadan sonra şehirden köye bir göç biçimi. Aydın’da İncir Araştırma Enstitüsü’nde çalışıyorum. Ziraat mühendisiyim. Ayrıca ADÜ’de doktora yapıyorum. Son zamanlarda şehirdeki bütün imkânlardan burada da olunca yani aynı düzeyde faydalanabilince, atıyorum biniyorsun arabaya açıyorsun klimayı bir saat sonra buradasın. Ben mesela Aydın’da geçen hafta beş gün durdum ama zor durdum. Sıcaktan uyuyamadık mahvolduk diye. Dedim ki Cuma olsa da gitsem perşembeden mi izin alsam diye düşünmeye başladım artık bu duruma geldik yani. Bir de havası oksijeni bol olduğu için buradayız. Hafta sonlarımızı ya da boş diyebileceğimiz günlerimizi burada geçirmeye başladık (Görüşmeci 23, erkek, Ortaköy).

Kentte çalışmaya başlayan bekâr gençler, evlilik sonrası kente devamlı yerleşmekte, bazen tatil ya da ziyaret amaçlı kırsala geri dönebilmektedirler. Nitekim işsiz kalma durumu, kırsal alanda oluşan göçlerin başlıca sebebidir. Daha çok kentlerde varlık gösteren sanayi yatırımları, göç eden nüfusu emek gücü olarak sanayi işçisi konumunda kullanmaktadır. Dolayısıyla bölgede yer alan nüfus ya kendine bölge içinde yer alan işkollarından ya da bölgeye yakın denebilecek civar illerdeki işkollarından çalışma imkânı yaratmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla burada kent ve kır nüfusunun artma durumundan yola çıkarsak; eğitim ve iş amaçlı genç ve orta yaşlı nüfusun kırdan kente göç etmeye devam ettiği gerçeğini de gözden kaçırmamak gerekir ve bu durum ister istemez göç üzerinden hala kayıpların yaşandığını da ortaya koymaktadır. Fakat şunu unutmamak gerekir ki kente göç eden kişiler kırdaki hayatından tamamen kopmaz, onların bir ayakları hala daha kırdaki var olan konutlarında ya da kırdaki yaşayan diğer akraba ve yakınlarının yanındadır, bu kişiler zaman

buldukça da buralarda vakit geçirme fırsatı yakalamaya çalışmaktadırlar. Yaşamış olduğu olağanüstü bir durum sonrasında gidebileceği bir yer olması düşüncesi de kişilerin memleketi ile olan bağını devam ettirmede etkili olmaktadır. Karşılaşılan zorluklar neticesinde bir alternatif ya da *kaçış alanı* olarak zihinlerinin bir köşesinde memlekete dönme düşüncesinin cereyan ettiği burada görülmektedir.

Daha önce herkes birbirini tanıyordu. Şimdi kimse kimseyi tanımaz oldu. Çünkü dışarıdan gelen çok insan var, çok göç var. Yeni yapılan siteler, evler, villalar... Burası bayağı bir göç alan yer haline geldi. Kardeşköy 1980-85'lerde çok az konutun olduğu, genel itibariyle yerli halkın yaşadığı bir köydü. Evler kerpiçtendi. Yollar toprak yol ve düzensiz. İnsanlar da tam manasıyla köylüydü ve ekonomik durum pek de iyi sayılmazdı o zamanlar. Bu köye göç 1985-90'larda başladı. Yukarı mahalle dediğimiz köyün giriş kısmında bulunan yere Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden göçler yapılmaya başlandı. Bu göçlerin büyük kısmının köyümüzün şehir merkezine yakın olmasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Şehir merkezinde çalışacak ama orada yaşayamayacak olan göçmenler kendilerine mekân olarak burayı seçmişler ve o gelenler ve onların akrabaları halen daha buradalar. Gittikçe de köye yayılma eğilimi gösteriyorlar (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Farklı şehirlerden köye göç eden kişiler, her ne kadar köyde ikamet etmeye başlasa da, aslında tam olarak bu bölgede konuşlanmak ve burada iş tutmak için bölgeye yerleşmemektedirler. Amaç, bulundukları yer olmasa da bulundukları evlerine yakın mevzilerde ya çalışıyor olmaları ya da çalışacak olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla göç etme durumu gerçekleştikten sonra orada yer alan yerli halkta da ister istemez bir farklılaşma durumu ortaya çıkmaktadır.

Dışarıya doğru köy büyüyor. Ayrıca iç kesimlere de böyle yaşam yerleri yapmaya da başlandı. Bu TOKİ mesela buna örnek. Biz dışarıdan büyümeye alışmıştık. Çünkü onları çok görmüyorduk evler arasında mesafe olduğu için ama şimdi direk evlerimizin arasında TOKİ kurulacak. Bir sürü tanımadığımız insan içimize girecek. Bu iyi

mi olacak kötü mü olacak yaşayıp göreceğiz artık (Görüşmeci 17, erkek, Kardeşköy).

Görüşmecinin söylediğinden yola çıkarak; düz ve sulak arazilerin varlık gösterdiği Aydın iline bağlı Kardeşköy mahallesinde kırsal nüfusun yıldan yıla artış gösterdiği görülmektedir. Burada ulaşım ağlarının sıklığı, ticaret merkezine yakınlık, iletişimsel rahatlık, internet kullanımının yaygınlaşması, ihtiyaç duyulabilecek bütün gereksinimleri kısa sürede karşılama imkânına sahip olunması, kırsal alanda yaşayanları göç etme/etmeme konusunda etkileyen durumlardır. Ayrıca bu kırsal alanda toplu konut projelerinin hayata geçirilmesi bu yerlerde hem niceliksel olarak bir artışa hem de bölgenin gelişmesi açısından birçok getiriyi beraberinde getireceği kırsal alanda yaşayan çoğu kimse tarafından düşünülmektedir. Bu kişiler, gerek buraya altyapı hizmetlerinin tahsisi gerekse eğitim, sağlık, beslenme, ulaşım ve iletişim imkânlarının arttırılmasına yönelik getirilerinin olacağı kanısındadır. Tüm bu yaklaşımların yanı sıra farklı yaşam biçimlerine sahip olan kesimlerin bu bölgeye göç etmesi ister istemez burada karmaşıklığa ve kimlik bunalımlarına bağlı oluşabilecek kimlik kayıplarına da sebep oluşturabilmektedir. Dolayısıyla kırsal alanda yaşayan yerli halk, kırım göç alma durumu sonrasında olumlu ya da olumsuz (tarafları) olarak nitelendirdikleri farklı yaklaşımlara sahiptir.

Göç bağlamında kır-kent ilişkilerini değerlendirirken kırsal alanda yaşanan değişimlerin ve göçün sebepleri noktasında yapmış olduğumuz çalışmada kişilerin “eğitim durumu” ya da “eğitim alma durumları” ile “göç etme/etmeme” konusundaki düşüncelerine yer verirsek;

Ben köyü çok seviyorum ama ne bileyim köyde hayvan bakmak istemiyorum. Atıyorum bahçe falan evet. Şehirde olsam da imkânım olsa yapmak isterim ama hayvan bakmak istemiyorum. Ben biraz da ne bileyim buradaki hayata alışmamışım, köye alışmamışım. Liseyi Milas'ta (merkezde) okudum. Gelip gitmedim kaldım orada. İstesem gelip giderdim ama ulaşım benim için zor olacağı için gelip gitmedim. Üniversiteyi Trabzon'da okudum. Senede iki kere falan geliyordum. Aileden artık iyice koptum. Köyden de iyice koptum. Ailem ile yine telefondan görüşüyordum kopma da denilemez ama köyden iyice koptum. Burada çok fazla bir çevrem yok. Yakın arkadaşlarımdan

birisi başka köyde. Ben köyde yaşamayı istemiyorum ama köyü seviyorum. Yani bir hafta böyle gelsem kalsam gitsem güzel (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

Kırsal alanda devam eden hayvancılık ve tarımsal faaliyetler gençlerin eğitimlerini aksatabilen faktörlerdir. Gençlerin eğitim alırken bu faaliyetlerde bulunmaması ya da bulunmak istememesi durumu, onların kırsal aktivitelerden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla okuyan ve eğitim alan genç nüfus, kırsal aktivitelerde bulunmak yerine zaman geçirebileceği, eğlence ve alışveriş olanaklarından yeterince faydalanabileceği; tiyatro, sinema, konser gibi kültürel faaliyetlerinden yararlanabileceği kentsel mekândan kopamamaktadırlar. Dolayısıyla kırsal alanda yaşasalar bile sürekli merkeze gidip kentin bu olanaklarından yararlanmaya çalışmaktadırlar.

31 yaşındayım. Evli ve anneyim bir kızım var. 4 yaşında. Selçuk üniversitesi Kimya mühendisliği bölümünden mezun oldum. İlkokulu köyümüzdeki okulda okudum. Ortaokul ve liseyi şehirde (Aydın) tamamladım. Bunun nedeni köyümüzde ortaokul yoktu. Fakat şimdi okul binası genişletildi. Öğretmen sayısı arttırıldı ve ortaokul eğitimi başladı. Köyde yaşayanların çoğu çocuklarını buraya gönderiyorlar. Göndermeyenler de bu konuda Aydın'daki başka okulları tercih edebiliyor (Görüşmeci 20, kadın, Kardeşköy).

Kardeşköy'de eğitim olanakları bakımından bir ilkokul ve bir ortaokul bulunmaktadır. Yerli halkın büyük bir bölümü çocuklarının liseye kadar olan eğitimini burada tamamlamaları yönünde bir düşünceye sahiptir. Bunun sebepleri olarak da okulun evlerine çok yakın olması, daha güvenilir olması, aldıkları eğitim bakımından da başka devlet okullardan çok farklı görmemelerini ifade etmektedirler. Bu noktada da öğrenciler, imkânlar dâhilinde eğitimlerini belirli bir yaşa kadar köylerinde sonrasında ise merkezde ya da başka şehirde yer alan lise ve üniversite/dengi okullarda tamamlamaktadırlar.

Göç etme/etmeme konusunda ilişki kurabileceğimiz bir diğer konu da kişilerin “iş arama”, “iş bulma” durumudur;

Fazla göç vermediğimizden toprakların parçalanma durumu da çok yok burada. Buradan öyle göç edilmiyor. Yüzde bir bile değil. O da okuyan işinden dolayı yani mesela ormana girmiş orada Milas'ta.

Evini oraya taşımak. Ya da işte benim oğlan gibi o da özel firmada çalışıyor. Onun da işi orada. (Görüşmeci 3, erkek, Ortaköy).

Ben yaklaşık 30 sene önce Aydın'ın İncirliova ilçesine bağlı bir mahalle olan Acarlar'dan buraya geldim. Acarlar'da tarımla uğraşıyordum ama buraya gelince tarım benim yan mesleğim oldu. Burada muhtarlığa bağlı köy hizmetlerinde çalıştım emekli olana kadar. Ayrıca benim gibi buraya dışarıdan gelen insanlar var. İş imkânları konusunda sıkıntı yaşamıyorlar. Köydeki insanlar onlara iş konusunda yardımcı oluyor. Bazıları köyde bazıları Aydın merkezde çalışıyorlar. Burasının göç alan bir yer olduğunu söyleyebilirim (Görüşmeci 1, erkek, Kardeşköy).

Göç konusuna gelirsek, buraya göçler arttığı için ihtiyaçlar dâhilinde farklı farklı dükkânlar da açılmaya başlandı (Görüşmeci 2, erkek, Kardeşköy).

Ben Aydındaki Ağız ve Diş Sağlığı merkezinde diş hekimiyim. Buraya geleli 8 sene oldu. Gelmeden önce Aydın merkezde oturuyorduk. Ben doğayı çok seviyorum ve bahçeli bir evimin olması ve çocuğumun o ortamda büyümesini istediğim için eşimle buraya taşınma kararı aldık. Merkeze yakın olması da bizim işimize geldi ne yalan söyleyeyim. Buradan iş yerime on/onbeş dakikada ulaşıyorum. Bizim bu civarda merkezde çalışıp burada evi olan çok kişi var. Tabi bizim gibi göç aldığı gibi dışarıya göç veriyor da. Çalışma amaçlı, eğitim amaçlı ya da sadece heves için başka yerlere giden kişilerin olduğunu hep gördük ve duyduk (Görüşmeci 22, erkek, Kardeşköy).

Göç etme/etmeme davranışında en çok öne çıkan sebep “iş arayışı”dır. Daha önce yapılan çalışmalar da dikkate alındığında iş bulmak ve çalışmak göç etmeye karar veren kişilerin öncelikli olarak ortaya attığı sebeplerden biridir. “Sigortalı iş bulma” ve “köyden ayrılma-kurtulma” gibi gerekçelerle göç etme durumunun gün geçtikçe farklılaşma eğilimi gösterdiği söylenebilir. İş, evlilik, eğitim, maddi sıkıntı, tarımdan verim alınmama durumu, güvenlik vb. gibi gerekçelere dayalı yapılan göçler artık şekil değiştirmiş ve kişiler kaldıkları yerleri terk etmeden ya bulundukları kırsal alanlarda

sunulan yeni iş imkânlarını değerlendirmiş ya da bulundukları yere yakın merkezlerde çalışmaya başlayıp akşam evlerine geri dönmüşlerdir. Yapılan bu hareket de gününbirlik yer değiştirme hareketidir.

Madenlerin olduğu yerde daha orası maden alanı olmadan önce biz oraya okul olarak piknik yapmaya giderdik. Boş araziye o şekilde kullanırdık. Maden alanı oluşturulduktan sonra içeriden ve dışarıdan birçok kişi bu madenlerde çalıştırılmak üzere işe alındı. Bunlardan biri de benim. Çıkarılan kuvars taşını burada ayıklama işi yapıyoruz ve vardiyalı olarak çalışıyoruz. En az sekiz saatlik bir çalışma mesaimiz var (Görüşmeci 19, kadın, Ortaköy).

10 yıldır köyümüzdeki Tuğba Kuruyemiş Fabrikası'nda çalışıyorum. Yaklaşık olarak bu fabrikada 500 kişi istihdam edilmekte ve bu kişilerin büyük bir çoğunluğu servislerle dışarıdan gelmektedir. Çalışma saatlerimiz 08:00- 18.00 arası. Arada çay molalarımız oluyor. O yüzden saat olarak biraz fazla gözükebilir. Çay molalarında bir araya gelip sohbet edebiliyor ve dinlenebiliyoruz. Diğer türlü olsa çalışma koşulları çok yorucu gelebilir insanlara (Görüşmeci 5, kadın, Kardeşköy).

Şehirde yaşamışsın köyde yaşamışsın bir farkı yok. Hatta abimin bir arkadaşı. Yakın arkadaşlarından bir tanesi burada madende çalışıyordu. Normalde madenin servisi var. Milas'tan gidip gelebilir. Eşi hatta orada bir yerde çalışıyordu. Oradaki evini kapattı. Buradan ev yaptırdı yeniden ve taşındı buraya yaşı da daha 30 falan anca yani. Geleli de 1-2 sene oldu. Abim de aynı şekilde. Şehirde yaşamak istemiyor. Burada yaşıyor. Çünkü buradaki hayat ona yetiyor (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

Görüldüğü üzere araştırma yaptığımız iki kırsal alanda da kişilere istihdam alanı sağlayacak bazı koşullar mevcuttur. Bunlar Ortaköy'de maden ocağı yataklarının varlığı, Kardeşköy'de ise Tuğba Kuruyemiş Fabrikası'dır. Bu iş sahaları hem köydeki halkın hem de civar köylerde ve merkezdekilerin sigortalı bir işte çalışmasına/istihdamına imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla dışarıdan gelerek buralarda çalışan kişiler, zamanla çalıştığı yere

yakın olmak için iş sahalarının bulunduğu yerlere göç etmektedir. Bu da alışılmış olan kırdan kente doğru göç olgusunu farklılaştırmış ve göçün yönünü değiştirmiştir.

Göç etme/etmeme konusunda karşılaşılan bir diğer kriter de “evlilik/evlenme” dir ;

Ben Aydından gelin geldim buraya. Bitlisliyim. 30 yaşındayım. Erken yaşta evlendik. 4 çocuğum var. Köyün olanakları şehirden o kadar düşük değil. Tamam, aynı değil ama yine de iyi bence. Git gide de kendini geliştiriyor. Köyümüz büyüyor ve sürekli göç alıyor. Dışarıdan benim gibi evlilik yoluyla gelen çok aile var. Hala daha gelenler var. Git gide kalabalıklaştı köy diyebilirim. Artık zaten burası köy değil ki Efeler Mahallesi olmuş; Aydın'ın bir mahallesi olmuş burası (Görüşmeci 12, kadın, Kardeşköy).

Köyümüze gelen ve köyümüzden giden insanlar var. Yani hem göç alan hem de veren bir yer burası. Kendimden örnek verirsem evlenerek Konya'ya taşındım ama yine de bir ayağım burada. Yaz aylarını eşim ve çocuğumla burada annemin babamın yanında geçiriyoruz. Buradan kopamadık bir türlü. Hem aile bağlarımızı koparmak istemedik hem de burasının çocuğum için daha güvenli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca kızım burada hiçbir şeyden mahrum da kalmıyor. Yazın onu Aydın'da belirli kurslara da gönderiyoruz. İçimiz rahat (Görüşmeci 20, kadın, Kardeşköy).

Kırsal hane yapısı, modern yaşam biçiminde meydana gelen değişimlerle birlikte farklılık göstermeye başlamıştır. Bu hane yapısı kentte genç aile, kırdan baba ailesinin konumlanması neticesinde ikili bir yapı sergilemektedir. Kırsaldan kente göç hızında meydana gelen düşüşün yanı sıra ayrıca hane yapısının da giderek küçüldüğü gözlemlenmektedir. Dolayısıyla her ne kadar kırsal alanda yaşama eğilimi devam etmekte ve artmaktaysa, orada sahip olunan geleneksel düşünce kalıpları da gün geçtikçe farklılaşmakta ve bazen de terk edilmektedir.

Ben İstanbul'dan buraya evlilik yoluyla geldim. Yaklaşık bir 15 sene kadar oldu. Gördüğüm kadarıyla benim gibi evlilik yoluyla gelen-giden kesim burada mevcut. Önceden bu okuyan kesimdi ama şimdi

internetin yaygınlaşmasıyla her kesimi de içine kattı (Görüşmeci 5,kadın, Kardeşköy).

Biz eşimle yaklaşık on-beş sene önce evlendik. İnternet vasıtası ile tanışmıştık zaten. Ben askerdeyken konuştuk anlaştık. Askerden geldikten sonra evlenmeye karar verdik ve evlendik. O İstanbul'dan bu köye gelin geldi. O zamanlar tabii şimdikinden biraz daha farklıydı. Dışarıdan çok fazla göç almıyordu şimdiye nazaran. Gelen göçler de belliydi. Ya Doğu kesimden geliyordu ya da yakın civardan. Eşime o yüzden lakap takmıştı köylüler "İstanbullu gelin" diye. Çoğu kişi ismini bilmezdi ona bu şekilde seslenirdi. Konuşması, giyinmesi yani yaşam tarzı bizimkinden farklıydı. O yüzden dikkat çekiyordu da. Onu örnek alan kişiler olmadı değil. Resmen böyle konuşuyor, böyle temizlik yapıyor, böyle giyiniyor diye kopyalamaya başladılar onu. Belirli bir zaman etrafındaki insanların hep dikkatini çekti. Sonrasında teknoloji yavaş yavaş gelişmeye başlayıp insanlar da yeniliklere açık olmaya başlayınca tamamen köylü halkı zihin değiştirmeye, şekil değiştirmeye başladı. Herkes eski adetlerini yavaş yavaş bıraktı. Gençlerin dışarıda çalışma oranlarının da artmasıyla herkes güzel giyinmeye güzel konuşmaya başladı ve birbirlerini bu yönde etkilemeye de başladı (Görüşmeci 10,erkek, Kardeşköy).

Eşim Vanlıdır. Ben Adanalıyım. İkimiz çok farklı yerdeniz. Hiç akraba değiliz. Okulda tanıştık evlendik biz. İki yıllık önlisans okudum dört yıllık da oldu sonrasında ama ben devam etmedim. Turizm otelcilik bölümünü bitirdim. Onlar da sonrasında buraya yerleştiler. Zaten kardeşleri buradaydı. Ekmek parası dolayısıyla o buraya gelmek istedi. Yani çalışması buradaydı. Turizmde onun yapabileceği iş sezonluktu. O yüzden yapamadı. Sezonluk iş evli bir insana göre çok mantıklı değil. Şu anda bir binayı kabataslak alıyor. Eskiden inşaatlarda çalışıyordu. Yine inşaatta çalışıyor da bir binayı kabataslak alıyor onun alçısı, sıvası, boyası, içi, temizliği her şekilde bitiriyor (Görüşmeci 13, kadın, Kardeşköy).

Önceden aile içi evlilikler daha fazla olduğu için dışarıya göç neredeyse hiç görünmezdi. Şimdilerde iş biraz değişti. Kızlar aşna-fişne olaylarına girmeye başladılar. Erkeklerle okulda tanışıp o şekilde evleniyorlar. Yani dışarıya da göç etmeye başladılar böylelikle (Görüşmeci 6, erkek, Ortaköy).

Göç etme sebepleri arasında gösterilen “evlilik durumu” genel itibariyle genç kızların erkeklere oranla daha fazla köyden ayrılmak- uzaklaşmak istemeleri ile doğru orantılıdır. Okuyarak köyden uzaklaşmak isteyenlerin yanı sıra okumamış olsa da genç kızlar köy dışından evlilik yapmakta ya da evlenip köy dışına gitmek istemektedirler.

Bunun yanı sıra teknolojinin ve ulaşımın gelişmesi ile birlikte önceleri kırsal alanda “kendi içinde” gerçekleşen evlilik olayı artık sınırları aşmış ve köy-kent farkı gözetmeksizin bir uçtan bir uca gerçekleşme durumunu gözler önüne sermeye başlamıştır. Bu da kırsaldaki geleneksel sınırların artık geçişken hale geldiğini ve dolayısıyla kırsal alanda yaşayan bireylerin artık farklı şehirlerden ya da farklı ülkelerden insanlarla tanışabildiğini ve evlenebildiğini göstermektedir.

Göç etme/etmemeyi etkileyen etmenler arasında “ulaşım ve iletişimin rahatlığı” konusuna değinirsek;

Ben Aydındaki Ağız ve Diş Sağlığı merkezinde diş hekimiyim. Buraya geleli 8 sene oldu. Gelmeden önce Aydın merkezde oturuyorduk. Ben doğayı çok seviyorum ve bahçeli bir evimin olması ve çocuğumun o ortamda büyümesini istediğim için eşimle buraya taşınma kararı aldık. Merkeze yakın olması da bizim işimize geldi ne yalan söyleyeyim. Buradan iş yerime on/on beş dakikada ulaşıyorum. Dediğim gibi burayı tercih etmemizdeki en büyük etken öncelikle şehirde yaşamak istemememiz. Ben doğayı çok seviyorum (Görüşmeci 22, erkek, Kardeşköy).

Artık kışın İlahmet’e (Ortaköy’le yan yana olan köy) gidilip orada kalınmıyor. Günü birlik işi olan işini görüp geliyor. Ulaşım kolaylaştı. Herkes tamamen buraya göçtü. Orada tek tük aileler nostalji olsun diye kalıyorlar. Orada kalanlar toplam nüfusun yüzde biri kadar (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Eskiden burada kimse kalmazdı. Kışın burada kimse kalmazdı. Zeytincilik vardı İlahmet'e göçerdik. Herkes zeytinlerine bakardı İlahmet'te. Burada içgöç yapardık biz. Yazın buraya gelirdik. Ama artık hep buradayız. Ara sıra gidip geliyoruz işimizi görmeye İlahmet'e (Görüşmeci 14, erkek, Ortaköy).

Ulaşımın giderek daha iyiye evrilmesi kırsal alandaki çalışma koşullarını da etkilemiştir. Ulaşım sıkıntılarını önlemek amaçlı yapılan mevsimlik göç şeklinde kendini gösteren gidip gelme mevzusu, artık bir yerde kalma ve günübürlük işini görme olarak değişime uğramıştır.

Kırsal alanda “tarımda modern tekniklerin kullanılması”nın göç etmeye etkisi;

Tarım ve hayvancılık köyümüzde hala devam etmektedir. Eskiye nazaran azalma yaşansa da gelir kaynağı olarak varlığını sürdürür. Eskiden ekerdik ürünleri ama hasat etme noktasında zorlanırdık biraz. Şimdilerde öyle mi? Son model traktörler, farklı ekme-biçme makinaları var çoğu kişide. Daha profesyoneller artık. Bu durum tarlamızdaki ürün kalitesinden tut, daha az zaman harcamaya ve tarlada çalışan kişi sayısının azaltılmasına kadar bize yarar sağladı (Görüşmeci 3, erkek, Ortaköy).

Tarımda makine kullanılmaya başlandığında eskiden var olan o işçiler ki aralarında ben de varım, çoğunlukla işsiz kaldılar. Önceden tarlada her şeyi biz yapardık ona göre de para kazanırdık. Şimdi çoğu işi makineler yapıyor biz ise makinenin yapamadığı bazı işleri yapmaya çalışıyoruz. O yüzden ben tarlada çalışmayı bıraktım başka işlere yöneldim. Çoluk çocuğumun da okumasını istiyorum iki oğlum bir kızım var. Kızımı çok okutamadım ama iki oğlum da üniversiteyi bitirdi. Küçük oğlum elektrik elektronik mühendisliğini yeni bitirdi daha (Görüşmeci 17, erkek, Ortaköy).

Tarımda modern araçların ve tekniklerin kullanılması, tarımsal üretimi yapanlar için onların yararına olabilecek sonuçlar doğurmuştur. Bu kişiler bu araç ve teknikleri kullanarak hem zamandan tasarruf etmişler, hem ürünlerinin sayısında artışı yakalamışlar ve daha kaliteli ürün alma imkânlarına sahip olmuşlar, ayrıca ekme-biçme-çalalama gibi işlemler için

tarlalarda çalışan işçi sayısında modern araçların temin edilmesi ile azaltmaya gitmişlerdir. Bu durum üreten için onu kırsal alana bağlayan bir gelişme olmasının yanı sıra tarlada çalışan için ise onu işsiz bırakacak ve yeni iş arama girişimine itecek bir durumdur. Bu da kırsal alanda iş bulamama durumu halinde göç etme eylemine kişiyi itebilmektedir.

Aydın'dan 3 kadın girişimci (2 bankacı, 1 doktor) topraksız serada çilek ürettiler. 4 milyon yatırımla 22 dönüm arazi üzerine 10 dönüm sera kurup arazide bu üç kadın kimsenin dediğine aldırış etmeden bu işi yaptılar. Hem yılda 200 ton çilek ürettiler hem de 25 kadına iş imkânı sağladılar. Yapılan böyle yatırımlar bizi çok gururlandırıyor ayrıca halka iş olanağı da sağlıyor. Köylü halk için de farklı üretim tekniklerini görmek, onların ufkunu daha da açıyor. İlerleyen zamanlarda kendilerine bu yolla yapılabilecekleri iş imkânları sağlıyor (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Kardeşköy'de topraksız çilek üretimi gibi bir girişimde bulunulması, hem köylü halka istihdam alanı oluşturmuş ve burada çalışma imkânı sağlamış hem de üretim konusunda kişilerin kafasında yeni ufuklar açmıştır. Böylelikle öteden beri süregelen geleneksel üretim modellerinin ötesine geçerek farklı üretim tarzlarının da bulundukları yerde gerçekleşebileceğinin somut örneği ile köylüyü tanıştırmıştır.

Gelişimsel olarak süreci değerlendirdiğimizde, kırdan kente göçün en önemli nedenini hane ekonomisinin canlandırılması ve geçim yönelimli yaklaşımların oluşturduğu görülmektedir. Diğer faktörler olarak da evlilik, okuma, dağlık alanlarda toprak mülkiyetinin kısıtlılığı, destekleme yönünden oluşan yetersiz koşulların varlığı, gelirin düşük olması, girdilerin yüksek ve işsizliğin giderilememesi vb. şeklinde sıralanabilir.

Bu noktada göç edilmesine neden olabilecek olan tarımsal üretimde modern teknik ve araçların kullanılması insan emeğine olan ihtiyacın azalmasına, fiyat ve gelirlerde meydana gelen düşüşler de karlılığın azalması ve istihdam sıkıntılarının oluşmasına sebep olmuştur. Bu da 2000'li yıllara kadar göçe sebep oluştururken 2000'li yıllardan itibaren de durdurulmaya çalışılan bir olgu haline gelmiştir. Araştırmayı yaptığımız bölgelerde tarımsal faaliyetler ve nüfustaki azalmalar açısından Türkiye'deki diğer bölgelerle aynı hız ve gelişimsel çizgide ilerlememektedir. Bu oluşan bölgesel farklılaşmada başta tarım politikaları, dış müdahaleler, ulaşım yollarının rahatlığı, merkezle iç-içelik, konumsal faktörler (dağlık-

ova), geleneksel kalıplara bağıllık, küreselleşme ile endüstri kültürünün etkili oluşu gibi faktörler söz konusudur. Örneğin düz arazide bulunan Kardeşköy’de konumundan kaynaklı sağladığı avantaj çerçevesinde üretim ve bölüşüm ilişkilerinde, piyasaya yönelme ve üretimin metalaşma durumu yaygınlaşmışken, dağlık bir alanda yer alan Ortaköy’de ise söz konusu bu gelişmeler daha yavaş ilerlemektedir. İklimin daha sert geçmesi, belli ürünlerden yılda bir kere ürün alınabilmesi, “sulama yöntemlerinin uzunca bir dönem kullanılamaması ve sulama olanaklarının yetersizliği”(Görüşmeci 17, erkek, Ortaköy) gibi problemlere yol açmaktadır.

Kırdan kente göç ve tersine göç hareketlerini etkileyen unsurlar olarak değerlendirme yapıldığında; araştırma yaptığımız bölgede bu konuda daha çok sosyo-kültürel ve iktisadi unsurların karşımıza çıktığını görmekteyiz. Sosyo-kültürel nedenler olarak; aidiyet duygusunda çözülme, köylü gruplaşmaları/kavgalar, hayvancılığın bitişi ve kırsalda yoksullaşma olarak değerlendirebileceğimiz köyün itici yönleri; iktisadi yönler bakımından da toprakların küçülmesi, düşük ürün fiyatları, kar ve gelir durumunda düşme, tarımda daralma, hayvancılığın bitişi, yaygın işsizlik, kırsalda yoksullaşma, uluslararası pazar etkileri, yüksek girdi fiyatları olarak kategorilendirilebilir. Tüm bu sayılanların yanı sıra kentsel etkileşimi arttıran ve piyasalaşmaya neden olan unsurlar olarak da sosyo-kültürel alanda ulaşım, iletişim, sağlık ve altyapısal yenilenmeleri ortaya koyabiliriz. Dolayısıyla zamanla oluşan kentin iticiliğinden ve kırın çekiciliğinden de burada söz edilebilir. Çarpık kentleşme, sağlıksız hava ortamı, kaynak yetersizliği, topluluk duygusunun yok olması, kültürel unsurların yozlaşması, kültür çatışması, suç oranlarında artış, eğitim, sağlık vb. temel haklardan faydalanamama gibi sayılabilecek birçok faktör kentin itici nedenleri arasında gösterilebilirken teknolojinin ilerlemesi, tarıma teşvik amaçlı devlet desteğinin artması, güvenilir gıda arayışı, mazot, gübre desteği, hayvan yetiştiriciliğinde ıslah projelerinin yapılması, hane başına düşen arazi miktarındaki artış ve su kaynaklarını kullanabilme oranındaki artışı da kırın çekici nedenleri arasında gösterilebilir. Nitekim 1950 sonrası kırdan kente doğru yapılan göçlerin neden zamanla yön değiştirip kentten kıra doğru bir değişim yaşamakta olduğu; bu değişimin yaşanmasında kırsal alanların çekiciliğinin mi yoksa kentin iticiliğinin mi baskın gelmekte olduğu ve aynı zamanda kentten kıra yapılan göçlerin bir sorunun çözüldüğünü mü veya yeni bir alana doğru kaydığını mı gösterdiği gibi sorunsallar araştırma boyunca aklımızda olan ve cevap bulmayı umduğumuz sorulardır. Burada kentin iticiliği, köyden kente göç sonucu kentte biriken yoğun nüfus ve beraberinde gelen çeşitli ekonomik ve toplumsal sorunları getirmesi (Yenigül, 2005); kırsalın çekiciliği, tarımsal alanda, tarımsal destek politikalarında, tarımsal pazarlama sisteminde, kitle iletişim

araçlarının kullanımındaki değişimlerin yanı sıra muhafazakâr yapıda olan köylülük düşüncesinden yenilikçi bir bakış açısına geçişi ve kırsal alanlara yapılan yatırımları kapsamaktadır (Güreşçi, 2010). Tarımsal alandaki değişim; hane başına düşen işlenebilir arazi ve hayvan başına düşen çayır-mera arazisi miktarındaki artış, su kaynaklarından daha çok istifade etme ve çiftçilerin kiracılık sisteminde daha az kira bedeli ödemesi (Güreşçi ve Yurttaş, 2008); tarımsal destekleme politikalarındaki değişimi içermektedir. Ulaşım ve iletişim teknolojisinin buralarda yaygınlaşması, kırsalı kente yaklaştırmış ve bu oranda yaşam kalitesini de etkilemiştir. Kendi içinde muhafazakâr bir yapı sergileyen köylülük, yeniliklere açık olma ve beklenti seviyesini yükseltme eğilimi göstermesiyle yenilikçi bir yapıya doğru evrilmeye başlamıştır. Geleceğe karşı daha umutlu ve beklenti düzeyini arttıran ve daha profesyonel hareket eden bireylere dönüş burada söz konusu olabilmektedir.

Kırsal alana tersine göç girişiminde bulunanlar genel itibariyle; emekliler, yaşlılar, işleri kötüye gidenler, işsizler ve köyde çalışmak isteyenler, şehirde yaşayıp tatil amaçlı bir evinin de köyde (ikinci konut) olmasını isteyenlerdir. Emeklilerin çoğunluğu, kent merkezinde bir evi olmasına rağmen nostalji, şehrin boğucu havasından kurtulmak ya da doğal yaşam (doğaya dönüş) olarak nitelendirdiği kırsal yaşamı, belirli zamanlarda deneyimleme ya da tatil yapma amaçlı yılın belirli dönemlerinde bu alanlarda yer alan yazlık ya da kışlık olarak kullandığı konutlarında geçirmektedirler. Kentte işleri kötüye giden ve kırsal alanda kendine iş bulma imkânı olan (tanıdıklık vasıtasıyla da olabilir) kişilerin buralara yaptıkları tersine göçler neticesinde de buradaki nüfusun dalgalanma durumu kendini göstermektedir. Nitekim bu kırsal alanlar şehirde tutunamayan köylüler için her daim geri dönülebilecek bir sığınak görevi görmektedir. Kırsal alanların, geri dönüşü gün geçtikçe daha da cazibeli hale getirmesi, bir ölçüde köyden yapılacak olan yeni göçlerin de önüne geçebilecek ve onu engelleyebilecek olan potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla her ne kadar göç güçlü bir dinamik olsa da, onu tamamen önlemek mümkün gözükme de tersine göç – geri dönüş, nüfus kaybını azaltıcı olmasının yanında dışarıda oluşmuş bir tecrübenin tekrar köye eklemlenme durumunu ortaya koymaktadır.

4.5.3. Köy İçi – Köy Dışı Geçim Kaynaklarına İlişkin Bilgiler (Tarımsal Faaliyetler, Hayvancılık, Sanayi, Fabrika, Maden)

İnsanoğlunun Neolitik Devrimden Sanayi devrimine gelinceye kadar yaşamlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları geçim kaynakları öncelikli olarak tarım ve hayvancılıktan oluşmaktaydı. İnsanlar neolitik devrim ile gıda temini ve beslenme söz konusu

olduğunda ortaya çıkan yeni yerleşim yerlerindeki ürün ve faaliyetlere (tarım ve hayvancılık) bağımlı haldeyken (Child, 1950), sanayi devrimi ile birlikte oluşan makineleşme, kentleşme ve nüfus artışı gibi gelişmeler, geçim kaynağı konusunda bazı farklılaşmaları ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla geçim kaynağı, eskilere kadar dayanan bir tarihçeye ve dönemsel ya da mekânsal olarak farklılaşabilen bir yapıya sahiptir. Burada zamanın önemi kadar kır ve kent gibi mekânın önemi de büyüktür.

Kır ve kent kavramları sanayi toplumu döneminde karşıt iki kavram olarak kullanılmakta ve bu kavramlara atfedilen özellikler, var olan gerçeklikle bir uyum içinde bulunmaktaydı. Modernliğin dünya genelinde yaşanması ve bilgi toplumuna geçişle birlikte kavramlar ve temsil ettikleri arasında kurulan özdeşlikler, aşınmaya ve çözülmeye başlamıştır. Bu çözülme, üretim ve hizmetlerin artık sadece kentsel faaliyet olarak görülme, bunların bir kısmının kent dışında kendine yer bulmasıyla başlamıştır ve dolayısıyla tarım ve ormancılık alanı olarak görülen kırsal artık bu işlevini yitirdiği söylenebilir. Son dönemlerde kentte yapılan tarım diye bir kategori ile karşılaşılmaktadır. Nitekim bu söylem, kır ile kent arasındaki ayrımın açıklığını kaybetmesine ve bulanıklaşmasını gözler önüne sermektedir. Bu bulanıklaşma, kent planlama yazınında kentsel saçaklanma kavramının kullanılmasıyla kendisini göstermeye başlamıştır. Önceleri kaçınılması gereken bir olumsuzluk gibi görünen kentsel saçaklanma, giderek normalleşmiştir (Tekeli, 2016)

Kent kavramı, yaşanan değişim ve dönüşümlerin etkisiyle sürekli tartışma konusu haline gelmeye başlamıştır. Her ne kadar kentin ve kentte yaşayanların kentliliği noktası üzerinde durulsa ve bunlar sürekli sorgulansa da kırsal ve kırsal alanlarda yaşayanların köylülüğü üzerine de düşünmek ve bunu sorgulamak gerekmektedir. Kırsal alanlarda yaşayanların hepsini de köylü olarak ele alıp değerlendirebilir miyiz? Bu noktada kırsal alanda tarım-dışı faaliyetlerin varlığı, kır kökenli olmayan ve tarımsal üretim yapmayan kesimi karşımıza çıkartmaktadır. Dolayısıyla kırsal alanda kır kökenli insanların dışında orada yaşayan ya da yakın yerlerden gelen insanların varlığından söz etmek mümkündür. Tüm bunların yanı sıra köylünün niteliğinin de değiştiğinden bahsedilebilir. Yeni tarımsal üretim biçimi, köyde yaşayan büyük-küçük toprak sahiplerinin zihniyetlerinde önemli değişikliklere neden olmuştur. İşledikleri/işlettikleri toprakları, kapitalist sistemin mantığı içerisinde ve rasyonel davranış kalıplarını izleyerek değerlendirmeye başlamışlardır.

Köylerde yaşayan küçük toprak sahiplerinin büyük bir kısmı ya tarımda ya da tarımdışı alanlarda emekçi olarak çalışmaktadır. Bu kişiler esas gelirlerini emek gelirlerinden elde etmektedirler. Ellerindeki toprakları kendi kullanımlarının dışında ya kiralayabilmekte ya da boş bırakmaktadırlar; çoğunluğu bu toprakları başkalarına satma girişiminde bulunmamaktadır. Ellerindeki bu topraklar onları köye bağlayan ana ögedir ve dolayısıyla bu, onların yere bağlı bir emek kategorisinin oluşmasını temsil etmektedir. Bu kişiler neden topraklarını satmayarak, onları ellerinde tutmaktadır? Farklı bir iş sektöründe çalışmasına rağmen ellerindeki toprakları satmamakta direnen bu köylülerin davranışlarının altında yatan sebepleri ortaya çıkarmaya çalışmak gerekmektedir. Nitekim köyde oturan, geçimini emeğini satarak sağlayan ve elinde küçük bir toprak parçası olsa dahi bunu satmamakta direnen köylünün zihniyeti, köylülük kategorisi içinde ele alınamayacak bir noktaya gelmiştir.

Köyde yaşama konusunda her ne kadar köyün havasının temizliği, doğasının güzelliği, sakinliği gibi faktörler sıklıkla karşılaşılan köyün çekici yönleri olarak değerlendirilse de köyde tatminkâr bir yaşam sürdürmeye imkân verecek bir gelirin ve iş olanağının olması gerekmektedir. Dolayısıyla köyde görece iyi bir gelire sahip olan kesimin, köyün havası ve doğasının güzel olmasından kaynaklı buralara kalıcı ya da geçici olarak gelme durumundan söz edebiliriz. Bu durum köyü güçlendiren bir faktördür.

Araştırma yaptığımız iki kırsal alandaki istihdam alanlarına bakarsak; Ortaköy’de tarımsal faaliyetler (zeytin, tütün, çam fıstığı, mısır vb.), hayvancılık (tavuk, koyun-keçi, inek, dana vb.), balıkçılık, orman işleri, otellerde temizlik işleri, taşımacılık, şoförlük ve madenlerde bazı alanlarda/işlerde (taş ayıklama, şoförlük vb.) ve şehir merkezlerine gelip-giderek yaptıkları daha sayamadığımız birçok başka meslekte çalışmaktadırlar. Kardeşköy’de ise; tarımsal faaliyetler (bamya, mısır, sera çileği vb.), hayvancılık (tavuk, koyun-keçi, inek, dana vb.), Tuğba Kuruyemiş Fabrikası’nda birçok işte (şoförlük, masa başı işleri ve üretim bandı kısmında çalışma vb.), ev içi işler (konservelik bamya, iğlek (erkek incir), karnabahar, bürüksel lahanası kesimi vb.), yine Tuğba Kuruyemiş fabrikasının ev içi işi (ceviz kırma, kabuk ayıklama ve kutu kıvrma vb. gibi satışındaki çoğu ürünün hazırlık aşamasındaki işlemleri), okuyan-okumayan kesimin merkezdeki işleri (avukatlık, yazarlık, muhasebe, diş hekimliği, temizlik görevlisi vb.) gibi daha sayamadığımız birçok çalışma alanları vardır.

4.5.3.1. Tarımsal Faaliyetler

1980'lerden itibaren Türkiye'de bir tarafta yerli üretici diğer tarafta da küreselleşme ile birlikte hayata geçirilen uluslararası tarım sermayesi yer almaktadır. Nitekim sonuçlarını her alanda görebileceğimiz bu küresel etki, kırsal alanda da değişim ve dönüşüme öncülük etmiştir. Küçük köylünün tarımsal gelir yetmeyince köyü terk etmesi ve başka işlere yönelmesi, kırsaldaki alt ve üst grupların iktisadi eğilimlerini farklılaştırmaları (alt grubun üst gruba dahil olma çabaları, üst grubun da faaliyetlerini çeşitlendirme girişimleri) sonucu kırsalda değişim yaygınlaşmaya başlamış; modern tarım olanaklarından faydalanma, kalkınma projelerinden yararlanma ve oluşacak yeni kalkınmacı köy tipinin kırsal alanda meydana gelen değişmeyi ortaya koyan göstergelerdendir. Fakat burada gözden kaçırılmaması gereken durum, yaşanan kırsal değişimde geçişin doğrudan bir geçiş olarak algılanmadan yaşanan dalgalanmaların da hesaba katılmasıdır. İlişkiler açısından aynı köyde dahi etkilenen faktörler çerçevesinde farklı geçişler söz konusu olmaktadır.

Türkiye'deki kırsal alanlarda, ilk zamanlar üretimi iç pazarda gerçekleştiren, eşitsiz sermaye ilişkisiyle kendisine devlet kurumlarından bazı destekler sağlayabilen, büyük ile küçük köylü arasında sınıfsal bir dönüşüm yaşanmış ve neticesinde küçük köylülüğün tasfiyesi gerçekleşmiştir. 1980'lere kadar toprak mülkiyetini sürekli arttıran büyük toprak sahiplerinin yanı sıra 1940'lı dönemlerden itibaren ise küçük köylü ve alt gelir grubu olarak nitelendirilebilecek kesimin kırsal alanı terk etme girişiminde bulunduğu da söylenebilmektedir. Bu kesim, ucuz ve sürekli işgücü olarak dönemin gereksinimlerini karşılamak adına sanayi kentlerinin varoşlarına yığılmışlardır (Günaydın, 2010).

Köylüler, ileriki zamanda üretime devam etme, kırsallıktan kopma ya da geçişli bir kır-kent hayatı geçirme gibi evreler yaşamaktadırlar. Kır ve kent arasında gidip gelme yaşayan geçişli grup, ulaşım ve iletişim olanaklarının iyileştirilmesi sayesinde, kırsallığın dönüşmesine katkı sağlamışlardır. 1980 sonrası kırsaldan kopmanın fazlaca yaşanması, tarımsal üretimde yaşanan değişim ve dönüşümün yanı sıra kırsal alana sermayenin girmesi ve kırsaldaki faaliyetlerin çeşitlenmesi ile de ilgilidir. Tarımda yaşanan değişim ve dönüşüm daha çok küçük köylüyü derinden etkilediği için 1950 sonrası küçük köylünün yaşamış olduğu değişimi dört başlık etrafında toparlayabiliriz: Öncelikle; kırsal alanlarda geçimlik üretim yapıldığı sonrasında ise kentsel alana ya da yurt dışına göçlerle köylerin terk edildiği, sonraki aşamada ticari faaliyetleri çeşitlendiren ve pazara yönelik üretim yapmaya başlayan küçük köylünün bu yolla ticarileşmesini sağladığı, bir sonraki aşamada ise yeterli

sayılabilecek büyüklüğe sahip topraklarda aile emeği ve modern araçlar vasıtasıyla kırsalda tarım yapan kesimin birikim yaparak bölgede kulaklaşmasından söz edilebilir. Son aşamada ise yaşanan tüm bu değişimler çerçevesinde kendi değerlerini yaratarak zenginleşen köylerin ortaya çıkması yaşadıkları dört değişimin çıktısını ortaya koymaktadır (Akşit, 1999).

Yukarıda değindiğimiz bilgileri de dikkate alarak bizim çalışma yaptığımız iki kırsal alandaki tarımsal faaliyetler konusunda eski koşullar ve günümüzde gelinen nokta ile ilgili görüşmecilerin ifadelerine yer verirse;

İş sahası burada çok. Emekli olunca sorun bitmiyor tabi. Emekli oldum. Çocuklarımı da çıkardım (evlendirdim) ama hala daha çalışıyoruz. Ama vakit geçirmek için ya da çok ihtiyacım vardıydı değil aslında. Bizim zeytinimiz kendimizin. Bugün fırsat olsa bir ton yağ sıkardım ben. Ama üretim artık eskisi gibi değil. Hem daha az hem de daha kalitesiz (Görüşmeci 10, erkek, Ortaköy).

Önceden etrafta bataklık gibi sular vardı hayvanlar oradan sulanırdı. Şimdi herkes evlerine kuyu kazdı. Önceden etrafta olan sular çekildi. Bırak bataklığı da içecek su bulamıyoruz artık. Çok değişti her şey çok değişti. Bu tarım konusunda da aynı. Eskiden tarım için kullanılacak su sıkıntısını günümüzdeki kadar yaşamıyorduk ve ayrıca tek bir geçim kaynağı evi döndürmek için bizlere yetiyordu. Şimdi nerede... Resmen tarım bizim için ek gelir kaynağına dönüşmüş durumda (Görüşmeci 12, erkek, Ortaköy).

Burada yaşayan halkın çoğunluğu öyle ya da böyle tarımla uğraşırdı. Bu belki beslediği hayvandan dolayı ya da kendi içindi. Bu kişiler kendi tüketimleri için tarım yaparken ayrıca küçük çaplı da satış yaparlardı. Oradan da gelir elde ederlerdi. O zamanlar kazanılan paralar yeterdi aileye ama artık bu paralar yetmez oldu. Bu da insanları ikinci üçüncü iş arama telaşına soktu ve ailedeki bütün bireyler çalışır konuma geldiler (Görüşmeci 15, erkek, Kardeşköy).

Kır hanelerinde yaşayan bireyler çeşitli işlerde çalışmaktadır. Tarım işlerinin yanı sıra tarım dışı ücretli işlerde çalışan bireyler de vardır. Her iki köyde de yaşanan sulama sıkıntısından dolayı tarımda çalışan bireylerin sayısı gittikçe azalma eğilimi göstermektedir.

Daha doğrusu tarımda çalışan kişiler getirisi az olduğu için ve tarımı ev ekonomisine destek olma amaçlı kullanıp tarımın yanı sıra ayrıca ücretli işçi olarak da çalışmaktadırlar. Tüm bunların yanı sıra emekli olmalarına rağmen hala daha çalışan kesimin varlığından da söz edebiliriz.

Köyün geliri madenler olmadan önce de iyiydi. Dağ köyü olmasından dolayı eskiden zeytin çok iyiydi bizde. Zeytincilik. Mutlaka millet başına gider imar yapardı. Onun dibine tütün açardı. Mutlaka oradan bir gelir gelirdi. Verim yüksek olduğu için insanların kazancı da daha yüksek olurdu. Tabi sonradan bu verim madenlerden ötürü, havanın suyun değişmesiyle birlikte, zeytin geri plana itildi. Şu anda zeytinden gelir az. Olursa gidiyor millet, bir de zeytinin bakımı vs. konusunda geliri giderini karşılayamadığı için çoğu insan başka yönlelere yöneldi. On yıla yaydığın zaman durum bu. Aslında yine kazanıyorlar ama eskisi gibi olmadığı için zeytinden biraz uzaklaştılar diyebilirim. Sonra bu çam fıstığı gelişti burada. O da şimdi ben uzaktan takip ediyorum. 2-3 yıl içinde %90'ı boş çıkmaya başladı. Eskiden verimi iyiydi. Günlük iki çuval kabuklu şeklindeki çam fıstığı insanların geçimini sağlamaya yetiyordu. Şimdi tabi komşusunun, başkasının çamlarını alanlar var, hırsızlar. O yüzden de buradaki üreticilerin kazançları azalmış durumda. Eskiden bu gelirler iyiydi. Bir de tütüncülük vardı eskiden. Tütün ekilirdi. Herkes ekerdi. Tütün gitti çok az yapan var bu işi. Şu yollarda en güzel benim uzaktan gördüğüm madenin yanı sıra herkesin hayvanı var. Besicilik yapıyorlar. Mısır ekip mısırı yaş halde parçalatıp silaj(turşu) yapıyorlar ve tarlalarının bir köşesine onu gömüyorlar. Belli bir süre hayvanlara bunları yediriyorlar. Bu hayvanın yemine destek sağlıyor. Hayvan giderini düşüyor oldukça. Şu anda bir çuval yem ücreti gün geçtikçe artıyor. Bu silaj mevzusunu yapmasalar durumu hiç kurtarmayacak. Ama bu silaj sayesinde normalde alacağı yemin miktarı bayağı azalıyor. Ayrıca burada üretilen tarımsal ürünlere tekrar dönecek olursam eskiden burada zeytincilik vardı. Çamfıstığı, biraz hayvancılık. Madeni sayma, tütün vardı (Görüşmeci 16,erkek, Ortaköy).

Çalışma yaptığımız bu köyde, tarımsal üretim olarak zeytin, tütün, çam fıstığı gibi ürünler yetiştirilmektedir. Bu ürünlerin yanında hayvancılık faaliyetlerinin hala devam etmesi ve maliyetleri azaltma bakımında hayvanların yiyecek maddesi olan silaj ürününü elde etme amaçlı kişilerin tarlalarına ekstra mısır dikmesi söz konusudur. Dolayısıyla köylü kar marjını en üst seviyeye çıkartmak için bu tür alternatif yolları kullanmaktadır. Nitekim tarımsal ürünlerden de eski verimi alamamaları, onları alternatif iş kollarına yöneltmektedir. Ürünlerden verim alamama durumlarının sebebi olarak da bu köydeki var olan maden yataklarının varlığı gösterilebilir. Bu maden yatakları (kuvars madeni) işler bir vaziyettedir ve köydeki atmosferi (havayı) ve bunun yanı sıra toprağı maden çıkartma ve işleme aşamalarında etrafa yayılan maden tozları ile olumsuz yönde etkilemektedir.

Sulama yetersiz. Köy halkımız susuz yetişecek mahsule yöneldiler. Kanallara suyumuz verilmediğinden çiftçilerimiz baş aşağı geldi (Görüşmeci 1, erkek, Kardeşköy).

Köyün şebeke suyu var ama yazın su içmede değil de bağ bahçe sulamada kullandığı için, yetersiz kalıyor hem evde hem de tarlada. Bunu muhtar kontrol de edemiyor, şimdi belediyenin eline geçti. Benim zamanımda sulara muhtarlar bakardı su saatlerine. Öyle sulama falan oldu mu biz onu hemen kapattırırdık. Sana su yasak derdik. Şimdi belediye geldi o kadar önemsemiyorlar (Görüşmeci 1, erkek, Ortaköy).

Çalışma yapılan iki köyde de karşılaşılan ortak sorun tarımsal üretimde sulama suyunun yetersiz olması. Nitekim zaman içinde yeraltı kaynaklarının aşırı kullanılması, yağışların dengesizliği ve kuraklık sebebiyle oluşan sulama imkânlarındaki zayıflama sulama altyapısı ve teknolojisindeki gelişmeler ile sulama imkanlarının giderek genişlediği de söylenebilmektedir. Fakat yine de köy halkının bu konuda önlem amaçlı aldığı tedbir, suya daha az ihtiyaç duyacak ürün yetiştirmektir. Köylü sulama suyuna müdahale edemeyince rasyonel davranıp en azından ekip biçtiği ürünü değiştirme yoluna gitmiştir ve iletişim ağlarının yaygınlaşması (teknoloji) vasıtasıyla da bulunduğu bölgede nasıl ürünleri tercih edeceği noktasını interneti kullanarak ya da seçeceği ürün üzerine üretim yapan başka kişilerle iletişime geçerek rasyonel bir akıl yürütme yolunu (refleksivite) tercih etmiştir.

Kır hanelerinde karşılaşılan dikkat çekici bir nokta ise kır hanelerinde bulunan kişilerin belirli bir kısmının artık tarımsal faaliyetlerle ilgilenmiyor olmasıdır. Bu kişilerin ya hiç toprakları olmamış ya da bir önceki kuşaklarının sahip oldukları toprakları başkalarına satmış veya kiralamışlardır. Çoğunlukla okuyan kesimin oluşturduğu bu grup, toprakla ilgisi olmayan köyde ya da merkezde farklı işlerde çalışan kişilerdir. Daha önce yapılan çalışmalar göz önüne alındığında kırdaki yaşadığı halde tarım faaliyetinde bulunmama durumunun 1980 sonrasında giderek artma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Ayrıca TÜİK Genel Tarım Sayımları verileri de bu durumu teyit eder niteliktedir.

Benim babam önceden çiftçi idi. Bu konuları o yüzden bilirim. Çekilen sıkıntıları, uğraşları... Babam kardeşimle beni okutmak için var gücüyle çalışmıştır, biz de ona vaktimiz olduğunca yardım ettik tabi. Sağ olsun bizi bu günlere getirdi okuttu, büyüttü. Kız kardeşim de üniversite okudu, o sağlıkçı olmak istedi ve şimdi 112 ambulans ATT (Acil Tıp Teknisyeni) oldu. Ben de sınıf öğretmeni oldum (Görüşmeci 11, erkek, Kardeşköy).

Biz hiç tarımla ilgilenmedik. Babamın köyde bir ara bilgisayar salonu vardı. Onu kapattıktan sonra Aydın merkezde başka işlere girdi. Ben okulumu liseye kadar burada okudum. Sonra merkezde eğitimimi tamamladım. Şimdi birkaç kitap yazma işleriyle ilgileniyorum. Bir tane kitabım basıldı “Bir Damla Kırmızı”(roman) adında. Güzel bir okuyucu kitlesine de ulaştım. Şimdi başka kitaplar yazma ve bu alanda farklı faaliyetler gösterme girişimleri için çabalıyorum (Görüşmeci 21, kadın, Kardeşköy)

İlkokulu burada okudum. Ortaokulda Milas’a gittim. Lise Milas Anadolu Lisesi. Ege Üniversitesi’nde lisans eğitimimi (Enerji Mühendisliği) tamamladıktan sonra kendi işimi yapmak istedim. Enerji danışmanlığı ile alakalı İzmir’de ofis açacaktım ayrıca finans işi de yapıyorum kendim. Enerji finans danışmanlığı. Şimdi hala köydeyim ama bir yandan da kendi işimi yapıyorum bilgisayar ve telefon üzerinden (Görüşmeci 6, erkek, Ortaköy).

Görüldüğü üzere kırsal alanda yaşayıp tarımla uğraşmayanların çoğunluğunu okuyan kesim oluşturmaktadır. Bu okuyan kesimin yanında okumayıp başka işlerde çalışmayı tercih eden kesimi de unutmamak gerekir. Kırsal alanlarda tarımsal üretimden gelir elde edemeyeceğini düşünen kesim farklı geçim stratejileri geliştirmeye ve bir takım alternatif iş olanakları yaratmaya başlar. Hane halkının yaşantısını sürdüreceği bu alternatif kaynaklar, kişilere öncelikle belirli bir ürünün üretimine yoğunluk verme, tarım-dışı gelir kaynaklarına yönelme ve son olarak da geçimini sağlayabilmek için kentsel alanlara göç etme gibi üç seçenek sunmaktadır (Ellis, 2000). İlk seçenek söz konusu olduğunda küçük toprak parçaları üzerinde hane halkı üyelerinin tek tip ürüne odaklanarak ürün üreticisi konumuna geçtiği görülmektedir. Bu durum zamanla (kapitalist süreçlerle) geçimlik üretimden piyasa odaklı endüstriyel tarıma doğru bir evrilme aşamasından geçer. İkinci aşamada yer alan seçenek söz konusu olduğunda; geçimini tarımsal faaliyetlerden kazanmayan bireylerin yönünü ticaret, sanayi, kira gibi ek gelir elde edebilecekleri ya da işçileşecekleri yönere çevirmeleri örnek verilebilir. Son seçenek olarak da toprağı olsa dahi kırsal alandaki hane halkı kentsel alanlara göç etmekte ve buralarda vasıfsız işçi olarak bile çalışabilmekte ve ucuz emek işçisi haline dönüşebilmektedir (Marx ve Engels, 2018:55). Nitekim toplum Mills'e göre (2000), geleneksel yapıdan sanayileşmiş yapıya doğru bir dönüşüm yaşayınca, köylü konumunda varlık gösteren bireyler giderek işçileşmiş, feodal beylerin yok olmuş ve onların yerine işadamları geçmiştir.

4.5.3.2. Hayvancılık Faaliyetleri

Kırsal alanlarda öncelikli olarak söylenebilecek tarım faaliyetlerinin yanı sıra artık tarım dışı faaliyetlerine de yönelim fazladır. Tarım varlıklarının yetersiz olması ve tarımdan elde edilen gelirin kişilerin geçimini sağlayamaması sonucu insanların bazıları bıraksa da, çoğu tarımı da bırakmayarak ve ona ek olarak tarım dışı ücretli işlerde çalışmaya başlamışlardır. Tarım yaptıkları için hayvancılık faaliyetlerini de sürdürmektedirler. Dolayısıyla kırsal alanda yaşayan insanların ekonomik durumunu ortaya koyacağı geçim kaynakları; tarım, hayvancılık, tarım-dışı ücretli işçilik ve emeklilik durumudur.

Hayvancılık var. Çoğunlukla hayvancılık. Eskiden tütün vardı. Tütün işi kalktı burada. Halkın maddi durumu oldukça iyi. Madenlerde de çalışıyorlar. Oradan da maaş geliyor. Benim hanımın 18 ayı var

emekli olmasına. Hanım çalışsın da günlerini doldurup emekli olsun diye uğraşıyorum. İşte şu aralar Kaltun'a başvuruyorum onu işe alıp sigortasını devam ettirsinler diye. Bakalım olacak gibi. BAĞ-KUR'unu ben yatırdım zaten ama 18 ay da sigortalı olarak bir yerde çalışması gerekiyor. O yüzden uğraşıyorum bu kadar (Görüşmeci 7, erkek, Ortaköy).

Tarım ve hayvancılık eskiden beri köylülerce geçimini sağlamak için yapılan şeyler. Ama şimdilerde tarım ve hayvancılık eskiye nazaran rağbet gören bir durumda değil. İşçi çalıştırabilecek gücü olanlar tarım yapmakta; doğal (organik) et, süt, yumurta yemek isteyenler da hayvancılığı bırakmamakta. Diğer türlü geçimini sağlamak için emekli olsalar dahi herkes iki üç işte çalışmaktadır (Görüşmeci 1, erkek, Kardeşköy).

Ortaköy'de ve Kardeşköy'de hayvancılık faaliyetlerinin hala devam ettiği görülmektedir. Ama bu devam ediş durumu eskiye nazaran farklılık göstermekte, azalma ya da bazı kesimlerce terk edilme gibi sonuçlar ortaya koymaktadır. Kişilerin hayvancılık faaliyetlerinin yanında başka işleri de beraberinde yapmaları ve emekli olma durumuna özen göstermeleri, köylülerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve kırsal yoksulluk gibi bir oluşumun önüne geçmeye çalışmalarının bir kanıtıdır.

Önceden etrafta bataklık gibi sular vardı hayvanlar oradan sulanırdı. Şimdi herkes evlerine kuyu kazdı. Önceden etrafta olan sular çekildi. Eskiden makine diye bir şey yok. Şimdi her şey makine. Her şey makine. Affedersin inekleri bile şimdi makine ile sağıyoruz. Evvelden nerede bulacaksın makineyi elinle sağardın. Salı günü ya traktörle insanlar pazara giderdi ya da hayvanlarla giderdi katır, eşek, merkeplerle gidilirdi. 3-4 saat sürüyordu gitmek. Sabaha yakın gece çıkıyorduk yola. Yani Milas'ta kalacağız zaman da 2-3 saat olurdu. Şimdi öyle değil. Şimdi yarım saate Milas'tasın (Görüşmeci 12, erkek, Ortaköy).

Ulaşım ve teknolojinin gelişmesi bir yandan hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinde etkili olmakla birlikte, bir yandan da artık hayvan beslenmesine gerek duyulmaması gerekçesi ile (ulaşımda hayvana ihtiyaç azalmış) terk edilme derecesine gelmiştir. Hayvan bakımı için geçirilen zaman ve emeğin azalması (teknolojik aletlerin kullanımı ile) kişilerin bu işleri yapmaya devam etmesinde etkili olmuştur. Ama yine de ticaret yapma bakımından değerlendirildiğinde, köylülerin belirli bir kısmının ev hayvancılığı olarak adlandırılabilen pazar için üretmekten ziyade kendi tüketimleri için hayvan yetiştirme girişimlerinden de bahsedebiliriz:

Hayvan yetiştiriciliğini büyük çaplı yapmak zor iş. Burada biz mesela bir ya da iki büyükbaş hayvanımıza bakarız onların ürünlerini kendimiz kullanmak için. Tabii çoğalırsa o ayrı... (Görüşmeci 11, kadın, Ortaköy).

Köyde yaşayanların kuşkusuz zaman zaman hayvan almak, satmak ya da kısıtlı ölçüde de olsa süt, süt ürünleri, yumurta vb. hayvansal ürünleri pazarlamak gibi pazar ilişkileri mevcuttur. Bu durum, hayvancılığı kendi besin ihtiyacını karşılamak için yapan köylülerin ek gelir elde etmek amacıyla ihtiyaç fazlası ürünlerini pazarlama hallerini yansıtmaktadır. Onlar için hayvancılık faaliyetleri, geleneksel yaşam biçimlerinin bir parçasıdır ve bu faaliyetlere devam ederek geleneksel yaşamlarını sürdürmektedirler.

4.5.3.3. Diğer Mesleklerde Çalışma Durumları

Tarım ve hayvancılığın yanı sıra kırsal alanlarda gerçekleştirilen diğer ekonomik faaliyetlerin varlığı, gelir elde etme bakımından kişilerin (kırsal alanda yaşayanların) oldukça karmaşık bir ilişki ağı içerisine girmesine yol açmıştır. Kentlerin doğal ürünleri karşılama bakımından kırsala bağımlı olması, sermayenin ve ucuz emek gücünün girişimcilik açısından bu alanlardan (kırsaldan) temininin elverişli olması (Marx, 1978) sebebiyle kırsal alanlar zaman içerisinde birçok değişim yaşamıştır.

Sanayi devrimi zamanında kırsal alanlarda görülen yoğun nüfus hali, fabrika ve sanayi tesislerinin ortaya çıkması ile birlikte göç ederek kentlere akın etmiştir. Sanayileşme ile birlikte kırsal nüfusta azalma yaşanmaya başlamış, tarım dışı faaliyetler ekonomide önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Yeni sanayi üretiminin ortaya çıkması, 19. Yüzyılın başlarında nüfusun sanayileşmiş kentlere göç etmesine yol açmıştır (Ponting, 2012). Kentsel alanlarda meydana gelen yoğun nüfus artışı, gelişmiş ülkelerde gıda üretiminde düşüşe

fıyatlarında artışa, işsizlik ve yoksullaşmaya sebep olmuştur (Dünya Bankası, 2016). Bu süreçte oluşan kapitalist üretim iki temel gelişmeyi ortaya çıkarmıştır: uzmanlaşmış ve sermaye yoğun tarım biçimlerinin gelişmesi (tarımsal ürün ticaretinin yaygınlaşması ve tarım devrimi) ve tarımsal mülksüzleşme sonucu üretimde sanayinin yaygınlaşmasıdır (Hobsbawm, 1987). Bu gelişmeler, geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlayan birçok kişinin kentsel alanlara (sanayileşmiş bölgelere) göç etmesi ve ücretli işlere yönelmesine neden olmuştur. Nitekim küçük tarım işletmelerinin geçimlik ekonomi olarak faaliyet gösterme durumu, yeni koşullar altına oldukça güç bir hal almıştır. 1980 sonrası küreselleşme ile birlikte pazara yönelik üretim hızlanmış, kırsal alanlarda halen daha devam eden tarımsal üretim ilişkileri azalma eğilimi göstermiş, dolayısıyla farklı istihdam alanları ve gelir getirici faaliyetler ön plana çıkmaya başlamıştır (Keyder ve Yenal, 2018).

Eskiden burada pamuk, bamy, zeytin, incir, mısır ekimi yapılırdı. Kadınlarımız ekimden sonra tarlalara yevmiye usulü çapalama işine gider, sonrasında ürünler çıktığında yine yevmiye usulü toplama işleri olur ve genellikle bu işlerde kadınlar çalışır. Erkekler daha çok taşımacılık işlerini yaparlar. Şimdi de aslında az da olsa tarımla uğraşan kişiler var ama dediğim gibi sayıları çok az çünkü yevmiye ücretleri çok fazla, ürün fiyatları çok düşük, tarlada ekim öncesi sonrası çiftçinin giderlerinin fazla olması ve gelirini (karını) olabildiğince dibe düşürmesi, çiftçinin bu işle uğraşmayı bırakmasına sebep oluyor. Benim babam da önceden çiftçi idi. Bu konuları o yüzden bilirim. Çekilen sıkıntıları, uğraşları... Babam kardeşimle beni okutmak için var gücüyle çalışmıştır, biz de ona vaktimiz olduğunca yardım ettik tabi. Sağ olsun bizi bu günlere getirdi okuttu, büyüüttü. Kız kardeşim de üniversite okudu, o sağlıkçı olmak istedi ve şimdi 112 ambulans ATT (Acil Tıp Teknisyeni) oldu. Okumak insanın içinde olmalı, ne yaşadığın yer ne de başka bir şey. Neyse gelelim konumuza geçim kaynağı olarak bir de evdeki ev hanımları konservelik bamy işi yapıyorlar. Bamy saplarını kesiyorlar evlerinde. Bir ara bürüksel lahanası, karnabahar, barbunya gibi sebzeleri de ayıklama – küçük parçalara ayırma işleri vardı. Bu işler şu sıralar yapılmıyor bildiğim kadarıyla. Muhtarımız köylünün para kazanması için sürekli bir iş fırsatı yaratma düşüncesinde olan biri

olduğu için köylü para konusunda çok sıkıntı çekmiyor açıkçası. Bu işlerde ev hanımları da çalışıyor, emeklisi de çocuklar da... Yani ev halkı ev ekonomisine tümünden katkı sağlayabiliyor. Tuğba Kuruyemiş'in böyle küçük çaplı köy halkına verdiği işler de var (ceviz, kabak çekirdeği, fıstık ayıklama vb.). bu işleri de ayrıca yapıyorlar ve köyün çoğunluğu Tuğba Kuruyemiş Fabrikası'na girmeye çalışıyor. Sebebi hem yakın olması hem de uzmanlık gerektirmeyecek bir iş olması diye düşünüyorum. Diğer türlü aldıkları maaş asgari ücret ve çok sıkı çalıştıklarını da etraftan duyuyoruz. Aydın, İncirliova ve civarda çalışıp akşam eve gelenler de var. Onlar da maaşlı işlerde çalışıyorlar. (Görüşmeci 11, erkek, Kardeşköy).

Madenler var, balıkçılar var, oteller var, hayvancılık var kadınlar açısından özellikle oteller turizm mevsiminde otelde çalışan bir sürü kadın var. Servis alıyor götürüyor. Köyün dışındaki çalışma alanlarına servisler geliyor elemanları topluyor götürüyor, getiriyor (Görüşmeci 3, erkek, Ortaköy).

Görülüyor ki kırsal alanda yaşayan insanların çoğu ücretli işçi olarak çalışmakta, bunların yanı sıra da çiftçilik yapmaktadır. Kırdan artan emekli nüfusun bazıları tarımsal faaliyetleri çoğunlukla gerçekleştirmekte bazıları da hala ücretli işçi olarak çalışmaktadır. Köyde kişilere sağlanan ek işlerde de çalışma fırsatını yakalayan köylüler ek ücret alma imkânını elde etmektedir. Ortaköy'de tarım, hayvancılık, balıkçılık, tütün, maden ve daha sayamadığımız başka işlerde çalışan işçilerin yanında burada yaşayan yaşlı kesimin çoğu emeklidir. Emekli olmalarına rağmen hala daha çalışmaktadırlar. Kardeşköy'de ise tarım ve hayvancılık az olmasının yanı sıra Tuğba Kuruyemiş'te ücretli işçilik yapanlar, merkeze farklı işler için gidip gelenler ve ev hanımı olanlar (evde işsiz konumda olan kişiler) için ek iş imkânları (konservelik bamya kesimi, fabrikanın ürünlerinin ön hazırlıkları için çalışma) sunulmaktadır.

Daha önce çiftçilik vardı. Şimdi pek kalmadı yapan yok. Herkes sanayide, şehir merkezinde maaşlı çalışıyor. Benim ailem de çiftçilik yapıyordu zamanında. Şimdi ben onların mesleğini devam ettirmiyorum. Birçok farklı iş imkanı doğdu burada. Ben de buradaki ekmek fırınında çalışıyorum (Görüşmeci 17, erkek, Kardeşköy).

Bamya var burada. Konservelik birçok ürün işi getiriliyor buraya insanların para kazanabilmesi için. Tuğba kuruyemiş de burada hane halkına ceviz kırma veriyor, kabuk ayıklama veriyor, kutu kıvrma veriyor. Tuğba Kuruyemiş'in buranın halkına çok faydası var. Tarım işi ve hayvancılık bitti neredeyse... Köy geliştikçe insanlar kolay para kazanmanın yoluna bakıyorlar. Ben 08.30-18.00 mesaisi ile Tuğba Kuruyemiş Fabrikası'nda çalışıyorum. Buraya başlayalı yaklaşık olarak 13 sene oldu. İlk olarak küçük işlerle başladım. Sonra incir döneri kestim ve onun paketlenmesi işini yaptım. Şu anda da masa başı işim var. Ürünlerin fiyatlandırılması ve fiyat değişiklikleri (bilgisayar ortamında) benim elimden geçiyor. Türkiye'de yer alan tüm satış merkezlerimizin ürün değişikliklerini ben ayarlıyorum (Görüşmeci 5, kadın, Kardeşköy).

Günümüzde, küreselleşmenin etkisiyle birlikte çok sayıda insan tarım dışı sektör ve faaliyetlerle uğraşıp geçimini sağlamaktadır. Fakat kırsal alandan çıkmayıp burada yaşamını devam ettiren insanların büyük çoğunluğu için geçim sıkıntısı hala devam etmektedir. Sadece tarımsal faaliyetlerden geçimini sağlayan hane sayısı oldukça azdır ve bu yüzden düzenli ve istikrarlı olmayan gelir kaynaklarındaki çeşitlilik söz konusudur (Amin, 1997:94; Bernstein, 2009). Görüşmecilerin de aktardığı üzere istihdam olanaklarındaki farklılaşma kişileri farklı sektörlere yönleltmekte ve öncesinde kendi emekleri ile kendi hanelerinde çalışan bu kişiler, artık emeklerini geçinmek için satmaya başlamaktadırlar. Artık her şeyin metalaştığı, piyasanın derinleştiği, istihdam olanaklarının genişlemesi ile insanların emeklerini sadece hane içi ve köyün sınırları içerisinde değil, bir meta olarak dışarıda değerlendirdikleri bir sürece girilmiştir.

Kırsal alanlar, sermayenin mekânsal hareketliliği bağlamında yeniden organize olmaktadır. Yeni bir üretim alanı olarak sanayi sektörünün kırsal alanları seçmesi ve ayrıca ucuz işgücü olarak da kırsal nüfusa odaklanması beraberinde hükümetlerin de bu konuda (sanayinin yer seçimine yönelik) yeni politikalar ve düzenlemeler yapmalarını gerekli kılmıştır. Burada sanayi sektöründen sonra baskı oluşturmada kırsal alanlar üzerinden elini çekmeyen bir diğer sektör olarak ayrıca turizmi görebiliriz. Kafe, restoran (kırsal alana inşa edilen turizm tesisleri), özel okullar, kreşler ve ikinci konutlar sadece kırsal arazinin kullanılma durumunu değil aynı zamanda alanı (mekanı) kullananları da farklılaştırmaktadır. Bu yapılar kırsal alanları dönüştürmekte ve kentlileştirmektedir. Sanayi ve turizm

sektörlerinin dışında maden işletme izinlerinin verilmesi de kırsal arazinin kullanılmasına yönelik talep ve baskıyı arttırmaktadır. Dolayısıyla sanayi, turizm, madencilik ve ulaşım sektörleri kırsal alanların üzerinde baskı oluşturmakta, bu durum ise mekânın dönüşmesine ve yeniden yapılanmasına sebep olmaktadır. Kırsal alanda bu sektörlerin varlığı, burada yaşayanların hem istihdam edilmesinde hem de yaşam biçimlerinin farklılaşmasında etkili olmuştur ve onları arada bırakmıştır.

Kırsal alanda meydana gelen değişimler sonucu köylerin yok olması ya da köylerin bazı sosyo-ekonomik pratiklerle eklemlenerek farklı nitelikler kazanması sonucu başkalaşması söz konusu olabilmektedir. *Kır yerleşimi ile tarım alanı bütünlüğünün ayrışması*: Kimi durumda yaz mevsiminde kimi durumda tüm yıl yaşanacak yer olarak köye dönüş bu köylerin varlığını sürdürecektir yeni insan kaynağını oluşturmaktadır. Başka deyişle tarımdan ayrılan köy mekânı, yaşam yeri olarak köy mekânının yeniden üretilmesi ile farklılaşarak var olma potansiyelini ortaya koymaktadır, köy yerleşimleri bakımından bu gelişme yeni bir gelişmedir ve devam etmektedir. *Kır nüfusu gelirlerinin ağırlığının tarım geliri olmaktan çıkması*: Temelde tarım gelirleri ile geçinen kır nüfusunun önemli bir kısmı tarım dışı gelirlerle yaşar hale gelmiştir. Gelir farklılaşması hem bir zorunluluk hem de kapitalist üretim ilişkilerinin tarıma ve kıra nüfuz etmesinin doğal sonucudur. Böylece köyde yaşayan ama sadece çiftçi olmayan ya da tarımla uğraşmayan bir nüfus ortaya çıkmaktadır. Buradaki karşıt eğilim bu iki faaliyeti birlikte sürdüren ya da birinden diğerine geçiş yapabilen nüfusun varlığıdır. Özellikle yoksulların şehirlerde tutunamayıp yaşamlarını sürdürmeleri için köye dönmeleri buna örnek oluşturur. Tarım geçim kaynağı olarak işlev gördüğü sürece böyle bir kesim yakın gelecekte de var olmaya devam edecektir. Diğer yandan sanayi ve hizmetlerde hızlı bir gelişme ve istihdam artışı ortaya çıkarsa bu kaynak zayıflayacaktır. Köy varlığını sürdürmeye hizmet edecek bir diğer kaynak da tarıma yönelen ve daha çok tarım dışı alandan gelen sermaye yatırımlarıdır. Bu tür yatırımlar beraberinde insanları da kıra taşımaktadır. Bu yatırımların devamı halinde bir yandan tarım kapitalist üretim-pazar ilişkileri temelinde yeni bir biçim alarak devam ederken bir yandan da daha çok tarım işçisi denebilecek bir nüfus bu işletmelerde çalışacak ve kırlarda yaşayacaktır. Bu nüfusun kırdaki varlığı köyün fiziki olarak devamlılığına katkı sunacak ancak sosyal olarak farklılaştığı bir yeni yapıya işaret edecektir. *Köyler ile kentler arasındaki kültürel farkların giderek kaybolması*: Geleneksel değerler, adetler, inanç sistemi ile bütünleşmiş, aile, akrabalık ve köy bazlı sosyal örüntü çözülmektedir. Buna karşın “Modern” değerler sistemi ve yaşam tarzı, teknoloji kullanımı, eğitim seviyesindeki gelişmeler, artan karşılıklı etkileşimle kırdaki sosyal düzeni

“modernize” etmektedir. Köyde konuşulan dil, şive, eğlenceler, düğün törenleri gibi törenler, yeme içme alışkanlıkları vb. köy dışındaki dünya ile etkileşim derecesi ve gelir seviyesine göre köyün olduğu yerde, sosyal ve kültürel olarak başkalaşması ile sonuçlanmaktadır. Bu durum, köyde geçinebilme imkânları ile birlikte bir yandan köyden göç etme eğilimini azaltırken, diğer yandan köyün başka bir kültürel, sosyal örüntü içinde varlığını sürdürebileceğini de göstermektedir.

Öte yandan bazı köylerin zaman içinde daha da nüfus kaybederek yok olmaya yüz tuttuğu da açıktır. Eğer yeterli arazi ve dolayısıyla gelir kaynağı yoksa şehre uzak olduğu için, sahillerde ya da yaylada olmadığı için yerleşim yeri olarak gelişme potansiyeli taşımayan, nüfusu yaşlanmış ve sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere erişimi olmayan, göçün erken başladığı, yeni kuşakların köyden koptuğu ve geri dönme düşüncesinin olmadığı, **maden ya da fabrika gibi bir yatırımın gelmediği köyler** giderek yok olacaktır.

Tarımda kapitalist işletmelerin ya da girişimci köylülerin ağırlığı giderek artarken, geleneksel köylü tipi işletmelerin ağırlığı giderek azalmaktadır. Bu eğilim köy nüfusunun azalmasını besleyen bir eğilimdir. Diğer yandan bu kesim yüksek gelir elde ettiği sürece hem tarım yapmakta hem de şehirde yaşayabilmektedir. Pek çok köydeki insanlar için gelişmiş ve ulaşılmak istenen modeli bu tarz oluşturmaktadır. Bu da köyün insan varlığını ancak işgücü ihtiyacı olduğunda artırmaya hizmet edeceği için yerleşim yeri olarak köyün geleceğine destek verecek bir eğilim değildir. Zira teknolojik gelişme ile iş gücü tasarruf eden pek çok yeni aracın kullanımı her geçen gün artmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak; köylülerin tarım, hayvancılık ve başka sermaye gerektiren işleri yapabilmesi ve bundan gelir sağlayabilmesi için **“kredi, borç ve tasarruf kullanımı”** na dikkat etmesi gerekmektedir. Kredi ve borç kullanımı pek çok faktöre bağlı olarak gerekli olabilir; bunlardan öncelikli ve en önemlisi olarak gösterilebilecek olan, çiftçinin ya da köylünün yeni yatırım yapmak için ya da çalışma koşullarına bağlı olarak elindeki yetersizlikleri (ekim-dikim için gübre-tohum-traktör-kamyon vb) gidermek amaçlı var olan tasarruflarının yetersiz olması durumunda maruz kaldığı borçlanma durumudur. Geleneksel olarak borcun akraba, komşu ve köylüden alınması veya yüksek faizle tefeciden (günümüzde bankalar) alınması gibi iki kaynağı vardır.

Burada borçlar altına çevrilir o şekilde ödeme yapılır. Hem paranın değeri düşmez hem de vereceğin para belli olur o şekilde bir yardımlaşma var. Burada faiz işine girmezler buradaki faiz işi de bu şekildedir. Faiz sistemi buranın böyle. Bizim bir arkadaşın hiçbir şeyi yoktu. Oradan buradan birkaç altın toplayarak bir kamyon aldı altına. Şimdi onunla iş yaparak borçlarını ödüyor. O zamanlar kamyonu 60 bin liraya aldı şimdi fiyatı 150 bin lira. Ama borcunu sıfırladı. Önce çok savruk davranırdı çalışmasının bedelinin arkasını takip etmezdi. Sonra geç de olsa aklı başına geldi bir silkelendi. Kendini toparlamaya çalıştı. Başardı da... (Görüşmeci 7, erkek, Ortaköy).

Bizim burada önceden ekip dikmek için kredi alan çiftçilerimiz vardı. Ama şimdilerde çok fazla ekme işi olmuyor hem sulama sıkıntısı hem de maliyetleri çok karşılamadığı için. O yüzden çiftçilerimiz kendileri işleyebileceği kadar yer ekip tarlasında fazla işçi kullanmadan giderlerini en aza indirerek bu işi yapıyor. Dolayısıyla elinde ne kadar varsa onu kullanıyor. Borca girmiyor. Tabi borç işi sadece ekme işi ile de alakalı değil. Değişen koşullarla birlikte buradaki insanlar yok arabamı değiştireyim yok evimi yenileyeyim diye ihtiyaç kredisi alıyor ya da ailesinin evlerinden çıkıp kendilerine bir ev almak için konut kredisine başvuruyor, tabi bazıları da yatırım için alıyor bu evleri. Diğer türlü küçük çaplı borçlanmalar aileler arasında ya da komşular arasında da oluyor. İnsanlar o zaman kiminle iyi geçiniyorsa birkaç zaman sonra ödeme garantisini verip borç alabiliyor (Görüşmeci 18, erkek, Kardeşköy).

Her iki köyde de borçlanmanın varlığından söz edilebilir. Bu gerek altın ile (Ortaköy), gerekse nakit ile (Kardeşköy) kişilerin yakın oldukları aile ve komşularından adlıkları ya da bankalardan kredi çekme yöntemiyle edindikleri bir borçlanma durumudur. Borçlanma durumu için ayrıca kredi kartı kullanımı meselesine de dikkat çekmek gerekir. Bu konuda araştırmamız çerçevesinde aldığımız geri dönüşler iki köyde de kredi kartı kullanımının büyük oranda tercih edildiği yönündedir.

Yatırım alanı olarak düşündüğümüzde görüşme yaptığımız kişiler, borçlanmanın yanı sıra yatırım alanı olarak da paralarını zamanın getirdiği ve gerektirdiği şekliyle değerlendirdiklerini dile getirmişlerdir. Burada düşünömsellik (refleksivite) ön plandadır. Kişiler gerek ellerindeki telefonlarından gerekse bilgisayar, televizyon ya da gazetelerden gündemi takip ederek yatırım alanlarını, ona göre tercih etmektedirler. Mesela günümüzde sürekli fiyatlarının artmasından dolayı ev, arsa ve araç alımı üzerine yoğunlaşma daha fazla görölebilmektedir. Ayrıca kurdaki dalgalanmaları takip eden bireyler altın ve döviz alım-satımı ile de birikimlerine değeri katmaktadır.

Çalışma hayatında ya da gündelik yaşantılarında kişilerin sahip olması gereken ve onların işlerini kolaylaştırdığı düşünölen “**sahip olunan araçlar**” durumuna ve belirli bir çalışma yaşantısından sonra emeklerinin karşılığını “**emekli olma**” durumuyla alma noktasına bakacak olursak;

Köyde sahip olunan mallar, araçlar, imkânlar kişilerin köy hayatında yaşam kalitesinin ve konforunun bir göstergesi olabilmektedir. Bu imkânlara köyde ulaşmak köy hayatının sürdürölebilmesine katkı sağlayıp kişileri yoksunluktan kurtararak köy hayatından uzaklaşmasının önüne geçmektedir. Görüşmecilerle yapılan derinlemesine mülakatta alınan geri bildirimler neticesinde (Kardeşköy – Ortaköy);

- Her evde ulaşımı ve hayatlarını kolaylaştırma (yatırım vb.) amaçlı en az bir araç olduğu,
- Pandemi dolayısıyla (uzaktan eğitim) evlerin yaklaşık olarak hepsinde bilgisayar olduğu ve internet bağlantılarının sağlandığı,
- Hane halkının bireylerinin küçükler ve okula gidenler hariç yaklaşık olarak hepsinin çalışıyor olmasından dolayı ev araç-gereçlerinin (çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrikli mutfak aletlerinin çoğunluğu) işlerini kolaylaştırmak için tamamlandığı,
- Ayrıca evdeki çoğu kişi evde olmadığı, çalıştığı ve diğerleriyle sürekli bağlantılı olduğu için birbirlerinin sahip oldukları araç gereçlerin sahipliği konusunda da birbirleriyle yarıştığı, aynı zamanda internet aracılığıyla var olan araç gereçler hakkında haberdar olma ve son modellerini alma konusunda da yarışa girme eğilimi gözlemlenmiştir.

Dolayısıyla saymış olduğumuz tüm bu araç gereçler köylünün günlük hayatta görelî konfor seviyesini arttırmak ve kendilerini şehirdeki insanlardan farklı hissetmeden onlar kadar tüketebildiklerinin, onlar kadar rahat yaşayabildiklerinin bir göstergesi ve köyde hayatın devamlılığını sağlayan düzeneklerdir.

Emeklilik durumu için de köylüler son derece hassastır. Emeklilik geliri elde etmek, hem sağlık harcamalarının finansmanı hem de düzenli olarak bir gelir olacağı için “güvence” sistemi olarak görülmektedir. Çalışma yaptığımız iki köyde de emekli olmak için kişiler çok çaba harcamaktadır. Bu yüzden sadece tarlada ya da küçük işlerde çalışmanın yanı sıra emekli olabilecekleri ücretli işlerde de çalışmaktadır. Çalışmayanlar için de (kişilerin eşleri vb.) BAĞKUR denilen isteğe bağlı kişisel ödeme sistemini tercih etmektedirler ve birbirlerini de emekli olmaları için teşvik etmekte ve birbirlerine yardımcı olmaktadır. İki köyümüzde de görüşme yaptığımız kişiler emekli olmak için çalışmakta, sonrasında emekli olsalar da yine de çalışmaya devam etmektedirler.

Ben eşimi sigortaya kattıktan sonra o bölgede ormanda çalışan insanlar hep sigortalı çalışmaya özen gösterdiler. Liderlik vasfı olan olmalı ben kendi menfaatim için yaptım ama uyardım da milleti böyle yapılabildiğine dair. Ben kendim için uğraşıyordum. Sonrasında eşim için de isteğe bağlı sigorta başlattım. Sonra on sene sigorta parasını yatırdım ve ikimiz de emekli olduk (Görüşmeci 3, erkek, Ortaköy).

Köyün % 70-80 i emekli. Emekli olup da çalışıyor çoğunluğu ama sigortasız yerde çalışıyor. Buradakiler çoğunlukla kendi prim yatırarak emekli oluyor. Burada yaşayan şimdiki zamanın yaşlılarının sigortası yok yani hiçbir sigortalı işte çalışmadı, prim yatırarak isteğe bağlı sigorta yaptırdı kendini (bağ kur). Burada emekli zamanı yaklaşan insanlar gün saymaya başlar. Emekli olmak ilk hedef burada (Görüşmeci 10, erkek, Ortaköy).

Köyde çok emekli var. Benim birader (abim) mali müşavir onun da etkisi oldu bu işte. Buradan 40 yaşında emekli olan insanlar var. Burada herkes emekli oluyor. 1999 öncesi ve sonrası ayrı emeklilik hesaplamalarında bunu biliyorum ben de etrafımdaki insanların emeklilik durumlarını kontrol etmede ben de yardımcı oluyorum

yönlendiriyorum onları. Emekli olduğu halde çalışanlar var köyde. Dede olmuş baba olmuş insanların bile hala katkısı var ekonomiye yani aileye (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Burası insanların her türlü çalışma imkânını bulabileceği yer, en azından gençlerimiz kendilerini boşta bırakmazlar illa bir yerlerde çalışırlar. Buradakilerin çoğu sigortalı işte çalışıyor ya da emekli. Kişiler için öncelik tabi sigortalı bir işte çalışmak. Böyle bir iş bulduktan sonra ek iş de yapabiliyorlar bu işlerinin yanı sıra. Buradakiler hiç boş kalmaz. Hayat zor. Hem istediklerini alabilecek hem de birikim yapabilecek imkânların olmalı. Artık sadece fiziksel olarak da çalışılmıyor. Online olarak birçok çalışma imkanları da var herkesin. Paranın nasıl kazanabileceği üzerine kafa patlatmak yeter ister ki kişi aklını kullanabilsin bir de cesur olsun (Görüşmeci 15, erkek, Kardeşköy).

Kırsal alanda tarım ve tarım-dışı alanlarda çalışma hayatını sürdürme eğilimi, kişilerin belli bir gelir seviyesine ulaşmak amaçlı olduğu söylenebilir. Göreli olarak yüksek gelir sahibi olmayı, sadece ekonomik açıdan değerlendirmemek, sosyal sonuçlarını da göz ardı etmemek gerekir. Kırdaki yaşayan bir hane eğer yüksek gelir sahibi ise, bu hanedeki çocukların iyi bir eğitim alması için imkân sağlaması, kentteki okullara gidebilme fırsatı, evlerinde daha yüksek bir konfor içinde yaşama, alışveriş ya da başka amaçlar için istedikleri zamanlarda kente gidebilme rahatlığı; yatırım yapabilme ya da ücretli olarak çalışabilme olanağı sağlamaktadır. Tüm bu olanaklara sahip olabilmek, hem kırdaki hem de kentte aynı anda yaşayabilme, dolayısıyla da kendilerini “uzaktaki, öteki, geri, mahrum” gibi hislerden uzak bir hayat sürebilmelerine imkân tanımaktadır (Kentel, 2017). Kırdaki yaşayan nüfusun yaşam tarzlarının kır dışındakilerle etkileşimi, onlara giderek benzemesi, gelir kaynaklarının eskiye nazaran farklılaşması, toplam gelirlerindeki artış, yaşanan mekânların artması ve farklılaşması; köyde yaşayan nüfusun değişen koşullara göre yaşamını farklılaştırmasını ve ayrıca geçmişte olmayan yeni ekonomik ve sosyal özelliklerle etkileşimini ortaya koymaktadır.

4.5.4. Ulaşım ve İletişim İmkânları Konusunda Yaşanan Değişimler

Üretim biçimlerinde değişim, ulaşım ve iletişimde yaşanan teknolojik gelişmeler, 20 yüzyılın ikinci yarısından sonra kentlerin yapısında hissedilmeye başlanmış, bu durum kentin

büyümesi ve yayılarak etrafındaki yerleşimlerle farklı ilişkiler içerisine girmesine yol açmıştır. Ulaşım imkânlarındaki ve ulaşım araçlarına sahip olmadaki artış, kentin çevresine doğru yayılmasını kolaylaştırmış ve böylece kentsel yayılma durumunu ortaya çıkarmıştır. Kentin kırsal alanlara doğru büyüdüğü, sıçramalı bir özelliğe sahip olan kentsel yayılmanın (Galster vd., 2001), farklı nedenleri bulunmaktadır. Kentsel alanlarda meydana gelen hızlı nüfus artışı buna örnek verilebilir, ayrıca kişilerin yaşam tarzı değişikliği, ulaşım ve iletişim imkanlarının artması, otomobil sahipliği, hane halklarının ekonomik gelişmişliği gibi yaşamsal değişimler de burada söz konusu olabilmektedir. Çalışma yapılan iki köyde de ulaşım imkânı yüksektir. Bu köyler kentsel yayılma sonucu oluşan kırsal alanlardır. Bu alanların ikisi de şehir merkezine çok yakındır. Köyde yaşayanların çoğunluğunun kişisel arabası mevcuttur. Ayrıca köyün (Kardeşköy) her yarım saatte bir şehir merkezine hareket eden toplu taşıma araçları vardır. Ortaköy’de ise bu toplu taşıma araçları kullanan kişi olmadığı için artık hizmet vermemektedir. Çünkü köyde bulunanların yaklaşık olarak hepsinin kendi özel aracı bulunmaktadır. Kendi aracı olmayan küçük bir grup insan da yakınlarının ya da komşusunun araçlarını ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilmektedir.

Köyde kimsenin neredeyse geçim sıkıntısı yok. Ben emekli oldum ve buradaki çoğu insan da emeklidir. Ben görüyorum ve köyümle gurur duyuyorum ki bakıyorum etrafıma hep son model Toyota sıfır arabalar. Köyün alım gücü olduğu için alıyor. Ulaşım çok kolaylaştı. Eskiden burada servis vardı. Günde bir defa olsun iki defa olsun Milas’a giderdi. O da kalktı şimdi. Kantağını çeviren buradan hiç düşünmeden işlerini görmeye merkeze gidiyor. Sanki bir komşuya oturmaya gidiyormuş gibi gidiyor (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Burada da var ulaşım imkânı. Biniyorum düldülüme (motosiklet) gidiyorum ihtiyacımı karşılayıp geliyorum. Çok yakın merkez bize. Buradan hem sabahları 10-15 dakikada gün içerisinde de yarım saatte bir araba da kalkıyor (Görüşmeci 9, kadın, Kardeşköy).

Burada arabası ya da herhangi bir aracı olmayanı bulmak imkânsız hale geldi. Çünkü araç insanların eli ayağı gibi algılanmakta. O yüzden herkesin borç harç almış da olsa bir aracı var ve evlerinin önünde aracı olmayan neredeyse kimse yok (Görüşmeci 15, erkek, Kardeşköy).

Radyo, televizyon, sabit telefon, cep telefonu akıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kırsal alanda kullanımı her geçen gün daha da artmaktadır. Kişilerin hayatlarını daha kaliteli yaşamaları ve dünyadan haberdar olmaları için iletişim teknolojilerini kullanmaları gerekir. Günümüzde “kendi kendine yeter olma” düşüncesinden kaynaklı yaşanan her durumda internet aracılığı ile ya da doğrudan iletişim teknolojilerini kullanarak kendimizi geliştirmekteyiz, birbirimize haber verme durumlarında da aynı şekilde cep telefonu gibi araçları devreye sokmaktayız.

Eskiden akıllı telefon ya da internet gibi şeyler yoktu hayatımızda. Kim ne derse ona inanıyorduk. Kitaplara ulaşmak da bizim için aynı derecede zordu. Ayrıca birbirimizden haberdar olmak için illaki ya evde olacağı zamanı denk getirmeye çalışıyorduk ev telefonundan ulaşmak için ya da bulunabileceği yerlere yürüyerek gidiyorduk. Şimdi her şey elimizin altında bütün bilgilere ulaşabildiğimiz gibi herkesle de kolayca konuşabiliyoruz (Görüşmeci 16, kadın, Kardeşköy).

Kırsalda yaşayan ve başkaları tarafından köylü olarak değerlendirilen kişiler, aslında kendi yaşantılarını (kentsel yaşantılar çerçevesinde değiştirerek) kentlileştirmişler ve başka bir varlığa bürünmüşlerdir. Kapalı kültüre sahip ve küçük ölçekli üretimin yapıldığı yerler (sosyolojik bakış açısıyla) olarak kırsal alanlar ve bu alanlarda yaşayanlar günümüzde büyük ölçüde değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Buralardaki örgütlenme (STK, Kooperatif vb), gelişen ulaşım ve iletişim imkânı, gününbirlik kent ile kurulan temas, buradaki çocukların üniversite okuması/mezunu olması, yurtdışından ya da kentten kırsal alana geri dönenlerin varlığı, bilgiye erişimin (internet, sosyal medya) ve kültürel etkileşimin hızlanması buradakilerin geleneksel kırsal yapıdan sıyrıldığını göstermektedir. Dolayısıyla kırsalda yaşayanlar ya kentli ya da köylüden (kentli yaşama özenen) oluşmaktadır. Sonuç itibarıyla ulaşım ve iletişimde oluşan hızın mekân üzerindeki yansıması, dünya ve Türkiye ölçeğinde kırsalda yaşanan değişim ve dönüşümü bir nebze olsun açıklar niteliktedir.

Kente dair bilgi, birikim ve deneyim arttıkça, kentte olan köyde oldukça; köy ve kent arasındaki mekânsal ötekilik duygusu da azalma eğilimi gösterir ve dolayısıyla köy, kent ile aynı hayatın bir parçası haline gelir. Artık kentte olan güç, para, iktidar ve pazar ilişkileri ulaşım ve iletişim imkanları köyde de varlık göstermektedir. Teknoloji ve bilgiye erişimin artması, hem ulusal hem de uluslararası iletişim kurma vasıtasıyla kişilerin kültür ve yaşam

tarzlarına özgürlükleri, bireysellikleri, hakları ve dünyada var olan nimetlerin farkına varıp bunları elde etme girişimleri şeklinde yansımaktadır. Öncelikli olarak bu durum tüketilen nesnelerin (öncelikle kıyafet) değiştirilmesine sonrasında kentteki sosyal hayatı ve eğlence yerlerini deneyimlemek bunun imkanı olmadığı durumlarda da kırsalda kentin taklit edilmesi söz konusu olmaktadır. Kent de ayrıca kırsaldaki yaşam tarzını taklit etmektedir. Karşılıklı bir etkileşimin varlığı göze çarpmaktadır: Kıra özgü olan köy kahvaltıları artık kentin “cazibeli ve doğal” olarak gördüğü bir şekle bürünür. İster kırdan ister kentte çoğu restoran ve kafede köy kahvaltısı bu yüzden tercih edilen bir menüye dönüşür. Aynı şekilde kır düğünleri, mekân olarak kırsal alanlarda varlık gösterse de artık kentlerdeki düğün salonlarına taşınan bir konsepte dönüşmüştür. Düğün ve cenazelerde köy usulü verilen yemekler de artık il ve ilçeden sipariş edilen yemeklere yerini bırakır. Gelenekselliğin en çok yer aldığı düğünlerde takı takma merasimleri, kıyafetler, gösteriler de git gide kenttekine evrilmeye başlar. Yemek yerken masada (sofra yerine) ayrı tabaklarda (aynı kap yerine) yemeye özen göstermek, konuşmalarını İstanbul Türkçesi’ne benzetmeye çalışmak... Bu şekilde geleneksel kültürdeki çözümler ve kent kültürüne eklenme ve onunla bütünleşme girişimleri aralarındaki ayrımı gün geçtikçe daha da azaltmakta ve zayıflatmaktadır.

Kırsal alanda benimsenen geleneksel kültür, esnekliğine, yeniliklere ve farklılıklara açık olma durumuna göre kentle olan çatışma durumunu ya azaltır ya da şiddetlendirir. Esnek bir inanç ve kültür yapısına sahip alanlarda çatışma daha az şiddetli ve uyum daha hızlı yaşanmaktadır. Söz konusu uyum süreci eskisinin yerine tamamen yenisinin geçmesi şeklinde değil eski ile yenin sentezi, bütünleşmesi şeklinde yaşanmaktadır. Kente göç eden kişilerin kır ile olan bağlantılarının kopmadığı gibi, kırdakiler de bu kişilere yeterli desteği sağlamaktadırlar. Ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler (ulaşım kolay, iletişim hızlı ve ucuz), bir yandan şehirde çalışıp yaşarken bir yandan da köydeki tarla, bağ ve bahçeyle ilgilenme durumları devam etmektedir. Bu şekilde bir yaşam sürenler, ayrıca köyden ek gelir sağlama imkanına erişir ve bu onlar için doğal beslenme şansı da olur. Her ne kadar geleneksel köylü ailesi dağılmış olsa da (kente göçenler, kırdan kalanlar, işçileşen, çiftçi kalan) köylülüğünü “sürdürme” bilinci yeni şartlara kendini uyarlamaya çalışmaktadır.

Geleneksel köylü ailesi önemli ölçüde dağılmış olsa bile, bir yanı kentte bir yanı kırdan, bir yanı çiftçi bir yanı işçi ya da memur olsa da alttan alta köylülüğünü “sürdürme” bilinci kendini yeni şartlara uyarlar. Bu yılki hasattan bankada çalışan çocuğa ev alması için yardım

edilir ya da düşük ücretle çalışan çocuklar için nevale hazırlanır, sıkıştıklarında para da gönderilir.

4.5.5. Köyün Altyapısı ve Konut Biçimlerine İlişkin Tutumlar

4.5.5.1. Köyün Değişen Yapısı / Görünümü

Köylerin mahalleye dönüşmesinden sonra köylerdeki alt yapı sorunları da bağlı oldukları belediyeler tarafından gittikçe azaltılmaya (giderilmeye) çalışılmaktadır. Gittikçe şehirleşen köylerde, her ne kadar sulama sorununa çözüm bulunamasa da, elektrik sıkıntısının ortadan kalkması, içme suyu sıkıntısı çekilmemesi, kanalizasyon yapımına yakın zamanlarda geçilecek olması, elektrik tellerinin toprağın altına alınması, toprak zeminin üzerine taşılama yapılması gibi yenilikler yapılmış ya da yapılacaktır. İki köyümüzden biri olan Kardeşköy’de bu yenilikler mevcuttur. Ortaköy, dağlık bir köy olması sebebi ile bu tür altyapı çalışmalarının buralarda temin edilmesi biraz zaman gerektirmektedir.

Elektrik telleri yerin altına alındı. Aşağı mahalleye TOKİ yapılıyor. Geçen sene verildi TOKİ’ye. Mera var 49 dönüm oraya verildi. 289 daire yapılacak. Bir tane okul ve bir tane cami yapılacak içerisine. Kapalı spor salonu ve futbol sahası da yapılacak aynı yere. O tarafa doğru bir kayma olur artık bundan sonra ve oradaki toprak daha da değerlendirilecek tabii ki. Burada fiyatlar çok yüksek. Kentlerle kıyaslandığında resmen onunla yarışacak hale geldi (Görüşmeci 15, erkek, Kardeşköy).

Köyümüzün alt yapı olarak kanalizasyonu yok ama bunun üzerine yakın zamanda bazı gelişmeler olacak. Elektrik tellerimiz yerin altına alındı. Yollarımız sürekli yenileniyor taş, beton yollar. Toprak yollarımız neredeyse hiç kalmadı. Doğalgaz yan köye (Işıklı köyü) kadar geldi yakın zamanda onun da gelmesi bekleniyor. Herkes zaten evlerine kat kaloriferi yaptırmaya başladı. Bunu çoğu evde görmek mümkün. Yeni olan bir şey TOKİ evleri mevzusu. Biz buraya TOKİ olsun diye halktan imza topladık. Bu iş hem köyümüzün gelişmesine yardımcı olacak hem de her yönden ekonomi canlanacak. Esnaf kazanacak, pazarda köylü kazanacak, yapılan hizmetlerle köylü daha rahat edecek. İnşaata başlayan TOKİ ile birlikte bir cami ve bir okul

da yapılacak. TOKİ'nin olacağı yere. Orada ayrıca bir tane atletizm sahamız mevcut. Antrenman için sürekli sporcularımız bu sahayı kullanmaktalar. Ayrıca futbol sahası ve kapalı spor salonu yapılacak. Kahvaltı ve yeme içme mekânlarımız var. İçkili içkisiz. Fırın, fırın kafe, tavuk dünyası (tavukçu), butik, Çarşamba günleri pazarımız da vardır (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Köyler, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile birer mahalleye dönüşmüş, bu tarihten itibaren de aldığı hizmetler yönünden kentlere benzer nitelikler taşımaya başlamıştır. Gerek altyapı hizmetleri gerekse konut ve yapılanmalar açısından kent özellikleri göstermeye başlamışlar ve kapitalist sermaye de yönünü bu değişim geçiren alanlara yöneltmiş, buralarda farklı tüketim mekanlarının oluşmasını sağlamıştır.

Eskiden aydınlatma, ısınma ve ocakta yakmak için baltayı alıp çapayı alıp kök çırasını yapmaya gidilirdi. Ben de biliyorum ben de yaktım onlardan. Akşam misafir geldiğinde hem aydınlatma hem de karşısında ısınma için kullanılırdı. O zaman 12-13 yaşlarında çocuktum. Çıranın karşısında ders çalışırdık. Kafamızın önü ocaktan ateş gibi olur yanardı. Kafamızı geriye çeker ders çalışmaya devam ederdik. Elektrik 1983 yılında buraya geldi. Köy yollarımız kullanılamaz durumdaydı; yamuk yumuk, taşlı ve çukurlu. Sonrasında belediye tarafından yollar iyileştirildi ve düzeltildi. Şimdi ulaşım da zorluk yaşamıyoruz. Ayrıca elektrik konusu da sıkıntı çıkarmıyor. Kanalizasyonumuz yok. Isınma olarak da çoğu ev kat kaloriferi kullanıyor. Soba ve klima kullanan insanların da var (Görüşmeci 3, erkek, Ortaköy).

Cumhuriyet tarihinin kırsal altyapıyı destekleme konusundaki en büyük projesi KÖYDES' dir. Bu proje içme suyu ve yol konusunda sıkıntı yaşayan köylerin/kırsal alanların sorunlarının giderilmesi amacıyla yeterli ve sağlıklı içme suyuna ulaşımı, köy yollarının iyileştirilip standardının artırılması, atık su hizmetlerinin geliştirilerek yaşam kalitesinin artırılması ve ekonomik-sosyal gelişmenin sağlanmasını amaçlamıştır. İlk kez 2005 yılında İçişleri Bakanlığı (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü), Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından uygulanmaya başlanan proje, kırsal alanlar üzerine birçok gelişme önerileri sunsa da uygulama kısmında tam anlamıyla başarı elde edememiştir. Yukarıda yer

verilen görüşmeci anekdotlarından yola çıkarak, kırsal alanlarda eskiye nazaran bir gelişme ve dönüşümden söz edilebilir. Daha öncesinde sahip olunamayan imkânlar, küreselleşme ve kentsel yayılma neticesinde kent çeperlerine doğru bir ilerleme kat etmiş, bu alanları iyileştirip yenilemiştir.

4.5.5.2. Konut Biçimlerindeki Değişimler

Köy yerleşimleri günümüzde hem tarihsel ve geleneksel yönleriyle hem de içinde yer aldığı ulusal ve küresel etkilerin birleşimi sonucu değişip dönüşerek varlığını sürdürmektedir. Ulusal ve uluslararası etkiler, pazar, teknoloji ve yaşam tarzını da içine katan kültürel etkileri ile kırsal alanı etkilediği ve değiştirdiği söylenebilir. Ulusal ve uluslararası düzeyde etkileme durumu öncelikle kendini kentin mahallesi ya da ilçesi haline gelen köylerde göstermektedir. Şehir ya da şehrin bir parçası haline bürünen köylerin bu hale gelmesindeki en önemli etmenlerden biri kentlerin büyüyerek köylerin etrafına yayılması ve sermayenin mekândaki hareketidir. Böylelikle kır, hem kentin bir parçası haline gelmekte, hem de gününbirlik yer değiştirebilme durumundan kaynaklı kentle sürekli bir ilişki içerisine girilmektedir.

Bu şekilde oluşan ilişkiler, kırsal alanda eskiden günümüze konut biçimlerinde meydana gelen değişimleri ortaya koymada bize yardımcı argümanlardır. Bilindiği üzere, kerpiç, tuğla vb. gibi eskiden kullanılan geleneksel yapı malzemeleri o bölgenin konumu ve iklimi ile alakalı farklılık göstermekteydi. Araştırma yaptığımız iki köyde de eskiden kolaylıkla erişilebilen bir malzeme olan kerpiç, tuğla ve taş kullanılmaktaydı. Fakat yapılan yeni binalarda bu sistemin değiştiği görülmektedir. Yeni binalarda yapı malzemesi olarak kullanılan betonarme yapı, eski malzemelerin giderek terk edildiğini de ortaya koymaktadır.

Çalışmanın bu kısmında yaptığımız görüşmelerde kırsal yaşam pratikleri ile geleneksel yaşam ve konut alanlarının “modern süreçlerle” nasıl farklılaştığı ortaya konmaya çalışılmıştır:

Biz evlerimizi bilinçsiz yaptık. Kendi tarlamıza hepimiz ev yaptık birer dönümden beş dönüm yer gitti. Bizim de çocuklarımız oldu. Haydii. Ama bunu şöyle yapsak olmaz mı? Bir tek binaya ev yapsak diye düşündür. Olmaz. Sığmazlar. İşte birbirleriyle geçinemezler. Şu şöyledir işte böyledir. Onun için gitsin şuraya ev yapsın. Evlerin merdivenleri bile ayrı ayrı çıkılıyor yani burada (Görüşmeci 9, erkek, Ortaköy).

Bizim eski evde 60-60 bir banyo vardı. Her şey dışarıdaydı. Yatmaya bile zaman zaman yer bulamıyorduk. Şimdi öyle mi şu anki evimiz iki katlı. İki katın ikisi de 3+1 banyosu tuvaleti her şeyi var içerisinde. Buradaki insanlar zamanla birbirinden göre göre yapacakları yapıyı ona göre değiştirdiler (Görüşmeci 3, erkek, Ortaköy).

Yapılanmalar konusunda yenilenme hareketleri var ama bence yanlış o yanlış biz de yaptık. Ama o ara çok hızlı bir süreç oldu. Acil ev yapılması gerekiyordu. Biz de lisedeydik. Eğer üniversite sonrası olsaydı mühendis arkadaşlarımla güzel bir taş ev yapabilirdik, olabilirdi. Lisedeydik daha bir şey bilmiyorsun. Öyle apartman tarzı bir ev yaptık ama böyle bir şeye gerek yoktu buralarda taş ev ve köye kullanışlı ev olması lazım apartman tarzı evlere burada gerek yok. Gösteriş için yapıldı önceleri ama gerek yoktu. Köy için kullanışlı ev konusunda da dubleks bir ev lazım. Önünde bir terası olan dubleks bir ev yapacaksın. Girişinde geniş bir salon. Üst katta yatak odaları bitti. Biz şimdi balkon kullanıyor muyuz kullanmıyoruz. O kadar balkona gerek yok onun yerine genişçe bir teras yaparsın olur (Görüşmeci 6, erkek, Ortaköy).

Önceden burası vardı. Sonradan kendi emeğimizle evi restore ettik. Ahşap rengi pimapenler, döşemeler, vakit geçirmek için dışarıya havuz bile yaptırдық. Havuzlu bir evde oturuyoruz şu anda. Önceden bu taraftaki eve fazla eşyalarımızı koyuyorduk depo gibi. Pandemiden sonra eşim Aydına kaldı biz de kızımın buraya geldik. Kızım burada kaldığı günleri en mutlu günlerimiz diye anlatır hep. Ben o zaman hep buradaydım. Tadilat işleriyle uğraştık. Banyo tuvalet yok mutfak yok. Bir oda daha çıkaralım da seneye belki çalışırız. Belki pandemi sürerse geldiğimizde kalabileceğimiz bir yer olsun. Eşim hafta sonu gelebilirse geliyor ben de cumadan geliyorum pazartesi gidiyorum. Karpuzlu mesafesi kadar olsa Aydın ile burasının arası ben Aydın'daki evi kapatmayı düşünüyorum. Kaloriferli burası. Kışın burası biraz soğuk oluyor o yüzden kalorifer yakıyoruz biz burada.

kaloriferde pirine kullanıyoruz, babam taş ustalığını iyi yapıyor. Evin dışını bile kaplama yaptırdık (Görüşmeci 23, erkek, Ortaköy).

Şehirdeki evler çok katlı apartman, buradaki yeni yapılar da aynı apartman tarzı ama 2-3 katlı olması itibariyle şehirdekilerden ayrılıyor. Yani iç yaşantı olarak iç donanım olarak şehirdeki ile arasında neredeyse fark yok, dış donanım olarak yani farklı insanları bir araya getirmesi toplaması olarak birbirlerinden farklılaşıyorlar. Çünkü köylerdeki apartmanlarda genel itibariyle çekirdek aile kalıyor. Kat çıkıldıkça evlenen çocukları buralara yerleştiriliyor. Dışarıdan birileri gelip oturmuyor. Yani köydeki apartmanlar bireysel apartman diyebiliriz. Kişiler çocuklarına yapıyor üst katları. Bahçeli, apartman evler (Görüşmeci 11, erkek, Kardeşköy).

Son zamanlarda yerleşimlerin özgün kimliğinin giderek zayıfladığı ve birbirinin kopyası olabilecek duruma geldiği ve dolayısıyla standartlaştığı yönünde değerlendirmeler yaygınlık kazanmıştır. Söz konusu mekânsal aynılaşmayı Türkiye’de 1950’lerde yaşanan “modernleşme” süreciyle açıklamak mümkündür. Modernleşme süreci ile başlayan betonarme kullanımı, yerel yapı malzemesi olarak birçok yerleşim yerlerinde varlık göstermesinin yanı sıra bu betonarme kullanımı gelenekselin yerine geçmiştir. Dolayısıyla yerel malzeme ve yöntemlerle inşa edilmiş yapılardan modernleşmenin bir gereği olarak görülen betonarme yapılara doğru bir değişim ve dönüşümün gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Modernist öğretiler çerçevesinde tasarlanıp ortaya konulan yapılaşmalara yönelik ortaya atılan eleştiriler de söz konusudur. Bu eleştiriler Jenks tarafından (Jenks, 1977, s. 93; aktaran: Eyüce, 2005: 13); “...yöre ve geleneklerin tümü ile yok sayılması ve böylece yöresel bağlam ve yöresel/kültürel kimlikten yoksunluk; ne pahasına olursa olsun yeninin ve yeniliklerin aranması, geçmiş ile bağların tümü ile koparılmış olması ve bunların sonucunda anlamdan yoksun yapılardan oluşan, kolektif belleğin yok edildiği yapılaşmış çevrelerin üretilmesi” şeklinde ifade edilmektedir. Söz konusu bu aynılaşma süreci, büyük kentlerde olmakla birlikte küçük ölçekli şehirde ve kırsal alanlarda da kendini göstermeye başlamıştır. Kırsalda meydana gelen bu değişim süreci, kırsalın yerel özelliklerini (gelenek, aidiyet ve doğallığı) zedelemekle birlikte bu durum mekân üretim süreçlerine de yansımaktadır.

Bilgin, Giddens’in ortaya attığı modernleşmenin boyutlarıyla toplumda meydana gelen modernleşme etkilerini açıklamaya çalışmaktadır: “...gelenek’i, aidiyet’i, doğallık’ı hemen

ortadan kaldırmayan, ama sürekli aşındıran; eskisinden farklı bir zaman, mekân ve varoluş biçimini ortaya çıkaran” (Bilgin, 1996: 472-491) yönelimler olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu özelliklerin konut ve yerleşme düzenindeki dönüşümü anlamada oldukça elverişli araçlar oldukları vurgulanmaktadır. Bu özellikleri ayrıca, modernist süreç ve etkilerle kırsaldaki dönüşüm perspektifinde geleneksel yaşam ve konut üretim süreçleri üzerinden bir değerlendirme yapmak da mümkündür. Görüşmecilerin söylediklerinden yola çıkarak; kırsal alanda yaşayanlar, her ne kadar küreselleşme ve modernleşme ile birlikte yaşam tarzlarını değiştirme yoluna gitseler de aslında geleneksel yaşantılarını tam anlamıyla bırakmadıkları için bir bocalama yaşamaktadırlar. Kentsel bir yaşantı sürdürdükleri yönündeki söylemleri, bu yaşantıyla birlikte hayatlarında sürdürdükleri ve eksikliğini duydukları kırsal yaşamı (hasret) da alt anlatıda bize vermektedir. Kırsalda alışmış oldukları yaşantının dışına çıkmaları, konutları yenilemeleri (kentsel ölçekte) ve bu yenilemeler konusunu da oldukça özenerek bize aktarmaları; sonrasında ise bulundukları alanın aslında yeni konutlara ve onların yaşam biçimlerine uygun olmama durumlarını da kısık sesle ve vurgulamadan ifade etmeleri, onların kendilerini ne kadar kentleşmiş ve kentli olarak belirtmeye çalışsalar da aslında kırsal kökenlerini terk etmeyip arada kalma durumlarını ortaya koymaktadır.

4.5.5.3. Villalaşma

Kentte meydana gelen plansız ve hızlı nüfus artışı ile birlikte kentler, içeriğindeki nüfusu kaldıramaz hale gelmiş ve çevrelerine/çeperlerine doğru bir yayılma hareketi gerçekleştirmişlerdir. Çeperlerine doğru gerçekleştirdikleri bu hareket sonucunda nüfus bu bölgelere doğru hareket etmeye başlamış ve bu alanlar buralara yönelen nüfusun yaşam alanları haline gelecek şekilde yapılaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla kentlerin çeperlerinde yer alan bu kırsal alanlar da yapılaşmadan nasibini almış, apartman ya da villa tarzı evler buralarda inşa edilmeye başlanmıştır. Araştırma alanımız içerisindeki Kardeşköy’de bu tarz villa yapılanmaları son zamanlarda artış göstermiştir. Kent merkezinde çalışan ya da emekli olan ve buralara yerleşen kişilerin oluşturduğu bölgeler daha çok kırsalın dış kısmında yer alırken bu yapılar zamanla beliren yer ihtiyacı nedeniyle köyün iç kısmına doğru bir yayılma göstermektedir. Toplumsal ilişki bakımından ise ilk yerleşim zamanında bazı kopukluklar yaşayan bu insanlar, kırsal alanda yaşayan yerli halk ile zaman içerisinde bir ilişki bağı oluşturmuş, onlarla iletişim kurarak yaşamlarını burada sağlıklı bir şekilde ilerletme yolunu seçmişlerdir.

Önceden kendi içimizde ve kendi halimizde yaşayan insanlardık. Zaman geçtikçe köyümüzün etrafına büyük siteler ve villalar inşa edildi. Buralarda Aydın merkezde ya da İncirliova'da çalışan doktor, dişi, öğretmen gibi insanlar yaşamaya başladı. İlk zamanlar onlar bize yabancı biz onlara yabancıydık ama sonraları durum değişti. İçimizde dura dura aramızdaki soğukluk ve yabancı olma durumu farklılaştı. Sohbet ettik, birbirimize misafirliğe gittik, kaynaştık diyebilirim (Görüşmeci 16, kadın, Kardeşköy).

Kentten kırsala göç eden ve burada yaşamaya başlayan kişiler, içine kapanık halleri ve eğitim seviyeleri düşük olması dolayısıyla sosyalleşme becerileri kuvvetli olmayan yerli halk ile anlaşma ve diyaloga girme konusunda ilk zamanlar zorluk yaşamışlardır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte yaşanan birçok alandaki gelişme kırsal alanı da derinden etkilemiş ve buradaki kesimin yaşam koşullarını iyileştirmiş, yaşam kalitesini arttırmış ve bilinç seviyelerini artırmıştır. Yaşadığı değişim sonucu gün be gün özgüven depolayan bu kesim, sosyalleşen ve etrafının farkına varan bu hale evrilmiştir. Dolayısıyla kentte yaşayan insanlarla daha rahat ilişki içerisine girmeye ve etkileşimde bulunmaya başlamışlardır.

Köyümüzde yeni yapılaşmalar var. Ayrıca yapılacak olanlar da var. Burada TOKİ inşaatı başladı. 198 konut, 1 cami ve 1 okul yapılacağı yönünde söylentiler var. Bu da hem insanların hem de hizmetin burada artması demek. Bakalım kanalizasyon ve doğalgaz beklentimiz var. Bu yapılardan sonra onlar da gelir diye düşünüyorum (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Kırsal alanda meydana gelen yapılaşmalar kır ve kent yakınlaşmasını sosyal açıdan sağladığı gibi yapılan hizmetler açısından da sağlayacağı düşünülmektedir. Kırsal alanda yaşayanlar, villa ve TOKİ tarzı yapılaşmalara hem insan ilişkileri yönünden hem de daha iyi koşullara sahip olabilme yönünden yaklaşmaktadırlar. Yaşam kalitelerini her geçen gün arttıran bu kesim, daha fazla hizmet alabilme adına eksik gördükleri durumları iyileştirmek için aralarında imza kampanyaları düzenlemekte ve seslerini duyurma yoluna gitmektedirler.

Elektrik telleri yerin altına alındı. Yollarımız, evlerimiz sürekli yenileniyor. Aşağı mahalleye TOKİ yapılıyor. Mera var 49 dönüm oraya verildi ihalesi. 198 daire yapılacak. Bir tane okul ve bir tane cami yapılacak içerisine. Kapalı spor salonu ve futbol sahası da yapılacak aynı yere. O tarafa doğru bir kayma olur artık bundan sonra ve oradaki toprak daha da değerlenecek tabii ki. Zaten buralarda eski yapılar da sürekli yenilendiği için buradan bir ev almaya kalksan maddi durumun yetmeyebilir çünkü oldukça pahalı (Görüşmeci 18, erkek, Kardeşköy).

Kırsalda dıştan içe doğru villalaşmadan bahsettiğimiz gibi içeride oturanların da evlerini apartman tarzı evlere dönüştürdüğünü ya da yeni yapılanları bu şekilde inşa ettiklerini söylemek mümkündür. Kerpiç ya da tuğladan evlerin sayısı gün geçtikçe azalmakta, var olanlar da ya maddi durumlarından ya da çok yaşlı olmalarından kaynaklı yenileme girişiminde bulunamamaktadır. Bu alanlara sürekli yatırımların yapılması, buralara insan çekmenin yanı sıra alandaki tarla, arazi ve evlerin maddi değerini de arttırmakta, çoğu kesim tarafından daha cazibeli hale gelmektedir.

4.5.6. Kırdaki Kadının Durumu Üzerine Algılar / Dönüşen Kadınlık Halleri

Kırsal alanda gerek hak ve imkânlar gerekse karşı karşıya kaldıkları toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler bakımından kadınlar dezavantajlı konumdadır. Kırdaki meydana gelen dönüşümler neticesinde göç ve kültürel dönüşüm yaşanmış; eğitim ve ulaşım/iletişim imkânları sayesinde de çoğu kadının maruz kaldığı ataeril düzenden (çocuk, eş, iş vb. yaşam tarzı konularında) ders çıkaran yeni nesil kadınların görünürlüğü artmıştır. Bu kadınların ev dışındaki aktivitelerinde artış görünmekle birlikte kendi hayatları konusunda karar verme durumlarında da gelişme gözlemlenmiştir. Tarımda makineleşme ile kadının tarımdaki emeği azalmış; hanedeki emeği çeşitlenmiştir. Tarım ve hayvancılıktan uzaklaşarak hane içi rollere yönelen kadınlarda teknolojiye gelişmelerle birlikte gerek kullandıkları ev aletleri (mutfak robotu, ütü, elektrikli süpürge, çamaşır ve bulaşık makineleri vb.) gerekse hane içindeki uğraşları (çocuk bakımı ve eğitimi, yemek çeşitleri, temizlik, boş zaman aktiviteleri vb.) çeşitlenmiş ve farklılaşmıştır.

Kadınlar, geçmişten günümüze farklı evrelerden geçmiştir ve hala geçmektedir. Kendi hayatlarını idame ettirmede kuşaktan kuşağa (kuşaklar arası) bir farkın olduğu net bir şekilde

göze çarpmaktadır. Bu farklılaşma kendisini öncelikle yeni nesil ile orta yaş ve üzeri kadınlar arasında göstermektedir. Tarımsal aktivitelerdeki varlığı, evlenme şekli (görücü usulü), eğitim alma durumları (ilkokulu bile zar zor okuma), çocuk sahibi olma (ataerkillik ve bilgisizlik kaynaklı çok çocuk sahibi olma), ekonomik yönden bağımsız olmama hali gibi sayılabilecek daha birçok durum, kırdaki orta yaş ve üzeri kadınların portresini ortaya koymaktadır. Bu şekilde eğitim almayan/alamayan ve ekonomik bağımsızlığını elinde bulunduramayan kadınlar, kendilerine yapılan baskı ve zulüme de tepkisiz kalmakta ve boyun eğmektedirler. Fakat yeni nesil bu konuda daha dikkatli hareket etmekte ve annelerinin/büyüklerinin maruz kaldığı mağduriyetlerle kendileri de yüzleşmemek için kendilerine yeni fırsatlar yaratma girişimine girmektedirler. Aynı zamanda anneleri de çocuklarının kendileri gibi aynı şeyleri yaşamamaları için ellerinden geldiğince çabalamaktadırlar. Onların eğitim almaları yönündeki destekleri ve ayrıca devletin de zorunlu eğitim politikası ve ulaşım ve materyal desteği ile birlikte çocukların okula gönderilmesinde teşvikler oluşmaktadır.

Kadınların çocukları özellikle kızlarının eğitim alması ve meslek sahibi olması yönündeki farkındalıkları, aile içerisindeki ilişkileri de zamanla etkilemektedir. Ulaşım ve iletişim imkânlarının geliştirilmesi ve kırsala doğru yapılan göç sayesinde kentsel yaşam tarzlarıyla sürekli iç içe olma durumu oluşmakta; kentsel yaşam aile içerisine girmeye başlamaktadır. Dolayısıyla önceki yaşam tarzı (ağır tarım işinde çalışma, eğitim alamama, ev işlerine öncelik verme vb.) gün geçtikçe azalmakta ve sönmektedir. En azından lise eğitimine kadar okumakta, görücü usulü yerine kendi seçtikleri insanla evlenmekte/evlenmeyi istemekte ve aile büyüklerinin bakımını üstlenmek yerine sadece çekirdek ailesi ile ilgilenmek için ayrı evde yaşamak isteyen yeni bir kır kadın kuşağı söz konusudur (Kentel, 2017).

Kadınlar artık kendileri ve ailesi hakkında karar verme durumunda olmakta ya da olmaya çalışmaktadır. Hakları ihlal edildiğinde ise (baskı ve şiddet hallerinde) sesini çıkaracak ve bu uğurda mücadele edecek farkındalık ve konuma da sahip bir kadın halinden de, anlatılardan yola çıkarak söz edilebilir. Tüm kadınlar için aynı durum söz konusu olmasa da bazıları bu yolda ilerlemekte, bazıları da oluşan bu yeni nesil kadın profilini desteklemekte, bazıları ise (çoğunlukla geleneksel ve muhafazakâr olanlar) onları düzeni bozucu birer tehdit olarak görmektedir.

Her ne kadar köyde birçok gelişme yaşansa da bu gelişmeler genç nüfusun köyden evlilik, eğitim ve iş bulmak amaçlı ayrılmasının önüne geçememiştir. Kentle kıyaslandığında

imkânların daha kısıtlı olması köyde yaşamayı cazip olmaktan çıkarmaktadır. Gençlerin bazıları bu sebeple kente göç etmekle birlikte köyde kalan gençler ve kadınlar kendi hareket alanlarını genişletmeye çabalamaktadırlar. Kadınlar üretim faaliyetlerinde bulunarak etkinliklerini artırabilmekte, az ya da çok ürün satışından elde ettikleri ile aile gelirine katkı sağlamaktadırlar. Kadınlar ve gençler ürettiklerini kendi pazarlayabilecekleri mekânlara (pazar yeri vb.) gidip satış sürecinde aktif rol oynayabildikleri gibi teknolojinin gelişmesiyle birlikte sanal ortamda da bu ürünleri pazarlama işlerine girmektedirler. Bazıları daha profesyonel davranıp website oluştur(t)muş; bazıları ise sosyal medya (Facebook, instagram vb.) kanalları vasıtasıyla ürettikleri ürünleri pazarlamaktadırlar. Doğal ürün olması sebebiyle birçok kişi tarafından rağbet gören bu ürünlerin satışı ile birlikte kadınlar eşlerinden para istememekte, kendi masraflarını/giderlerini karşılayabilme imkânına sahip olup özgüvenlerini arttırmaktadırlar. Yapılan görüşmelerde bu şekilde olan kişiler net olarak gözlemlenmiştir. Üretim sahalarının geliştirilmesi, istihdam, ücretlendirme, sosyal imkânlar bakımından kadın-erkek fırsat eşitliğinin korunması sağlanarak kadının emek gücü daha verimli hale getirilebilir. Bunun öneminin fark edilmediği zamanlarda da kadın emeği değer kaybederek görünmez olmaya devam etmektedir.

4.5.6.1. Köyde Dönüşen Kadınlık Halleri

Aile içinde ilişkiler, emek piyasası, toprak sahipliği, üretim -dağıtım- satış gibi konularda kırsal kesimdeki kadınlar erkeklere oranla daha dezavantajlıdır. Kadın düzeni sürdürmekle görevli olarak bu düzende hakları savunulmayan, yoksulluğu ile yoksunluğu (sağlık, eğitim vb.) büyük çaplı olarak deneyimleme durumunda olan, sistemsel eşitsizliklerle mücadele ederken emekleri görmezden gelinen, geleneksel rollere sıkıştırılan konumu; kadının kendi hayatı üzerinde karar verebilecek ekonomik bağımsızlık ve farkındalığı kazanması konusunda oluşturan cinsiyete dayalı işbölümünden kaynaklanmaktadır (Kentel; 2017: 265). Toplumsal faaliyetler, örf ve adetlerin halen daha geçerli olduğu ülkemizde, cinsiyete bağlı iş bölümüne göre düzenlenmekte ve kadın bu tabloya ev kadını, eş ve ana olarak yerleştirilmektedir (Akbay, 1998: 24-26). Erkek egemenliğinin ön plana çıktığı (özellikle geleneksel yapıdaki kırsal alanda) bu düzlemde kadınların üretim faaliyetlerinin çıktıları üzerindeki paya erkekler el koymakta ve onların ekonomik yaşama katılımı konusunda öncelikli söz sahibi olma özelliğini taşımaktadırlar. Toplumsal ilişkiler içerisindeki kadının durumu, yaşanan değişimlerle birlikte farklılaşma eğilimi göstermektedir.

Yaptığımız görüşmeler sonucunda “kırdaki kadının durumu üzerine algılamalar” temamızla amacımız kırdaki kadının güncel bir portresini ortaya çıkartmaktır. Kırdaki kadının üretim, teknoloji, aile ve köyle olan ilişkisi de bu doğrultuda ortaya konmaya çalışılmıştır. Tarımda modernleşme ve teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte kadın, üretimde rolü azalan ve böylelikle evle bütünleşen bir hale dönüşmüştür. Dolayısıyla yoksulluk ve yoksunlukla mücadele etmek konusunda yükümlü olan kadınların hane içinde geliştirdikleri üretim boyutu, imkânları ve karşılaştıkları zorlukların neler olduğu ve bu zorluklarla mücadele etme noktasında hane dışı çalışma koşullarının yaratılması ve bu süreçteki tutumları belirtilmeye çalışılmıştır. Gittikçe izole olan kadınlarda, sosyal hayatları ve mobilizasyonlarının kısıtlı olması nedeniyle yüksek oranda televizyon izleme ve teknolojik alt yapının elverdiği yerlerde de internet kullanımı görülmektedir. Sosyal medyaya erişim sağlamaları, bu mecraları tüketme alışkanlıkları ve bu tüketimi etkileyen unsurların neler olduğu üzerinde de ayrıca durulmuştur.

Kadınların köye dair algıları, beklentileri, kırın sosyo-ekonomik hayatının getirdiği imkân ve sınırlılıklar konusundaki algı ve beklentileri çalışma boyunca öğrenilmeye çalışılmış ayrıca erkeklere de kırdaki kadınların durumu ve kırdaki kadınlar konusundaki bakış açılarının neler olduğu yönünde sorular yöneltilmiştir. Böylelikle kadınların ve erkeklerin gözünden kırdaki kadınların durumunun nasıl algılandığı ve değerlendirildiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kadınların “evlenme” durumları ve “evlilik yöntemleri (düğün, kaçarak vb.)” konusunda konuşmamız için öncelikle evliliğin bir tanımını yapmakla işe koyulmalıyız. Evlilik, hayatı paylaşmak amacıyla iki kişinin yeni bir yaşam döngüsüne girerek hayatlarında radikal bir değişim sürecine dahil oldukları kurumlar içinde yer almaktadır. Farklı aile, mekân ve kültürlerden gelen iki farklı insanın aynı ortamı paylaşmak durumunda kaldığı bir olgudur. Kişilerin hayatlarındaki geçirmiş olduğu bu süreci en sağlıklı bir şekilde ilerletebilmeleri kendilerini iyi tanıma ve evliliğin sorumluluğunun bilincinde olması ile mümkündür (Çiftçi, 2007: 3).

Evliliklerde evlilik türü, evlilik yaşı ve evliliklerde karar mekanizmasının kim olduğu önem arz etmektedir. Öncelikle burada evlilik türüne yer verdiğimizde evliliğin nasıl yolla kurulduğuna odaklanmak gerekecektir. Evlilik kişilerin birbirleri ile anlaşması sonucu mu gerçekleşmektedir yoksa daha çok başkalarının ön ayak olması sonucu (görücü usulü denen sistemle mi?) mu gerçekleşmektedir? Burada ayrıca anlaşarak evlenme durumuna “kaçarak” ibaresini de eklemek yerinde olacaktır. Görüştüğüm iki köyden biri olan Ortaköy’de gençler genel itibariyle kaçarak evlenmektedir. İnternet ve akıllı telefonların kırsal kesimde artış göstermesiyle birlikte telefon ve internet vasıtasıyla gençlerin birbirleriyle iletişime geçerek buluşmaları ve kaçarak evlenmeleri buralarda yaygınlık kazanmıştır.

Benim çocukluğumda kız oğlanı görmez oğlan kızı görmezdi. Nişanlısını bile görmezdi. Şimdi köyler çağ atladı, çağ değişti. Artık kız istemeye gidemiyorsun. Benim kız kaçtı. Evlendiler. Sonra damat çok yalan söylediği için ayrıldılar. Tehdit etmiş hiçbir şey talep etmeyeceksin benden diye. Kaçma bir moda oldu. Canı istediği sevdiği için kaçıyorlar. Kahvecinin kızı önceden biriyle nişanlıydı sonra onunla kaçtı gitti. Haber vermeden. Ben de kaçırdım hanımı. Süreçleri beklemeden kaçıyorlar. Ana babaya bile haber vermiyorlar. İsteyince anlaşıp kaçıyorlar. Allahtan arada bir husumet olmuyor (Görüşmeci 7, erkek, Ortaköy).

Burada görüşmeci; gençlerin “kaçma” eylemlerinin keyfi bir davranış olduğunu belirtmiştir. Evlenmek için ailelerinin kararlaştırmış oldukları süreçleri önemsemeyip/tercih etmeyip kendi istekleri doğrultusunda bu kararı (kaçma ve evlenme) aldıkları sonucuna varmıştır. Burada kaçma eyleminde bulunan ve evlenen kadınların hakkında bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle onların çekirdek aileleri içerisindeki karar alma süreçlerine katılımları hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Aile içinde cinsiyetçi iş bölümünün var olup olmadığı, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl gerçekleştiği, kadınların eğitimde kalma sürelerinin ne kadar olduğu ve problemlerle başa çıkma stratejilerinin neler olduğu konularının içeriğine ulaşılmalıdır. Kadınların evlenmek amacıyla evden ayrılmasının ebeveyn tutumları ve sosyokültürel kodlarla bağlantısının kurulması gerekmektedir. Ayrıca kaçarak evlenen kadınların evlenme öncesi ve sonrası yaşam deneyimleri de bu doğrultuda değerlendirilmelidir.

Ben kaçarak evlendim. Babama kalırsa evlenecektik ama yaşımızın dolması gerekiyormuş. Biz tabi ne yaptık beklemedik. Gençlik işte (Görüşmeci 11, kadın, Ortaköy).

Eskiden analar babalar ne derse o olurdu şimdi kızlar ne derse o oluyor. Okullara başladı başlayalı kızlar okulda anlaşıyorlar diyorlar ki bazısı söylüyor bazısı söylemiyor tabi ben filanca ile evleneceğim diye. Anası babası olmaz dedi mi gidiveriyor hemen. Gitmeyen de var ama giden de illa anlaştığı ile evlenecek. Okulda okuyorum diye gidiyor kız, başkasıyla anlaşıyor, af edersin hamile kalıyor oğlandan, geliyor buraya anası babası anlıyor durumu, ne zaman belli oluyor belli olduktan sonra babası baskı ediyor çocuk düşün diye ağır bir şeyler veriyor, en sonunda oncağız alıp gidip teslim ediyor. Şimdi Kayseri’de kendisi. İki senelik üniversite okurken bulduğu oğlana teslim ettiler onu. Bir insan farklı ortamda başka kişilerle tanışabilir tabi ama anasına babasına anacak (anlatacak) durumu. Eğer andıysa en azından kimseye bile haber vermeden bir gün düğününü yapıp öyle vermesi gerekiyor kızı bence (Görüşmeci 2, Kadın, Ortaköy).

Dolayısıyla evlilikte dikkat edilmesi gereken bir diğer husus burada devreye giriyor; evlilik yaşı. Erken yaşta evlilik, ailesi tarafından gelişimini (fiziksel ve zihinsel) tamamlamamış olan çocukların evlendirilmesi meselesidir. Evlenme yaşının her geçen gün arttığı bilinmektedir. 1970’lerdeki oran kadınlar için 17, erkekler için 22 iken (Timur 1972: 94), 1980’lerde bu oranda değişiklik yaşanmış, kadınlar 18’e çıkmış; erkekler ise 21’e düşmüştür (TUIK,2011). Yapılan son Aile Yapısı Araştırması’na göre (BASGM, 2010) erkek ve kadınların yüzde 58’i ilk evliliklerini 18-24 yaş aralığında yapmaktadır. Eğitim seviyesinin artması burada başar rolü üstlenirken ekonomik koşulların etkisi de evlilikte yaşın artması konusunda oldukça fazladır. 2020 yılında ise bu rakamlarda oldukça artış olduğu gözlemlenmiştir. Kadınlar ilk evliliğini bu rakamlara göre 25.1, erkekler ise 27.9 yaş oranıyla gerçekleştirmektedir (TUIK, 2020).

Evlilikte önemli olan bir diğer husus da eş seçmedeki özgürlüktür. Modern ailenin bir özelliği olarak eş seçiminde bireylere karışılmamaktadır. Ayrıca kırsal alanlarda geleneksel olarak varlığını devam ettiren “düğün yapma” ve “el öpme” ritüelleri yapılamadığında/yerine getirilmediğinde eksiklik duyulan ve kişileri görgüsüz ve inançsız olarak damgalayan bir pozisyona sokmaktadır. Modern yaşamda bir karşılığı olmayan bu ritüellerin, kişileri geleneksel kalıplardan uzaklaşmasını engellediği düşünülmektedir.

Köydeki “kadın-erkek ilişkisi”ni cinsiyetler arası eşitsizlikler açısından değerlendirdiğimizde;

Köyde kadınlar erkekleri geçti bence. Önceden köylerde erkekler ön planda kadınlar onların arkasından gelirdi. Şimdi kadınlar geçti ki erkekleri. Elinden gelse dövecekler. Çalışan kadınlar “Ben kocama neden verecekmişim para yaa “ diyor. Çalıştığı parayı alıyor eve hiç harcamıyor çatır çatır kendi ihtiyaçlarını alıyor, “banane” diyor. Kendine harcıyor (Görüşmeci 5, kadın, Kardeşköy).

Hayat git gide daha da zorlaştı. Her şey çok pahalı. Tamam, insanlar çalışıyor, para kazanıyor, boş durmuyor ama bu da yeterli gelmiyor artık. Hele hele tek maaşla evi idare etmek ve güzel bir yaşam sürmek artık çok zor. Bu yüzden günümüz insanları eşinin çalışmasına karışmıyor. Aslında başta izin vermeyecek gibi oluyor ama eşi çalışmaya başlayınca ve ilk maaşını alınca elinin rahatladığını fark eden koca, bir daha bu konuda ağzını açmıyor aksine eşinin çalışması için sürekli eşine destek oluyor. Günümüzde erkekler eşlerine daha saygılı. Yani karı-koca ilişkileri biraz daha iyileşme durumu gösteriyor eşitlikçi olmaya doğru. Kadına eskisinden daha çok değer veriliyor (Görüşmeci 11, erkek, Kardeşköy).

Kadınların ezilmesi diye bir durum söz konusu değil artık. Şimdiki kadınlar neredeyse erkekleri ezecek. Bunun sebebi ise belki cahilliktendi. Kadınlar bilmiyordu, her şeye katlanıyorlardı. Bir de çoğunlukla ev hanımı olunca maddi yönden özgür de değiller, kendilerine güvenleri yok. Şimdi çalışıyorlar. Haklarının farkındalar. Hayatın müşterek olduğu artık içlerine işlemiş. Dediklerini

yapmazsan resmen burnundan getiriyorlar o derece. Burada köy muhtar adaylığına bile adaylığını koyan kadınlarımız oldu. Üst üste iki seçimdir iki kadın adayımız vardı ve bu kadınlar derneklere de üye. Neyi nasıl yapmaları gerektiğini bilen cabbar ve bilgili kadınlar. Yani kadınlar artık kendilerini göstermeye başladı. Her mesleğe el atar da oldular. Her şeyi yapabiliyorlar; Benzincide pompacı mı ararsın, belediye otobüsü şoförü mü, araba tamircisi mi. Ne ararsan var artık. Daha yeni 3-4 sene önce bir tane kızımız makine mühendisi olarak mezun oldu üniversiteden. Artık kalmadı öyle bu işi kız yapar erkek yapar meselesi. Herkes her işi yapabilecek kabiliyette. İnsan istesin yeter ki. Her şeyi yapar (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Kadının durumu da kişilere, aile yaşantılarına göre değişkenlik gösteriyor (Görüşmeci 21, kadın, Kardeşköy).

Ailenin yapısında görülen değişimlerden bir diğeri de ailenin iş gücüne katılımında görülen demografik değişimdir. “Evin geçimini sağlama” görevini geleneksel ailede üstlenen erkek, değişen zamanla birlikte artık kadının da bu görevde bir payının olduğunu kabullenmiştir. Modern zamanla birlikte kadın ve erkek yapılacak olan iş planlamasını paylaşma eğilimi göstermekte ve ayrıca kimsenin mağdur olmayacağı şekilde eşit iş dağılımı yapmaktadırlar. Nitekim modernleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi insan hayatı üzerinde etkili olan faktörler, aile hayatında ve toplumsal alanda kadının yükünü artırmış, kadın sadece “ev hanımı” değil; anne, eş ve iş kadını olarak hayattaki rolünü almıştır. Burada sadece eve ve tarlaya sıkıştırılamayacak olan kadın, iş hayatına atılmaya ve hayatında yaşanan değişimle kendini gerçekleştirmeye başlamıştır.

Bu doğrultuda kadınların “çalışma durumu” ve insanların “kadınların çalışma durumuna bakışı”nın sunulan imkânlar açısından bir değerlendirmesini yapmak gerekecektir.

Eskiden tütün ekerdim. Ormanda çalıştım. Oradan emekli oldum. Önceden sigortasız çalıştırırlardı bizi sonradan sigortamı ödemeye başladılar. Ormanda tara (kesici alet) ile çalı keserdik ormandaki temizlik işlerine bakardık. Çam fidanı da dikerdik. Bir sezonda şimdi sekiz dokuz ay ormanda çalışılabilir insanlar İŞKUR aracılığıyla ama 2-3 senedir iş yok artık (Görüşmeci 4, kadın, Ortaköy).

Kadınlarımız ev ekonomisine katkı sağlar. Tarla, fabrika, ev gibi birçok alanda etkin olarak çalışır. Kadınsın şunu yapamazsın gibi zihniyetlere köyümüzde pek rastlamadık (Görüşmeci 20, kadın, Kardeşköy).

Ben 10,5 yıl çalıştım Kaltun madencilikte. Hamile kaldıktan sonra işi bırakmak zorunda kaldım. Şimdi çocuğuma bakıyorum. Şu anda çocuğuma bakacak insanım yok. Biraz onu büyütmem lazım sonrasında tekrar girmeyi düşünüyorum madene (Görüşmeci 20, kadın, Ortaköy).

Kaltun'da kadınların çalışmasına normal bakıyorlar. Ben 10,5 – 11 yıl çalıştım. İyi davranıyorlardı. Her zaman kadın öncelikli. Kadına bir şey diyemiyorlar zaten. Başımızdaki amirler öyle konuşuyorlar. “Her zaman öncelik kadının” şirket öyle bir şey, Türkiye'ye duyuracaklar zaten kadının özelliğini önceliğini. Kaltun'da şimdi bayan forkliftçi almışlar şimdi. Maden çuvallarını almışlar da kadınlar forklift kullanıyorlar. 10 tane kamyoncu var zaten. Forklift ehliyeti almışlar forklift kullanıyorlar (Görüşmeci 20, kadın, Ortaköy).

KALTUN'da ve onun gibi diğer maden firmalarında çalışmak, Ortaköy'de yaşayanlar için büyük bir öneme sahiptir. Bu bölgede söz konusu firmalara girme konusunda ciddi derecede talep oluşmuş bulunmaktadır. Özellikle kırsaldaki kadınlar, madende çalışabilmek için birbiriyle yarışmakta, çalışma koşullarını yerine getirebilmek adına forklift vb. birçok aracın kullanım belgesini almak için çaba göstermektedir.

Ben ilk girenlerden olduğum (Kaltun madene) için, ilk girdiğimiz zamanlar şey yaptılar, girme etme şöyle böyle diye söylediler. Bir sürü erkeğin içinde ne işiniz var diye, günah falan filan. İşe bir girdik ki düzenli. Ama ilk işe girdiğimiz zaman dışarıda çok rezillik yaşadık yani tam düzenli değildi. Ama şimdi tam düzenli. İlk girenler de çalışıp başlarına bir iş gelmediği için daha sonra millet “Ahh benim hanım da gitsin” “Benim hanımı da alın Kaltun'a” biz ilk önce

mesela muhtara Kaltun'a işçi alınacak dedikleri zaman bir sürü insan yazılmış. Annem de sana gelmez bir sürü insan yazılmış dedi. Anne ne olursa olsun yazılalım. Beni de yazdır beni de yazdır dedim evlenmeden. Herkes evlenmeden gitme evlenmeden gitme diye laf söyledilerdi. Gideyim gideyim derken mesela gidecek oldum ben sonra ablamın kayınvalidesiyle benim kendi komşum da yakındı annemlere. Bakıp göz kulak olacaksanız göndereceğim kızı madene diye diye beni işe saldı (Görüşmeci 20,kadın, Ortaköy).

Kadının çalışması tabi aile bütçesine katkı olarak bakılıyor burada. İlk buraya Kaltun madencilik firması kadın çalıştıracağım dedi. Önce en garibandan başladık biz. İhtiyacı olanlardan. 10 tane kadın. Bunların 3-5 tanesi kabul etmedi. Ben oraya kız salmam dedi. Sonra da gireceğim diye uğraştılar. Madenler var, balıkçılar var, oteller var, hayvancılık var kadınlar açısından özellikle oteller turizm mevsiminde otelde çalışan bir sürü kadın var. Servis alıyor götürüyor. Köyün dışındaki çalışma alanlarına servisler geliyor elemanları topluyor götürüyor, getiriyor. Tabi ekonomi geliştikçe özgürlük de geliyor. Özgürlük geliştikçe örf adetler unutuluyor (Görüşmeci 3, Erkek, Ortaköy).

Kendimden örnek vereyim ben çalışmaya başlayınca eşimin babası bakamayacağı kadını neden alıyor demişti eşime. Eşim bu konuda bir şey demiyor bana. Sonuçta hayat müşterek ve çok pahalı. Tek maaşla iki çocuk büyütmek çok zor. Çalışınca daha bol harcıyorsun, istediğini alıyorsun. Paran olunca biraz ötüyorsun. Eşim bana sen çalışma diyordu arada bir sonra parayı alınca alıştı (Görüşmeci 14, kadın, Kardeşköy).

Eşlerine ekonomik anlamda bağımlı olmak istemeyen kadınlar, evde “ev hanımı” statüsünden çıkıp çalışma hayatına atılmak ve hane ekonomisine kendisi de katkı sağlamak istemektedir. Eskiden beri kadınların okuma ve çalışma hayatının üzerinde baskın bir güç olan eril söylemler, modern dönemin getirdiği düşünce ve yaşayış biçimindeki değişmelerle farklılaşma eğilimi göstermektedir. Böylelikle adının üzerinde söz söyleme hakkı bulunan eş,

abi ya da baba profili artık kendi içinde ya da çevrelerince zamanın gerektirdiği gibi davranmaya zorlanmaktadır.

Kadınların çalışma hayatında aktif rol oynamaya başlamasıyla birlikte iş yaşamında “çalışan kadın sayısı”nda da bu yönde bir artış görülmektedir:

Bir vardiyada 7 kadın çalışan var. 3 vardiyamız var toplamda 21 kadın çalışan var bizim olduğumuz yerde. Bir de kamyon şoförleri var. Aslında benim bildiğim biri bu köylü. Evdedir herhalde. Onun başlayalı da 2-3 sene oldu.” Kadın erkek beraber mi çalışıyorsunuz? sorunuza; “Bizim çalıştığımız yerde erkekler var ama bizle bir taş seçmiyorlar. Onların görevi başka arada bir gidip geliyorlar yanımıza. Taş seçme işinde öncelik kadınlarda. İlk başlarda benim kocam da olsun başkalarınınkiler de en başta kayıinvalidemiz işe girdi. Ekonomiye katkıyı da görünce tabii. Laf etmemeye başladılar. O zamanlar adamlarımız ne işin var o işte. Orada erkek çok çık işten diye çok söylediler. Kaynanam ama kimsenin sözünü dinlemedi. Orada çalışmaya devam etti. Oradan da emekli oldu. Bekârken ormanda çalışırken sigorta çalışıyormuş zaten. Askeri ücret ve sigorta yatırılıyor bize şimdi. Ne kadar erken sigorta girişin var o kadar erken emekli oluyorsun. Kayıinvalidem zamanında bu kadar çok çalışan yoktu. Herkes karşıydı kadının çalışmasına. Ama kadınların sayısı giderek atınca herkes ben de ben de diye bir yerlere girmeye çalışıyor. Karşı çıkan öncelikle eşler olmuş. Adamların içinde eşlerini çalıştırmak istememişler. O görüntüden rahatsız olmuşlar (Görüşmeci 18, kadın, Ortaköy).

Evdeyken kendi babam çok karşıydı. Hiç işe göndermedi. Bekârken hiç göndermedi. Evlendikten sonra eşlerimiz de bayağı bir göndermeyecek oldular. Sonra çalışan çoğalmaya başlayınca tek tük tek tük derken biz de girdik. Madenlerin olduğu yerde daha orası maden alanı olmadan önce biz oraya okul olarak piknik yapmaya giderdik. Boş arazi o şekilde kullanırdık. Liseyi çok okumak istedim de ilgilenen yok. İlgilenen olmadığı için okuyamadım. Açıktan okumayı çok isterim. Eğer biri bana yardımcı olursa açıktan liseyi

okumak isterim. Ama şöyle de düşünüyorum acaba kafa kalmış mıdır bende. Baban ben küçükten beri okumamıza sıcak bakmadı. Bir de bütçemiz de iyi değildi. O yüzden çok okuyamadım. Bir yere iş için gittiğinde önce ne mezunusun diye soruyorlar. Ben aslında çalışkan bir insanımdır ama sadece bilgisayar kullanma durumu olursa belki yapamam diye de korkuyorum. Ama öğrensem yine yaparım da. Her şeyi öğreniyor insan. Başına geçtikten sonra. Bir de yaş da geldi ya, bu yaşta uğraşabilir miyim ki bilemiyorum. O zamanlar ilgilenen biri olsaydı şimdiye dışarıdan bitirmiş olurum okulu. Önceden ipekböcekçiliği de yapardık. Ama şimdilerde artık yapılmıyor. Dokuyan insan bulmak zor bizim burada. Kozalağından çıktıktan sonraki zor işlem burada. Onu da yapan yok. Kozalağından çıkma işlemi pişirilip ipini çıkarana da bulursun aslında da ipini bez olarak dokumak bizim burada yapılmıyor, yapan yok yani (Görüşmeci 19, Kadın, Ortaköy).

Kadınların çalışma hayatında aktif rol almaya başlaması ve çalışma hayatında niceliksel olarak kadınların varlığının artış göstermesi durumu, kırsal alandaki bazı geleneksel kalıpların yıkıldığının göstergesidir. Ataerkil kalıplar üzerinde yaşanan değişimle birlikte kadınlar eskiye nazaran daha rahat nefes alamaya başlamakta ve kendi üzerindeki söz sahibi olma hakkının da gün geçtikçe daha da artma eğilimi gösterdiği görülmektedir.

Ama eskiden kriz zamanında 2009'daki krizde tüm tesislerdeki şeyler yurt dışına mal gönderme yapılmadı. Beyaz madende. 2009 yılındaki kriz döneminde şirket mesela işçi çıkarmada erkeklere Kaltun hep dedi ki bayanlarla birlikte taş seçin dedi. Çıkış vermeyeceğim dedi. Tüm herkes kamyoncusu, kepçecisi, normal işçisi hepsi bizimle taş seçtiler. Şirket yani işçisine sahip çıkıyor (Görüşmeci 20, kadın, Ortaköy).

Sözlerinden de anlaşılacağı üzere kadınların “öncelikli olma durumu” zamanla (modernleşme ile) değişme göstermiş ve geleneksel ataerkil düzenden kendini sıyırmıştır.

Köyde kadınlara bakış açısının gün geçtikçe değiştiğini düşünüyorum. Bu değişimden ister istemez biz de etkileniyoruz bir

yönden bu değişime bir etkiyi de biz yapıyoruz. Benim eşim şehir merkezinde sağlık çalışanı. Şehir merkezinde çalışıp sonrasında buraya geliyor. Yani ikili bir hayat. İster istemez oradaki yaşantısını, tavrını, davranışlarını buraya gelince yansıtıyor. Ben de bir erkek olarak eşime karşı daha kibar, daha anlayışlı oluyorum. Çünkü bu evlilik dediğimiz gemiyi beraber yürütüyoruz. Birbirimize destek olmak önceliğimiz arasında (Görüşmeci 23, erkek, Ortaköy).

Eşlerin bu noktada birbirlerine daha ılımlı ve yardımsever olmaları, empati kurma yönünde daha bilinçli hareket etmeleri de göze çarpan davranışlardandır. Ekonomik gücünü elinde tutan kadınların eşleri yaşanan toplumsal değişimler neticesinde eşlerine karşı kentsel (modern) denilebilecek tavırlar sergilemeye başlamıştır.

Yaşanılan toplumsal değişimler bağlamında kadınların “okuma” ve “kendini geliştirme” yönünde yaptıkları girişimler ve bu süreçte çevrelerince algılanma şekilleri:

Kadınlar başımızın tacı. Eşimi ailesi küçükken okula gönderememiş ekonomik durumları kötü olduğu için. Bizim de evlendiğimizde durumumuz iyi değildi. Tabi bir de yaşı geçtiği için eşim okula gitmeye çekindi. Ben elimden geldiğince ona yardımcı olmaya çalıştım. Harfleri, rakamları öğrettim ona. Şimdi çat pat okumayı ve hesap yapmayı öğrendi (Görüşmeci 1, erkek, Kardeşköy).

Kırda kadınlar aslında kendilerini geliştirmek istiyorlar. Okuyanlar var içlerinde ya da araştıranlar, farklı düşünenler... Ama bir şey eksik kalıyor maalesef o da beklentin karşılanması mevzusu. Mesela sosyal projeye katılmak istiyoruz. Katılamıyoruz. Mesela şey istedim belediyeciler geldiğinde geri dönüşüm kutuları koyar mısınız diye istekte bulundum. Ben de öncülük yapacağım. Buralardan toplanmam dedim. Hiç gocunmam. Benim adım çöpçü olarak çıksın önemli değil. O da bir sevaptır yani. Koymadılar. Yani belediyeler de eksik kalıyor. Mesela herkesin çatısına boru hattı döşenip yağmur sularının bir yerde toplanması. Mesela biz onun projesini yapmıştık kızlarla öğretmenleri istemişti. Ben mesela tuvaletlere giden su, çamaşır ve bulaşık makinasının o ikinci etapta devir daim yaptığı su var ya

deterjanlı suyu durulama suyu. O suyu bir başka borudan geçirmeyi sağlasak da tuvalet ve banyonun yıkanması için kullanabilsek. Çünkü yağmur yağmıyor. Artık neslimiz ölecek. İnsanlar bunun farkında değil. Bunun gibi birçok proje isterdim ama insanlar bu noktada çok zayıf kalıyor. O diyor banane. Ben ölüp gideceğim zaten. Sen öleceksin ama arkada çocukların kalacak (Görüşmeci 13, kadın, Kardeşköy).

Çok isterdim geri dönüşüm kutularını koysunlar ama adam getirdiği Kızılay kutusu boşaltmıyor ki. Zıyan olmasın deyip içine attığımız eşyalar giysiler orada yağmur görüyor güneş görüyor. Paslanıyor, kirleniyor. Onları toplasanıza anlamı ne o zaman. Adı koydu olsun. Anlatabiliyor muyum birçok şeyde böyle eksiğimiz biz, eksik kaldık. Kendi çocuklarımızı ne kadar güzel yetiştirsek de bazı şeyleri değiştiremiyoruz maalesef. Benim çocuklarım benim yanımda yere çöp atamaz. Yasaktır. Sakın, sakın derim yani. Atmayın derim çöpü. Ben hiç sevmem. Takıntılı olduğum bir hareket benim. Bana hatta şey diyorlar: “Anne git doktora görün, bu takıntı”. Mesela pil. Pil atık kutuları mı buluyorsun oraya atın sadece pilleri. Pili atamam ben çöpe. Mesela cam şişeleri için dedim bu soda şişeleri her yerde, mezarlıklar... Kişiye saygısızlık bence. Mezarlıkları gelip senede bir defa temizleyeceğine insanlara balık tutmayı öğret, balık yemeyi değil. Bizim hatamız hep bu oldu (Görüşmeci 13, kadın, Kardeşköy).

Burada tek tek kadınların okuma durumlarını ve hangi aşamaya kadar okudukları üzerinde durmak yerine okuyan ya da okumayan kadınların “bilinçlilik” düzeylerini değerlendirdiğimizde; kısaca okuma durumlarını gözden geçirdiğimizde, yaşlı kadınlar (60 yaş ve üzeri) haricinde kadınların okuma ve araştırmaya karşı ilgisi çok yüksektir. Çocuk sahibi olan kadınların özellikle bu konudaki bilinçlilik düzeyi çocuklarına “örnek olma” ları bakımından yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çocukları okuyan kadınlar, çocuklarının geleceği için daha çok araştırıp daha fazla çaba harcamaktadırlar. Çocuklarının eğitim süreçleri boyunca onlarla aynı süreçlerden geçmekte, her aşamada çocuklarına yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Bu yüzden sürekli araştırma yapmaya ve etraflarıyla sürekli diyalogda kalmaya özen göstermektedirler.

Eğitim ayrıca kadınların istihdama katılmasını, sosyal hayata entegrasyonunu, karar alma süreçlerinde etkin rol almasını ve hizmetlere erişimini kolaylaştırır. Çoğunlukla kırsal alanda düşük ücretlerle çalışan kadınların, bu durumdan kurtulması ve ayrıca sosyal hareketliliğinin ve refah düzeyinin artırılması, ancak gelişmeleri yönünde bir eğitim almaları ile mümkündür. Kırsal alanda eğitime erişim eskiye nazaran (eskiden eğitime erişim imkanı yoktu) farklılaşmış, yaşlılar haricindeki (60 yaş ve üzeri) neslin eğitim alma konusundaki tutum ve yönelimleri bu doğrultuda değişmiştir.

Kırsal alan ve kırsal alanda yaşama düşüncesinin kadın ve erkek gözüyle bakıldığında herhangi bir farklılık arz edip etmediği konusu “**cinsiyetler arası köy algısı**” teması ile açıklanmaya çalışılmıştır. Kırdaki kadın ve erkeklerin köy algıları, köye bakış açıları, imkânların ve imkânsızlıkların hissettirdikleri çalışma boyunca öğrenilmeye ve ortaya konmaya çalışılmıştır. Köyde doğmak ve köyde bulunmak cinsiyet farkı gözetmeksizin, görüşmecilerin çoğunluğu tarafından, ancak genç nesiller hariç tutularak, “mutluyum” cevabı ile yanıtlanmıştır. Köyde bulunmak, görüşmecilerin kentten farklı ve mahrum olarak nitelendirebilecekleri bir şey olmaktan çıkmıştır artık. Çünkü kentteki imkânlar köyde olmasa bile bu imkânlarla ulaşma durumları vardır. Çalışma, eğitim, sağlık vb. imkânlarla sahip olmaları için illaki onların kentte yaşamaları gerekmemektedir. Kente yakın mesafede olan bu iki köyden kente giderek ihtiyaçlarını giderdiklerini beyan etmektedirler. Ayrıca kentten doğası ve güzellikleri itibarıyla kırsal alanların ayrıştıklarını da söylemektedirler.

Köyleri seviyoruz. En azından bir doğallığı var en azından. Şehirler betonlar insanların özgürlüğünü, her şeyini elinden aldı gitti. O betonarmenin içine akşam işten geliyorsun. Direk betonarmenin içine giriyorsun. Hiçbir sosyal yaşantın yok. Oturup bahçende bir ağacın altında eşinle ailenle düzgünce gönül rahatlığıyla bir muhabbet edebiliyor musun sen? Burada yer arayan çok insan var. Etrafta bir ev bahçe satılığa çıksın da oradan ev arsa alalım diyen kesim çok şehirden gelen. Ben ailemle burada zaman geçirmek istiyorum diyenleri mi arasın. Resmen insanlar mangal yapmak, zaman geçirmek için buralardan arsa alıyorlar. Zengin adamlar geliyor ben buradan ev tutacağım ara sıra da olsa buralarda yaşamak istiyorum diyen insanlar var burada. Biz çok stresli bir hayat sürdürüyoruz. Bu stresimizi atacak, rahatlayacak bir yere ihtiyacımız var diyorlar.

İnsanlar kavga döğüş patırtı ortamında yaşıyorlar, bu yüzden insanlar bir bomba artık günümüzde ve ekstra özgürlükleri de ellerinden alınmış durumda. Köyü şehirden ayıran şey, şöyle bir arkana baktığında yeşilliği dikkat edersen görüyorsun. Dikkat etmezsen buradan geçip gidiyorsun. Bizim köye şöyle tepeden baktığında yemyeşil bir alanın, ormanın içinde bizim köy. Şuradan çıksak da baksak yaşam koşulları köyde daha basit. Bugün bir Aydın'da, yakınlığından dolayı Aydın diyorum, orada yaşam koşulları ağır çünkü bir evde hangi insan olursa olsun çalışmak zorunda. Çocuğu da olsa evine katkı sağlamak zorunda, destek vermek zorunda. Biz burada öyle değiliz. İyi veya kötü köy yerinde oradan gidip bir salkım üzüm koparabilirsin, oradan gidip ot etme şansın var. Ama şehir yerinde öyle değil. Orada adım attığın zaman her şey maddiyat, her şey paraya dökölüyor, kesinlikle para. Yani bir komşuna al şunu diyemiyorsun neden? Çünkü bunu diyebilmen için parayla alıp vermen lazım. Ama burada öyle değil, bahçenden kopardığın yiyeceği görenlere ikram edebiliyorsun komşularına da canı çekmiştir diye bir miktar verebiliyorsun, paylaşabiliyorsun onlarla. Yani burada her ne kadar eskisi kadar olmasa da yine de paylaşma davranışı devam ediyor. Birileri bir şey toplasa diğerlerine de veriyor. Ama şehirde para ile alması ve vermesi lazım o da parası varsa eğer... İllaki köy çok farklı, havasıyla, yaşam koşullarıyla illaki çok fark var. Şehir dediğin zaman nereden meyve koparacak adam şanssı yok. İllaki bir pazara manava gidecek o da para demek yoksa zaten alamaz. Köy yeri her ne olursa olsun şehirden bin kat daha iyidir. Buradan akşama kadar yüz araba geçiyorsa şehir yerinde bin araba geçiyor. Düşünsene, bu eksoz gazları, hava kirliliği... İnsanları bu hava dahi sıkıyor. O havadaki karbondioksiti yok edecek oksijene dönüştürecek ağaç olması gerekirken o noktada yetersiz kalıyor. Ağaçlar ne yapıyor karbondioksiti alıp oksijen veriyor. Havasıyla, yaşam koşuluyla köy bu yüzden her şeyiyle çok iyi şehre göre. Sen mesela çıkıyorsun tanımadığın biri dahi olsa gelip konuşuyorsun muhabbet edebiliyorsun. Şehir yerlerinde bu çok mümkün değil. Öyle köhne yerlerde belki oluyordur ama genel itibariyle durum bu. Şimdi

site hayatına da özentilik var. Kendini bir sitenin içine kapatıyorsun diğerine de giremiyorsun içerdekilerle de konuşma dertleşme yok. Belki akrabaları tanıdığın olursa birkaç kişiyle görüşüyorsun. Çok sıkıcı ve bunaltıcı geliyor bize bu (Görüşmeci 7, erkek, Kardeşköy).

Benim gözüme şehirden daha çok köyler gözüküyor. Gezdiğim için her halde. Köyleri seviyorum. Her şeyiyle seviyorum. Ben şehirde yaşamak istemem. Bana şehirde bir ev verecekler asla gidip oturmam orada. Benim kız Aydında oturuyor beşinci katta. Geldi kendisi bir ay kaldı buralarda. Ben, sakın beni oraya kalmaya çağırma dedim. Onlar da oralarda yapamıyorlar. Bu köyden bulabilirseniz bize de ev bakın oradan alıp yerleşelim diyorlar (Görüşmeci 9, kadın, Kardeşköy).

Abim şehirde yaşamak istemiyor. Burada yaşıyor. Çünkü buradaki hayat ona yetiyor. Bilmiyorum ama burası yaşamak isteyen için de şeyleri kolay yani imkânları var. Arabana atladıktan sonra herhalde bir saate Bodruma gidersin. Yollar var, arabası var. Herkesin cebinde parası da var. Bir de köyün öyle bir avantajı var. Arkadaşlara hep gidiyorum zaten, onlar şehirde yaşıyorlar akşam kafeye gidiyorlar. Bizde kafe yok kahve var yani çay yarı yarıya en basitinden. Artıları eksileri tartışılır ama burada fazla para harcayacak yer yok. Herkesin aslında bir yandan para biriktirecek fırsatı da oluyor. Ben köydeyken mesela Labranda'da çalışıyorum. Kazandığım parayı en fazla buradan arkadaşlarla buluşmak için arabama atlayacağım da uğraşacağım edeceğim tabi bu beni üşendiriyor. Gidiyorum harcayıp geliyorum paramı. Ama şehirde olmuş olsam Bodrum'da çalıştığım marketin önünden geçiyorum canım bir şey çekiyor alıyorum ama burada öyle değil. Tam ortası. Para biriktirebiliyorsun buradayken. Şehirdekine göre öyle avantajları var. Buradaki halk da öyle çalışıyor, yiyecek yeri yok fazla. İsterse yiyor. O yüzden istemiyorlar da yemiyorlar herkes stokunu da yapıyor yani öyle bir şey var. Bahçesi var, giderleri az,

yaz aylarında falan gelir oluyor sonuçta hepsi. Gitmeyen para gelirdir benim için (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

Köyde herkesin elinin altında her şey oluyor. Köylülerin imkânı şehirlilere göre o yönden daha fazla. Şehirdeki insanlar hazırda alışı. Köylüler her ne kadar tarımla çok uğraşmasalar da az çok ellerinde bir toprakları var ya da evlerinin bahçeleri var. Oraya kendilerine yetecek kadar bir şeyler dikiyorlar. Domates, biber, marul, maydanoz, birçok meyve çeşidi vs. az az bir şeyler dikiyorlar. Gidiyor bahçesinden biber alıyor hemen yiyecek bir şey yapıyor. Şehirdekiler oradaki markete gidecek de alacak da ona bile üşeniyor millet, tabi parası varsa alabiliyor. Burada bizim köyümüzde ekstradan marketimiz manavımız, pazarımız da var o da ayrı yani. Hepsine zaten ulaşabiliyoruz elimizin altında. Buna para vermeden de ulaşabiliyoruz ayrıca. Ben diyorum buradaki herkese. Ben köyü daha çok seviyorum (Görüşmeci 5, kadın, Kardeşköy).

Yapılan görüşmeler neticesinde genç kuşağın köyde eğlence yerleri ve farklı kültürel aktivitelerin olmaması/yetersiz olması dolayısıyla şehirde yaşamının onlar için daha cazibeli olduğunu; yaşamının ve biriktirmenin kolaylığı ve doğallık açısından da köyde yaşamının daha güzel olduğu dile getirilmiştir.

Diğer görüşmeciler de köylerin sahip olduğu imkânların şehirlere göre daha fazla olması, köydeki kişilerin hem maddi hem manevi yönden daha zengin olması, birikim yapmanın daha kolay olması, tüketimin daha az olması ve köyde olmayan fırsatlara da kısa zamanda ulaşmanın imkânından dolayı köyde yaşamayı sevdiklerini söylemektedirler. Aynı zamanda yaşadığı yer olması itibariyle, sonrasında da geçim kaynağını öyle ya da böyle sağladığı yer olmasından dolayı yaşamış olduğu köyünden mutlu olduğunu ifade etmişlerdir. İstisnai durum olarak karşımıza sadece dışarıda okuyup çalışma hayatına atılma durumunda olan gençlerimiz gelmiştir. Onlar da kendilerine göre çalışma alanının eksikliğinden ve kentteki sosyal hayatın köyde tam manasıyla olmadığından yakınmışlardır.

Buranın şartları bize iyi geliyor. Küçüklükten beridir burada yaşadığımız için şartlarına çok alıştık. Elimizin altında da her şey var, olmayanlara da ulaşabilme imkânımız var. Biz kendimizi şehirde

yaşayanlardan daha avantajlı görüyoruz. Kendi kendimize yetecek yiyecekleri en azından kendimiz yetiştirebiliyoruz doğal doğal (Görüşmeci 4, kadın, Ortaköy).

Dediğim gibi burayı tercih etmemizdeki en büyük etken öncelikle şehirde yaşamak istemememiz. Ben doğayı çok seviyorum. O yüzden arkadaşlarımdan da buranın methini duydum ve bir bakmak için buraları gezmeye başladık. Sonrasında burada satılık bir villanın olduğunu öğrendik gelip inceledik ve beğendik. Kendimize göre içini dışını dizayn ettirdik. Hep hayalimiz bir hobi bahçesi sahibi olmaktı ayrıca. Anca emekliliğimizde sahip olabiliriz diye düşünürken evimize yakın bir yerden de böyle bir arsa satın aldık ve orayı hobi bahçesi yaptık. Biz bahçeyle çok ilgilenemesek de bir yardımcımız var o ilgileniyor bahçeyle. Biz de boş zamanlarımızda oraya gidiyoruz mangalımızı orada yapıyoruz. Temiz hava alıyoruz. Çocuğumuz da hem evin bahçesinde hem de orada toprakla oynayabildi. Hayatımızda neler değişti dersiniz. Çok bir şey değişti diyemem. Sosyal aktivite olarak yine sinemamıza, tiyatromuza gidiyoruz tabi Aydın'a gelirse. Şehir merkezine yakın olması çok büyük bir avantaj. Çünkü sanki şehrin bir yerinden geliyormuş gibi hissediyoruz aslında kendimizi. Mesafe farkı çok olmadığı için. Ayrıca hayatımıza ekstra köy hayatını da katmış olduk. Yani iki hayatı da beraber yaşıyoruz aslında. Bundan dolayı da çok mutluyuz (Görüşmeci 22, erkek, Kardeşköy).

Köyde teknolojinin gelişmesiyle birlikte işlerin kolaylaşması, eskiye nazaran daha iyi bir ekonomik yapı ve iş imkânına sahip olma, ulaşım, elektrik, su ve sağlık gibi altyapısal özelliklerdeki iyileşmeler, insanlık, aile, akrabalık ve bilinç durumlarındaki farklılaşmalar, doğası, havası, suyu, sakinliği, insanlar arası paylaşım süreçleri ve tüketimin kente göre daha az ve gereksiz olması gibi etmenler görüşmecilerin kırsal alan konusundaki kendilerini daha rahat/mutlu olmasını sağlayan nedenlerdir. Ayrıca görüşmecilerden bazıları geçim koşulları açısından köyün yetersiz olması, arazilerin parçalanmasından kaynaklı verimin azalması, gelişen teknoloji ile birlikte paranın gücünün artması, doğallığın bitmesi ve oluşan hava kirliliği (özellikle Ortaköy'de madenden kaynaklı), insanlarda özellikle gençlerde biten saygı,

sosyal ve politik olaylardan kaynaklı oluşan kaygı durumu ve artan nüfusla birlikte köyde oluşan farklılaşmaları kişilerin mutsuz olmasının nedenleri arasında gösterilebilir.

Köyün doğası ve iklimi, huzurlu bir ortam olması, insanlar ve komşularla uyum içinde yaşanabilmesi, kültür ve geleneklerin sürdürülmesi gibi nedenlerle kırsal alanda yaşayanlar köyde yaşadıkları için kendilerini şanslı hissetmektedirler. Ayrıca onları şanssız hissettiren durumlar da kırsal alanda var olan ekonomik sıkıntılar, istihdam, altyapı sorunları, yozlaşmış insan ilişkileri ve dedikodulardır (Kentel, 2017).

4.5.7. Eğitime Karşı Bakış

4.5.7.1. Eğitim/Eğitim Olanakları

Kırsal alanda en temel değişikliklere neden olan kıstaslardan birisi eğitimidir. Kırsal hayatta var olan üretim bilgisi, eğitimin kırsal girişi ile birlikte büyük bir değişime uğramıştır. Kırsal kabul edilen bilgi (yaşanılarak öğrenilen ve babadan oğula geçen bilgi) eğitimle gelen bilgi karşısında kökten değişir, onun var olan hiyerarşik gücünü sekteye uğratır.

Kişilerin hayatını şekillendirecek ve ona yön verecek insani haklarını ve doğrularını belirleme yeteneğinin gelişmesine katkı sunan bilgi, kişilerin ailesi ve kırsaldaki diğer büyükleri tarafından belirlenmiş olan sınırların dışına çıkmasına sebep olmakta, değer ve inanç çatışması yaşanmasına yol açmaktadır. Yaşanan bu çatışmanın seviyesi, bazen sarsıcı etkileri bazen de teknoloji ve bilgilerin kabulünü beraberinde getirmektedir. Bilgi ve teknolojiye karşı çıkılmadığı durumlarda ikna olunması beyhude olarak algılanmakta, nitekim karşı çıktıkça “kaybeden” ya da “saygınlığını yitirme” aşamasına gelmesi ihtimali söz konusu olmaktadır. Bu süreçte teknolojiyi ve bilgiyi benimsemeye çabalarken “daha neler göreceğiz” diyerek kişiler kendilerini ikna çabasına girişmektedirler (Kentel, 2017).

Nitelikli eğitime erişim, okul çağında olan her çocuğun yasal hakkı olmasına rağmen bu haktan pek çok çocuk hala yeterince yararlanamamaktadır. Öğrencinin yaşadığı ya da okulunun bulunduğu bölgenin koşulları, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları gibi etmenler bu konudaki belirleyici olan unsurlardan sadece birkaçıdır. Kırsal bölgedeki öğrencilerin okula erişimi, okuldaki araç-gereç, öğretmen ya da bütçe eksikliği gibi yetersizlikler mevcuttur. Eğitim konusunda yapılan iyileştirmeler okulların yetersizliklerini gidermeye yönelik yapılmış, fakat yapılan bu iyileştirmeler kırsaldaki öğrenci ve okulların

dezavantajlı konumlarını tam olarak gidermemiştir. Okullardaki bu eksikliklerin ve dezavantajlı durumların belirlenmesi, öğrencilerin daha iyi bir eğitim almalarının önünü açacaktır.

Çalışma yaptığımız iki köyde de ilkokul ve ortaokul mevcuttur. Lise ve yükseköğrenim almak isteyen öğrenciler en yakın merkeze ya da istedikleri ildeki okullara eğitim alma amaçlı gidebilmektedirler. Ortaköy’de okullaşma oranı görüşmelerden elde ettiğimiz verilere göre azdır. İlk ve ortaokulu bitiren gençler genel itibariyle, iş sahası olması dolayısıyla madenlerde çalışmaya başlamakta ya da maden üzerine okumaktadırlar.

Okuyan sayısında artış var mıdır, illa vardır ama ciddi midir bilmiyorum. Benim dönemimden arkadaşlarımdan on kişi okumuştur herhalde. 30-40 kişi falan olsak 10-15 kişi kesin okumuştur. Ama nereye kadar okuduğunu tam bilmiyorum yani. Üniversite bitirdi mi bitirmedi mi. Bizim dönemin şöyle bir şansı vardı öğretmen faktörüydü, iyiydi. 3,5 sene biz aynı hocayla devam ettik. O sayede hiç bölünmedik. İlkokulda bir sene bir hoca bir sene bir hoca geliyor ya sürekli başka bir yere tayin oluyor. Bizim bi alt dönem öyleydi mesela. 6-7 tane öğretmen değiştirdiler. Doğru düzgün bir şey de çıkmadı onlardan. Okuyan sayısı çok fazla olmayabilir diye düşünüyorum. Çünkü burada insanlar para kazanabiliyor. Madene giriyor mesela. Geçenlerde hatta birisiyle konuştum. O hemşire olmuştu ama lise mezunu hemşirelerden. Bana şey dedi. Senelerdir okuyorsun, ben seninle yaşıttım Ben çalışıyorum paramı kazanıyorum. Sen hala okuyorsun deyince ben de dedim ki tamam bu böyle üniversiteye gitmeseydim ne olacaktı yüz bin lira yemeyecektim. Yüz bin lira cebimde kalacaktı. Üzerine de çalışacaktım iki yüz bin liram olacaktı. Sen benden şu anda iki yüz bin lira öndesin ama yani benim hayat standartım ben bunu biliyorum belli bir zaman sonra seninkini yakalayacak bir on sene sonra belki de. Daha sonrasında da seninkini geçecek. Bu bir gerçek. Ben yatırımımı buraya yapmayı tercih ettim. Ve bu mantıkta hemşire gibi buralarda aynı mantıkla düşünen insan var. Çok fazla kafası çalışmıyor (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

31 yaşında lise mezunuyum. Şu anda yazarlık yapıyorum ve roman yazıyorum. Eğitim konusunda da bakış açısı kişiden kişiye değişiyor. Bazıları eğitime sıcak bakarken (kişi ya da ailesi) bazıları da okuyup (okutup) üniversiteli güvenlik ya da market çalışanı olacağına hayata atılıp çalışmayı (çalışmasını) düşünüyor (Görüşmeci 21, kadın, Kardeşköy).

Köyümüzde okumak isteyeneye engel olan olmadı bugüne kadar, maddi imkânsızlıklar hariç. Koşulları zorlayıp başarılı olan çok arkadaşımız var (Görüşmeci 20, kadın, Kardeşköy).

Ben yüksek lisansımı bile bitirdim mimar oldum. Hepsini bitirdim. Ama arkamda anne baba desteği vardı. Bir insanın başta arkasında anne baba desteğinin olması gerekiyor. Şimdi yakın iletişimde olmadığımız insanları yönlendirmeye çalışırsak bir kulağından giriyor diğer kulağından çıkıyor. Ben hep yakın arkadaşlarımla bu yüzden diyaloga girerim konuşup yönlendiririm onları. Yakın çevrenin verdiği öğüt dinlenmez. Genelde bu böyledir. Önde örnek alacağı bir insanın olması lazım öncelikle. Aslında okuyan var burada iki yıllık. Okuyan böyle var ama onlar da bir işe yaramıyor (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Köylerde okuma olanaklarının yanı sıra karşılaşılan önemli bir mesele de “destek olma” durumudur. Okuma ve yazma oranı olarak giderek yükselen bir eğilim gösteren kırsal alanlarda dahi başkalarına destek olma ve “örnek olma” noktalarında bazı eksikliklerin yaşandığı görülmektedir. Bu sıkıntılar her ne kadar zamanla okuyan kesim tarafından giderilmeye çalışılsa da hala daha bu durum burada yaşayanların kanayan yarası olmaktadır.

35 yaşındayım ve sınıf öğretmenliği yapıyorum. Eğitime bakış eskiye nazaran değişme gösteriyor. Eskiden köyde okuma oranları düşüktü. Erkek çocukları okumak istemedikleri zaman hemen baba mesleğine yönlendirilir çıraklıktan işe başlatılırdı. “Çıraklık Eğitim” diye bir okul vardı. Oraya meslek öğrenmesi amaçlı kişiler çocuklarını gönderirlerdi. Şimdi ise çocukların üzerine çok düşülüyor. Okulun yanı sıra meslek sahibi olmaları için aileler çocuklarına özel ders

aldırıyor, kurslara gönderiyor. Ellerinden geldiğince okutmaya, meslek sahibi olmalarına yardımcı oluyorlar. Etrafımda tanıdığım akraba çocukları var böyle olan. Ben de destek vermeye çalışıyorum tabii ki de. Etrafımdakilere olabildiğince yardımcı olmaya, onları bilgilendirmeye, hem maddi hem manevi destek olmaya gayret gösteriyorum (Görüşmeci 11, erkek, Kardeşköy).

Çocuklarım ana sınıfı da dahil 9 sene bu okula gittiler. İki kızım da. Oğlum da bu okula gidiyor. Sırf bu okulda öğrenci sayısı az ve özdür diye. İyi bir eğitim aldıklarını düşünüyor musunuz? İyi eğitim yok. İyi eğitim yok. İyi hoca varsa iyi eğitim var. Hocadan hocaya da fark ediyor. İyi hoca zaten parasının derdine düşmez. Zaten aldığı o kadardır. İşini sevdiği için severek yapar. Benim ikinci kızım beş buçuk yaşında okula gitti. Ona öğretmeni şunu dedi: siz bu çocukla hiç ilgilenemiyor musunuz? Bu çocuk hiç okumayı öğrenemiyor arkadaşlarından bayağı geri kalmaya başladı. En aptal çocuklar bile öğrenmeye başladı sizinkiyle ilgilenemiyor musunuz? Ben de yeni doğum yapmışım. Kimsem yok. Çocuğa bakmak zorundayım, oğlana. Emzir, yap, yıka, et derken bir de tek bir evdeyiz eltilerle birlikte bizde doğu kültürü olduğu için. Ben de eşime ne yapacağız Süleyman, bu çocuk okumuyor. Yani nasıl yapacağız. Çocuk sonra fark etti herhâlde bir anda atak yaptı. Bir anda herkesin önüne geçti. Şu anda Ortaklar Fen Lisesi'nde benim kızım. Ben de onunla birlikte çalıştım çalıştırdım. Bir nevi öğretmen ben oldum. Çocuk hepsinin önüne geçti. Bu atağı da ben beklemiyordum. Ben birinci kızıdan bekliyordum. O şu anda Adnan Menderes Anadolu Lisesi'nde. Ondan beklediğim atağı farklı bir çocuğum gösterdi. Kimin nasıl olduğu ve nasıl olacağı belli olmuyor. Onun hocası daha iyiydi. Öyle diyeyim sana. Daha anlayışlı birisi olduğu için bu çocuk o atağı gösterdi. Bir öncü olduğu zaman çocuk önünü görebiliyor. Köy okullarında evet az kişi. Öğrenciler öğretmenler tanınıyor. Öğretmen birebir öğrenciyi tanıyor. Ama çok az iyi öğretmen var. Mesela ben o ışığı görememiştim. Öğretmen o ışığı görmüştü çocukta. Her zaman söylüyordu. Bak senin çocuğun çok zeki. Fen lisesine gidebilecek bir

kız. Sakın bu kızı heba etme. Bursluluk sınavına girip burs da kazandı benim kız. Aydan aya dört senedir burs alıyor. Kendi masrafını bile karşılıyor diyebilirim iyi kötü. Benim bir anne olarak göremediğimi öğretmeni görmüş. Çünkü birebir çocukla ilgilenmiş. Ondaki yeteneği keşfetmiş. İyi öğretmenler çok az var bu okulda. Sayılı resmen. Bizim kızın öğretmeni tayin oldu gitti mesela. Burada tayin çok oluyor. Kızımın öğretmeni 8-10 yıldır tayin olmamıştı. İki nesil öğrenci yetiştirdi ve gitti. Dördüncü sınıfa kadar iki kez okuttu yani. Ama diğer öğretmenler de bazıları abes davranıyor. Agresifler. Bir şey soramıyorsun. Kendilerini bir şey zannediyorlar. Ukalaca tavırlar falan. Ben öyle insanlarla muhatap olmak istemiyorum. Ama mecbur kalıyorsun çocukların için. Özel okula gönderecek de maddiyatım yok. Ben evde öğretmen oluyorum bir nevi. Başlarında duruyorum ilgileniyorum. Bizim de bilemediğimiz yerler oluyor. Şu anda mesela liseye gidiyorlar. Çok zorlanıyoruz yani edebiyat sorularında yardım edebiliyorum. İnkılapta, Din Kültüründe veya mantık sorularında yardım edebiliyorum ama bu zamandan sonra sen bir trigonometri yapamazsın. Geometri yapamazsın. İnanılmaz derece farklılaşmış sorular ve ikisi de sayısalcı yani. Benim dershaneye gönderme imkânımda yok. Kendi kendilerine yapmak zorundalar (Görüşmeci 13,kadın, Kardeşköy).

Geçmişe bakıp günümüze göre değerlendirirsek eskiden insanların fakirlikleri daha göz önündeydi. Bir kişinin çocuğunu okutup okutamayacağı bakılınca belli oluyordu. Şimdi bu durum belirsizleşti. İnsanların maddi manevi durumlarını anlamak çok zor. Ama şöyle bir durum var; insanların kafası değiştiği için artık çocuğum okumazsa rezil olur düşüncesi hâkim çoğunda. O yüzden okutmaya çalışıyorlar ellerinden geldiğince. Çocuklar okumaya niyetli mi o tartışılır. Elleri telefon vereceksin her şeyi yaparlar. O yüzden dikkatlerini toplayamıyorlar varsa yoksa oyun, sanal âlem. Burada önceden ilkokul vardı. 2000’li yıllardan önce ilkokul beş sene iken ilkokulu bitirdikten sonra öğrenciler, özel servisle merkezdeki anlaşmalı bir okula (Mehmet Akif Ersoy Ortaokulunu hatırlıyorum) gönderiliyordu.

2000 li yıllardan sonra ise bu durum değişti ilkokulda dönüşümlü olmaya başladı. Sabahçı-öğleci yapıldı öğrenciler. Bir müddet bu şekilde öğrenciler okutuldu sonrasında eski muhtar vasıtasıyla aynı bahçe içerisine ortaokul inşa edildi. Şimdi ise bu şekilde okuyorlar (Görüşmeci 19, erkek, Kardeşköy).

Kardeşköy’de okuma oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri arasında ailenin çocuklarını okumaya yönlendirmesi, çocukların okumaya karşı olan tutumu, etrafta ve yakın çevrede okul sayılarının fazla olması, köyün civarında 3-4 tane özel okulun yer alması etkili olmaktadır. Ayrıca köyün merkeze yakın olması, demografik olarak nüfusun daha fazla olması ve okuyan kesimin köyde çok fazla olması sebep olarak gösterilebilir. Tarım ve hayvancılığın Ortaköy’de Kardeşköy’e nazaran daha fazla olması, çocukların eğitim alması yerine burada çalışacak olan emeğe ulaşma ihtiyacını körüklemektedir.

4.5.7.2. Eğitim Alınması /Eğitimli Olunması Üzerine Algılar

Kırsal alanda alınan eğitim kadar eğitim alınması konusunda yönlendirici ve yapıcı bir tutumun var olması gerekmektedir. Yaşadığı alanda eğitim almaya yönelik ekonomik gücü bulunmayan insanlar, eğitim alınması konusunda ısrarcı bir yapıya sahipse ne olursa olsun (burs alma, daha çok çalışma ya da başka ihtiyaçlarından kısma vb.) tüm yolları deneyerek bu işe kendini adamaktadır. Eğitim alamayıp/almayıp eğitim alanlar konusunda da karalayıcı denilebilecek türden söylemleri sürekli dile getiren insanlar da hem kendilerini küçük düşürmekte hem de eğitim alan kişileri kendilerinden uzaklaştırmaktadır:

Eline tornavida almadan üniversite bitirdim diyorlar (Elektrik mühendisi olarak bana diyor) şu korona zamanında aslında bizim tornavidalık bir işimiz yok. Herkes çok yanlış bilip değerlendiriyor. Mühendislik hesap kitap işidir. Buradaki adamın yaptığı tek şey boru atmak eve. Duvar kırıp boru atıyor içine de üç tane de kablo sokuyor. Mühendisleri de bir işten anlamayan insan diye dalga geçiyorlar. Yapabilseydin de sen de okusaydın diyorum ben de. Okumadan meslek sahibi olanlar mesela elektrikçiler için diyorum: Onlar gördüğünü biliyor. Ben öğrendiğimi biliyorum işte. Sahada görüyor ama sadece gördüğü kadarını biliyor daha fazlasını bilmiyor. Ama

bendeki bilgi daha genel. Belki onun bildiği bilgiyi bilmiyorum ama ona ulaşmak çok zor değil (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

Tesla'nın bir kitabını okumuştum. Tesla ile Edison sürekli karşılaştırılıyor. İkisi de elektrikçi birisi ampulü icat ediyor. Hem doğru akım var hem alternatif akım var. Ama ilk zamanlar işte doğru akım var alternatif akım için teni motorlar icat edilmesi gerekiyor. Edison sürekli deniyor. Bin kere deniyor ve ampulü buluyor. Hatta ampul var ve onu çalıştırıyor. Ama Tesla uzunca bir süre bir şey bulamıyor, icat da edemiyor. Ama sürekli okuyor, sürekli araştırıyor. Belli bir zaman sonra bütün bilgi dağarcığı olduğu için istediği her şeye kolaylıkla ulaşabiliyor, istediği her şeyi yapabiliyor. Bir sürü icadı oluyor bundan sonra. Yani günümüzdeki bu elektriği kullanmamız bu adam sayesinde oluyor. Biri deneme yanılma ile öğreniyor ve yeni bir şey bulması için yine deneme yanılma yapması lazım. Ama diğeri öyle değil. Diğerrinin artık kesin bir bilgisi var ve istediği bilgiyi, istediği şeye anında ulaşabiliyor (Görüşmeci 21, erkek, Ortaköy).

Kırsal alanlarda okuma-yazma oranları yıldan yıla artış eğilimi gösteren bir konudur. Bu yüzden burada yaşayanların kültürel sermayesi de bu oranda sonradan artmaya ve zenginleşmeye başlamıştır. Olaylara ve durumlara karşı olan bakış açıları dar ve sığdır. Gördükleri ve işe yarayanının kullanışlı olabileceği fikrinden hareketle, yapılan bir hareketin arkasında yatan sebepleri araştırma yoluna gitmediği için mesele kişilerde merak uyandırmamaktadır. Eğitim konusu da bu şekildedir. Kırsal alanlarda yaşayanlar okuma ve eğitim alma konusunda kente göre daha geriden başlamaktadırlar. Bu yüzden kentteki kişilere göre bakış açıları da farklılık gösterebilmektedir. Bu durum, konu hakkında bilgi sahibi olmama hali ile açıklanabilir. Ama yıldan yıla bilgi edinme ve eğitim alma konularındaki düşünce boyutları pozitif anlamda bir artış eğilimi göstermektedir. En azından kırdan yaşayıp kentte eğitim alan kesimler tarafından bir etkilenme durumu söz konusudur.

Halk okusun diye uğraşıyor bayağı. Özel ders aldırıyorlar komşulardan duydum birkaçı özel ders aldırıyor çocuklarına. Benimkisi daha beş yaşında olduğu için kendi hakkımda bir şey diyemem ama ben de ilerde çocuğumun arkasında dururum. Eğitim

alması için elimden geleni yaparım (Görüşmeci 14, kadın, Kardeşköy).

Eğitim konusunda da bakış açısı kişiden kişiye değişiyor. Bazıları eğitime sıcak bakarken (kişi ya da ailesi) bazıları da okuyup (okutup) üniversiteli güvenlik ya da market çalışanı olacağına hayata atılıp çalışmayı (çalışmasını) düşünüyor (Görüşmeci 21, kadın, Kardeşköy).

Benim oğlan makine mühendisi olacak ama resmen çocuk ağlıyor bana bir tornavida sıkmayı bile öğretmediler diye. Koronadan dolayı okulların kapalı olması uygulamalı eğitimin de aksamasına neden olmuştur. Biz de durumdan çok müzdaribiz. Eğitim bizim için çok önemli bir konu (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Eğitime karşı olan bakış açısı kırsal alanda yaşayan köylüler için giderek önem verilen konular arasına girmektedir. Çocuklarına eğitim aldirmek ya da eğitim alan kişileri desteklemek noktasında görüşmelerimiz çerçevesinde ılımlı yaklaşımlarla karşılaşmıştır. Elllerinde olmayan bazı yetersizliklerden kaynaklı yeterli eğitim imkânına sahip olamama durumu olsa da en azından “duyarlılık” seviyesinin yükselmesi ve yapabildiklerinin en iyisini bu yolda yapma yönünde atılımlar da köylüler tarafından sergilenmektedir.

4.5.8. Kırsal Alanda Sağlık

Sağlıklı bir yaşam sürmesi her insanın en doğal hakkıdır. Hem kırsal alanda hem de kentte insanlar sağlıklı olabilmek için her geçen gün daha da bilinçlenmekte, bu konuda eğitim almakta ya da yönlendirilmektedir. Kırsal alanın kente göre sağlık göstergeleri, eskiden iyi bir tabloyu ortaya koymazken, günümüzde bu konuda farklılıklar oluşmakta ve her geçen gün gerek devlet tarafından gerekse bireysel (kişilerin bilinçlilik durumunun artması vb.) birçok iyileştirmeler yapılmaktadır. Kırsal alana sağlık ocaklarının yapılması buna örnek verilebilir. Sağlık ocaklarının yakınında eczane bulunması, 112 ambulans araçlarının varlığı, evde bakım hizmetlerinin kırsalda görülmesi, kişilerin yeme içme durumlarına oluşabilecek hastalıkları da göz önüne alarak dikkat etmesi...Televizyon programlarının sağlık üzerine yayın yapması, kişilerin sağlıklı olabilmek adına neler yapabileceği hakkında bilgi sahibi olmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca internet erişiminin kolaylıkla sağlanması her konudaki bilgiye erişimi de kolaylaştırmıştır. Kente göçle oluşan

nüfus yoğunluğu sonucu buralarda meydana gelen plansız ve hızlı kentleşme, sağlık açısından birçok eksikliği ve olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Hava ve çevre kirliliği, stres ve huzursuz ortam kişileri doğaya ve doğala yöneltmiştir. Temiz hava, huzurlu ve sakin ortam kişinin psikolojisinde ve dolayısıyla sağlığında etkili olabilen en etkili oluşumdur. Bu sebeple kırsal alanlar sakinliği, temiz havası, doğaya dönük ve doğal beslenme koşulları ile kişileri cezbeden bir hal almıştır.

Bu köyün havası suyu aslında çok güzel. Dağ köyü olması, yerleşim yerlerinin dip dibe olmaması, çoğunluğun evlerinin tarlalarının içinde ya da bahçeli bir yerde olması huzur verici bir mesele. Huzurlu olunca sağlıklı da oluyorsun (Görüşmeci 6, erkek, Ortaköy).

Burada yaşayanlar en azından kendilerine yetecek kadar ürünlerini yetiştiriyorlar. Bu da nasıl üretim yapıldığı konusunda içimizi rahatlatıyor. Dışarıdan alınanların nasıl üretildiğini bilemiyoruz (Görüşmeci 2, kadın, Ortaköy).

Biz köyü seviyoruz taşıyla, ağacıyla, dalıyla, çöpüyle... Asla şehir merkezinde yapamayız zaten. Çünkü biz sohbete yardımlaşmaya alışmışız. İlla çıkıp birileriyle konuşacağız, şakalaşacağız. Alışveriş yapacağız. Bir yeşillik göreceğiz içimiz açılacak. Tabi eskiyle kıyaslama istersen eskiye göre çok değişiklik var bu köyde. Ama değişiklik her yerde de olduğu için en azından burayı biliyoruz. Şehirle kıyaslanamaz asla (Görüşmeci 8, erkek, Kardeşköy).

Kırsalda yaşayan insanlar ya da kırsala göç ederek sonradan buralara yerleşenler kentle yaşadıkları kırsalı karşılaştırdıklarında, sağlık açısından kırsalın kente göre daha fazla iyileşen bir durumunun olduğundan bahsetmektedir. Havası, suyu, toprağı vb. gibi özelliklerinin yanı sıra buralarda oluşturulan ortamın da sıcak ve içten olması onları cezbeden durumların başında gelmektedir. Sağlık hizmetlerinden eskiye göre daha fazla yararlanabilmeleri, merkeze gitmeden bulundukları yerlerdeki sağlık ocaklarından hizmet alabilmeleri kırsalın kentten farkını eriten özellik olarak algılanmakta, buradaki kişilerin tükettikleri ürünleri de kendileri ürettikleri için sağlıklı gıdaya erişimleri de kolay olabilmektedir.

Buradaki köy havası tam olarak dağ havası gibi değil yani oksijeni bol değil ama şehirdekiyle kıyaslandığında arada çok fark var. Burada hava eskiye nazaran farklılıklar içeriyor. Mesela eskiden çok odun ve kömür yakılırdı evdeki sobalarda şimdi kat kaloriferi kullanan, klima ile ısınan insanlar var. Bu ister istemez havanın kalitesini pozitif yönde etkiliyor (Görüşmeci 20, kadın, Kardeşköy).

Köyde yaklaşık olarak her hanenin önünde araç var. Araç sahibi olma günden güne artıyor. Bu da havanın kirliliği demek (Görüşmeci 18, erkek, Kardeşköy).

Burada kısaca özetlersek; kullanılan araçlar ve evde ısınma amaçlı yakılan odun ve kömür havanın kirliliğinde; yakın yerlerimizde (İncirlioğlu, Kızılcağözü vb.) jeotermal enerji santrallerinin kurulumu ile toprağın kalitesinde farklılıklar oluştu. Ekim dikim mevsusu öncelikle pahalılık sonrasında da verim elde edememe sebebiyle çoğu kişi tarafından bırakıldı (Görüşmeci 11, erkek, Kardeşköy).

Buradaki maden sahasında çalışan çok fazla insanımız var. Madenler kişilere iş fırsatı sunuyor ama ayrıca sağlıksal olarak da bir tehdit oluşturuyor. Buradakiler bu işten para kazandıkları için sağlık konusundaki olumsuzluklara ses çıkarmıyorlar. Aslında ilerleyen zamanlarda akciğer rahatsızlıkları başucu hastalığımız olacak gibi (Görüşmeci 16, erkek, Ortaköy).

Madenler hem insan için hem de toprak için birer tehlike. Toprak eski verimini yitirdi. İnsanlar da sağlıklarını içten içe yitiriyorlar. Hafriyat kamyonları yol üzerinden geçerken tozu dumana katıyor. Bunlar bizi derinden etkiliyor ama tabi ses çıkarılmıyor. Çünkü benim gibi halkın çoğu evinin geçimini oradan sağlıyor. Kenara para atıyor, biriktiriyor (Görüşmeci 18, kadın, Ortaköy).

Yapılan görüşmeler neticesinde kırsal alanda yaşayanların bulundukları bölgelerdeki sağlıkla ilgili durumlarını belirtirken bu konudaki iyileştirmelerden bahsetmelerinin yanında karşılaştıkları başka durumlardan da bahsetmek mümkündür. Kapitalist sistemin kırsalda görünmesi ile birlikte buralara kayan sermayenin alanda oluşturduğu heterojen tablo ve iş sahalarının üretim ve ulaştırma safhalarında oluşturdukları çevresel etmenler kırsaldaki

kişileri sağlık açısından da derinden etkilemektedir. Kardeşköy’de Tuğba Kuruyemiş Fabrikası’nın üretim aşamasında bacalarından çıkan kirli gazlar, köyün etrafındaki JES’lerin suya ve toprağa etkileri, madenlerin çıkarım ve ulaşım aşamasında meydana getirdiği gaz ve toz bulutlarının kişilerin sağlığı açısından etkisi bunlara örnek verilebilir. Doğaya dönüş ve doğal yaşam olarak aktarılan kırsala yerleşme durumlarının içinde sağlık açısından da kentsel örüntülerle karşılaşma durumları her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla neresinin “doğa” ve neyin “doğal yaşam” olduğu da bu oranda tartışma konusu olarak gündeme gelmektedir.

4.5.9. Kırsaldaki Güvenlik Algılamaları

Güvenlik ve güvenliğin sürdürülebilirliği, toplumsal yaşamda ihtiyaç duyulan en önemli gereksinimlerden biridir. Kentle bütünleşme içerisine giren ve geleneksel özelliklerinden giderek uzaklaşan kırsal alanlarda kentleşme süreciyle birlikte yaşanan riskler ve oluşan güvenlik açıkları görünürlüğünü arttırmıştır. Bu konuda güvenliğin sağlanabilmesi için gerekli hizmet ve organizasyonların artırılması gerekmektedir. Söz konusu riskler, öncelikle toplum sağlığı ve gıda güvenliğiyle alakalı oluşan risklerdir. Bunu sunulan kamusal hizmetlerdeki sınırlılıklardan kaynaklı oluşan riskler takip etmektedir ve ayrıca kırsaldaki kamusal malların maruz kaldığı riskler de söz konusudur.

Kırsal alanda güvenlik, öncelikle bu alanlarda yaşayanların can, mal ve doğal çevresinin korunmasını içermektedir. Kolluk kuvvetleriyle bu güvenliği açıklamak kısıtlı bir durum oluşturacağı için kırsal alan güvenliğini hem doğal riskler açısından hem toplum sağlığı açısından hem de sunulan hizmetlerdeki sınırlılıklar açısından ele alıp değerlendirmek gerekmektedir.

Yapılan görüşmelerde görüşmecilere güvenlik ile ilgili direk soru yöneltilmemiştir. Fakat görüşmenin akışı sırasında konu güvenlikle ilgili algılamalarına doğru ilerlemiş, görüşmeciler kırsal alandaki güvenlikleri ile ilgili algılamalarını başka konularla bağlantılı olarak aktarmışlardır. Güvenlik ile ilgili ilişkilendirdikleri konular; az çocuk sahibi olma düşüncelerinin gerekçesi olarak güvenlik eksikliğini yaşamaları, önceden komşu ve akrabalık ilişkilerinin güven esaslı olması durumunun giderek azalma eğilimi göstermesi, köyde dışarıdan tehdit oluşturabilecek durumlara karşın evlerin duvarlarının yükseltilmesi ve tarlaların etrafının çitlerle çevrilmesi gerekliliğinin duyulmasıdır. Yakın zamanlarda yaşadıkları hayvanlarının çalınması sebebiyle köylüler, ahırlarını evlerinin yakınlarına yapmaya başlamışlar, çocuk kaçırma olaylarının da yaşanmasından kaynaklı küçük çocuklarını yalnız bırakmamaya gayret göstermişlerdir. Homojen bir yapıda olan köyün

heterojen bir yapıya çevrilmesi ister istemez böyle hareket edilmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Evlerinin duvarlarını yükseltmekle yetinmeyen bu kişilerin evlerine ayrıca alarm sistemi taktırdıkları da gözden kaçmamıştır. Gelenekselliği ile ön planda olan köyler, buradaki sıcak ve içten insan ilişkileri ile de dikkati çekmekteydi. Fakat kentleşme dinamiklerinin buralarda görülmeye başlanması ile birlikte bu ilişkilerde kopmalar yaşanmakta, kişilerin birbirlerine olan güvenleri sarsılmakta ve kendilerini uzaklaştırma eğilimi göstermektedirler. Kendini uzaklaştırma yaklaşımı kişileri bireyselleştirmekte ve böylelikle topluluk bilinci de zamanla çözülmeaktadır.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

1980 öncesi yapılmış kır ve kent tanımları artık günümüzde işlevini yitirmiş ve farklılaşma eğilimi göstermeye başlamıştır. Bu farklılaşma eğilimi, kır ile kent arasındaki var olan ayrımı değiştirmiş ve silikleştirmiştir. Artık ne kır, eski kır özelliklerini taşımakta ne de kent sadece kentsel özellikler sergilemektedir. Birbirine karışmış olan özellikleriyle kır ve kent artık ayrı olarak ele alınabilecek olgular olmaktan çıkmış, birbirlerini etkileyen ve birlikte var olan bir yapıya bürünmüşlerdir. 12 Kasım 2012 yılında çıkan yasayla (6360 sayılı Kanun) da Türkiye’deki büyükşehirlerin sınırları içindeki köylerin statüsü değiştirilerek mahalleye dönüşmüş, mahalle statüsü alan bu köyler ise nüfus açısından kent istatistikleri (kent nüfusu içerisinde) arasında yerini almaya başlamıştır. Bu dönüşüm, öncelikle mahalle statüsünde kazanan köyler açısından büyük bir değişim ve dönüşüm (kırsal mahalle) yaşanmasına yol açmıştır. Her ne kadar kırsal aktivitelerini ve yaşam dinamiklerini gerçekleştirmeye devam etse de, bu alanlar kentsel bölge içerisinde değerlendirilmişlerdir. Kentsel bölge içerisinde değerlendirilen bu alanların sahip oldukları özellikleri ve günümüzdeki değişen yapısı ise bölgeden bölgeye ve bölgeler arası farklılaşma ortaya koymaktadır. Yapmış olduğumuz çalışmada da aynı bölgede yer alan iki kırsal alanda gözlemlenen kentleşme dinamikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmamız kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmamızdan elde edilen bulgular, istatistikler ve yapılan diğer tamamlayıcı çalışmalar çerçevesinde analiz edilerek kırsal alan yerleşimleri ve kır sosyal hayatında meydana gelen değişimlere ilişkin varılan sonuçlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Tarım ve kır hayatındaki değişimler, teorik yaklaşımlar ve tarihsel tecrübeler bakımından değerlendirildiğinde, ülkede ve dünyada meydana gelen sosyo-ekonomik gelişmelerde etkilendiği görülmektedir. Dolayısıyla çalışmamızın seyri bu gelişmeler dikkate alınarak sürdürülmüştür.

Kır ve kentin tarihsel gelişimi ve bütünleşmesi ile ilgili verileri toplama, kavramsallaştırma ve tanımlama yapma sürecinde kır ve kent konusunda yapılan çalışmaların ana ekseninin kent merkezli olduğu dikkati çekmiştir. Bu çalışmada, tek merkezli bir yaklaşım benimsemekten ziyade ikili bir bakış açısı geliştirme söz konusu olmuştur. Böylelikle ortak eğilimde bir kavramsallaştırma çabası içine girildiği söylenebilir. Kır ve kente dair dönüşümler, dönemden döneme hatta her on senede (1990-2000, 2000-2010, 2010-2020 vb.) bir farklılaşma eğilimi göstermektedir. Bu şekilde zamansal farklılıkların yanı sıra bölgesel farklılıkların olması da kaçınılmaz bir durumdur. Kır ve kent günümüzde sürekli

etkileşim halindedir; kent, farklı dinamikleri ile ön plana çıkan alt merkezleriyle, kırsal ise bu alt merkezler ve kent merkezi ile farklı dinamikler etrafında devamlı ilişki içine girmektedir. Gerek kapitalizm gerek modernizm gerekse küreselleşme gibi dünya çapında yaşanan birçok gelişme, kırsal ve kent konusunu tekrar gündeme getirerek bu çerçevede yeni tanımlama ihtiyacını doğurmaktadır, bu doğrultuda da daha önce benimsenen kırsal-kent ayrımına ilişkin sınırlar bulanıklaşmakta ve ayrımlar silikleşmektedir. Hane halkı büyüklüğü, işgücü yapısı, eğitim koşulları, demografik yapı, nüfus hareketleri (göç), sermaye birikimi, para ve mal akışı, üretim ve tüketim aktivitelerine katılım gibi birçok kıstasta dünya genelinde ve Türkiye özelinde bölgeden bölgeye hatta bölgeler arası farklılıkların oluştuğu görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin iç tarafı çoğunlukla tarımsal üretimle uğraşan, para ve mal akışının yavaş gerçekleştiği kırsal kesimleri oluşturmaktayken, Marmara Bölgesi'nin büyük bir bölümü, Karadeniz ve Akdeniz Bölgeleri'nin sahil şeritleri ile Ege Bölgesi'nin önemli bir bölümü kentsel yoğunluğun hâkim olduğu alanlardır. Çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz alanlar olan Kardeşköy ve Ortaköy Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Dağlık bir arazi yapısına sahip olan Ortaköy, maden sahalarının varlığıyla gün geçtikçe daha da gelişme gösteren bir yapıya/özellikle sahip olmakta iken düz bir ova halinde olan Kardeşköy ise merkeze çok yakın olması ve kentsel sermayenin bu alana kayması gibi durumların yaşanmasından dolayı, kentsel örüntülerin görünürlüğünün arttığı bir mekân olarak kendisini göstermektedir. Çalışmanın sonucuna göre; kent merkezlerinde yaşanan hızlı değişim/gelişmelerin zamanla kentin çeperlerinde yer alan çevre köylere doğru yayılması, fiziksel yakınlaşmalar, küresel etkilenmeler ve ulusal politikalar neticesinde de kırsal ile kentin etkileşimi ve bunun sonucunda da oluşan bütünleşme süreci gözlemlenmiştir. Kentten farklı toplumsal yapıya sahip olması bakımından ayrıştırılan köyler, artık bu özelliklerini yitirmeye başlamış, dönüşme ve bütünleşme süreçlerini tamamlama noktasında kentsel hizmetlere yakın olma ve iletişim olanaklarının daha da iyileşmesi de bu süreçte etkili olmuştur (Nerse, 2017). Çalışma alanları sadece nüfus olarak değil, fiziksel alan bakımından da değerlendirildiğinde kentliliğin, Kardeşköy'e göre biraz daha iç kısımda kalan Ortaköy'de daha düşük yoğunluklu yaşandığını söylemek mümkündür. Maden ocaklarının köyün çevresinde yer alması her ne kadar köyün kentle bütünleşmesinde önemli bir rol oynasa da geleneksel kalıplar nispeten “kendi içinde” olan bu yerde sürdürülmeye devam etmektedir. Giyim kuşam, üretim, istihdam, yemek, törenler (düğün, sünnet vb), konuşma vb. gibi yaşam tarzları yönünden iki alan kıyaslandığında her ne kadar modernleşme ve kentleşme eğilimi gösterse de Ortaköy'ün, Kardeşköy'e göre daha geleneksel kalıplar içerisinde kaldığı söylenebilir.

Son yıllarda kırsal alanda hem üretim hem de tüketim ilişkilerinde önemli derecede değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Türkiye özelinde de bu değişimler göze çarpmakta, üretim safhasında var olan gelir getirici faaliyetlere zaman içerisinde yenileri eklenerek çeşitliliğin oluşması söz konusu olmuştur. Faaliyetlerin çeşitlenmesinin yanı sıra ulaşım ve iletişimde yaşanan gelişmeler, tüketimin yayılmasına ve kırsal alandaki toplumsal ve ekonomik yapıyı değiştirerek burada yaşayanların üretici pozisyonundan tüketici pozisyonuna evrilmesine yol açmıştır.

Dolayısıyla kırsal alanda yaşamak, gelir elde etme ve tüketim potansiyeline sahip olma gibi özelliklerinin her geçen gün gelişmesiyle, daha da cazibeli bir hale ulaşmıştır. Kırsalı cazibeli hale getiren diğer özelliklerden bazıları olarak kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışıyla bölgedeki işgücü piyasasında meydana gelen yapısal değişimler ve ayrıca kentin yeni gelenleri bünyesinde barındırabilme kapasitesinin düşüşe geçmesi söylenebilir.

Kırsal alanda oluşan tarımsal aktivitelere yönümüzü çevirdiğimizde, uluslararasılaşma ve deregülasyon eğilimlerinin, Türkiye tarımında, gerek ürün ve ürün yapısı, gerekse fiyat yönünden farklılıklar yaşanmasına yol açtığı söylenebilir. Kalkınmacı dönemle karşılaştırıldığında bu dönemin daha karmaşık bir hal aldığını ve farklı bileşenleri kapsadığını söylemek mümkündür. Kapitalizmin dünyaya nüfuz etmesi ve kapitalist üretim ilişkilerinin piyasa mantığını getirmesi ile birlikte devletin de bu doğrultuda hareket ettiği ve devlet politikalarının da bireylere yaklaşımının değiştiği açıktır. Dolayısıyla devlet politikaları yaşanan bu gelişmelerle birlikte bireyleri daha etkin bir rol oynayan “piyasa oyuncusu” olarak nitelendirmekte ve artık bireyler de (kırsalda yaşayanlar) kendi ürettiğini tüketemeyen, ürettiğini de piyasa koşullarına göre pazarlayan bir hale evrilmiştir. Çalışmamızda da gördüğümüz kadarıyla günümüzde geline nokta, köylünün ürününü satın tüketeceği temel besin maddelerini parayla satın almasının çok ötesine geçmiştir. Artık köylüler ve kırsal alanda yaşayanlar, ulusal ve uluslararası çapta piyasanın gereksinimleri doğrultusunda üretim yapmaya ve ürettiklerini de piyasada oluşan fiyatları takip ederek satmaya çalışmaktadırlar. Örneğin Kardeşköy’de eskiden beri üretimi süren bamyanın ekimi ve satışının yanı sıra günümüzde konserve olarak bu ürünün hazır hale getirilmesi ve hem yurt içi hem de yurt dışına sevk edilmesi söz konusudur. Daha büyük çapta oluşan bu ürünün üretimi ve pazara sunulmasında bölgede yer alan halkın katkısı çoktur. Ekimi, toplanması, temizliği ve konservelik olabilme koşullarının sağlanması bölge halkının emeğiyle gerçekleşmekte ve bu süreçte herkes birbirine destek olarak ayrıca para kazanmaktadır. Bunun yanı sıra

Kardeşköy’de oluşturulan topraksız serada çilek yetiştirme konusu da bu kapsamda değerlendirilebilir. Modern tarım yöntemleriyle yapılan bu üretim, az girdi ile çok ürün ve kâr elde etme şeklinde planlanmıştır. Hem bölge halkının yeni yöntemlerle tanışması ve adaptasyonu sağlanmış hem de elde edilen ürünlerin yurt içine ve yurt dışına satışı gerçekleşmektedir.

Tüm bu yaşananlardan yola çıkarak pazarın hızlı şekilde büyüdüğünü ve derinleştiğini söyleyebiliriz. Ekonomi, bu doğrultuda yaşamın nasıl şekillendiğini de bize sunmaktadır. Ekonomiye etkin olarak katılan kişi sayısındaki artışla birlikte kırsaldaki yaşam pratiklerinde de bir farklılaşma görülmektedir. Şöyle ki kırsalda yaşayan ve ev işi – tarla arasında mekik dokuyanların, çalışma hayatının zenginleşmesi ile birlikte ev işlerine (yemek yapma, temizlik vb.) zaman ayıramaması, bu işleri yapacak kişilere istihdam alanı da yaratmaktadır. Yemeği dışarıdan söyleme ya da gidip alma, temizlik için eve birilerini çağırma gibi faaliyetler artık kırsal alanda da karşılaşılan durumlardır. Böylece her şeyin metalaştığı (Keyder ve Yenal, 2013) bir yöne doğru gidilmektedir. Piyasa lehine işleyen bu süreç, piyasanın daha da derinleşmesine yol açmıştır. Dolayısıyla hane içinde ya da köy kapsamında kalan emeğin, artık sınırlarını aşarak dışarıda birer metaya dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Metalaşmanın genişlemesiyle “meta fetişizmi” yaygınlık kazanmış, “metabolik yarılma” görülmeye başlanmıştır. Bu yarılma, tarımın biyolojik kıstaslarından ve insanın da doğadan ayrışmasını (Foster, 1999) ifade etmektedir. Tarımın sanayileşmesi ile bağlantılı olan bu kavram, tarım yapma yöntemlerinde kullanılan doğal süreçlerde (toprak, su, güneş vb.) kırılmaya gidilmesi, aynı zamanda doğal besinlerle beslenilmesindeki farklılaşmadan bahsetmektedir. Çalışmamızda tarım yapma yöntemlerinde meydana gelen değişimin kişilerin hayatını derinden etkilediği görülmektedir. Öncesinde kendi emeğiyle kendi araçlarıyla ve kendi yöntemleriyle gerçekleştirdikleri tarımı artık aynı şekilde gerçekleştiremedikleri, makineleşmeyle insan emeği, modernleşme ile oluşan metabolik yarılma (kimyasal ilaçlar, suni gübre vb.) ile de tarım yapma yöntemlerinin değiştiği gözlemlenmiştir. Her ne kadar tarımla uğraşanların tarım konusunda suya, güneşe, toprağa bağımlılığı tam olarak kırılmasa da tarım yapma yöntemlerinde bu doğrultuda farklılaşmalar yaşanmış, tüketimle ilgili sermayenin müdahalelerine karşı konulamamıştır. Dolayısıyla doğal olana bağımlılık gittikçe azalmış, doğanın belirsizlikleri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Oluşabilecek her türlü aksaklığın önüne geçmek için yapılan bu müdahaleler, verimliliği arttırmak ve standartlaşmayı oluşturmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Kentte

hızlı nüfus artışının yaşandığı ve üretici konumdan tüketici konumuna geçen insanların sayıca çoğaldığı zaman dilimi için, tüm bu yaşanan gelişmeler oldukça büyük önem arz etmektedir. Kimyasal girdilerin kullanımının artması, tarım yapan kesimin giderlerini arttıracak ve maliyetleri yükselteceği için, tarıma ilişkin üretimi sürdürüp sürmeme konusunda endişe yaratmaktadır. Tarımın bu anlamda sanayileşmesi, birçok ekonomik, ekolojik ve toplumsal sorunu da beraberinde getirmektedir.

Benzer şekilde teknolojiye ilerleme ile birlikte tohum ve hayvan konularında yaşanan farklılaşmalar, tohumların genetiği ile oynanması, hayvanların da klonlanması aşamalarına kadar götürülebilir ki sonuçları itibariyle de bu durum, küresel düzeyde bir etkiye sahiptir. Tarım yapanlar açısından avantaj olarak görülebilen tarımda teknolojinin bu şekilde kullanımı, dezavantajlı bir yapı da sergileyebilmektedir. Söz konusu genetiği ile oynanmış tohumların kullanım süreleri “Ata tohum” olarak adlandırılan tohumdan farklılık göstermektedir. Şöyle ki ata tohumundan sonraki yıllarda verim alma durumu diğer tohumlara göre daha fazla olabilmektedir. Genetiği ile oynanmış tohumdan elde edilen ürünler, görüntü olarak daha çekici (daha düzgün ve albenili) olsa da genetiği ile oynanmış olması kuşku yaratmakta ve tarımla ilgilenenleri ikisi arasında seçim yapma konusunda ikilemde bırakmaktadır.

Kırsal alanda artık tarımın yanı sıra farklı iş kolları da belirmeye ve çeşitlenmeye başlamıştır. Dolayısıyla geçimini sadece tarımdan karşılayan kesim, alternatif istihdam alanları ile karşı karşıya gelmiş, tarımı ya bırakmış ya da ek olarak tarımla ilgilenir olmuştur. Araştırma alanımız içerisinde olan hem Kardeşköy hem Ortaköy’de sadece tarımla uğraşan kesimde büyük oranda azalma görülmektedir. Kardeşköy’de tarımın, özellikle tarımın önemli bir unsuru olan bamyaya üretiminin yanı sıra sermayenin alana gelmesi ile oluşan işletmeler örneğin Tuğba Kuruyemiş Fabrikası ve yeme-içme mekanlarının açılması, burada yaşayanlara farklı istihdam alanları oluşturmuştur. Ortaköy’de ise maden ocaklarının varlığı buradakiler için istihdam sağlayıcı bir niteliğe sahiptir. Ayrıca iki alanda da köy ile sınırlı kalmayıp dışarıya açılma ve buralarda iş bulma konusunda artış gözlemlenmektedir. Kardeşköy’de oturanlar çoğunlukla Aydın merkezde yer alan iş imkanlarını değerlendirmekte, Ortaköy’de ikamet edenler ise Muğla, Milas, Marmaris, Bodrum gibi civar yerleşimlerde kendilerine iş bulabilmektedirler. Dışarıda çalışmak için göç etme konusunda da değişimler yaşandığı gözlemlenmektedir. Ulaşım ve iletişim olanaklarındaki iyileştirmeler, göç etmekten ziyade gününbirlik gidip gelmelere dönüşmüş, göç eden kesimin

sayısında ciddi derecede azalmalar meydana gelmiştir. Göç konusunda kırsal alanlarda göç alma ve tersine göç konuları da yaşanan değişimlere başka bir örnek oluşturmaktadır. Geçimini kırsalda da karşılayabileceğine inanan ya da “emeklilik” ten ötürü doğaya ve doğala dönmek isteyen bireyler, daha öncesinde yaşadıkları kırsal alanlara tersine göç gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla kırsalın göç vermesinin yanı sıra göç alması durumu da söz konusu olabilmektedir.

Kırsalda tarımsal faaliyetlerden gelir elde etmede sıkıntı yaşayan kesimlerin araştırmamız kapsamında elde ettiğimiz bulgular neticesinde; alternatif iş imkânları bulma yönünde atılımlar gerçekleştirdiği, gününbirlik şehir merkezine gidip gelmeler şeklinde düzenli ve istikrarlı işlerde çalışmaya başladığı, kırsaldan dışarıya çıkmayan kesimin de kırsalda yer alan işletmelerde çalışmak için büyük emek sarf ettiği gözlemlenmiştir. Düzenli iş ve sonunda emekli olma düşüncesi ile kırdaki insanlar kendi imkânlarıyla bölgelerinde yer alan tesislere girmeye çabalamaktadırlar. Geçimini buralardan sağlayıp ayrıca tarımsal üretimlerini de yapan kişilerin varlığından da söz edilebilmektedir. Geçimini sağlama ve birikim yapma noktalarında alternatif olan her yolu kullanma girişiminde bulunan köylüler, tek bir işle yetinmeyip ek işler yapma çabasında bulunmaktadırlar. Sigortalı işte çalışan bir kişi ayrıca tarımsal faaliyetlerde bulunarak hem kendi yiyeceğini üretme hem de belirli bir ücret karşılığında ürettikleri malları satma (pazarda, yakın çevresine elden ya da internet vasıtasıyla iletişim kurup şehirlerarası kargolama yöntemi ile) girişiminde bulunmaktadırlar. Araştırma alanımıza giren iki köyde de haftanın belirli günleri pazar kurulmaktadır. Buralarda yaşayıp belli ölçülerde üretim yapan kişiler mallarını bu pazarda sergileyebilmektedirler. Ayrıca daha çok kesime hitap edebilme amacı ile interneti (sosyal medya, site vb.) kullanarak ürünlerinin pazarlamasını yapmaktadırlar. Her ne kadar Ortaköy’deki maden çıkartma işlemleri ve sonunda ortaya çıkan maden tozlarının; Kardeşköy civarında yer alan köylerdeki Jeotermal Enerji Santrallerinin (yanlış kullanımlardan dolayı) çevreye ve insanlara vermiş olduğu zararlara rağmen (ki bu durum üretimi azaltıcı ve verimini düşürücü bir etkiye sahiptir) bu işletmeler varlığını sürdürmektedir.

Dünyada yaşanan küreselleşme ve modernleşme gibi gelişmelere paralel olarak son yıllarda Türkiye’de geçimini sadece tarım yaparak kazanamaz hale gelen kırsal kesim, özellikle de genç nüfus, kendilerine daha güvenli bir gelecek inşa etme beklentisiyle tarım dışı işlere yönelmiş, bölgeler arası farklılıklar olsa dahi çoğunluk bu şekilde gelirinin büyük bir kısmını tarım dışı işlerden elde etmeye başlamışlardır (Rig, 2006). Kıyı kesimlerine yakın

olan alanlar için (örneğin Ortaköy), tarım dışı gelir kaynağının en iyi temsilini gelişmiş turizm sektörü oluşturmaktadır. Kırsaldaki pek çok kişi günlük, haftalık ya da mevsimlik olarak yaşamış olduğu yerden bu turistik alanlara gidip gelmekte veya gününbirlik/süreklilik arz etmeyen işlerde de çalışabilmektedirler (Keyder ve Yenal, 2018). Tarımsal üretim, pazara yönelik ve rekabetçi yeni ekonomik ilişkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde doğa koşullarına bağlı, emek yoğun, riskli ve düzensiz bir gelir kaynağı olarak görülerek önemsizleştirilmektedir. Tarım sektöründe azalan istihdam, yönünü sanayi ve hizmetler sektörüne çevirmiştir. Gerek bu sektörlerin olduğu kent alanlarına giderek, gerekse sermayenin kırsal alanlara kayması ile bu kırsal alanlarda oluşmuş sektörlerde işe girme girişiminde bulunarak geçimlerini sağlama fırsatı yaratmaya çabalamışlardır. Görece eğitim seviyesi düşük ve vasıfsız bir işgücü olma özelliği ağır basan kırsalda yaşayan bireyler için, gelir elde etme ve alternatif kaynaklara ulaşma konusunda zorluk yaşanmaktadır. Bu konuda sınırlılıkları olan ve zorluk yaşayan kırsal nüfus, yaşayacağı işsizlik ve yoksullukla başa çıkmak için sahip oldukları eksiklikleri giderme çabasında bulunmaktadırlar. Düşündükleri işlere girmek için gerekli olan özelliklere az-çok sahip olmaya çalışmakta-bunun için ilgili kurslar, eğitimler vb.- almaktadır. Genç nüfus, genel itibariyle kırsalda yaşayıp sadece tarımla uğraşmayı düşünmediğinden kendilerini direk tarım dışı işlere yöneltmişlerdir. Son dönemlerde özellikle Arap ülkelerinden yaşanan göçler, ülkemizde istihdam ve iş bulma yönünden çoğunlukla gençlerin sıkıntı yaşamasına (Kardeşköy’de örneklerine rastlandığı gibi) sebep olmaktadır. Türkiye’ye sığınmacı ve göçmen olarak gelenlerin emek gücü, istihdam sürecine düşük ücretlerle ve kayıt dışı çalışma şeklinde girmektedir. Bu durum ise Türkiye’nin kırsal alanlarından kentlere göç edenlerin istihdamını da önemli derecede etkilemiş ve bu kişilerin göç etmesinin bir noktada önüne geçmiştir. Sermayenin kırsala kayması da kırsalda çalışma imkânını yarattığından çoğu kimse artık göç etme düşüncesine girmemekte, bulundukları alanlarda kendilerine iş imkânı oluşturmaktadır. Tarımsal faaliyetler, tarım dışı işler gibi gelir getirici işlerin yanı sıra hanelerin geçimini sağlayan en önemli unsurlardan biri de hane halkı üyelerinin (genellikle hane reisi olarak anne-babanın) sahip olduğu emekli aylığıdır. Hane halkının yaşamını sürdürmede güvenilir bir kaynak niteliği taşıyan emekli aylığı, hane halkı için çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla kırsalda yaşayanlar emekli olma-erken emeklilik vb. konularda birbirlerini teşvik etmekte ve birbirlerine yardımcı olmaktadır.

Kırsal alanlarda yaşanan ulaşım ve iletişim imkânlarının iyileştirilmesi noktasında; kentin çeperlerine doğru yayılması ve genişlemesi gerek kentte yaşayanların gerekse kırsalda

ikamet edenlerin ekonomik gelişmişliği ve yaşam tarzı tercihlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Yaklaşık olarak her hanenin en az bir otomobile sahip olması, kolay ulaşım imkanı yaratması açısından önemlidir. Ortaköy’de tarla işleri için ayrı, özel kullanım için ayrı araç sahipliği söz konusudur. Kişiler çoğunlukla taşıma amaçlı kullanabilecekleri eski araçlarını tarla için, daha lüks araçlarını da farklı ulaşım amaçları için kullanmaktadırlar. Ortaköy’de toplu taşımanın (köy minibüsü vb.) az kullanılması ya da hiç tercih edilmemesinden kaynaklı köyde hiç minibüs seferi gerçekleşmemektedir. Bu da araç sahibi olmayanlar açısından kısıtlılık yaratmaktadır. İletişim imkanları ise her geçen gün daha da gelişmiş, online (çevrimiçi) eğitim sayesinde de çoğunlukla her eve internet girmiştir. İnternetin her eve girmesi ise bu evlerde yaşayanları internetle haşır neşir olma haline sokmuş, alternatif iş imkânlarından boş zaman geçirme faaliyetlerine kadar birçok fırsat internetle sağlanmaya başlanmıştır. Kardeşköy’de ise ulaşım her yarım saatte toplu taşımayla gerçekleşmektedir. Bireylerin kişisel araçları mevcuttur. Araçlara sahip olmayan kesim de toplu taşımayı kullanmaktadır. İletişim açısından da internet, akıllı telefon kullanımı yaygın olmakla birlikte evden çalışma imkânı da mevcuttur. Dolayısıyla Ortaköy ve Kardeşköy birbiriyle kıyaslandığında ulaşım açısından Ortaköy’de daha kısıtlı bir ortam mevcuttur. Çünkü araç sahibi olmama ya da araç kullanamayan kesimin ihtiyacı halinde kullanabilecekleri alternatif bir toplu taşıma imkânı bulunmamaktadır. İletişim imkanları yönünden her iki kırsal alanda da internete erişim ve gelişmiş iletişim kaynaklarına sahiplik (akıllı telefon, bilgisayar, tablet vb.) söz konusudur. Fakat bu imkânları kullanım pratikliği açısından Kardeşköy halkı (sürekli kentle ve kentliyle iç içe olması bakımından) Ortaköy halkından farklılık oluşturmaktadır.

İki alanda gerçekleştirilen görüşmelerde kırsal yaşam pratikleri ile geleneksel yaşam ve konut alanlarının “modern süreçlerle” nasıl değiştiği saptanmaya çalışılmıştır. Konut biçimleri açısından; eski geleneksel yapılarda yapı malzemesi olarak kullanılan genellikle ahşap, kerpiç, taş, tuğla ve briketten oluşan yapıların yerini, iki yerleşim yerinde de yeni betonarme yapılara bıraktığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu durum, değişen zamanla birlikte bu alanlarda eski malzemelerin giderek terk edildiğini ve kentsel (modern) yaşam biçimlerinin kırsal alanlarda varlık göstermeye başladığını ortaya koymaktadır. Görüşme yaptığımız çoğu kişi, kaldıkları konutlar ve yaşam biçimleri olarak kendilerini kentte yaşayanlardan farklı görmediklerini, sahip oldukları evler, giydikleri kıyafetler, zamanla değişen konuşma şekilleri ve geleneklerinin giderek unutulmasıyla kentte yaşayanlardan bir farklarının kalmadıklarını dile getirmişlerdir. Gözlemlediğimiz kadarıyla kentteki yaşama ve kişilere özenmenin söz konusu kırsal alanlarda fazlasıyla var olduğunu söyleyebiliriz. Tam

bir dönüşümden bahsedemesek de eskiye nazaran bir farklılaşmanın olduğu ortadadır. Yaşanan bu değişim ve dönüşümü bazıları gereksiz olarak görmekte, kendi yaşam biçimleriyle bağdaştıramamaktadır. Ancak bireylerin birbirlerinden etkilenme ve özenme durumu bu gelişimi özellikle gençler açısından teşvik etmektedir.

Sahip olduğu hak ve imkânlar bakımından sürekli dezavantajlı olduğu düşünülen kadının, kırsal alandaki değişen durumunu ortaya çıkarmaya çalıştığımızda; yeni nesil kadınların geleneksel ataerkil düşünce kalıplarına giderek daha fazla karşı çıktığı; kendileri ve etrafındaki insanlar hakkında daha “düşünümsel” hareket ederek elindeki var olan imkânları sonuna kadar kullanma eğilimi gösterdiği; eğitim, ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi neticesinde daha önceleri hapsedildikleri “ezilmişliklerini” bir kenara bırakarak hayatlarını şekillendirecek alternatif yollar geliştirme fırsatları yakalamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Ortaköy’de önceleri turizm alanında, balık firmalarında ya da orman faaliyetleri gibi işlerde çalışan kadınlar, maden ocaklarının işlemeye başlamasıyla birlikte bu firmalarda gerek taş ayıklama, gerek forklift kullanma gerekse kamyon şoförlüğü gibi taşımacılık alanında varlık göstermeye başlamışlardır. Çalışma hayatına giren bu kadınlar, birçok hak ve özgürlükleri de beraberinde kazanma imkânı elde etmekte ekonomik özgürlüğün yanı sıra kendilerine olan öz güvenlerinin artması ve aile içerisinde söz sahibi olmaları ile toplumsal çevrede de daha yüksek bir statüye ulaşmaktadırlar. Kardeşköy’de de aynı durum gözlemlenmektedir. Yeni nesil kadınların (yerli, yaşlı köylü kadınların haricindeki kadınlar) yaklaşık olarak hepsi ya eğitim almakta ya da kırsalda-kentte çalışarak ekonomik özgürlük elde etmeye çalışmaktadırlar.

Kırsal alanda git gide daha fazla öneme sahip olan ya da daha fazla önem gösterilen eğitim alma/eğitilmiş olma durumu, kişilerin geleneksellikten kurtulmaları konusunda oldukça büyük etkiye sahiptir. Eğitimli olan bireyler düşünümsel hareket etmeye ve davranışlarını bu yönde kontrol etmeye özen göstermektedir. Dolayısıyla kişinin geleceğe yönelik tercihleri ya da karşı karşıya kalmış olduğu anlık sıkıntıları söz konusu olduğunda, kendisine konu hakkında yardımcı olabilecek tüm kaynakları gözden geçirmek ve bu doğrultuda belirli araştırmalar yapmak öncelik haline gelmiştir. Bir sorunla karşı karşıya geldiğinde çözüm yolunun ne olabileceği konusunda yararlanabileceği en hızlı kaynak öncelikle internettir. Günümüzde kişilerin internet kullanımı o kadar yaygınlaşmıştır ki gerek sağlık gerekse günlük yaşam ritüelleri konusunda akla takılan her hangi bir sorunda anlık başvuru merkezini internet oluşturmaktadır. İnternet, her ne kadar bilgi kirliliğini de içerse kişilere genel bir

bakış açısı kazandırmaktadır. Küreselleşme ve modernleşme ile birlikte sahip olunan internet erişimi, kişilerin fiziki olarak yer değiştirmesine gerek kalmadan online hareket özgürlüğü sağlamakta ve dünyanın bir köşesindeki bilgiye sahip olmasının da önünü açmaktadır. Geline nokta itibariyle yakın geçmişte “köyleşen kentler” den söz ederken artık “kentleşen köyler” den bahsedilmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda değişimleri yaratan dinamikler iki ayrı köy yerleşiminde (kent in saçaklanması ile değişmekte olan Aydın-Kardeşköy ve kendi dinamikleriyle değişmekte olan Muğla- Ortaköy) ele alınmış ve değişimin ana unsurları incelenip belirlenmeye çalışılmıştır.

6. KAYNAKLAR

- Abadan, T. & Unat, N. (1984). *Uluslararası Göç Akımının Kadınların Toplumsal Rollerini Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örnek Olarak*, Prof. Aziz Köklü 'nün Anısına Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Akalın, M. (2016). "Kentsel Dönüşümün Karanlık Yüzü: Soylulaştırma, Yerinden Edilme ve Mekânsal Dışlanma", Bartın, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.7, S.14.
- Akşit, Bahattin (1998). "İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış", *Türkiye'de İçgöç* içinde, İçduygu A. ve diğerleri (Ed.), İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Akşit, B. (1987). *Kırsal Dönüşüm ve Köy Araştırmaları 1960-1980* (1. Basım). 11 Tez Kitap Dizisi -7. İstanbul: Uluslararası Yayıncılık.
- Akşit, B. (1985). *Köy Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayını.
- Amin, A. and Nigel T. (2002). *Cities: Reimagining the urban*. Cambridge, U.K.: Polity.
- Amin, S. (2009). "Dünya Yoksulluğu, Yoksullaşma ve Sermaye Birikimi", *Mülkiye Dergisi*, Cilt:XXXIII, 262, 89-97.
- Antrop, M. (2004). Rural – Urban Conflicts and Opportunities, in *The New Dimensions of the European Landscapes*, pp.83-91, Jongman, R.H.G. (Ed.), Dordrecht: Springer.
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Aslanoğlu R.A. (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Ezgi Kitabevi, İstanbul.
- Aydın, Z. (2010). Neo-liberal Transformation of Turkish Agriculture, *Journal of Agrarian Change*, 10 (2): 149-187.
- Aydın, Z. (2001). "Yapısal Uyum Politikaları ve Kırsal Alanda Beka Stratejilerinin Özelleştirilmesi: Söke'nin Tuzburgazı ve Sivrihisar'ın Kınık Köyleri Örneği", *Toplum ve Bilim*, Bahar, 88: 11-32.

- Aydınlı H.İ. ve Çiftçi S. (2015). Türkiye’de Kır-Kent Kavramının Değişen Niteliği ve Mevzuatın Sürece Etkisi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 14(54): 192-200.
- Aytaç, Ö. ve İlhan, S. (2008). “Yeni Kapitalizmin Kaotik Evreni: Belirsizlik, Sömürü ve Ahlâkî Kriz,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1.
- Berkes, N. (1942). Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara: Uzluk Basımevi, *DTCF Felsefe Enstitüsü Neşriyatı Sosyoloji Serisi*, No: 2.
- Bernstein, H. (2010). *Tarımsal Değişimin Sınıfsal Dinamikleri* (1.Basım).İstanbul: Yordam
- Bernstein, H. (2004). "Changing Before Our Very Eyes: Agrarian Questions and the Politics of Land in Capitalism Today", *Journal of Agrarian Change* 4 (0-2): 190-225.
- Bhatta, B. (2010). Causes and Consequences of Urban Sprawl, Analysis of Urban Growth and Sprawl from Remote Sensing Data. Dordrecht, ND.: *Springer Science & Business Media*.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, (Çev: Özyalçın B.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bora, A. (2014). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası* (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boran, B. (1945). *Toplumsal Yapı Araştırmaları*, Ankara: DTCF Yayınları.
- Boratav, Korkut (2013). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*, Ankara, İmge Kitabevi, 2013
- Boratav, K. (1988). Birikim Biçimleri ve Tarım, Türkiye’de Tarımsal Yapılar (1923-2000), Pamuk, Ş. ve Toprak (Editörler), Z. Ankara: Yurt Yayınları.
- Boratav, K. (1985). *İstanbul ve Anadolu’dan Sınıf Profilleri* (1.Basım). İstanbul: Tarih Vakfı-Yurt Yayınları
- Boratav, K. (1981). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm* (1.Basım). Ankara: İmge Kitabevi.

- Brenner, N. (2013). Theses On Urbanization. *Public Culture*, 25(1), 85-114
- Brenner, N.; Schmid, C. (2014). The Urban Age in Questions, *International Journal of Urban and Regional Research*, Volume.38, no.3,May,s.735-755.
- Brown D. L. and Schaft K. A. (2011). *Rural People and Communities in the 21st Century Resilience and Transformation*, Cambridge: Polity Press.
- Brueckner, Jan K. (2000). Urban Sprawl: Diagnosis And Remedies, *International regional science review*, 23(2) ,160-171.
- Bumin, K. (1998). *Demokrasi Arayışında Kent*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Caruso, G. (2001) Peri urbanisation. *The situation in Europe*. A bibliographical note and survey of studies Report prepared for DATAR France
- Cassarino, J. P. (2004). Theorising Return Migration: Theoretical Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2),253-279.
- Civelek, T. (2019). *Kentleşme Baskısı Altındaki Köylerin Kimlik Özelliklerinin Belirlenmesi Ve Kır-Kent Dönüşüm Senaryolarının Oluşturulması: Karacaören Köyü (Çanakkale) Örneği*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (17) , 67-91.
- Çelik, Ç. (2017). “Kırsal Dönüşüm ve Metalaşan Yaşamlar: Soma Havzası’nda İşçileşme Süreçleri ve Sınıf İlişkileri”, *Praksis*, 43, 785-810.
- Demir, G. ve Şahin, K. (2009). Ataerkillik ve Cinsiyet Bağlamında Gizil Bir İktidar Çatışmasının Örneği Olarak İç Göçlerin Analizi, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, cilt/vol:12, sayı:2.
- Demir, G. (2009). Göç Sürecinde Kadın, *Sakarya Üniversitesi Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı*.

- Demir, G. ve Şahin, K. (2008). Kentle Bütünleşen ve Bütünleş(e)meyen Göçmenlerin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Farklılıkları Işığında Kentle Bütünleşme Süreci, *TÜBİTAK 1001 Projesi Raporu*.
- Demir, G.; Ünal, S.; Şahin, K., (2006). Hızlı bir Gelişme ve Kalkınma Süreci İçinde Yer Alan Turizm Sektörünün Hakim Olduğu Kuşadası’nda, Farklı İş Kollarında Çalışan Göçmenler Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, V. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Malatya.
- Demir, G. (1999). Nüfus Kaybeden Bir İlçe: Kıbrısık İki Grup Modelden Hareketle Göç Nedenleri ve Ulaşılan Sonuçlara İlişkin Bir İnceleme, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Güz.
- Demir, G. (1998). Göç Çözüm mü?, *Bilim, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*.
- Demir, G. (1997). *Toplum Göç Bildirileri Kitabı*, Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısık İlçesi Örneği, II. *Ulusal Sosyoloji Bildiriler Kitabı*, s.85-94, Sosyoloji Derneği ve DİE Yay., Ankara.
- Demir, G. (1997). Eğitim, Meslek, Çalışma Bağlamında Kadın, *Çağdaş Eğitim Dergisi*.
- Demir, G. (1991). Çalışan Kadınlarda Rol Çatışmaları: Değişik Meslek Dallarında Çalışan Kadınlar Arasında Yapılmış Bir Araştırma (Malatya Örneği). Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Demirkan, S. (1942). *Köy Nasıl Tetkik Edilir?*, İstanbul, Kültür Basımevi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2009). Kadın İstihdamı ve Girişimciliği Konusunda Yürütülen Proje ve Faaliyetler (10 Aralık 2009 tarih ve B.02.1.DPT.0.09.01-123/4304 sayılı). *Yayımlanmamış Rapor*.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006 a). *Dokuzuncu kalkınma planı* (2007- 2013). Ankara: DPT Yayını.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006 b). Ulusal kırsal kalkınma stratejisi. *DPT Veritabanı*. <http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2006/20060204-9-2.pdf>.

- Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). Tarım stratejisi (2006-2010). *DPT Veritabanı*.
<http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2004/92.pdf>.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000 a). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayını.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000 b). *Tütün ve Tütün Mamulleri Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayını.
- Dik. E. (2014). 6360 Sayılı Kanun Bağlamında Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 38 (1), 75 – 102.
- Ecevit, M .C. ; Karkıner, N.; Büke, A. (2009). Köy Sosyolojisinin Daraltılmış Kapsamından, Tarım-Gıda-Köylülük İlişkilerine Yönelik Bazı Değerlendirmeler, *Mülkiye Dergisi*, cilt:XXXIII, sayı:262, Ankara.
- Eşiyok, B. A. (2004). *Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörünün Ekonomideki Yeri Yapısı ve Gelişme Dinamikleri (1923-2004)* (1.Basım). Ankara: TKB Araştırma Müdürlüğü Yayını.
- Geray, C. (2011). *Kırsal Gelişme Politikaları*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Geray, C. (1975). Türkiye’de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy Kent Yaklaşımı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 30 (1), 45-66.
- Geray, C. (1972). Toplum Kalkınması ve Köy Araştırmaları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(5):1-47. DOI: 10.1501/Egifak_0000000333.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*. Ankara: Phoenix.
- Giddens, A., Pierson, C. (2001). *Modernliği Anlamlandırmak*, (Çev: Uyrkulak S., Sağlam M.) İstanbul: Alfa Yayınevi
- Gottmann J., Harper R. A.(1967). *Metropolis On The Move; Geographers Look At Urban Sprawl*, New York: Wiley.
- Gökaçtı, M.A. (1996). *Dünyada ve Türkiye’de Belediyecilik*, Ozan Yayıncılık, İstanbul.

- Gülçubuk, B. (2006). Kırsal Kalkınma, *Türkiye’de Tarım* içinde, Yavuz, F. (Ed.), Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.
- Günaydın, G. (2010). *Tarım ve Kırsallıkta Dönüşüm: Politika Transferi Süreci/AB ve Türkiye*, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Günaydın, G. (2008). Türkiye Tarımı ve Değişme Eğilimleri, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, *İnternette Mevcut Rapor*, June 30.
- Günaydın, G. (2006). *Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Türkiye: Kırsal ve Tarımsal Politikalar*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi.
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye’de Kentten-Köye Göç Olgusu, *Doğu Üniversitesi Dergisi*, 11(1), 77-86.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*, (Çev: Morali M.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (1985). *The Urbanization of The Capital*, Blackwell, UK: Oxford University press,
- Harvey, R., & Clark, W. (1965). The Nature and Economics of Urban Sprawl, *Land Economics*, 41(1), 1-9.
- Hatt, Paul K. Albert J. Reiss, Jr. (2002) “Kentsel Yerleşimlerin Tarihi” (Der. ve Çev: Duru B. ve Alkan A.) *20. Yüzyıl Kenti* içinde, Ankara: İmge Kitabevi.
- Hobsbawm, E. (2006), *Kısa Yirminci Yüzyıl Aşırıliklar Çağı 1914-1991*, (Çev. Aloğan Y.), Everest Yayınları, İstanbul.
- İslamoğlu, E. ; Yıldırım, S. ; Benli, A. (2013). Türkiye’de Tersine Göç ve Tersine Göçü Teşvik Eden Uygulamalar: İstanbul İli Örneği, *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(4),68-93.
- Karpat, K. (2003). *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm: Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*, Ankara: Timaş.
- Kavruk, H. (2014). *Köy ve Mahalle: Yerleşim ve Yönetim Birimi*, İstanbul: Odak Yayınları.

- Kayıkçı, S. (2005). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar, *Türk İdare Dergisi*, 448
- Kazgan G. (2015). *Küreselleşme ve Ulus Devlet*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R. (2005). Kent ve Kültür Üzerine, *Mülkiye dergisi*, Sayı 29(246): 9-18.
- Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1961). Şehir ve Bölge Planlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri, Ankara: *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*.
- Kentel, F. (2017), Kır Mekânının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Dönüşümü: Modernleşen ve Kaybolan Geleneksel Mekânlar ve Anlamlar, *Tübitak Projesi*, İstanbul, Temmuz.
- Kepenek, E. B. ; Uğuzman, T. (2018). Haydi, Köyümüze Geri Dönelim! Tersine Göçün Sosyoekonomik Etkileri: Yeni Yol Köyü Örneği, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2),11-36.
- Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu Küresel İktidar ve Köylülük*, İletişim Yay.
- Keyder, Ç., Yenal, Z. (2004). Kalkınmacılık Sonrası Dönemde Türkiye’de Kırsal Dönüşüm Eğilimleri ve Sosyal Politikalar. Editör: Köse, A., Şenses, F., Yeldan, Erineç. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Knox P.,Mcarthy L. (1994). *An Introduction to Urban Geography*, New Jersey, USA.:Prentice Hall.
- Kıray, M. (2007). *Kentleşme Yazıları*, İstanbul: Bağlam.
- Kıray, M. (1998). *Örgütlemeyen Kent: İzmir*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kıray, M. B. (1964). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, DPT Yayınları, Ankara.

- Kıray, M. B., Hinderink, J. (1970), *Social Stratification as an Obstacle to Development: A Study of Four Turkish Villages*, Praeger Publishers, New York.
- Kiper T. (2013.) Kentsel ve Kırsal Alanların Planlanmasında Kimliğin Rolü, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(2):73-77.
- Kocacık, F. (2003). *Toplumbilim Ders Notları*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Koray, M. (1993). *Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri*, Banka Sigorta İşçileri Sendikası (BBS), BASİSEN Yayınları, İstanbul.
- Köy Kanunu (1924, 7 Nisan). Resmi Gazete (Sayı:68). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>.
- Köymen, O. (2008). *Kapitalizm ve Köylülük: Ağalar, Üretenler, Patronlar* (1. Basım), İstanbul: Yordam Kitap.
- Kurt, H. (2003). *Türkiye’de Kent-Köy Çelişkisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kurtkan, A. (1968). *Köy Sosyolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınlar.
- Latour, B. (2008). *Biz Hiç Modern Olmadık*. (Çev: Uysal İ.), İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Lefebvre H. (2014). *Mekânın Üretimi* (Çev: Ergüden I.), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre H. (2013). *Kentsel Devrim*, (Çev: Sezer S.), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Leon, Y. (2005). Presidential Address Rural Development in Europe: A Research Frontier for Agricultural Economists, *European Review of Agricultural Economics*, 32, 3, 301-17, USA
- Marsden, T. (1999). “Rural Futures: The Consumption Countryside and its Regulation”, *Sociologia Ruralis*, C.39, S.4, s.502-506
- Marx, K. (2011). *Kapital I*. (Çev: Bilgi A.), Ankara: Sol Yayınları

- McGee, T.G.,Greenberg C. (1992).The Emergence of Extended Metropolitan Regions in ASEAN: Towards the Year 2000. *ASEAN Economic Bulletin*, 9(1).22–44.
- McMichael, P. (2008). “Peasants Make Their Own History, But Not Just as They Please”, *Journal of Agrarian Change*, Vol. 8, No 2 and 3, 205-228.
- Mutlu A. (2002). *Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Kentli Hakları Bakımından Önemi*, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 11 Sayı 3 Temmuz, s. 33-58
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, Çantay Yay., İstanbul.
- Nerse, S. (2016a). Türkiye’de Kırsal Tabakalaşma: Tarım Politikaları, Mülkiyet, Kırsal Sosyal Yapı, (Yay. Haz: Sunar L.), *Türkiye’de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* içinde, (s.243- 266), İstanbul:Nobel Yayınları.
- Nerse, S. (2016b). *Güneydoğu Anadolu’da Kırsal Toplumsal Yapıda Değişme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD., Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Nerse, S. (2014). Türkiye Kır Çalışmalarında Paradigma Değişimi, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi,29. Sayı, 2014/2, s.165-179.
- Orçan, M. (2008). *Kır ve Kent Hayatında Kadın Profili –Kırıkkale Araştırması-* , Harf Eğitim Yayıncılığı, Ankara.
- Ovalı, T. (2014.). *20. Yüzyılda Kır-Kent Çelişkisi*, İstanbul: İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Merkezi.
- Ögdül H., Uluçay, H., Öngel, S.(2007). Kent Çevresindeki Kırsal Alanlarda Değişim Biçimleri. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu, SOBAG – 105K076, İstanbul.
- Özcan, E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2 (4), 183-215.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özensel, E. (2015). *Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü*, İstanbul: Çizgi Kitabevi

- Özer, İ. (1997). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişim*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Öztürk, Ş. (2014). *Yeni Köy Sosyolojisi Tartışmaları*, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Özyakışır, D. (2012). *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: Trakya Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Pekel S. (2010). *Bursa Metropol İlçelerindeki Köy Yerleşmelerinin Kasabalaşma Süreci*, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Türkiye
- Pendall, R.(1999) Do Land Use Controls Cause Sprawl? *Environment and Planning B, Planning and Design*, 26, 555-571.
- Ploeg, .V.D. (2008). *The New Peasantries- Struggles For Autonomy and Sustainability in Era Of Empire and Globalisation* (1. Basım). London:Earthscan.
- Sassen, S.(1994). *Cities in a Wold Economy*. California,USA: Fine Forge Press.
- Scott A.J., (2001). Globalization and Rise of City, *Regions, European Planning Studies Journal*. 9, 7.
- Sezer, A. & Şanlı, C. (2017). “Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36: 16-25.
- Sezgin İ. H. (2007). *Başdere Havzası Kırsalının Kalkınma Potansiyelleri*, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,162s,Konya.
- Shanin, T. (1987). *Peasants and Peasant Societies*, Basic Blackwel, Oxford.
- Simmel, G. (1902). *The Metropolis and Mental Life*, Wolff K. (Ed.). In *The Sociology of Georg Simmel* (pp. 409-424). Glencoe: Free Press.
- Sjoberg, G. (2002). ”Sanayi Öncesi Kenti”, (Der. ve Çev: Duru, B. ve Alkan, A.) *20.Yüzyıl Kenti* içinde, Ankara: İmge Kitabevi.

- Soja E, Kanai M. (2007). *The Urbanization of The World, In The Endless City: The Urban Age Project by the London School of Economics and Deutsche Bank*. Newyork, USA.:Phaidon.
- Sunar, L. (2014). *Türkiye’de İş Ortaklıkları*, İstanbul, İTO yayınları.
- Sürmeli, İ. (2017). Türkiye’de İç Göçün Değişim ve Dönüşümü: Kentten Kıra Yöneliş, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 275-286.
- Tekeli, İ. (2016). *Dünyada ve Türkiye’de Kent-Kır Karşılığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*, İdeal Kent Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İ. (2011). *Türkiye’nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi* (1.Basım). İstanbul: Tarih Vakfı-Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi”, İçduygu, A. (Ed.), *Türkiye’de İçgöç Konferansı Bolu-Gerede*, 6-8 Haziran 1997, s.7-21, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.
- Tekeli, İ., İlkin, S. (1988). *Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları (Modernleşme Çabaları)*. Toprak, Z. ve Pamuk, Ş. (Editörler), Ankara: Yurt Yayınları.
- Tezcan, M. (1989). Kentten Köye Göç, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22. 37-42.
- Tezcan, M. (1970). Sosyolojik Yönden Köy, *Amme İdaresi Dergisi*, 3, 151-182.
- Todaro, M. (1969). A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *The American Economic Review*, 59(1).138-148
- Toprak, Z. (1988). *Türkiye Tarımı ve Yapısal Gelişmeler 1900-1950*, Toprak, Z. ve Pamuk, Ş. (Editörler), Ankara: Yurt Yayınları.
- Tönnies, F. (1957). *Community & Society (Gemeinschaft und Gesellschaft)*, (Çev: Loomis, C.P.), East Lansing, MI: Michigan State University Press.

- Tönnies F. ve Fındıkoğlu Z. (2011). Cemaat ve Cemiyet Nazariyesi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 9 (3-4): 712-748.
- TUİK (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022, [Erişim tarihi 18 Ağustos 2023], Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685#:~:text>
- TUİK (2022). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları: Göç İstatistikleri, [Erişim Tarihi 05 Nisan 2023]. Erişim adresi: https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067
- TUİK (2019). TUİK, Tarım Sektöründeki İstihdam Verileri, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2023), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007).
- Tunçdilek, N. (1978). *Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi yayınları No:2364, İstanbul.
- Turan M. (2011). SSCB'de Toprak Mülkiyeti. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı 66(3): 307-332.
- Tümertekin, E. (1968). *Türkiye'de İç Göçler*, İstanbul Üniversitesi Yayın No:1371, Taş Matbaası, İstanbul.
- Tümertekin, E. & Özgüç, N. (1997). *Beşeri Coğrafya: İnsan. Mekân ve Kültür*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türkdoğan, O. (2006). *Türkiye'de Köy Sosyolojisi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Türkoğlu, S. (2002). *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam*, İstanbul.
- Tütengil, C. (1985). Sorunlar-Öneriler-Çözümler. Arı, O. (Ed.), *Köy Sosyolojisi Okuma Kitabı* içinde (137-145). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Tütengil, C. (1979). *100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları (7)*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- Ürkmez C. & Çelik H. (2016). 6360 Sayılı Yasayla Mekansal İlişki Sisteminin Kır-Kent İkileminde Yeniden Yapılanışı ve Yerel Yönetimler: Kayseri İli Örneği, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Sayı 25(3): 69-94.
- Weber, M. (2003). *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*, (Çev. Ceylan, M.), Bakış Yayınları, İstanbul.
- Webster D. & Muller L. (2009). *Peri-urbanisation: Zones of Rural-urban Transition*, Encyopdia of life support systems. Oxford, UK.: Eolls Publishers
- Wirth, L. (2002). “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, (Der. ve Çev: Duru, B. ve Alkan, A.), *20. Yüzyıl Kenti* içinde, Ankara: İmge Kitabevi.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life, Hatt, P. and Reiss, A.J. (Eds.), in *Cities and Society*. New York: Free Press, s:77-107.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yayla Y. (1968). *Köye Hizmet Teşkilatı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, Fakülteler Matbaası.
- Yıldırım, A, Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayınları.
- Yıldız, M.; Güler, Z. ; Başa, Ş. (2009). Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Yönetsel Boyutu: Köy-Kent Örneği. *11. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*, ODTÜ, 9-11 Aralık 2009, Türkiye Sosyal Bilimler Derneği, 98-99.
- Yırtıcı H. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yurttaş, Z. (2007). *Kır Sosyolojisi*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.

7. EKLER

Ek 1. : Ortaköy ve Kardeşköy'e Ait Görseller

ORTAKÖY

Görsel 7. 1. : Ortaköy'de bir apartman¹² (Alarm sistemi ile korunuyor)

¹² Yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 2. : Modern tarım araç-gereçlerinden bir kesit¹³ (Ortaköy)

Görsel 7. 3. : Sulama sistemleri ile sulanan bir tarla-bahçe¹⁴

Görsel 7. 4. : Modern yapı malzemeleri ile inşa edilen binalardan biri¹⁵

¹³ Yazar arşivinden alınmıştır.

¹⁴ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

¹⁵ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 5. : Sağlık Ocağı ve Ambulans¹⁶

Görsel 7. 6. : Tarım ve hayvancılığın bir arada yürütüldüğü tarla¹⁷ (üretilen mısır ve yulaf sonrasında silaj yemi olarak saklanıyor)

Görsel 7. 7. : Ortaköy'deki evlerin bahçesindeki ayva ağaçlarından kesit¹⁸

¹⁶ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

¹⁷ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

¹⁸ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 8. : Ortaköy’ün hayvan barınağı ve kullanılan işlek sokağı¹⁹

Görsel 7. 9. : Ortaköy’deki kıraathane²⁰

Görsel 7. 10. : Ortaköy’de haftanın bir günü kurulan pazar²¹

¹⁹ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

²⁰ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

²¹ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 11. : Ortaköy’de kurulan pazar ve köy halkının mahsullerini satışı²²

Görsel 7. 12. : Ortaköy camii²³

Görsel 7. 13. : Ortaköy’deki marangozhane²⁴

²² Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

²³ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

²⁴ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 14. : Ortaköy’de motorla tarlaya giden kızlar²⁵

Görsel 7. 15. : Ortaköy’de bir bahçe²⁶ (Sulama sistemi ile sulanıyor)

Görsel 7. 16. : Ortaköy’deki İkiz Türbeler²⁷ (dini-turistik mekânlar)

²⁵ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

²⁶ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

²⁷ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 17. : Geleneksel kıyafetleriyle düğünde oynayan Ortaköy hane halkı²⁸

Görsel 7. 18. : Ortaköy hane halkının geleneksel düğün kıyafetleri ve süslemeleri²⁹

Görsel 7. 19. : Ortaköy'deki düğünlerde giyilen modern düğün kıyafetleri³⁰

²⁸ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

²⁹ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

³⁰ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 20.: Ortaköy düğününün kamera ve dronlarla çekimi³¹

Görsel 7. 21. : Ortaköy'deki geleneksel takı töreninden bir kesit³²

KARDEŞKÖY

Görsel 7. 22. : Kardeşköy'de yer alan Balım Tatlı Pastanesi³³

³¹ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

³² Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

³³ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 23. : Kardeşköy halkının giyimde uğrak alanı olan Yasemin Butik³⁴

Görsel 7. 24. : Kardeşköy’de yer alan fırın: Şişman Ekmek&Unlu Mamüller³⁵

Görsel 7. 25. : Kardeşköy’deki yer alan 3 kiraathaneden biri³⁶

³⁴ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

³⁵ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

³⁶ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 26. : Köy halkının ihtiyaçlarını karşılayabileceği Hırdavatçı ve 4 Marketten biri³⁷

Görsel 7. 27. : Tatlı Köşe Fırın Cafe ve yanında köylülerin konservelik bamya kesimi³⁸

Görsel 7. 28. : Hane halkının evlerinde ek iş olarak konservelik bamya kesimi³⁹

³⁷ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

³⁸ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

³⁹ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

Görsel 7. 29. : Hayvancılığın bitmediğini resmeden bir kare⁴⁰

Görsel 7. 30. : Kardeşköy Ortaokulu⁴¹

Görsel 7. 31. : Kardeşköy Villaları⁴²

⁴⁰ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

⁴¹ Fotoğraf yazar arşivinden alınmıştır.

⁴² Kaynak: <https://www.sahibinden.com/satilik-villa/aydin-efeler-merkez-kardeskoy-mh>.

Görsel 7. 32. : Kardeşköy’deki Murat Villaları⁴³

Görsel 7. 33.: Kardeşköy’deki Efeler Belediyesi’ne ait kitap kafe⁴⁴

⁴³ Kaynak: <https://www.sahibinden.com/satilik-villa/aydin-efeler-merkez-kardeskoy-mh>.

⁴⁴ Kolajlanan görseller yazar arşivinden alınmıştır. Bu görseller, Efeler Belediyesi’nin Aydın sınırları içerisindeki birçok ilçe ve mahalleye toplamda 16 tane kazandırdığı kitap kafeden Kardeşköy’de bulunana aittir.

Ek 2. : Yarı-yapılandırılmış Görüşme Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

1. Öncelikli olarak yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum ve mesleğiniz hakkında bilgi verir misiniz?
2. Hayatınızda nelerin değiştiğini düşünüyorsunuz? (Önceden neler vardı şimdi neler var?)
3. Yaşam biçiminizde bir değişiklik meydana geldi mi? Meydana geldiyse neler değişti?
4. Köydeki göç (göç etme/göç alma) durumu hakkında bilgi verir misiniz?
5. Geçim kaynaklarınız nelerdir? Eskiye nazaran geçim kaynaklarınızda ne gibi değişiklikler yaşadınız?
6. Yaşadığınız bölgedeki tarımsal faaliyetler nelerdir. Bu faaliyetlerde ne gibi değişiklikler meydana geldi?
7. Yeme-içme alışkanlıklarınız nelerdir? Kentte yaşayanlarla aranızda yeme-içme olarak ne gibi bir farklılık görüyorsunuz?
8. Konut biçimleriniz nasıl? Eskiyle ya da kentteki konutlarla kıyasladığınızda ne gibi bir farklılık görüyorsunuz?
9. Alışveriş Alışkanlıklarınızda eskiye nazaran nasıl bir değişiklik meydana geldi? Kenttekilerle kendinizi kıyasladığınızda neler söylersiniz?
10. Ulaşım imkanlarınız nelerdir? Ulaşımınızda eskiye nazaran nasıl farklılıklar var?
11. İletişim sağlama yöntemleriniz nelerdir? (tel, internet vb.) Zamanla nasıl değişiklikler yaşadınız?
12. Kredi kartı kullanımınız nasıl? Kullanır mısınız? Ne sıklıkla kullanırsınız?
13. Köydeki sanayi, fabrika, maden gibi işletmelerin size ne gibi faydası dokunmaktadır.
14. Eğitim alınması ve eğitilmiş olma konusunda ne düşünüyorsunuz?
15. Kadının eğitim alması, çalışması vb. gibi konularda neler düşünüyorsunuz?

ORTAKÖY (Görüşmecilere Ait Bilgiler)

Ek 3. : Ortaköy’de Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler

	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eğitim Durumu	İş/Meslek	Emeklilik Durumu	Yer
Görüşmeci 1	84	Erkek	Evli	3	İlkokul	Eski muhtar (30 sene)	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 2	80	Kadın	Evli	3	İlkokul	Terzi	yok	Ortaköy
Görüşmeci 3	58	Erkek	Evli	2	Ortaokul	Muhtar	SSK	Ortaköy
Görüşmeci 4	55	Kadın	Evli	2	İlkokul	Ev Hanımı	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 5	46	Kadın	Dul	1	İlkokul	Ev Hanımı	yok	Ortaköy
Görüşmeci 6	25	Erkek	Bekar	yok	Yüksek lisans terk	Enerji-Finans Danışmanlığı	Yok	Ortaköy
Görüşmeci 7	70	Erkek	Evli	2	İlkokul	Hayvancılık	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 8	72	Erkek	Evli	3	İlkokul	İnşaat Ustası	yok	Ortaköy
Görüşmeci 9	55	Erkek	Bekar	yok	İlkokul	Turizm	yok	Ortaköy
Görüşmeci 10	58	Erkek	Evli	2	İlkokul	Hayvancılık	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 11	55	Kadın	Evli	2	İlkokul	Pazarcı	yok	Ortaköy
Görüşmeci 12	71	Erkek	Evli	3	İlkokul	Hayvancılık	Bağkur	Ortaköy

Görüşmeci 13	76	Erkek	Evli	2	İlkokul	Hayvancılık	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 14	63	Erkek	Evli	2	İlkokul	Hayvancılık	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 15	59	Erkek	Evli	2	İlkokul	Arıcılık/kamyonculuk	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 16	65	Erkek	Evli	2	Üniversite	Albay (emekli)	SSK	Ortaköy
Görüşmeci 17	60	Erkek	Evli	3	İlkokul	Hayvancılık	Bağkur	Ortaköy
Görüşmeci 18	35	Kadın	Evli	2	İlkokul	Balıkçılık + Maden Firmasında (Taş Seçici)	yok	Ortaköy
Görüşmeci 19	33	Kadın	Evli	yok	Ortaokul	Balıkçılık + Maden Firmasında (Taş Seçici)	yok	Ortaköy
Görüşmeci 20	32	Kadın	Evli	1	İlkokul	Maden Firmasında (Taş Seçici)	yok	Ortaköy
Görüşmeci 21	22	Erkek	Bekar	yok	Üniversite	Elektrik-elektronik müh.	yok	Ortaköy
Görüşmeci 22	56	Kadın	Evli	1	İlkokul	Ev Hanımı	yok	Ortaköy
Görüşmeci 23	35	Erkek	Evli	1	Üniversite	İncir Araştırma Enstitüsü'nde çalışıyor (AYDIN).	yok	Ortaköy

KARDEŞKÖY (Görüşmecilere Ait Bilgiler)**Ek 4.: Kardeşköy’de Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler**

Görüşmeci 1	62	Erkek	Evli	3	İlkokul	Köy Hizmetlerinde çalışandı.	SSK	Kardeşköy
Görüşmeci 2	64	Erkek	Evli	2	İlkokul	Köy Hizmetlerinde çalışandı.	SSK	Kardeşköy
Görüşmeci 3	57	Kadın	Evli	3	Okumamış	Pazarcı- Çiftçi	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 4	35	Kadın	Bekar	yok	Lise	Mağaza çalışanı	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 5	32	Kadın	Evli	2	Üniversite	Tuğba Kuruyemişte çalışıyor	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 6	40	Kadın	Evli	1	Yüksek lisans	Avukat (kentten gelen)	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 7	42	Erkek	Evli	2	Lise	Market sahibi	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 8	55	Erkek	Evli	4	Ortaokul	Hırdavatçı	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 9	52	Kadın	Evli	4	Ortaokul	Ev Hanımı	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 10	37	Erkek	Evli	2	Ortaokul	Pazarcı	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 11	35	Erkek	Bekar	yok	Üniversite	Sınıf Öğretmeni	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 12	30	Kadın	Evli	4	Ortaokul	Ev Hanımı	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 13	32	Kadın	Evli	3	Üniversite	Ev Hanımı	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 14	24	Kadın	Evli	2	Lise terk	Spor Salonu (temizlik görevlisi)	Yok (ssk)	Kardeşköy

Görüşmeci 15	57	Erkek	Evli	2	Üniversite	Müteahhit (kentten gelen)	SSK	Kardeşköy
Görüşmeci 16	40	Kadın	Evli	2	Ortaokul	Kuaför	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 17	41	Erkek	Evli	2	İlkokul	Fırıncı	Yok (ssk)	Kardeşköy
Görüşmeci 18	64	Erkek	Evli	3	Lise	Eski muhtar-market sahibi	SSK	Kardeşköy
Görüşmeci 19	59	Erkek	Evli	2	Lise	muhtar	SSK	Kardeşköy
Görüşmeci 20	31	Kadın	Evli	1	Yüksek lisans	Kimya mühendisi	Yok (ssk)	Kardeşköy
Görüşmeci 21	31	Kadın	Bekar	yok	Lise	Yazar	yok	Kardeşköy
Görüşmeci 22	37	Erkek	Evli	1	Üniversite	Diş Hekimi (kentten gelen)	Yok (ssk)	Kardeşköy